

1980 SONRASI TÜRKİYE'DE SİYASAL YABANCILAŞMA

ÖZCAN SEZER

101714

**ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ**

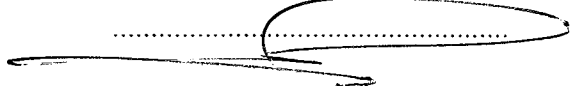
**KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALINDA
YÜKSEK LİSANS DERECESESİ İÇİN GEREKLİ ÇALIŞMALARI
YERİNE GETİREREK ONAYA SUNULMUŞTUR**

101714

Haziran 2001

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Sosyal Bilimler Enstitüsünün Onayı

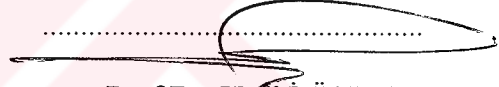
Prof.Dr. Halil İ. ÜLKER
Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans Derecesinde bir tez olarak gerekli çalışmaları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof.Dr. Halil İ. ÜLKER
Bölüm Başkanı

Okuduğumuz bu tezin Yüksek Lisans derecesinde bir tez olarak onaylanması, düşüncemize göre amaç ve kalite olarak tamamen uygundur.

Prof.Dr. Halil İ. ÜLKER
Tez Danışmanı

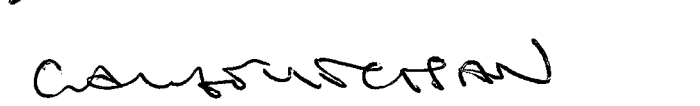
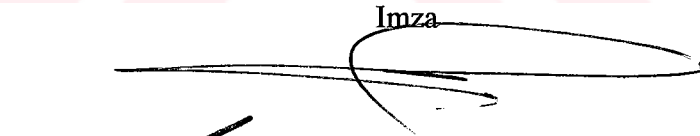
Jüri Üyeleri

1. Prof.Dr. Halil İ. ÜLKER

2. Yrd.Doç.Dr. Necat AKYILDIZ

3. Yrd.Doç.Dr. Gamze Yücesan ÖZDEMİR

İmza

ÖNSÖZ

Bu çalışmada günümüz modern toplumunun yaşadığı en önemli sorunlardan biri olan “Yabancılaşma” olgusuna dikkat çekilerek, günümüz kitle toplumunun siyasette yaşadığı yabancılaşmanın, çağdaş demokrasileri etkilediği ifade edilmektedir. Günümüz modern toplumunda kitleler giderek siyasetten uzaklaşmaktadırlar. Bu çalışmada siyasetten uzaklaşma ve yabancılaşmaya etki eden süreçler ele alınmaktadır.

Türkiye’de siyaset ve siyasal kurumlar dünyada yaşanan gelişmelerden etkilenmekte, özellikle 1980 sonrası siyasette ve yönetimde yeni bir yapılanmaya doğru gidilen süreçte siyasette oluşan kuralsızlıklar, yozlaşma, politikacı-halk arasında oluşan güvensizlik, hem bireyleri siyasete uzaklaştırırken, aynı zamanda siyasi aktörleri de halka yabancılaştırmaktadır. Bu çalışmada Türkiye’de siyasal yabancılaşmaya etki eden süreçlere ve siyasal yabancılaşmanın doğuracağı olumsuz sonuçlara yer verilmektedir. Yabancılaşmanın Türkiye’de siyasal ve toplumsal bütünleşme açısından olumsuz sonuçları olabileceğine dikkat çekilerek, demokrasinin bütün gerekleriyle, temsil edenin ve temsil edilenin bir bütünlük içerisinde icra edeceği siyasetin Türk toplumu için son derece gerekli olduğuna değinilmektedir.

Unutulmamalıdır ki siyaset yönetimin temelidir. Siyaset düzgün işlemedikçe, hiçbir kurumun düzgün işlemeyeceği açıktır. Türkiye’de halkın siyasal kurumlara, siyasetçilere olan güvensizliği yabancılaşma derecesine ulaşmaktadır. Demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla işletilebilmesi ancak halkın siyasete bilinçli ve etkin

katılımı, siyasetçi-vatandaş arasında yabancılaşma düzeyine ulaşan güvensizliğin giderilmesi ile mümkündür.

Bu çalışma ile amaçlanan, Türkiye’de politikacılar ve halk arasında oluşmaya başlayan siyasal yabancılaşmanın nedenlerini ve muhtemel sonuçlarını ortaya koyup, çözüm önerileri sunabilmektir. Gerçek demokrasi, Halkın siyasal katılımı sağlanarak gerçekleştirilir. Siyasete yabancılaşan insanların fazla olduğu bir toplumda demokrasinin sağlam temellere oturabilmesi mümkün değildir

Bu çalışmada hem yüksek lisans dersleri süresince hem de bu çalışma da her zaman fikir ve görüşleriyle, çalışmamın gerçekleşmesine katkı sağlayan, saygıdeğer Hocam Prof. Dr. Halil İ.ÜLKER’e, göstermiş olduğu ilgi, rehberlik ve anlayış için sonsuz teşekkürlerimi saygı ve sevgilerimi sunuyorum.

Ayrıca, Yüksek Lisans Çalışmalarım süresince her zaman fikir ve görüşlerinden yararlandığım değerli hocalarım Yrd. Doç.Dr. Gönül ÜLKER’e, Yrd. Doç.Dr. Necat AKYILDIZ’a ve Yrd. Doç. Dr. Fethi KILIÇ’a teşekkürlerimi sunuyorum.

ABSTRACT

POLİTİK ALİENATION IN TURKEY AFTER 1980

SEZER, Özcan

MASTER Of Arts Thesis Public Management Department

The Consultant Of The Thesis: Prof.Dr. ÜLKER, Halil

Today's modern society faces new transformations and advances in every dimension because of improvement in knowledge and technology. It is said that in our age, despite the advances in technology and telecommunication, people distance themselves from the political arena. This political alienation has become of the important topics for research.

Alienation has not been fully explored so far. It is one of the problems that plaque modern society. In the second part of their thesis, the alienation concept will be explained and the effect of modernization and postmodernism on political alienation. The concept of political alienation will be discussed in the content of apolitization and disinterest in politics.

Turkey has entered a new phase after 1980. While "Politics" has become one of the mostly used words in Turkish society, it has lost its real meaning. The corruption and normlessness behavior in the post 1980 Turkish political life have deteriorated the people's trust to politicians.

In this thesis, it is argued that the lack of trust between politician and the public has turned into political alienation. In the work, the attention is paid to

alienation that has begun in social and individual level and it is emphasized that the absence of trust among individuals is also reflected in the political arena between government and the public.

Politics is the ground for administration. If the institution of politics which means the management of the country, state and man does not work well, the mismanagement of other institutions will continue. For this reason, individuals should be given political understanding. Thus, they will begin to trust politics and be closer to political life. Politics is very important in terms of the stability, future and the place of the country in the world.

In this thesis, the importance of politics and conscious political participation is pointed out. The lack of trust between the politician and citizens creates political alienation. It is impossible to think a society without politics. Thus, alienation has negative consequences in terms of social integration. In the last section, we offer a number of suggestions to political alienations.

ÖZET

Günümüz modern toplumu, teknoloji ve bilginin devasa boyutlara ulaştığı her alanda yeni değişim ve dönüşümleri yaşamaktadır. Yaşadığımız çağın toplumunun kitle toplumu özelliği taşıdığı ifade edilmektedir. Teknolojik gelişmelerin de etkisiyle bireyler her türlü iletişim olanaklarına sahip olmasına rağmen kitle toplumunda giderek siyasal alandan uzaklaşmaktadırlar. Siyasal yabancılaşma son zamanlarda Batı’da da birçok bilim adamının üzerinde durduğu önemli konulardan biri haline gelmiştir.

Üzerinde önemle durulan yabancılaşma kavramı tam olarak açıklanabilmiş bir kavram değildir. Yabancılaşma birçok alanda ortaya çıkan günümüz toplumunun en önemli problemlerinden biridir. Bu çalışmada da ikinci bölümde yabancılaşma kavramı açıklanmaya çalışılacak, modernleşmenin ve postmodernizmin siyasal yabancılaşmadaki etkileri ortaya konulacaktır. Siyasal yabancılaşma daha çok siyasetten uzaklaşma, siyasete ilgisizleşme, apolitizasyon kavramları çerçevesinde ele alınacaktır.

Türkiye 1980 sonrasında siyasette yeni bir döneme girmiştir. 1980 sonrası “siyaset” sözcüğü Türk toplumu olarak en çok kullandığımız kelimelerden biri olurken gerçek anlamını da en çok yitiren bir kavram olmuştur. 1980 sonrası Türk siyasal hayatında görülen yozlaşma ve kuralsızlıklar kitleleri siyasetten soğutmuş, halkın siyasal kurumlara ve siyasetçilere olan güveni sarsılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde politikacı-halk arasında oluşmaya başlayan güvensizliğin siyasette yabancılaşmaya dönüştüğü ifade edilmektedir. Çalışmada toplumsal ve bireysel alanda da başlayan yabancılaşmaya dikkat çekilerek bunun siyasete de yansıdığı, bireyler arası oluşan güvensizliğin, yöneten ve yönetilenler arasında daha da derinleştiği belirtilmektedir.

Siyaset yönetimin temeli demektir. Ülke, devlet, insan yönetimi demek olan siyaset kurumu düzgün işlemezse diğer bütün kurumlarda da yönetim bozukluğu devam edecektir. Bunun için, öncelikle bireylere siyasal bilinç verilerek onların siyasete güven duymaları, halkın siyasete daha yakın olması ve siyasal temsilcileri ile bütünleşmeleri ülkenin siyasal istikrarı, geleceği ve 21. yüzyılda dünyadaki yeri açısından son derece önemlidir.

Bu çalışmada siyasetin ve bilinçli siyasal katılmanın önemine işaret edilmektedir. Politikacı ile halk arasında oluşan güvensizlik Türk demokrasisi için son derece olumsuz bir durum arz etmektedir. Siyasetsiz bir toplum düşünmek mümkün değildir. Siyasal yabancılaşma, toplumsal bütünleşme açısından olumsuz sonuçları ortaya çıkarabilmektedir. Sonuç ve öneriler kısmında ise siyasetten uzaklaşma ve yabancılaşmanın önlenmesi için yapılan öneriler yer almaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	II
ABSTRACT	IV
ÖZET	VI
İÇİNDEKİLER.....	VIII
TABLolar.....	XI
BÖLÜM I : ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ KAVRAMLAR VE TANIMLAR	1
I. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	6
1.2. Araştırmanın Amacı	8
1.3. Araştırmanın Önemi	9
1.4. Sayıtlar.....	11
1.5. Sınırlılıklar	11
1.6.Kavramlar ve Tanımlar	11
 BÖLÜM II: YABANCILAŞMA SÜRECİNİN GELİŞİMİ VE YABANCILAŞMA VE SİYASAL YABANCILAŞMAYI ETKİLEYEN SÜREÇLER.....	 17
2.1. Yabancılaşma Kavramı ve Tarihsel Gelişim Süreci	17
2.2. Yabancılaşma ve Siyasal Yabancılaşmaya İlişkin İleri Sürülen Görüşler.....	18
2.3. Yabancılaşma Sürecinin Boyutları	22
2.3.1.Yabancılaşmanın Bireysel Boyutu	23
2.3.2. Yabancılaşmanın Toplumsal Boyutu	29
2.3.3. Yabancılaşmanın Siyasal Boyutu	32
2.4. Sosyal Bir olgu Olarak Yabancılaşma ve Siyasal Yabancılaşma İlişkisi	34
2.4.1. Toplumsal Yabancılaşma –Siyasal Yabancılaşma Ayrımı	35
2.4.2. Anomi ve Yabancılaşma	36
2.5. Genel Olarak Siyasal Yabancılaşma Türleri ve Ortaya Çıkış Şekilleri	38
2.5.1. Siyasal Güçsüzlük	40
2.5.2. Siyasal Güvensizlik.....	41
2.5.3. Siyasal Anlamsızlık.....	43
2.5.4. Tecrit Olgusu	45
2.5.5. Kuralsızlık.....	47
2.5.6. Kendinden Uzaklaşma	48

2.5.7. Siyasal Yabancılaşmanın Tutum Yoluyla İfade Edilmesi: Sinisizm.....	49
2.6. Modernleşmenin Siyasal Yabancılaşmadaki Etkisi.....	50
2.6.1. Modernleşme Kavramı ve Ortaya Çıkışı.....	51
2.6.2. Modernleşme-Yabancılaşma İlişkisi ve Modernleşmenin Siyasetteki Etkisi.....	51
2.7. Postmodernizmin Siyasal Yabancılaşmadaki Etkisi	59
2.7.1. Postmodernizmin Siyasal Çerçevesi, Postmodern Siyaset ve Yabancılaşma	62
2.8. Ulus Devlet ve Siyasal Süreçteki Yeri.....	65
2.8.1. Ulus Devlet Kavramı	66
2.8.2. Ulus Devlet ve Siyasal Süreçteki Etkisi.....	67
 BÖLÜM III: 1980 SONRASI TÜRKİYE'DE SİYASAL YABANCILAŞMA VE SİYASETTEN UZAKLAŞMA.....	72
3.1. 1980 Öncesi Türk Siyasal Yapısının Değerlendirilmesi.....	72
3.1.1 Osmanlı Döneminde Siyaset ve Siyasal Yapının Değerlendirilmesi	72
3.1.2. Tek Parti Döneminde Siyaset ve Siyasal Yapının Değerlendirilmesi.....	75
3.1.3. Çok Partili Dönemde Siyaset ve Siyasal Yapının Değerlendirilmesi	78
3.1.4. Türkiye'de Modernleşme Çabaları ve Modernleşmenin Yarattığı Yabancılaşma	82
3.2. Türkiye'de 1980 Sonrası Siyasal Depolitizasyon ve Siyasal Yabancılaşma.....	85
3.2.1. 12 Eylül 1980 İhtilali ve Siyasal Depolitizasyon	85
3.2.1.1. Siyasal Depolitizasyon Kavramı.....	86
3.2.1.2. Siyasal Depolitizasyon(Politikadan Uzaklaşma) kavramının Gelişim Süreci	88
3.2.2. Türkiye'de 1980 Sonrası Siyasetten Uzaklaşmada (Siyasal Yabancılaşmada) Etkili Olan Siyasal Değişkenler	90
3.2.2.1. Siyasal Sistemdeki Değişim, 1982 Anayasası ve Siyasi Partiler Kanunundaki Düzenlemeler	91
3.2.2.2. Seçim Sisteminin Siyasi Tıkanıklıktaki Etkisi ve Siyasal Yabancılaşmadaki Rolü	95
3.2.2.3. Siyasal Partilerin Siyasal Yabancılaşmadaki ve Siyasetten Uzaklaşmadaki Etkileri.....	97
3.2.2.3.1. Siyasi Parti Sistemindeki Yetersizlikler ve Siyasette Lider Diktası	100
3.2.2.3.2. Parti İçi Demokrasinin Yokluğu	102
3.2.2.3.3. Siyasi Partilerde İdeolojinin İşlevini Yitirmesi ve Merkez Sağ Merkez Sol Partilerden Uzaklaşma.....	105

3.2.3. Türkiye’de Siyasal Yabancılaşma Sürecinde Bireyle İlgili Siyasal Değişkenler	107
3.2.3.1. Tepeden İnme Siyaset Anlayışının Bireylerde Yarattığı Etki	108
3.2.3.2. Bireylerin Siyasal Kültür Düzeylerinin Etkisi	109
3.2.3.3. Bireylerin Oy Davranışlarının Etkisi	113
3.2.4. Türkiye’de Siyasal katılma- Siyasal Yabancılaşma İlişkisi	116
3.2.4.1. Siyasal Katılmada Etkili Olan Faktörler	119
3.2.4.1.1. Cinsiyet ve Siyasal Katılma	119
3.2.4.1.2. Yaş ve Siyasal Katılma	121
3.2.4.1.3. Kentleşme ve Siyasal Katılma	122
3.2.4.1.4. Eğitim ve Siyasal Katılma	124
3.2.4.1.5. Sosyo-Ekonomik Statü ve Siyasal Katılma	125
3.2.4.2. Siyasete Yabancılaşmanın Önüne Geçilebilmesinde Siyasal Katılmanın Önemi	126
3.2.4.3. Siyasal Etkinlik Duygusu ve Siyasal Yabancılaşma	129
3.2.4.3.1. Siyasete Yabancılaşmanın Önüne Geçilebilmesinde Siyasal Etkinlik Duygusunun Önemi	130
3.2.5. Siyasal Yabancılaşmanın Önlenebilmesinde Siyasal Toplumsallaşmanın ve Eğitimin Önemi	132
3.2.6. Türkiye’de Siyasal Yabancılaşma Sürecinde Sivil Toplum	135
3.2.6.1. Türkiye’de 1980 Sonrası Sivil Toplum ve Siyasal Süreçteki Etkileri	137
3.2.6.2. Siyasal Yabancılaşmanın Önlenmesinde ve Siyasal katılımın Sağlanmasında Sivil Toplumun Önemi	140
3.2.7. Türkiye’de Siyasal Yozlaşma ve Siyasal Yabancılaşma	141
3.2.7.1. Türkiye’de Siyasal Yozlaşmanın Gelişim Süreci	143
3.2.7.2. Türkiye’de Siyasette ve Bürokrasideki Yozlaşmanın Nedenleri	145
3.2.7.2.1. Siyasetteki Yozlaşmanın Siyasal Nedenleri	145
3.2.7.2.2. Siyasetteki Yozlaşmanın Ekonomik Nedenleri	149
3.2.7.2.3. Siyasetteki Yozlaşmanın Sosyo-Kültürel Nedenleri	152
3.2.7.2.4. Siyasal Ahlaksızlık	154
3.2.7.3. Türkiye’de Siyasetteki Yozlaşmanın Siyasal Yabancılaşma Üzerindeki Etkisi	157
3.2.8. Siyasetten Uzaklaşmanın ve Siyasal Yabancılaşmanın Ortaya Çıkarabileceği Sonuçlar	160
3.2.8.1. Meşruluk Krizi, Siyasal Otoriteye Halk Onayının Azalması	160
3.2.8.2. Temsil Krizi ve Yönetilenlerde Temsil Edilememe Olgusunun Oluşması	164

3.2.8.3. Siyasi Parti Desteklemede Marjinal siyasi Partilere Yönelme ve Siyasal Radikalizmin Ortaya Çıkması	166
3.2.8.4. Siyasetin Anlamsızlaşması, Oy Vermenin Anlamını Yitirmesi	169
3.2.8.5. Siyasete İlginin Azalması ve Apolitikleşme Sürecinin Hızlanması	173
3.2.8.6. Siyasal Katılımın Azalması Demokrasinin Olumsuz Etkilenmesi	175
3.2.8.7. Siyasete Yabancılaşan Bireylerin Gösterdikleri Tepkiler	177
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	181
KAYNAKÇA	188

TABLÖLER

Sayfa no:

Tablo 1: Siyasal Yabancılaşmayı İfade Eden Şekilleri.....	39
Tablo 2: Başkalarına İtimat Etme: Türkiye'nin Dünyadaki Yeri.....	113
Tablo 3: Halkın Siyasi Partilerle İlgili Tercih Durumları.....	158
Tablo 4: Türkiye'de 1987-1999 seçimlerinde Merkez ve Diğer(uç) Partilerin Durumu..	168
Tablo 5: Kurumların Güven Düzeyleri	170
Tablo 6: Güven Düzeyleri Açısından Türkiye'de Kurumlar	171

BÖLÜM I

ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ KAVRAMLAR VE TANIMLAR

1.GİRİŞ

Günümüz insanı, ekonomik, toplumsal, siyasal alanlarda hızlı değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bir dünyada yaşamaktadır. Özellikle teknolojik alanda yaşanan hızlı değişim ve dönüşümler baş döndürücü bir hızla ilerlemekte ve bu durum insanların hareket ve yaşam tarzlarını hem olumlu hem de olumsuz yönde etkilemektedir. Teknolojik gelişmeler aynı zamanda toplumların üst kurumlarını, alt yapısını, sosyo-kültürel ve siyasal açılardan etkilemekte, bu durum insanlarda topluma ve siyasal yaşama adaptasyonda birtakım uyum sorunları ortaya çıkarmaktadır. Bunun sonucunda da toplumda kuralsızlıklar, değer yitirimleri, anomi ve yabancılaşma olgusu yaşanmaktadır.

Yabancılaşma kavramını sosyo-psikolojik bir olgu olarak birçok düşünür farklı şekillerde ele almış ve yorumlamışlardır. Yabancılaşma kavramı özellikle yeni dünya düzeninin bir kez daha alt üst ettiği çağımızda, gündelik dile yerleşen bir kavram olmuştur ve toplumun yabancılaşması, kültürün yabancılaşması, kuşaklar arası yabancılaşma, dinin yabancılaşması, siyasetin yabancılaşması, insanın kendine yabancılaşması ve daha birçok şekilde ifade edilmektedir. Bütün bu yabancılaşma şekilleri özellikle sanayi toplumuna geçişle birlikte ortaya çıkmış, 21. yüzyılda küreselleşme olgusuyla birlikte kendini daha çok hissettirmeye başlamıştır. Erich Kahler'e göre ise “ insanın tarihi insanın yabancılaşmasının tarihi olarak yazılabilir”(Demirer ve Özbudun, 1998, s.39).

Yabancılaşma, genel düzeyde bireylerin varolan yapılara (toplumsal kurumlar) bağlı beklentiler, değerler, kurallar ve ilişkilerden uzaklaşmasıdır. Bireysel düzeyde ise, bu süreçlerin bireylerin denetiminden çıktığına ilişkin deneyim, ya da deneyimsel kayıp duygusudur (Alkan ve Ergil, 1980, s.24).

Bir başka ifadeyle “yabancılaşma, kişinin içinde yaşadığı topluma, kültürel değerlere ve rol dağılımına karşı ilgisinin kaybolması, değer ve normları anlamsız görmesi, kendisini güçsüz ve yalnız hissetmesi durumudur”(Demir ve Acar, 1997, s.234).

Yabancılaşma kavramını literatüre ilk getiren düşünür ^{Hegel} Marx olmuştur. Marx emeğin yabancılaşmasını ön plana çıkarmaktadır. Ona göre yabancılaşma, “serbest bırakılan insan aktivitesine bağlı olarak meydana gelen ürün ve üreticilerine egemen olmaya çalışan ilişkidir”(Doğan, 1997, s.30).

Bu çalışmada siyasal yabancılaşma incelenecektir. Siyasal yabancılaşmanın iyi anlaşılabilmesi için yabancılaşma olgusunun açığa çıkarılması gerekmektedir. Bu nedenle öncelikle yabancılaşma kavramı ve tarihsel süreç içindeki gelişimi, yabancılaşmayı etkileyen etmenler ve yabancılaşma türleri ele alınacaktır. Siyasete olan yabancılaşmanın anlaşılabilmesi için bireysel ve toplumsal düzeylerde ortaya çıkan yabancılaşmanın anlaşılması gerekmektedir.

Siyasal yabancılaşma (Politic alienation): “Siyasi yapılardan (kurumlardan), siyaset adamlarından ve belirli siyasalardan uzaklaşmak ya da bireyler arasındaki ilişkilerde yüksek düzeyde kuralsızlığın görülmesi sonucunda bireylerin siyasete karşı ilgisizleşmesi, siyasetten çekilmesi ve düşük düzeyde siyasal katılma olgusu göstererek depolitize olma sürecidir” (Alkan ve Ergil, 1980, s.255).

Bu çalışmada da siyasal yabancılaşma kavramı daha çok siyasetten uzaklaşma, siyasete ilgisizleşme, apolitikleşme, depolitizasyon, politikadan soğuma kavramları çerçevesinde ele alınmaya çalışılacaktır.

Siyasal yabancılaşma kavramdan ilk söz edenlerden biri Mills olmuştur. Mills, yabancılaşmanın tipik görünüşlerinden siyasal yabancılaşmaya geçmiştir. Bunun için Amerika'daki güç ilişkilerini ve siyasal yapıyı incelemiştir. Kitle toplumu olarak nitelendirdiği Amerikan toplumunda görünürde demokratik bir nitelik taşıyan mekanizmanın, sosyolojik anlamda hiçbir geçerlik ve işlevi olmadığı savını ileri sürmektedir. Günümüz koşullarında aslında özerk, etkin ve söz sahibi gibi görünen kitle örgütlerinin, meslek kuruluşlarının, derneklerin ve diğer kamu kuruluşlarının, toplumsal karar almada ve uygulamada söz sahibi olmadığını vurgulamaktadır. Bunun yerini siyasal ve toplumsal açılardan yabancılaşmış bireylerin oluşturduğu kitle toplumu almıştır (Tolan,1981, s.163).

Günümüzün demokrasi ile yönetilen modern toplumunda insanlar, her türlü iletişim aracına ve teknolojik imkanlara sahip olmalarına rağmen gittikçe daha az yönetime katılmakta ve politikayla daha az ilgilenmektedirler. Yaşadığımız ve yaşamakta olduğumuz modern ve postmodern süreçler insanlara her türlü imkanı sunmasına rağmen onları siyasete katılımı aktif ve etkin hale getirememiştir. Demokratik toplumlarda bireylerin demokratik süreçlere yabancılaşmaları seçimlere katılmama ve siyasetle ilgilenmeme, sokak gösterileri, şiddet eylemleri ve buna benzer biçimlerde ortaya çıkabilmektedir.

12 Eylül 1980 tarihi de Türk siyasi tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. 1980 yılından sonra, başta Anayasada olmak üzere, yasama yürütme ve yargıda yepyeni uygulamalar ve kanunlar yürürlüğe girdi. "Bugün Türkiye büyük ölçüde 12 Eylül'de dikilen elbisenin (Demokrasinin) içinde yaşamaktadır (Birand

vd., 1999, s.8-9). 12 Eylül siyasette, ekonomide ve hayatın dinamiğinde yeni gelişmelere yol açmıştır. Ama yine de elbise aynı elbisedir. Bu nedenle 12 Eylül Türkiye'nin miladı olma özelliğini korumaktadır. Bu çalışmada da 1980'den sonraki siyasal süreçte Türkiye'de özellikle siyasetteki yozlaşmaların da etkisiyle vatandaşlarda ortaya çıkmaya başlayan siyasal yabancılaşma olgusu, nedenleri ile birlikte ele alınmaya çalışılacaktır. Günümüz Türk siyasetinde belirleyici olan unsurların temeli 12 Eylül 1980'den sonraki yapılanmanın sonucunda gerçekleşmiştir.

Türk toplumu siyasetten uzaklaşma (depolitizasyon) olgusunu en çok 12 Eylül süreciyle, demokrasinin askıya alındığı dönemde hissetmiştir. Bu dönemde ordu iktidara el koymuş, siyasi partiler kapatılmış ve siyaset yapmak yasaklanmıştır. 1980-1983 askeri yönetim döneminde siyasal katılım sadece oy vermekten ibarettir. Bu dönemde alınan 24 Ocaktaki ekonomik kararlar ve ekonomide kötüye gidiş, halkı politikadan iyice uzaklaştırmıştır. "24 Ocakta alınan kararlarla Cumhuriyet'in resmi iktisat politikası olan karma ekonomi yerini serbest piyasa ekonomisine bırakmıştır. Böylece Türkiye duvarları yıkıyor, İMF'nin istediği dış dünyaya açılıyordu" (Birand vd.,1999,s.139). Doğal olarak bu durum siyasette, siyasal sistemde yeni yapılanmalara yol açan olgunun ilk kilometre taşlarıydı.

1983 yılındaki seçimlerle birlikte Türkiye'de tekrar demokrasiye geçilmiş ve seçimleri daha önce siyasi lider olarak siyaset sahnesinde görülmemiş, Turgut Özal'ın Anavatan Partisi kazanmıştır. "Türkiye'de hiçbir politikacı iktidarda olmanın avantajlarını Turgut Özal kadar büyük bir beceriyle kullanmamıştır"(Ahmad, 1995, s.267). Özal dönemiyle birlikte Türkiye'de siyasetin çehresi değişmiştir. Liberalizasyon politikaları sonucunda ülke dışa açılmış, teknolojik olanaklar gelişmiş, kitle iletişim araçları sayesinde halk birçok şeyden daha iyi haberdar

olmaya başlamıştır. Siyasal katılmanın önündeki engeller kaldırılmaya başlanmıştır. Fikirler eskiye nazaran daha hür bir şekilde tartışılır hale gelmiştir. Özellikle kitle iletişim araçlarının sayı ve niteliğinin artışı, haber alma özgürlüğünün sağlanması, siyasete olan ilgiyi biraz olsun artırmıştır.

Özal dönemi, liberalizasyon politikaları ve yeniden yapılanma ile birlikte, siyaset en belirgin bir biçimde ekonomiye indirgenmiştir ve birtakım rantlar usulsüz olarak birilerine tevdi edilmiştir. Bu dönemde “devlet kademelerine hazırlıksız, bilgisiz ve görgüsüz bürokratların yerleşmesi başlamıştır” (Aktan, 1993, s.154).

Zamanla bu bürokratların siyaset sahnesine akın etmeleri sonucu, hızlı ve çabuk sonuç alma ve yükselme hırsıyla yalan söylemekten çekinmeyen ölçsüz ve acemi bürokratlar, politikacılar, Türkiye’nin siyasal hayatını işgal etmişlerdir (Aktan, 1993, s.153). Böylece siyasal ve toplumsal ahlaktan uzak bir siyasal dönem başlamıştır. Böylece Türk siyasal yaşamında “Siyasi yozlaşma” oluşmaya başlamıştır.

1980 yılından sonra Türkiye’de köşe dönücülük fikri yaygınlaşmış, rüşvet ve yolsuzluklarla ekonomik kirlenme gerçekleşmiştir. Gelir dağılımı adaletsizleşmiş, sosyal ve kültürel kirlenme sonucu, kendi değer yargılarına yabancılaşan bir toplum meydana gelmiştir.

“Türkiye’de siyasetçilerin yaptığı; oy avcılığına dayanan siyasi menfaatler, politik rüşvetler, politik vaatler, seçmenlerin ahlaki yönden yozlaşmalarına neden olmaktadır. Türkiye’de iktidara gelmek isteyen partiler seçim rüşvetleriyle halkın oyunu almaya çalışarak halkın siyasete yabancılaşmasına adeta katkıda bulunmaktadır. Bu şekilde seçim rüşvetlerine alıştırılan halk, bir yandan rüşvetsiz ve torpilsiz devlet dairelerinde iş yaptıramadıklarından şikayet etmektedirler” (Kır, 1997, s.328).

Türkiye’de son yıllarda en az güvenilir kurumlar arasında Siyasi partiler ve halkın temsil edildiği Meclis ilk sıralarda gelmektedir. Parlamentoya güvensizlik, siyasetçi ve vatandaş arasında uzaklık siyasal yabancılaşmaya giden bir süreci göstermektedir. Halk ve temsilcileri arasında ortaya çıkan bu karşılıklı güvensizlik ortamının toplum içinde yarattığı bir başka problem, toplum içinde bir umutsuzluk ve huzursuzluk yaratmasıdır. Temsilciler, temsil ettikleri bireylere, hiçbir şekilde hesap vermemektedirler. Kendilerini hesap vermek zorunda da görmemektedirler. Bu durumda toplum, siyasetle uğraşan herkesten nefret etmeye başlamaktadır. Geleceğe yönelik umutlar kaybolmaktadır. Kimse ülkenin menfaatlerini ciddiye almamaktadır. Sonuçta demokrasi itibar kaybetmeye başlamaktadır.

Bu nedenle siyasetin idarenin temeli olduğu iyi bilinmelidir. Halk tarafından siyasete veya siyasi aktörlere karşı takınılan olumsuz tutum demokratik gelişme açısından olumsuz sonuçlar yaratabilir. Bireylerde başlayan umutsuzluk ve apolitikleşme siyasal sürecin işleyişinde ciddi sıkıntılara yol açabilir. Bu çalışmada da siyasal yabancılaşmaya doğru gidilen sürece dikkat çekilmek istenmekte, siyasete olan yabancılaşma ve uzaklığın, nedenleri ve boyutları, sonuçları ile birlikte değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

1.1. Problem Durumu

1980 sonrası Türkiye’de Siyasal yabancılaşma ve siyasetten uzaklaşma (depolitizasyon) süreçleri yaşanmakta mıdır? Halk tarafından siyasete ve siyasetçilere verilen ilgi ve değer giderek azalmakta mıdır?

Bu problem çerçevesinde alt problemler

-Sanayi devriminden sonra çağımızın yaşamakta olduğu modernizm ve postmodernizmin apolitikleşmedeki ve siyasal yabancılaşmadaki etkisi nedir?

- Küreselleşmeye ile birlikte etkisi azalan ulus devletlerin, siyasal süreçteki önemi nedir?

- Türkiye’de geleneksel tepeden inme siyaset anlayışının ve halkın siyasal kültür düzeylerinin siyasal yabancılaşmadaki etkisi nedir?

- Türkiye’de siyasi partilerin ve siyasetçilerin halkın siyasetten uzaklaşmasında ve siyasete yabancılaşmaya başlamasındaki etkisi nedir?

- Türkiye’de seçim sisteminin siyasi tıkanıklığa etkisi ve siyasal yabancılaşmadaki etkisi nedir?

- Halkın siyasete ve siyasetçilere olan güvensizliğinin temelinde hangi etkenler yatmaktadır?

- 1980 sonrası yaşanan siyasal yozlaşma olgusunun siyasal yabancılaşmadaki etkisinin derecesi nedir?

-Toplumsal alanda da görülen kuralsızlıkların, değer yitimlerinin ve yabancılaşmanın, siyasal alandaki yabancılaşmaya olan etkisi nedir?

- Siyasete yabancılaşan bireyler siyasete uzaklaşmakta mıdır? Gösterdikleri tepkiler nelerdir?

- Türkiye’de bireyler siyasal katılmayı sadece “oy verme” davranışı ile sınırlı olarak mı algılamaktadırlar?

- Seçmenlerin kullandıkları oyun değerine atfettikleri önemin azlığı veya çokluğu onların daha sonraki katılma davranışını nasıl etkilemektedir?

- Etkin bir siyasal katılımın sağlanabilmesinin siyasal yabancılaşmayı önlemedeki etkisi nedir?
- Türkiye’de siyasi partilerin merkeze kaymasıyla halkın marjinal partilere yönelmesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

12 Eylül 1980 askeri müdahalesi ile Türkiye’de yeni bir siyasal sürece girilmiştir. Ekonomide, siyasette, yönetimde yeni düzenlemeler ve kurallar gerçekleştirilmiştir. 1980’den günümüze kadar olan döneme bakıldığında yaşanan siyasal süreçte, siyasi aktörlerle, halkın arasında bir kopukluğun, uzaklığın meydana geldiği görülmektedir. Sade vatandaşla, politikacılar siyasal olarak birbirlerine yabancılaşmış durumdadırlar. Kamuoyunda, siyasetçilere olan güvenin son derece azaldığını ve bu nedenle Türkiye’de yöneten-yönetilen ayrımının daha da belirginleştiğini, siyasetin halk nazarında işlevselliğini yitirdiği ifade edilmektedir. Son yıllarda siyasette bir yozlaşmanın da yaşanmasıyla halk, siyasetçilere olan güvenini kaybetmeye başlamış ve siyaseti kendine yabancı görür hale gelmiştir.

Bu çalışmada şu hususlar üzerinde durulacaktır:

- Öncelikle yabancılaşma kavramı ve ortaya çıkışı, tarihsel süreç içindeki gelişimi, ele alınacaktır. Yabancılaşma kavramı bireysel, toplumsal ve siyasal boyutlarıyla ele alınarak, yaşadığımız kitle toplumunda gerçekten bireyler politikadan uzaklaşmakta mıdır? Bu olgunun varlığı ortaya konulacak ve buna etki eden süreçlerle birlikte değerlendirilmeye çalışılacaktır.

- Türkiye’de 12 Eylül 1980 tarihinden sonraki oluşumların belirleyici olduğu bir siyasal ortamda, bir depolitizasyon (politikadan uzaklaşma) ve siyasete yabancılaşma olgusu karşısında mıyız? Böyle bir olgunun varlığı ortaya konup tartışılacaktır.

-İnsanları siyasete yabancılaştıran nedenler nelerdir? Siyasal yabancılaşmanın tarihsel süreci, nedenleri, sonuçları ve halkın siyasete etkin bir biçimde katılımını sağlamak için neler yapılması gereklidir? Ayrıca siyasal katılmanın ne anlama geldiğinin ifade edilmesi, halkın sadece temsilcilerini seçip, parlamentoya göndermelerinin dışında siyasette daha etkin rol oynamaları için yapılması gerekenler ve siyasal yabancılaşmayı önlemede yapılacak öneriler araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Siyaset; Türk toplumu olarak pratik dilde ve günlük yaşantımızda çok sık kullandığımız fakat, bilinçsizce ve gerçek anlamıyla ifade edemediğimiz bir kavramdır. Siyaset nedir? siyasetçi kimdir? siyasetçi ne iş yapar? gibi sorulara makul bir ölçüde halkın büyük bir çoğunluğu tarafından cevap verilememektedir. Bazı kişiler “ oy kullanmayı bile siyasal bir olgu olarak görmemekte, siyaseti, siyasi partilerin, milletvekillerinin faaliyeti olarak anlamaktadırlar”(Turan, 1986, s.6).

Günümüz koşullarında siyasetsiz bir toplum düşünmek mümkün değildir. Siyaset, kurumların, bireylerin ve çeşitli grupların farklı görüş ve çıkarlarını ifade edebileceği uygun bir zemini oluşturmaktadır. Ancak, Türkiye’de siyaset yönetenlerin işi olarak düşünüldüğünden bireyler siyasete ilgisiz olmakta, kendilerini siyasal süreçte etkin olarak hissettirememektedirler. “Siyaset, demokrasilerde bütün vatandaşların hem hakkı, hem de ödevidir. Çünkü siyaset, ortaklaşa sahip olunan

ülkenin yönetimi konusundaki tartışmadan ibarettir. Ama Türkiye’de bu eylem bir meslek sayılmaktadır” (Kılıçbay, 1996, s.113).

Türkiye’de halkın %99’u ciddiye alınacak ölçüde siyasette ve yönetimde yolsuzlukların yapıldığına inanmaktadır. Vatandaşların büyük bir çoğunluğu yolsuzlukları asıl olarak siyasi kuruluşların ve kamu görevlilerinin yaptığına inanmaktadır. Siyasal düzeni sorgulayan, ümidini kesmiş insanların oranı %20’lere yaklaşmaktadır (Şeker, 1996, s.30). Özellikle 1980 sonrası siyasetteki yozlaşma olgusu, siyasi istikrarsızlık, siyasi meşruiyet bunalımı, halkın siyasetçilerden hiçbir beklentisinin kalmaması gibi sebeplerle siyasete yabancılaşma olgusu ortaya çıkmaktadır. Yabancılaşmanın önüne geçilebilmesi için yapılması gereken çok şeyin olması araştırmanın önemini artırmaktadır.

Siyasal yabancılaşmanın giderek Türkiye’de yaygınlaşmaya başlaması toplumsal platformda çok vahim sonuçlar ortaya çıkarabilir. Siyasete yabancılaşmış bireylerin yoğun olarak varolduğu bir toplumda yapılan siyaset, ülkenin milli menfaatlerinin gerektirdiği siyaset olmaktan çok uzak olacaktır. “Siyaset aynı zamanda bir moralite meselesi ile ilgilidir. Siyasetin içinde yapıldığı toplumun geleceği üstündeki etkisi, moral hal ve gidiş notuna bağlıdır. Bir moralite zemini kalmamış olan siyasi süreçler ve bu siyasi süreçlerin sorumluluğunu taşıyan siyasetçiler, kültürlerinin, toplumlarının dağılmasını teşvik etmiş olurlar” (Tezel, 1996, s.23).

Yabancılaşmanın diğer bir boyutu siyasetçilerin halka yabancılaşmasıdır ki bu da araştırmanın önemini daha da artırmaktadır. Türkiye’de bilgi çağına girilen dönemde yönetenlerin (siyasetçilerin) halka tepeden bakma zihniyeti aşılamamış durumdadır. Bu durum Türk demokrasisi için çok büyük bir engel teşkil etmektedir. Günümüzdeki partilerin yapısıyla demokrasi aşağıdan yukarı doğru inşa edilemez.

Şimdi olduğu gibi siyaset yukarıdan aşağıya bir lütuf olarak gerçekleşir, halk tarafından halk için değil, halk adına kendi çıkarlarını kollayanlarca yapılır. Halkın siyasete aktif katılımı, kendini siyasete yabancı görmemesi “demokrasi” olarak nitelenebilir. Demokrasinin vazgeçilmez özelliği aktif halktır. Bu noktada da halkın siyasete yabancılaşmasının önüne geçilmesi araştırmanın önemini daha da artırmaktadır.

1.4. Sayılılar

1. 1980 sonrası dönemde bir politikadan uzaklaşma (Depolitizasyon) olgusu karşısında olduğumuz kabul edilecektir.

2. 1980 sonrası dönemde Türkiye’de hem halkın siyasetten ve siyasetçilerden hem de siyasetçilerin halktan uzaklaşmaları sonucunda bir siyasal yabancılaşmanın yaşanmakta olduğuna kabul edilecektir.

3. Siyasal yabancılaşma kavramı, siyasetten uzaklaşma, depolitizasyon, siyasete ilgisizleşme, apolitikleşme kavramları çerçevesinde ele alınacaktır.

1.5.Sınırlılıklar

1. Araştırma evreni olarak 1980 sonrası dönem alınmaktadır.

1.6. Kavramlar ve Tanımlar

Yabancılaşma (alienation) : “Ekonomik, toplumsal ve siyasal ilişkilerdeki bozukluk ve aksamaların sonucunda insanın kendi özüne ters düşmesidir” (Tolan, 1981, s.177). Başka bir tanıma göre, “Kişinin içinde yaşadığı topluma, kültürel değerlere ve rol dağılımına karşı ilgisinin kaybolması, değer ve normları anlamsız

görmesi, kendisini güçsüz ve yalnız hissetmesi durumudur”(Demir ve Acar, 1997, s.234).

Siyaset (Politika): En kısa ifadeyle ülke, devlet, insan yönetimidir. Bir başka tanıma göre ise, “Kimin neyi ne zaman, nasıl elde ettiğini belirleyen bir faaliyet alanıdır”(Kapani, 1992, s.18). Daver’e göre siyaset; devlet içindeki iktidara önemli ölçüde etkide bulunan kuvvetlerle ilgili faaliyetler olarak tanımlanabilir (Daver, 1993, s.43).

Siyasal yabancılaşma (Politic alienation): “Siyasi yapılardan (kurumlardan), siyaset adamlarından ve belirli siyasalardan uzaklaşmak ya da bireyler arasındaki ilişkilerde yüksek düzeyde kuralsızlığın görülmesi sonucunda bireylerin siyasete karşı ilgisizleşmesi, siyasetten çekilmesi ve düşük düzeyde siyasal katılma olgusu göstererek depolitize olma sürecidir” (Alkan ve Ergil,1980, s.255).

Depolitizasyon: Siyasete karşı ilgisizleşme, politikadan uzaklaşma.

Siyasal sistem: “Yetkeci yolla varlık ve değer dağıtan, bunun içinde meşru şiddet tekeline dayanabilen, çevresine egemen olan bir sistemdir” (Oktay, 1997, s.16).

Siyasal katılma: Toplum üyesi kişilerin (vatandaşların) siyasal sistem karşısındaki durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını belirleyen bir kavramdır. Bunu sadece seçimlerde oy kullanmaktan ibaret saymak yanlış bir anlayıştır. Katılma, basit bir meraktan yoğun bir eyleme kadar uzanan geniş bir tutum ve faaliyet alanını kapsar (Kapani, 1992, s.131).

Siyasal ilgi: “Siyasal olayları, siyasal sistemin işleyişini ve siyasal kararların alınmasını sürekli ve düzenli olarak izleme eğilimi. Bireyin siyasal ilgisi arttıkça siyasal olayları algılaması kolaylaşmakta ve siyasal olaylara ilişkin dürtülerin bireydeki etkileri yoğunlaşmaktadır” (Kalaycıoğlu, 1983, s.39).

Siyasal etkenlik: “Bireyin içinde yaşadığı siyasal sisteme veya onun parçalarına etki etmek suretiyle sistemi kendi yararına çalıştırabileceği inancıdır” (Kalaycıoğlu, 1983, s.39).

Siyasal yozlaşma: “Meşru olmayan bir özel çıkar uğruna kamu görevinin veya otoritesinin kötüye kullanılması yani “kamu yararı” amacından saptırılmasıdır” (Erdoğan, 1997, s.161).

Siyasal parti: “Bir program çerçevesinde siyasal kararları etkilemek ve bu amaçla siyasal iktidarı ele geçirmek üzere örgütlenmiş kuruluşlardır” (Kışlalı, 1992, s.195).

Kamuoyu: “Belli bir zamanda belli bir tartışmalı sorun karşısında, bu sorunla ilgilenen kişiler grubuna veya gruplarına hakim olan kanaattir” (Kapani, 1992, s.147).

Siyasal toplumsallaşma: “Kişinin toplumda ya da toplumun alt birimlerinde yürürlükte olan değer yargılarını, davranış kurallarını öğrenmesi süreci çerçevesinde bireyin siyasal kültür edinmesi sürecidir” (Turan, 1986, s.47).

Siyasal kültür: “ İnsanların içinde yaşadıkları topluluk veya toplumun yönetimiyle ilgili algı, ilgi, bilgi, değer ve eylemlerini özellikle otorite sembolleri ve meşruluk ölçülerini ve bunları etkileyen maddi ve manevi şartlardır” (Özer, 1996, s.84).

Siyasal güçsüzlük: “Bireyin kendi davranışının arzuladığı siyasal sonuçların elde edilmesini (meydana gelmesini) ne ölçüde etkileyebileceği beklentisinden kaynaklanan duygusudur” (Ergil, 1980, s.112).

Anomi: Değer ve kuralların yitirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Bu durum çoğunlukla hızlı sosyal değişim ve sosyal parçalanma dönemlerinde hem bireylerde, hem de toplum düzeyinde ortaya çıkabilir (Frager, 1996, s.48).

Siyasal yetersizlik: “Arzu ettikleri siyasal sonuçları elde etmek için olayları ve süreçleri etkilemek ya da denetlemek için bireylerin kendi girişimlerinin/davranışlarının başarısız olacağı duygusudur” (Ergil, 1980, s.32).

Siyasal güvensizlik: “Bireyin siyasal rolleri olan sorumluların karşısında sürekli ve sistematik olarak değer verilen siyasal kuralları ve alışılmış gelenekleri çiğnediklerine ilişkin duygudur” (Ergil, 1980, s.13).

Siyasal anlamsızlık: “Bireyin, siyasal sistemin nasıl işlediğini anlayamamak, değişik siyasal uyarıların yardımıyla fikir oluşturmak ve siyasal olayların sonuçlarını kestirmek konularında kendi başarısızlığına ilişkin duygusudur”(Alkan ve Ergil, 1980, s.253).

Tecrit: En genel ifadeyle bireyin toplumsal değerlerinden uzaklaşması halidir (Tolan, 1996, s.303). Tecrit olgusu, toplum tarafından özellikle yüksek değer verilen şeylere, bireylerin düşük ödül değeri atfetmelerinden kaynaklanan duygudur (Alkan ve Ergil, 1980, s.217). Tecrit duygusu, siyasal topluluğun diğer üyeleri tarafından yaygın olarak paylaşılan siyasal amaç, kural ve araçların yadsınması ile belirtilir (Alkan ve Ergil, 1980, s.254).

Kuralsızlık: “Toplumca belirlenen amaçlara varmak için bireylerin toplum tarafından yasaklanan yöntemlere ve davranışlara başvurmalarından kaynaklanan duygudur” (Alkan ve Ergil, 1980, s.217).

Kendinden uzaklaşma: “Bireyin şimdiki durumunu toplumsal koşulların daha elverişli olacağı durumdan daha kötü olduğuna inanmasından kaynaklanan duygusudur” (Alkan ve Ergil, 1980, s.217).

Sinisizm: “İnsanın iyiliğine ve samimiyetine inanmamak; insanın erdemlerini küçümseyici bir tutum takınmak ve insanın her hareketinin çıkar için olduğundan kuşku duymak niteliğidir” (Alkan ve Ergil, 1980, s.250).

Bütünleşme (Entegrasyon): Bir biçimde bireyin siyasal sistemle kendini özleştirilmesi anlamına gelmektedir (Çukurçayır, 2000, s.52).

Modernleşme: Eisenstadt'a göre, tarihsel olarak 17. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da geliştirilmiş olan toplumsal, ekonomik ve siyasal sistemlerin, diğer Avrupa ülkelerine ve 19. ve 20. yüzyıllarda da Güney Amerika, Asya ve Afrika kıtalarına yayıldığı bir değişme sürecidir (Aydın, 1993, s.23).

Postmodernizm: "Modern toplumun içinden çıkan, modernist sorunsalla hem eşsüremlili (Senkronik) hem de artsüremlili (Diyakronik) bir ilişkisi olan, bu sorunsalla hem bir sürekliliği hem de bir kopuşu simgeleyen ve bir taraftan modern toplumla eklemlenmiş, diğer taraftan da bu toplum içinde yer alan ilişkiler arasındaki eklemlenme tarzının içine girmiş olduğu krizi niteleyen, bir görüngü, bir söylem, bir durum, ya da bir dönem olarak anlaşılabilir" (Keyman, 1999, s.55).

Ulus Devlet(Millî Devlet): "Sınırları belirlenmiş bir toprak parçası içinde yasal güç kullanma hakkına sahip ve yönetimi altındaki halkı türdeşleştirerek ortak kültür, semboller, değerler yaratarak, gelenekler ile köken mitlerini canlandırarak birleştirmeyi amaçlayan bir tür devletin oluşumuyla tanımlanan, modern bir olgudur" (Gubernau, 1997, s.93).

Sivil toplum: "Bireyin öne çıktığı, devletin insan için var olduğu ve bu yüzden hukuk sınırları içine çekildiği, dokunduğu her şeyin hukuka dönüştüğü, her türlü düşüncenin/inancın dikeylemesine ve yataylamasına örgütlendiği, birlik içinde çokluğun gerçekleştiği, böylelikle de gelişme dinamizminin yakalandığı bir toplumdur" (Selçuk, 1998, s.33).

Siyasal ahlak: “Siyasal farklılaşma ile ilgili yapıların, kurumların, rollerin, düşüncelerin ve eylemlerin; toplumsal yaşamın olanaklı, uyumlu, olumlu, verimli sürmesini sağlayacağı düşünülen normlardır” (Alkan, 1993, s. 258).

Parti içi demokrasi: Siyasi partilerin örgüt içi düzenlerinin demokrasi esaslarına uygun, hukuki düzenlemelerle sınırlarının çizilerek, partilerdeki oligarşik eğilimlerin ve baskıların ortadan kaldırılması; demokratik örgüt yapısının kurularak lider, teşkilat, organlar ve adayların demokratik usullerle belirlenmesi ve karar mekanizmalarının tabandan tepeye oluşturulması sürecidir (Tuncay, 1996, s.52).

II.BÖLÜM

YABANCILAŞMA VE SİYASAL YABANCILAŞMAYI ETKİLEYEN SÜREÇLER

2.1.Yabancılaşma Kavramı ve Tarihsel Gelişim Süreci

Kökeni antik döneme kadar uzanan yabancılaşma olgusu, içinde yaşadığımız dünyada ve çeşitli toplum düzenlerinde insanlığın yaşadığı yaygın bir hastalık olmaya devam etmektedir. Felsefe, sosyoloji, psikoloji, ve iktisadi doktrinde geniş ölçüde ele alınmış olmasına rağmen; kavramsal olarak belirsizlikler içeren “yabancılaşma” olgusu, çözüm bekleyen bir sorun olarak, halen güncelliğini korumaktadır (Akyıldız, 1998, s.163).

Batıda yabancılaşma modeli 18. yüzyılda geliştirilmiştir. Bu modelin varsayımı bir toplumsallaşamamış insan olarak ifade edilmiştir. Tüm toplumsal kısıtlamalar yüzünden potansiyelinin sadece bir parçasını kullanabilen yabancılaşmış insan ortaya çıkmıştır. Wössner toplumsallaşma sürecinin bir insanlaşma süreci olduğu kadar bir yabancılaşma süreci olduğunu belirtmektedir (Wössner’den aktaran Weisskopf, 1996, s.45-46).

Günümüzün insanı, sanayi devrimi ile başlayan ve her alana yayılan hızlı bir değişimin bireysel, toplumsal düzeyde yarattığı bunalımların köklü bir rahatsızlığa dönüştüğü bir ortamda yaşamaktadır. Sanayi devrimiyle ortaya çıkan, modernleşme, küreselleşme ve postmodern süreçlerin etkisiyle daha da hızlanan gelişmeler, toplumsal kurumlarda, örgütlenme biçimlerinde, kültürel yapıda ve bunlara bağlı olarak değer sistemlerinde de dönüşümlere yol açmıştır. Bu dönüşümler zaman zaman toplumlarda ve bireylerde bunalımları da beraberinde getirmiştir. Bu çağdaş

bunalım, siyasal rejimleri, gelişmişlik düzeyleri ve aralarındaki kültürel farklılıklar ne olursa olsun, değişik görünümde, her toplumda varlığını hissettirmektedir. (Tolan, 1996, s.281).

Yabancılaşma kavramını felsefe alanına ilk kez Hegel sokmuştur. Politik kavramlar alanına ilk dahil eden düşünür ise Rousseau'dur. “ Marcuse yabancılaşmayı, bireylerin kendi bilinç ve yaratıcı güçlerine, birbirlerine ve kollektif insansal özlerine yabancılaşması ve kendileri üzerinde hakimiyet kurmuş olan, insanı insanlığından uzaklaştıran güçlerin tutsağı haline gelmesi; bireylerin yabancılaşmış varlıklarınca yutulması olarak ele almaktadır” (Akyıldız, 1998, s.165).

Yabancılaşmanın ilk çıkış noktası Marx'dır. Marx iş yapma esnasında, insan obje ile kendisi arasında bir ilişki kurmuştur. Bununla birlikte insan işle özdeşleşmemektedir. (Zaher,1999, s.20) ve insan emeğe yabancılaşmaktadır. Böylece yabancılaşma kavramı tarihsel gelişim süreci içerisinde daha çok Marx'ın yaklaşımı olan “emeğin yabancılaşması” kavramıyla yazın literatürüne girmiştir.

2.2. Yabancılaşma ve Siyasal Yabancılaşmaya İlişkin İleri Sürülen Görüşler

Yabancılaşma konusunda çalışanların tümü, onun bir davranış türü değil bir eğilim olduğu savını benimsemişlerdir. Çünkü en fazla yabancılaşanların bile, başka bir ortamda eyleme dönüştürülebilecek eğilimlerinin, tercihlerinin bulunduğu saptanmıştır (Ergil, 1980,s.103).

Yabancılaşma kavramının öncelikle dinsel içerikli olarak kullanıldığı görülmektedir. 18. ve 19. yüzyılda ise yabancılaşma kavramı üzerine bilimsel olarak eğilinmeye başlandığı ifade edilebilir. Bu yüzyılın düşünürleri, yaşadıkları çağın katı, boş, amaçsız ve ruhsuz bir çağ olmasından yakınıyorlardı. Spinoza, Goethe,

Shiller, Fichte, Feurbach, Hegel, Marx'dan bu yana varoluşçular hep aynı temayı vurgulamışlardır. Bu noktada sanayi devriminden sonraki gelişmelerin ve ulus devletlerin ortaya çıkışından sonra meydana gelen gelişmelerinde etkili olduğu ifade edebilir.

Marx için yabancılaşma, insanın çevresine sahip ve egemen olamamasından ziyade, çevrenin doğanın, diğer insanların ve hatta bizzat kendisinin kendi öz varlığına yabancı kalmaları demektir. Bunlar, kendisi tarafından yaratılmış olsalar bile onun üstünde ve ona karşı olan nesnelerdir. Yabancılaşmış insan dış dünyayı ve kendi varlığını, nesnesinden farklılaşmış özne gibi pasif olarak seyretmekle yetinir (Tolan, 1981, s.142). Marx yabancılaşmayı felsefi kökenlerinden ayırıp, somut gerçekler düzeyinde açıklama içerisine girmiştir.

Hegel'de ise yabancılaşma “mutlak ruhun” yabancılaşması üzerine kurulmuştur. Diyalektik süreç içerisinde mutlak ruhun hareketi, bir yabancılaşma ve yabancılaşmadan kurtulma hareketidir. Hegelci yabancılaşma anlayışında, yabancılaşma marazi değil, doğal bir durumdur. Doğa, insan ve toplum varoldukça, yabancılaşma da varolacaktır (Tolan, 1996, s.284-285).

Yabancılaşma kavramı ile ilgilenen bir başka düşünür Feuerbach'da Hegel'in paralelinde yabancılaşma kavramına yaklaşmış ve Tanrı ile insan arasındaki ilişkiler açısından kavramı irdelemiştir. İnsanın kendi özünü, insan olarak kavraması gerektiğini ve bu yolla yabancılaşmanın aşılabileceğini belirtmektedir.

Sosyoloji biliminin kurucularından biri olarak kabul edilen Durkheim ise yabancılaşma kavramını daha çok toplumsal içerikli bir olgu olarak ele almıştır. Anomi kavramı ile yabancılaşma kavramını ilişkilendirmeye çalışmıştır.

Durkheim insanın refah, lüks ya da konfor gereksinmelerini sınırlayacak organik ya da psikolojik donanımlardan yoksun olduğunu, bireyin tutkularının

yalnızca bireyin dışında ve onun tarafından adil ve meşru kabul edilen bir yetkiyle sınırlanabileceğini savunur. Ona göre bireyin üstünde olan, yetkisini kabul edebileceği tek ahlaksal güç toplumdur (Demirer ve Özbudun, 1998, s.27).

Dukheim toplumsal bozulma üzerinde durmaktadır. Ona göre toplum bir buhran ya da ani bir zenginleşmeyle sarsıldığında, toplumun bireyin tutkuları üzerindeki denetimi azalır, denetim mekanizmaları bireylerin gözünde meşruiyetlerini yitirirler. Ani toplumsal zenginleşme ya da yoksullaşma anlarında bireylerin toplumsal olarak biçimlenmiş özdenetim yetileri yetersizleşir; dengeler bozulur. Durkheim düzen bozumu ya da anomiyi tutkuların tam da daha disiplinli olmaları gereken bir anda daha az disiplinli olması olarak tanımlamaktadır. Anomi tanımı ampirik sosyolojide yabancılaşmanın temel unsurlarından biri olarak kabul edilmiştir (Demirer ve Özbudun,1998, s. 27-28).

Simmel yabancılaşmaya ilişkin olarak, “ modern yaşamın en derin sorunları bireyin, boğucu toplumsal kuvvetler, tarihsel miras, dış kültür ve yaşam tekniği karşısında varoluşunun özerkliğini ve bireyselliğini koruma savından” kaynaklanmaktadır demektedir.” (Simmel’den aktaran Demirer ve Özbudun,1998, s.29-30).

Fromm ve Marcuse ise modern sanayileşmiş topluma yönelerek yabancılaşma kavramını açıklamaya çalışmışlardır. Fromm’a göre günümüz toplumunda küçük veya büyük memur, satıcı, esnaf veya tüccar, özellikle hizmetler sektöründe çalışanların hemen tümüne yakını nitelikli işçilerden çok daha büyük bir yabancılaşma içerisinde yaşamaktadırlar. Marcuse de çağdaş kapitalist toplumu irdemiştir ve işçi sınıfının Marx’ın beklediği doğrultuda yabancılaşmayı sona erdirebilecek güç olmaktan artık uzaklaşmış olduğunu vurgulamaktadır.

Feuer ise yabancılaşmayı altı başlık altında ele almaktadır: (Feurer'den aktaran Demirer ve Özbudun, 1998, s.38-39).

a) Sınıflı toplumun yabancılaşması: Sınıf sistemleri, yabancılaşma bağlamında birbirlerinden kurumlara farklılaşmış katılımları, ideoloji seçimleri ve toplum içindeki toplumsal örgütlenişlerle özdeşleşme dereceleri açısından birbirinden yabancılaşmış bir dizi alt kültür olarak işlemektedir.

b) Rekabetçi toplumun yabancılaşması: Bu tip toplumlarda birey ve grupların kendilerini, kendileri, aileleri ya da ulusları için başarı açısından ayırt etme gereksinimi vardır bu başarı, toplumdaki bütün bireyler tarafından elde edilemeyeceği için yabancılaştıracı bir etken olmaktadır.

c) Sanayi toplumunun yabancılaşması: Üretim, pazarlama ve tüketim üzerinde odaklanan bir toplumda yaşamayla ilişkili olan anlamsızlık potansiyeli, pek çok yazar tarafından ifade edilmiştir. Anlamsızlık ölçüsünün toplumsal konumun bir fonksiyonu olduğu gösterilmiş de olsa, tüm sınıf konumlarında yabancılaşma mevcuttur. Yüksek pozisyonlular işlerine yabancılaşmış dahi olsalar, kişisel önem duygularının daha yüksek olduğu söylenebilir.

d) Kitle toplumunun yabancılaşması: Kitle nosyonu yabancılaşmada merkez bir rol oynamaktadır. Çağdaş, tekil insan kitle kurumları ve geniş toplumsal komplekslerle çevrelenmiştir. Devasa bir siyasa içinde ufak bir yurttaştır. Hem totaliter, hem de demokratik toplumlarda hükümetiyle ilişkisi görece önemsizdir. Ekonomiye katkısı da buna denk düşecek şekilde edilgin ve küçüktür.

e) Irkın yabancılaşması: Irk temelli yabancılaştıracı potansiyeller belirgindir ve sınıf ya da rekabetçi toplum yabancılaşmasına indirgenmemelidir.

f) Kuşakların yabancılaşması: Salt yaşla değil, yaşam çevriminin evrelerine özgün nitel özelliklerle belirlenmektedir. Çok genç ve çok yaşlıların tarihsel süreçten dışlanması da bu bağlamda bir yabancılaşma olgusudur.

Yabancılaşma kavramını kurumsal düzeyde açıklığa kavuşturup, görgül araştırmalarla ölçülebilir boyutlara indirebilme çabasını gerçekleştiren Melvin Seeman olmuştur. Seeman yabancılaşmanın beş ayrı boyutunu belirlemiştir. Bu belirleme daha sonra siyasal yabancılaşma alanında yapılan çalışmalarda temel belirleyici faktör olmuştur.

2.3. Yabancılaşma Sürecinin Boyutları

Yabancılaşma bireysel, toplumsal ve siyasal sürecin birlikte ortaya çıkardıkları bir olgudur. Altı yüzyıldır kullanıla gelen bir sözcük olan “alienation” 14.yy.da, daha çok, dinsel anlamlıdır. Tanrı ile ilişkilerin kopması ya da koparılması anlamına gelmektedir. Günümüzde, insanın toplumuyla, çevresiyle, dünyayla ilişkilerin olumsuzluğunu anlatmak için kullanılmaktadır.

Sosyal bilimlerde, ne olduğu belirsiz, anlaşılması zor bir durum bir çalışma alanı, çağdaş yaşamın popüler bir analizi olmasına karşın yabancılaşma kavramı, belirsiz bir kavram oluşunu sürdürmektedir. Yabancılaşmaya ilişkin ortak olan birtakım belirlemeler vardır: (<http://www.Britannica.com/alienation>) 1) Güçsüzlük (Powerlessness): insanın kendi alın yazgısını kontrol altına alamadığını hissetmesi fakat, birtakım dışsal yani, temsilciler, kader, şans veya kurumsal düzenlemeler tarafından alın yazgısının belirlenmesi. 2) Anlamsızlık (Meaningless): Anlaşılabilirliğin azalması veya hayatı amaçsız olarak genellemek, bilgi alanının dışında oluşanlara bir anlam verememek. 3) Kuralsızlık (Normlessness): Sosyal

kuralları yerine getirirken bu kuralları paylaşma taahhüdünün azalışı, bundan dolayı toplumsal kurallardan yaygın sapma, güvensizlik, bireysel rekabetteki denetimsizlik v.b. 4) Kültürel Yabancılaşma: toplumdaki varolan değerlerin kaldırılması. (Örneğin, geleneksel kurumlara karşı entelektüel veya öğrenci ayaklanması) 5) Sosyal Tecrit: Sosyal ilişkilerin dışında bırakılma ya da yalnızlık duygusu. (Örneğin, grup üyelerinin azınlığı arasında) 6) Kendinden uzaklaşma: tanımlanması en güç olan kavram. Bunun tespitinin yolu dışarıdan bireyin gözlenmesidir.

Yabancılaşma, Kendine has kişilik ve maneviyat bulma ve geliştirme imkansızlığı dolayısıyla daima yerine göre ekonomik, yerine göre entelektüel görünümler arz eder. Sömürge ideolojisi ile sıkı ilişkiye giren gruplarda yabancılaşma açık psikik çatışmalarla ortaya çıkar. Değişime uğramış insanlarda alienasyon tamamıyla entelektüel niteliktedir (Zaher, 1999, s.26). Bu bireysel boyutun dışında yabancılaşma toplumsal ve siyasal boyutlarda da oluşmaktadır.

2.3.1.Yabancılaşmanın Bireysel Boyutu

Bireysel psikolojik bir süreç olan yabancılaşma olgusunun iki temel boyutu mevcuttur. Bunlardan birincisi bireyin özü, diğeri ise bireyin yaşam sürecinde gerçekleştirdiği varlığı. İnsanın özü nedir? İnsanın özü nasıl çarpıtılarak dönüşmektedir? İşte bu sürecin ve bu sürece etki eden dinamiklerin açıklığa kavuşturulabilir ya da kavuşturulamaz boyutları yabancılaşma olgusunun belirlilik ya da belirsizlik alanlarını ortaya koymaktadır (Akyıldız, 1998, s.167).

Yabancılaşma kavramı tedrici bir değişimin eseri değildir. Yabancılaşma keskin bir farklılaşmanın başkalaşmanın adıdır. Kişi, eğer geçmişe ait kültürel birikimden habersiz olur, kişi, hayata ait yorum ve kavramlarını, rüzgarın yönüne

göre kazanırsa, yabancılaşmanın uygun zeminine düşmüş demektir (Bostancı, 1995, s.116).

Toplumlarda haberleşme ağının genişlemesi sonucu doğan gelişmeyle birlikte bunlardan etkilenen bireyler sun'i olarak bir yabancılaşma örneği ortaya koyabilirler. Bunu yaparken de çağdaşlaşma ve modernleşmenin sonucu olarak kabul ederler (Erkal, 1987, s.300-301). Pek çok sosyolog, toplumsal kurallara aşırı bir biçimde uymayı, modern toplumdaki yabancılaşmanın başlıca belirtilerinden biri olarak değerlendirir; öyle ki reklamlar, moda ve kitle haberleşme araçlarının güdümündeki kamu oyu, bireye gerçek seçeneklerin bulunmadığı çok küçük bir bağımsız ve özerk alan bırakmış, yaşam biçimi ve davranışlarını doğrudan belirlemeye başlamıştır (Şenyapılı, 1981, s.27).

Bireysel süreçte yabancılaşmayla ilk ilgilenenlerden biri de Freud olmuştur. “Freud insanın yanılsamalı bir bilincinin olduğunu ifade etmekte ve insanın kendi özgür iradesine göre eylemde bulunduğu yanılsamasını gerçekmiş gibi algılamak ve göstermek için ussal nedenler bulduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla bu yanılsamalı bilincin içeriğinde de insanı gizlice tutsak etmiş etkenlerin doğrultusunda ortaya çıkan olgu, insana yabancılaşmış bir yaşam biçimidir” (Akyıldız, 1998, s.168).

Freud ruhsal bozuklukları da “id” ve “ego” bir başka ifadeyle, içgüdüsel isteklerle gerçek istekler arasında uygun dengeyi bulamamakta görmektedir. Ona göre ruhsal bozukluk, çocukluk istek ve düşlemlerinin yetişkin beni boğmuş olduğu ve bu yüzden iki dünya arasında artık uzlaşmanın bulunmadığı bir bozukluk biçimidir. Bu bağlamda Freud’un yaklaşımına göre yabancılaşmanın nedeni bireysel ruh hastalıklarıdır (Akyıldız, 1998, s.168).

Genel olarak düşündüğümüzde insan aktivitesinin ürünleri nesnel varlık olarak toplumda işlevsel olmaya başladıklarında yabancılaşırlar, aksi halde onların

reticileri bu durumu önceden tahmin etmemektedir. Fakat retici her ne kadar kendi kendine olsa da işi yapan kişi kendi kendine yabancılaşmaya maruz kalmaz. Bunda da iki boyut vardır: Birincisi; insan çalışma ekonomisi şartlarını göz önüne aldığımız zaman bir mal olarak nitelenir ve bu anlamda o malın yabancılaşmasının genel kanunlarına tabi olur. İkincisi; kişi yabancılaşması insan aktivitesinin ürünlerine karşıt olarak kendinin yabancılaşması gibi algılanmaktadır (Doğan, 1997,s.7-8).

Bireysel süreçteki yabancılaşmadan bahseden bir başka düşünür Marx olmuştur. Marx daha çok emeğin yabancılaşmasından bahsetmiş, yabancılaşmış emeği, insan özünün ve doğasının yabancılaşmasından ayrı dşnlemeyeceğini ifade etmiştir. Ona göre “ insanın kendi emeğinin ürününe, hayat etkinliğine, türsel varlığına yabancılaşmasının sonucu, insanın insana yabancılaşmasıdır. İnsan nasıl kendi kendisiyle karşı karşıya geliyorsa, öteki insanla da karşı karşıya gelmektedir. İnsanın işiyle, emeğinin ürünüyle ve kendisiyle ilişkisi için geçerli olan, insanın öbür insanla ilişkisi, öbür insanın emeği ve emeğinin nesnesi içinde geçerlidir. Ona göre yabancılaşmış insan yalnızca diğer insanlara yabancılaşmış bir insan da değildir; doğası, ruhu ve özünden soyutlanmış türsel varlığına da yabancılaşmıştır” (Tolan, 1996,s.291).

Bireysel süreçte yabancılaşma kavramı üzerinde en çok duran ve bu noktada sınıflandırmaya giden Seeman olmuştur. Seeman sadece yabancılaşma üzerinde değil anomi kavramı üzerinde de durmaktadır. Ayrıca yabancılaşma kavramını değer yargılarından bağımsız bir hale getirmeyi amaçlamaktadır. Çünkü “Seeman’a göre yabancılaşmadan söz etmek için sadece sosyalist olmak gerekmez. Seeman böylece amacının sosyoloji ve sosyal psikoloji literatüründeki doyumsuzluk, güçsüzlük, yalnızlık gibi toplumsal kökenli duygusal sorunlara ilişkin kavramlardan hareketle, bir sınıflandırma yapmak olduğunu söyler” (Seeman, 1959, 785).

Seeman'ın bireyin kendini algılaması ve davranışları açısından oluşturduğu yabancılaşma kategorileri şunlardır (Seeman, 1959, s.783-791):

1- Güçsüzlük: Seeman'a göre yabancılaşma tiplerinden ilki güçsüzlüktür. Güçsüzlük tabiri Marksist bir görüşü ifade etmektedir. İşçiler, karar verme mekanizmasını ellerinde tuttukları için, kendi işlerine ve iş vasıtalarına yabancılaşırlar. Bu durumda insan kendi iş vasıtalarına hükmetme gücünden soyutlandığı ve kendisini bir vasıta karakterine büründüğü için iş çevresine yabancılaşmış olur. Bu olaylar insanın insana yabancılaşması ile devam eder. İnsanlardan bir kısmı vasıtalara hükmetme şansına sahipken, bir kısmı da vasıta olmaktan kurtulamazlar (Kurtkan, 1986, s.301).

Güçsüzlük duygusu en basit ifadeyle, bireyin yalnız başına bir şey yapamayacağı, başaramayacağı duygusu olarak tanımlanabilir (Tolan, 1996, s.303).

Güçsüzlük olarak ifade edilen yabancılaşma gerçeğinde üç faktör göze çarpmaktadır. Bunlar (Kurtkan, 1986, s.302):

- Bireyin kısmen kontrol edebildiği, kısmen de kontrol edemediği dış alem (objektif durum ve şartlar)
- Objektif şartları değiştirme hususunda bireyin kognisyonunda yer eden sübjektif hüküm (ferdin beklentileri)
- Bireyin, kontrol edemediği objektif şartlar ile kontrol etme hakkına sahip olduğu hususundaki beklentileri arasında tezattan ibarettir.

2- Anlamsızlık: anomide olduğu gibi bireyin neye, hangi genel doğrulara inanacağını ve bağlanacağını bilememesi halidir. Bireysel karar verme sürecinde, bireyin kendi doğrularından hiçbirinin genel toplumsal doğrularla örtüşmemesi sonucunda bu duygu en yüksek şekilde oluşur. Gerçekte anlamsızlık duygusu

bireylerin toplumu ve çevresinde olup bitenleri anlayamama durumudur (Seeman, 1959, s.785-788).

Anlamsızlık olarak ifade edilen yabancılaşma şekli, anlam olarak nitelendirilen hedefin tek taraflı bir karaktere sahip olması gerçeğidir. Böyle bir durumda, bütün gerçeklerdeki tekliği ve bütünlüğü belirten ortak bir temelden mahrum olan zihinler neye inanacaklarını bilememenin verdiği bir anlamsızlık girdabına sürüklenmişlerdir. Çünkü Seeman'a göre " ne zaman birey, neye inanması gerektiği hususunda kesin fikirden mahrum durumdaysa, ne zaman karar alma bakımından bireyin karara ulaşmasında, asgari standartlar bir araya gelemiyorsa anlamsızlık şeklindeki yabancılaşmanın yüksek seviyede olduğu ifade edilebilir (Seeman'dan aktaran Kurtkan, 1986, s.305).

Anlamsızlık duygusu teknolojinin gelişmesi, sanayi toplumunu geride bırakıp, bilgi toplumuna geçtiğimiz günümüzde bütün bireylerde görülen sosyo-psikolojik bir olgudur. İşlevsel akılcılıktaki artışın da etkisiyle bireylerin bir konu üzerinde seçim yapmasını oldukça olanaksızlaştırmıştır. Toplumsal ve bireysel süreçten siyasal sürece de yansıyan anlamsızlık duygusu bireyleri yönetime ve siyasal iktidara yabancılaştırmıştır. Gerçekten anlam arayışı karşımıza felsefi bir sorun olarak çıkmaktadır. İlkçağlardan beri insanlar her konu üzerinde bir anlam arayışı içerisine girmişler ve bu arayış insanın yaşamı süresince de devam etmiş ve devam edecek olan bir arayıştır. Bu çalışmada amaç anlamsızlığa bir çare bulmak değil, anlamsızlığın ortaya çıkarmış olduğu siyasal yaşamla ilgili sorunları ortaya koymaktır.

3- Normsuzluk: Seeman yabancılaşmaya getirdiği bu ölçütü, Durkheim'in anomi betimlemesine dayandırmaktadır. Kollektif standartların disipline edici etkisi zaafa uğradığında ve kültürel olarak öngörölmüş hedeflerin elde edilebilmeleri için gerekli

amaçlarla örtüşmediği durumlarda anomi ve normsuzluğun, kültürel bakımdan meşru olsun olmasın, teknik bakımdan en etkili işlemin, kurumsal olarak öngörülen davranışın yerini alacağı ölçüde gelişeceğini söyleyen Seeman, normsuzluğun anlamsızlık ve güçsüzlük durumuyla ilintili olduğunu belirtir. Seeman'a göre, normsuzluk, beklentilerin, birey açısından verili hedeflere ulaşmada toplumsal olarak onaylanmayan davranışları gerektirecek ölçüde yüksek olduğu bir duruma gönderme yapmaktadır (Seeman'dan aktaran Demirel ve Özbudun, 1998, s.40-41).

4- Tecrit Edilme Duygusu (Soyutlanma): yalıtılmış anlamdaki yabancılaşmışlığı, verili bir toplumda tipik olarak yüksek sayılan inanç ya da hedeflere düşük ödül değeri vermeye tanımlayan Seeman, bunun genelde aydınların durumunu betimlemede kullanıldığını, aydınların popüler kültürel standartlardan kopukluğuna işaret ettiğini belirtmektedir (Seeman'dan aktaran Demirel ve Özbudun, 1998, s.41).

Tecrit edilme Batılı kaynaklarda, kültüre yenilik getirmek isteyen bireyleri toplumun anlamayarak, bireyin toplumdan soyutlanması hadisesidir. Bu soyutlanma durumu, bireyin yaygın olan kültüre adeta zorla hapsedilmesi sonucu ortaya çıkan durumdur. (Kurtkan, 1986, s.307):

5- Kendine Yabancılaşma: Seeman'a göre yabancılaşmanın son yorumu kendine yabancılaşmadır. Ona göre kendine yabancılaşmak, toplumun koşullarının farklı olması durumunda olabileceğinden daha az bir şey olmaktır. Güvensizlik, görüşlere bağlılık, konformizm çalışma sürecine yabancılaşmayla bağlantılıdır. "Yabancılaşma bu bağlamda, verili davranışın beklenen gelecek ödüllere bağımlılığı olarak tanımlanabilir. Bu açıdan, kendine yabancılaşma, bireyin kendini ödüllendirici bir faaliyet bulamayışıdır" (Seeman, 1959, s.781-783).

İnsanın, insan cinsine, toplumun, topluma yabancılaşması sonucu kendine, kendi cinsine yabancılaşma tipi oluşmaktadır. İnsanlar kendi menfaatleri için bir başka insanı kullanabiliyorlarsa, toplumlar yine menfaatleri gereği bir başka toplumu kullanabiliyor ve araç haline getirebiliyorsa bu davranışlar kendine yabancılaşmanın tipik bir örneği olarak ifade edilebilir(Kurtkan, 1986, s.308).

Bu tür yabancılaşmanın önlenbilmesinde en geçerli ve objektif- siyasi düzen demokrasidir. Fakat, insanın psikolojisinde demokratik ruh ve bunu sağlayan fikirler manzumesi yer etmemişse, bu düzen çoğunluğun azınlığı ezdiği bir sistem haline gelebilir (Kurtkan, 1986, s.308).

Seeman ortaya koyduğu yabancılaşma kategorilerini birtakım araştırma ve çalışmalarda kullanmıştır. Bunlardan birinde daha önce Amerikalı işçiler üzerinde uyguladığı bir araştırmayı, 1968 olayları öncesinde Fransız işçilerine uygulamış ve özellikle “güçsüzlük duygusu” ile siyasal ilgi, örgütsel katılma ve siyasal aşırılık arasındaki karşılıklı ilişkileri irdelemiştir. Bu dönemde bir sanayi toplumu olan Fransa’da, özellikle siyasal ilgi ve bilinç düzeyinin gelişmesine karşılık, siyasal katılmanın ve bireylerin toplumsal süreçlerde ve yapılardaki kontrol yetkilerinin kısıtlı olması, temel sorun olarak ortaya çıkmıştır (Seeman, 1959, s.788-791).

2.3.2. Yabancılaşmanın Toplumsal Boyutu

Yabancılaşma bireyin toplumsal süreç içerisinde yaşadığı psikolojik bir durumdur. Bu nedenle bireysel gerçekleşmede toplumsal sürecin oynadığı rolün açıklığa kavuşturulması önem arz etmektedir. “Toplum karşısındaki yabancılaşmadan söz edildiğinde vurgulanacak olan nokta, insanın kendi toplumsal ilişkilerini denetleme ve yönetme gücünden yoksun olmasıdır” (Şenyapılı, 1981, s.28).

Bir toplumsal varlık olan birey, kendi kendini belirlemede sınırsız bir güce sahip olduğu duygusu ile tam bir güçsüzlük duygusu arasında bocalayıp durmaktadır. Uygarlığın içerisindeki bu ve benzeri çelişen unsurlar, yabancılaşmış kişinin birbiriyle uzlaştırmaya çalıştığı, ancak, bir türlü tatmin edici çözüm yolu bulamadığı çatışmalardır. Bu çatışmaları şiddetli şekilde yaşayanlar; özellikle çocukluk yaşantılarında bu gibi çatışmaların etkisini şiddetle duymuş olanlar ve sonuçta güçlükleri aşamayanlar; ya da kişiliklerinden çok şey yitirerek çıkabilenler yabancılaşmış olmaktadır (Akyıldız, 1998, s.173).

Toplumsal süreçte bireyi toplumdan izole eden bir başka süreçte “modernizasyon” olmuştur. Modernizasyon Batı dünyasında oluşan teknoloji ile birlikte gelişen bir olgudur. Geleneksel toplumun kurumlarını yıkarak, yerine yeni kurumlar oluşturmuş ve bunlar aracılığıyla topluma egemen olmuştur. Kendine özgü, geleneksel toplumun bilinç yapılarından ve kavramlarından farklı olarak birtakım yeni yapılanma ve anlayış getiren modernizasyon olayı, geleneksel toplum yapısını değiştirmiştir. Bu durum, kendisiyle, doğasıyla , toplumu ile uyum halinde olan insanı giderek yalnızlaşan ve kendisine, çevresine, siyasal sistemine yabancılaşan bir varlık haline getirmiştir.

Siyasal yabancılaşmaya giden süreçte toplumsal yabancılaşmanın öneminin iyi anlaşılması gerekmektedir. Yabancılaşma bireyde başlayan, toplumsal süreçte devam eden ve siyasal süreçte de ifadesini bulan önemli bir hadisedir.

Bir topluluğun yerleşmiş kültürel yapısını değiştirmek ya da bir bireyin ideolojisini değiştirmek veya yönlendirmek oldukça güç bir hadisedir. “ Bir topluluk üyelerinin geleneksel kültür değerlerinden kopabilmeleri için, bu değerlerin artık geçerliliğini yitirdiğinin ve başka birtakım değerlerin onlardan daha üstün olduğunun bilincini vermek gerekir. Bu olay karmaşık bir girişimdir. Böyle bir girişimin

önderliğini, spontane önderler denilen, aydın, gazeteci, üniversite üyesi, siyaset adamı gibi kişiler yaparlar”(Duverger, 1995, s, 83).

Toplumsal yabancılaşma sürecinde önemli olan ilkeler ve ahlaki kurallar toplumsal bir matrise sahiptir, çoğunlukla toplum tarafından yayılırlar. Birey, kendisiyle, başkalarıyla ve çevresindeki dünyayla olan ilişkilerini düzenleyen bir grup, toplum ve bir kültür içerisinde yaşar. Duyguları, istek ve düşünceleri, konuşma yetisi, gerçeği algılayışı, gerçekliğin ne olduğuna dair kendisinin oluşturduğu gerçeklik kavramı, çoğu zaman toplumun değer yaklaşım sistemi tarafından belirlenir (Weisskopf, 1996, s.27).

Toplumsal ilkeler ve değerler, özdeşleştirme, içe-yansıtma veya içselleştirme yoluyla insan ruhunun bir parçası olurlar. Bunlar kişiyi, toplumun ondan beklediği seçimleri yapması için yönlendirici olur. Toplumun gerçekleşmesine izin verdiği insan özellikleri ve eğilimleri ile bastırılmış olan potansiyel arasında bir zıtlık ortaya çıkmaktadır. Açığa vurulan insan istekleri, özellikleri ve amaçları ile gizlenenler arasında bir ikilem doğmaktadır. İnsanın varoluşsal yabancılaşmasının sadece bir bölümü olan bu durum toplumsal yabancılaşmanın da nedenidir (Weisskopf, 1996, s.28).

Toplumsal yabancılaşmanın kaynağından biri de modern toplumun bir ürünü olan bürokrasidir. Feodal devlet ve toplum düzeni yerini burjuva toplumuna bırakınca, devletin ana fonksiyonu bu düzeni korumak, geliştirmek ve işletmek olmuştur. Devlet bu işlevini askeri ve sivil bürokrasisi aracılığıyla yürütmektedir. Ekonomik gücü elinde bulunduran egemen güçler, orta sınıfları kendi ideolojisine bağlamak ve düzeni devam ettirmek için devlet bürokrasisini bu sınıf üyeleri ile doldurmakta ve onlara birtakım ayrıcalıklar tanıyarak halktan kopmalarını sağlamaktadır. Çünkü, bürokratik sistem, bir toplumsal güç olarak insanların

yaşantılarını kendi kontrol ve anlayışlarının dışında düzenlemekte, kendisine özgü tavırlar, semboller, sloganlar yaratarak insanları başka alternatif olduğunu düşünmeksizin belirli bir yönde düşünme ve davranmaya zorlamaktadırlar (Ülker, 1995, s.186).

2.3.3. Yabancılaşmanın Siyasal Boyutu

Siyasal yabancılaşma kavramı bireyin kendisi ile siyasal çevresi arasında meydana gelen kopma ya da uzaklaşma süreci olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle buradaki kilit kavramın siyasetten uzaklaşma olduğu ifade edebilir. Bu çalışmada da siyasal yabancılaşma kavramı daha çok siyasal katılma ile ilişkili olarak “siyasetten uzaklaşma, apolitize olma” kavramları çerçevesinde ele alınacaktır.

Siyasal yabancılaşma kavramının tarihsel sürecine bakıldığında bu kavram üzerinde duran düşünürlerden biri Mills olmuştur. Mills, siyasal yabancılaşma kavramını daha çok sosyolojik değişkenlerle açıklamaya çalışmıştır. Bunun için kitle toplumu- kamu toplumu ayırımından hareket etmiştir.

Mills’e göre kamu toplumunun özellikleri şu şekilde belirlenebilir (Mills, 1974, s.425):

- Toplum hayatında çok sayıda bireyler kanaat, görüş ve düşüncelerini ifade edebilmektedir ve diğerlerinden de onların görüş, kanaat ve düşüncelerini öğrenebilmektedir.
- Toplumda kişilere, kendilerine yöneltilen bir görüş, düşünce ve kanaate karşı, kendi görüş ve kanaatlerini anında, etkin bir şekilde açıklayıp cevapta bulunma ve bunu kapalı kapıların ardında bir küçük gruba değil, tüm kamuya açık olarak gerçekleştirebilme hakkı verilmektedir. Toplumdaki kamuoyu açık tartışmalarla oluşturulmaktadır.

- Toplumun o anki otorite sistemine bile karşı düşse, bu, kamuoyuna uygun etkin bir eylemde bulunabilme olanağı hazırlamaktadır.
- Toplumdaki, yetkili kurum ve resmi makamlar, serbestçe oluşmasına saygı gösterdikleri kamu oyu ve kamu üzerinde örtülü yollardan nüfuz kurmaya kalkışmamaktadırlar.

Mills Kitle toplumunun özelliklerini ise şu şekilde belirlemiştir (Mills, 1974, s.425):

- Başkalarının fikir, düşünce ve kanaatlerini dinleyenlerin çok; buna karşılık kendi fikir, düşünce ve kanaatlerini ifade edebilenlerin az olduğu, tamamen bir soyutlama ve toplama bireyler yığını durumuna indirgenen, kamu kitle haberleşme araçlarınca etkilenip biçimlendirilen bireylerin çok olduğu bir toplumdur.
- Kitle haberleşmesinin örgütlenme biçimi bireylerin anında ve etkinlikle yanıtta bulunmalarına imkan vermemektedir.
- Kamu oyunun oluşmasından sonra, kamu oyunun kendini realize etmesi için kamunun girişmesi gereken, bu eylem kanallarını örgütleyen ve kontrolü altında tutan resmi makamlarca ya da iktidar çevrelerince denetlenmektedir.
- İktidar kurumları karşısında kitleleşmiş kamunun bağımsızlığı kalmamıştır. İktidar kurumlarının ve resmi makamların görevlisi olan kimseler kitleler üzerinde açık ya da örtülü yollardan nüfuzda bulunmakta, kişilerin karşılıklı ve özgür tartışma yoluyla kamu oyu yaratabilme özgürlükleri daha oluşmadan önlenmek istendiği ve önlendiği görülmektedir.

Görüldüğü gibi Mills, kitle toplumunda bireylerin karar alma sürecinden yoksun bırakılarak, siyasal sürecin işleyişinde etkisinin en aza indirilmeye çalışıldığını, dolayısıyla karar alma sürecine etkin şekilde katılamayan kamunun siyasal sürece yabancılaşmaya başladığını ortaya koymaktadır.

Mills insanlar arasında birincil etkileşimin yok olduğundan yakınmaktadır. Bu olumsuz durum bireyleri umutsuzluğa itmektedir. Artık orta sınıfların en geniş toplumsal tabakaları oluşturduğu bu tür toplumlarda, askeri, ekonomik ve siyasal seçkinlerden meydana gelen oligarşiler insanları “insanlara rağmen” yönlendirebilmektedirler. Günümüzün etkin iktidar kuruluşları, sırasıyla dev şirketler, erişilmesi güç devlet aygıtı ve yanına kolay kolay yaklaşılamayan ordudur. Bir yandan bunların, bir yandan da ailesinin, küçük ve yakın topluluklarının baskıları altında kalan birey, kendini güvenceye kavuşturacak ve kendini güçlü hissetmesini sağlayacak ana kuruluşlardan yoksundur. Bu nedenle kitle toplumunda birey için gerçekten canlı ve anlam taşıyan bir siyasal mücadele olanağı kalmamıştır. Bugün bu nitelikte bir siyasal hayatın yerini, tepeden yönetim almış, altlarda ise bir siyaset boşluğu meydana gelmiştir (Mills’ten aktaran Tolan, 1981, s.164).

2.4. Sosyal Bir Olgu Olarak Yabancılaşma Ve Siyasal Yabancılaşma İlişkisi

Yabancılaşma kavramı öncelikle dinsel içerikli bir kavram olarak ele alınmış ve insanın tanrısına uzaklaşması olarak ifadesini bulmuştur. Teknolojinin ve sanayinin gelişimi ile birlikte insanın emeğine yabancılaşması gündeme gelmiştir. Daha sonra yabancılaşma kavramı daha çok sosyolojik içerikli çözümlemelerle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu noktada toplumsal yabancılaşma kavramı ortaya çıkmıştır. Daha sonra, yabancılaşmanın bireysel, kültürel, siyasal, ekonomik, boyutları ile ilgilenilmeye başlanmıştır.

Bu çalışmanın konusu olan siyasal yabancılaşmaya geçmeden önce mutlaka yabancılaşmanın diğer görünümünün de kısaca gözden geçirilmesinde fayda vardır. Hiçbir siyasal olay toplumdan, toplumun siyasal kültüründen bağımsız değildir.

Siyasetten uzaklaşma ve apolitikleşmenin ardında birtakım toplumsal ve kültürel etkenler yatmaktadır.

2.4.1. Toplumsal Yabancılaşma- Siyasal Yabancılaşma Ayrımı

Günümüzün insanı, sanayi devrimi ile başlayan ve her alana yayılan hızlı bir değişimin toplumsal ve ruhsal düzeyde yarattığı bunalımların köklü bir rahatsızlığa dönüştüğü bir ortamda yaşamaktadır. Sanayi devrimiyle ortaya çıkan bu hızlı teknolojik değişim, toplumsal kurumlarda, örgütlenme biçimlerinde, kültürel yapıda ve bunlara bağlı olarak değer sistemlerinde de temel dönüşümlere yol açmıştır. Bu dönüşümlere paralel olarak insanın doğa, diğer insanlar ve toplumla ilişkilerinde gözlenen bunalım ve hatta mutsuzluk hali giderek önem kazanmakta, maddi refahın tek başına yeterli olamayacağı düşüncesi yaygınlaşmaktadır. Bu çağdaş bunalım, siyasal rejimleri, gelişmişlik düzeyleri ve aralarındaki kültürel farklılıklar ne olursa olsun, değişik görünümeler altında, her toplumda varlığını duyurmaktadır (Tolan, 1996, s.281).

Siyasetten yabancılaşma ile genel olarak toplumdan yabancılaşma aynı şeyler midir? Bunun yanıtını verebilmek için soruna iki açıdan yaklaşma olanağı vardır. Eğer siyasal sistem toplumun bir alt sistemi olarak kabul edilirse birey hem siyasal sistemi hem de genel olarak toplumu da aynı duygular çerçevesinde düşünecektir. Bu düşünce Reisman, Pye, Easton gibi bilim adamları tarafından ileri sürülmüştür (Ergil, 1980, s.158).

Siyasal bilim yazınında bunun karşıtı görüşlerde ileri sürülmektedir. Bu farklı görüşler, sosyal ve kültürel yabancılaşma ile siyasal yabancılaşmanın farklı şeyler olduğu iddiasından kaynaklanmaktadır. Bu varsayım da insanların bir alanda çelişkili hükümler verebileceği görüşünden kaynaklanmaktadır (Çolak, 1991, s.37).

Batı ülkelerinde yapılan araştırmalara göre, toplumun hemen hemen bütün olanaklarından tamamıyla faydalanan üst ve üst- orta sınıf mensupları arasında artan ölçüde siyasal yabancılaşma gözlemlenmektedir (Ergil, 1980, s.159). Buna göre siyasal olarak yabancılaşan insanın toplumsal ve kültürel yabancılaşması zorunlu bir koşul değildir.

Siyasal yabancılaşma bireyin siyasal sistem ile olan ilişkilerinden ve siyasal sistemi değerlendiriliş şekline göre ortaya çıkan bir durumdur. Ancak bu olayı kesin şekilde birbirinden ayırmak güçtür. Bireyin toplumu değerlendirmesi ve kültürel olgular siyasal sistemin değerlendirilişini etkileyecektir. Bu nedenle siyasal yabancılaşma ile toplumsal yabancılaşmayı birbirinden ayırmak zor gözükmektedir.

2.4.2. Anomi ve Yabancılaşma

Anomi kavramı yabancılaşma kavramı ile bazen eş anlamlı olarak kullanılmaktadır o nedenle anomiy kavramını da açıklığa kavuşturmak gerekmektedir. “Anomiy terimi değer ve kuralların yitilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Bu durum çoğunlukla hızlı sosyal değişim ve sosyal parçalanma dönemlerinde hem bireylerde, hem de toplum düzeyinde ortaya çıkabilir” (Frager, 1996, s.48). Yabancılaşma anomiyin bir parçasıdır. Anomiden sonra gelen bir süreçtir. Fakat yabancılaşma bağımsız olarak mevcut olabilir.

Anomiy kavramı üzerinde en çok duran düşünür Durkheim olmuştur. Durkheim anomiy kavramına çeşitli açılardan yaklaşmıştır. Toplumsal açıdan anomiy kavramına toplumun ahlaksal durumu anlamında yaklaşmıştır. Durkheim “İşbölümü” ve “İntihar” adlı eserlerinde anomiy kavramını geniş bir şekilde ele almıştır.

Durkheim’ın önemle üzerinde durduğu husus,  ağdaş toplumun değenere olmasıdır. Anomiyin toplum için başlı başına bir kötülük ve mutsuzluk kaynağı

olmasının nedeni, varlığını sürdürebilmek için birlik ve kurallara uyumdan sapmayacak olan toplumun bu durumdan acı çekmesidir (Durkheim'den aktaran Tolan, 1981, s.51).

Parsons ise anomi kavramını ele alırken bireyin toplumsal yapıya uyum sağlayamamasını ele almaktadır. Ona göre anomi bireyin kurumsal modeller ile bütünleşememesidir. Böylece anomi hem bireyin kişilik yapısını bozmakta, hem de toplumsal sistemin düzenli çalışmasını tehlikeye düşürmüş olmaktadır (Parsons'tan aktaran Tolan, 1981, s. 92).

Sebastian de Grazia için, anominin varlığını gösteren etkenler, bir huzursuzluk ve kaygı duygusu, gruptan kopma veya tecrit edilme izlenimi, amaçsızlık ve anlamsızlık duygusu olarak bireysel bir nitelik taşıyan etkenlerdir (Grazia'dan aktaran Tolan, 1981, s.104).

Robert Maciver ise bireyin siyasal hayattan uzaklaşmasının temelinde toplumsal olguları görmektedir. Ona göre giderek artan şiddet eğilimi ve şiddete dayalı siyasal ve toplumsal ideolojilerin yaygınlaşması, gelişen uygarlığın doğurduğu umutsuzluk duygusundan kaynaklanmaktadır (Maciver'den aktaran Tolan, 1981, s.108).

Le Srole ise anomi kavramından hareketle, toplumsal ve siyasal güvensizlik kavramlarını açıklamaya çalışmıştır. Ona göre, kamu görevlilerine herhangi bir konuda yazı yazmak anlamsızdır; çünkü onlar ortalama insanın sorunları ile ilgilenmezler. Ayrıca birey geleceğe karşı bir güvensizlik içindedir ve bugünü düzensiz ve gelecekte kopuk olarak algılamaktadır. Yine çağımızda insanlar bireyler arası ilişkiler açısından doyumsuzluk, kararsızlık ve güvensizlik içindedirler. İnsanlar bugünlerde kime güveneceklerini bilememektedirler (Le Srole'den aktaran Tolan, 1981, s.116-117). Srole, toplumsal güvensizlikten yola çıkarak anomi

kavramına açıklık getirmektedir. Toplumsal olarak güvensizlik duygusu içerisinde olan insanların da siyasal ve toplumsal olarak yabancılaşmaları da kaçınılmazdır.

2.5. Genel Olarak Siyasal Yabancılaşma Türleri ve Ortaya Çıkış Şekilleri

Siyasal yabancılaşma bireyin siyasal sisteme, siyasal kurumlara, siyasal aktörlere karşı olumsuz tavır takınması, memnuniyetsizliğini ifade etmesi, siyasete ilgisiz hale gelmesidir. “Yabancılaşma sorunu bütün dünya demokrasilerinin ortak sorunu haline gelmiş ve bütün gelişmiş ülkelerde bir yabancılaşma eğilimi başlamıştır” (Baykal, 1976, s.102).

Siyasal yabancılaşmaya ilişkin araştırmalar son yıllarda hız kazanmıştır. Bunda birçok faktör etkili olmuştur. “ Siyasal yabancılaşma araştırmalarının başlıca alanlarından biri ve en önemlisi, seçmenin eğilimleri ve ona siyasal sistem tarafından sunulan seçenekler karşısındaki davranışlarıdır. Bir başka araştırma alanı da seçmenlerin siyasal önderlere ve onların temsil ettikleri yönetsel değerlere (rejime ilişkin değerler) olan desteği ve bunun derecesidir” (Alkan ve Ergil, 1980, s. 243).

Siyasal yabancılaşma türleri ile belirtilmek istenen siyasete yabancılaşan bireylerin, bazılarının davranışsal, bazılarının da tutumsal olmak üzere yabancılaşmalarını değişik bir şekilde ifade ettikleridir. Çalışmanın daha sonraki bölümlerinde de ifade edilecek olan Sinisizm (Kuşkuculuk) ve güvensizlik, yabancılaşmanın bir davranış değil de, tutum yoluyla ifade edildiğine iyi bir örnektir. (Alkan ve Ergil, 1980, s.250).

Genellikle yabancılaşmayı siyasal olarak ifade ediş biçimleri “katılma” ya da “geri çekilme” türündendir. Katılma biçimi, yabancılaşmayı doğuran nedenin dönüştürülmesine yönelik bir eylemdir. Yabancılaştıran hükümeti değiştirmek için onu protesto etmek ya da karşıt gösteri yapmak bunun örnekleridir. Geri çekilme de

yabancılaştırıcı nesne ile ilgili eylemlerden kaçınmaktır. Örnek olarak sistemden desteğini çekmek bunun simgesel belirtisidir (Alkan ve Ergil, 1980, s.251).

Siyasal yabancılaşmanın tam olarak ortaya çıkışını Ergil, şu şekilde ifade etmektedir. Birey, başından beri, sistemin tümünü kendi değerleriyle çatışır görüyor ve onu ıslah edemeyeceğini algılıyorsa, hiçbir düzeltim çabasına girişmeden tam bir yabancılaşma durumuna girebilir. Bu süreç şematik olarak şöyle gösterilebilir (Ergil, 1980, s.111): Algılanan Değer Çatışması(ADÇ)+ Algılanan Bireysel Güçsüzlük(ABG)+Algılanan Sistemsel Yetersizlik(ASY)+Algılanan Anomi(AA)= Siyasal Yabancılaşma.

Siyasal yabancılaşma türlerine geçmeden önce siyasal yabancılaşmayı ifade biçimlerini tabloda şu şekilde ifade edilebilir:

Tablo 1: Siyasal Yabancılaşmayı İfade ediş şekilleri

Kaynak: Alkan-Ergil: Siyaset Psikolojisi, Turhan Yayınevi, Ankara, 1980

Seeman, dört tür yabancılaşma türünün varlığından söz etmektedir (Seeman, 1959, s.783-791): Bunlar güçsüzlük, güvensizlik, anlamsızlık ve tecrit olgusudur. Bunlara kuralsızlık ve kendi kendine yabancılaşma da ilave edilebilir.

2.5.1. Siyasal Güçsüzlük

Siyasal Güçsüzlük, bireyin kendi davranışının arzuladığı siyasal sonuçların elde edilmesini (meydana gelmesini) ne ölçüde etkileyebileceği beklentisinden kaynaklanmaktadır. Bu beklenti ne kadar olumsuz yönde ise, bireyin güçsüzlük duygusu o kadar yoğundur. Olumsuzluğun yoğunluğu ölçüsünde de siyasete katılma olasılığının azalacağı beklenmektedir. Rosenberg'e göre, güçsüzlüğünden dolayı yabancılaşan birey, dev şirketler ve sendikal örgütlerin belirlemiş olduğu ekonomik çıkar blokları ve siyasal güç odakları karşısında kendi sınırlı kaynaklarını harekete geçirmenin boş olduğuna inanır. Güçsüzlük duyanlar arasında siyasete katılmanın özendiriciliği zayıftır. Bu yüzden de onlar, yabancılaşmalarını katılmayarak belirtirler (Ergil, 1980, s.112).

İnsanların kendilerini siyasal olarak güçsüz hissetmemeleri için Demokratik bir toplumda seçmenlerin yurttaş olmaları ve kendilerini yurttaş olarak kabul etmeleri gerekmektedir. Yönetilenler yönetimle ilgilenmiyor, siyasal bir topluma değil de yalnızca bir aileye, bir köye, bir iş alanı uğraşına, dinsel bir mezhebe ait olduklarını duyumsuyorlarsa, yöneticilerin serbest seçimle belirlenmesi pek bir işe yaramaz. Yönetilen bireyler ya toplumun işleyişini düzenleyen karar ve yasaların değişimiyle ilgilenmeksizin toplumda belli yerleri doldurmakla yetinirler ya da büyük özveriler gerektirebilecek sorumluluklar almaktan kaçınmaya çalışırlar. Yönetim ve siyaset sıradan insanların dünyasından ayrı bir dünyaya ait olarak algılanır (Touran, 1997, s. 46).

Günümüzde kitleler ya en ufak denecek kadar küçülüp parçalanmış topluluklar durumuna indirgenmiş, ya da bireyin erişemeyeceği, etkinlik

kuramayacağı derecede uzak bir iktidar yapısını meydana getirmiştir (Mills, 1974, s.433).

Bireyin siyasal süreçte etkin olamadığını hissetmesi güçsüzlük duygusunu ortaya çıkaracaktır. Eğer bireyin kendi davranışıyla arzuladığı siyasal sonuçlar arasında olumsuz bir ilişki varsa siyasal güçsüzlük duygusu yoğun olacaktır. Olumsuzluğun ölçüsüne göre de siyasal katılma düzeyi düşük olacaktır. Bu nokta da “ halkın sürekli olarak kendini ilgilendiren politikalarda söz sahibi olabilmesinin tek yolu vardır, bu da katılımcı demokrasidir. Katılımcı demokrasi, halkın çeşitli yollardan siyasete en geniş bir şekilde katılabilmesidir. Siyasal katılma demokrasi kavramıyla özdeşleştirilen anahtar bir kavramdır ”(Çukurçayır, 2000, s.13).

Siyasal güçsüzlüğün oluşmasındaki en büyük etken olarak siyasal yetersizlik ileri sürülmektedir. Yapılan bir çok araştırmanın sonuçlarına göre, kendilerini siyasette görece yetersiz hisseden kişiler, diğerlerine oranla siyasete daha az katılmaktadırlar. Dikkatlerini ve kişisel özdeşliklerini siyasetin temel değer ve kurumlarından geri çekmektedirler (Ergil,1980, s.132).

2.5.2. Siyasal Güvensizlik

Siyasal güvensizlik bireyin siyasal rolleri olan sorumluların karşısında sürekli ve sistematik olarak değer verilen siyasal kuralları ve alışılmış gelenekleri çiğnediklerine ilişkin duygudur. Algılanan/Gözlemlenen adaletsizlik ve yoksun bırakılma duyguları, güvensizleri yasadışı siyasal davranışlara itebilir. Gamson’dan Ergil’in aktardığı gibi güvensizlik, devrimci hareketlerin dinamiğinde başrolü oynayan olumsuz etkenlerden biridir (Ergil, 1980, s.13).

Günümüzde birçok ülkede vatandaşlarla siyasal temsilciler arasındaki bağların zayıflığından kaygı duyulmaktadır. Bu zayıflığın iki temel nedeni vardır: ya

bir toplum türünden bir başkasına hızlı bir geçiş yaşıyan birçok ülkede görüldüğü gibi toplumsal talepler karışık ve pek btnleşmez. Ya da hükümet, hatta kamuoyu bile, toplumsal değil uluslar arası bir soruna göre yönetilir (Touran, 1997,s. 98).

Demokratik bir siyasal sistemde vatandaşların siyasete etkin şekilde katılabilmesi, vatandaş ve siyasetçilerin birbirlerine karşılıklı güven duymalarına bağlıdır. Bu gvensizliğın derecesine göre yöneten ve yönetilenlerin birbirlerine karşı yabancılaşma durumları belirlenmiş olacaktır.

Demokrasi bir ülkenin yurttaşlarının sorumluluğuna dayanır. Sorumlu bir yurttaş da ancak katılabildiğı ölçüde iyi ya da nitelikli yurttaşdır. Katılım, aynı zamanda yurttaş olmanın önemli bir ölçütü ve göstergesidir. Katılım davranışı, yurttaşla toplum arasındaki ilişkiyi açıklayan bir eylemdir. Bu nedenle, katılımın içeriğı, yurttaşla toplum arasındaki ilişkinin değışmesine göre değışir. Vatandaş geleceğın toplumunda kendi yaşamıyla ilgili daha fazla sorumluluk almak, yönetsel ve siyasal yaşama daha fazla katılmak durumundadır (ukurayır, 2000, s. 25-26).

Siyasal yaşama katılan birey, siyasal kararların alınmasında pay sahibi olan birey, aynı zamanda siyasal denetimi de gerçekleştiren dolayısıyla siyasal güvensizlik duymayan bireydir. Siyasal gvensizliğın en önemli belirtilerinden biri vatandaşların siyasi partilere ve siyasal aktörlere olan gvensizliğidir. Siyasal güvensizlik denildiğı zaman daha çok siyasal partilere ve siyasal liderlere olan güvensizlik akla gelir.

Günümüzde artık siyasal partiler ileride de belirtileceğı gibi birçok etkene bağlı olarak hem partilere hem de seçmenlere bıkkınlık vermekte, seçmenlerin ve partinin aktif eylemcilerinin partiye karşı tavır alışları pozitif bir zdeşlemeden ziyade, uysal bir kayıtsızlığa veya sadece taktik icabı destek vermeye doğru ynemekte, partilere duyulan güven zayıflayarak, yerini kamusal kayıtsızlık

almaktadır. Bunun nedeni de Habermas'ın ifadesiyle depolitizasyon; yani toplumsal yaşama ilişkin öncelikli kararların siyasal değerlendirmeler dışında alınmaya başlanması, toplumsal varoluşa siyasal anlam atfetmenin arka plana atılarak, bireylerin siyaseti kendi dışında gelişen bir olgu gibi değerlendirmesi, onu sıradan bir taraftar gibi izlemesidir (Tosun, 1999, s.35).

2.5.3.Siyasal Anlamsızlık

Anlamsızlık genel olarak, bireyin neye, hangi genel doğrulara inanacağını ve bağlanacağını bilememesi halidir. Özellikle bireysel karar verme sürecinde, bireyin kendi doğrularından hiçbirinin genel toplumsal doğrularla çakışmaması, bu duygunun en yüksek bir düzeyde oluştuğunu gösterir (Tolan, 1996, s.303).

Anlamsızlık izlenimi siyasal açıdan çeşitli adaylar arasında yapılan seçimi meşrulaştırmak için gereken tüm bilgilere sahip olmama durumu ve başta gelen iki aday arasında önemli bir fark bulunmadığı izlenimidir (Tolan, 1996, s.313).

Siyasal Anlamsızlık ise bireyin, siyasal sistemin nasıl işlediğini anlayamamak. Değişik siyasal uyarıların yardımıyla fikir oluşturmak ve siyasal olayların sonuçlarını kestirmek konularında kendi başarısızlığına ilişkin duygusudur. Bu şekilde olan siyasal yabancılaşma, insan yaşamının önemli bir niteliği olan “anlam arayışı” ve olaylar üzerinde denetim sağlama isteğiyle bağlantılı olmaktadır (Alkan ve Ergil, 1980, s.253).

Anlam arama yalnızca meraktan kaynaklanmaz. Fikir sahibi olmak ve değişen siyasal koşullara tepkide bulunmak gibi pratik gereksinimler de önemli etkenlerdir. Eğer birey, siyasal sistemin nasıl işlediğini anlayamaz, siyasetçilerin niçin belirli şekillerde davrandıklarını kavrayamaz ise, siyaset ona düzensiz,

rastlantısal ve denetlenemez bir olay ya da olaylar zinciri gibi görünecektir (Ergil, 1980, s.113-114).

Bu konuda yaptığı araştırmada Levin, anlamsızlığın iki yolla algılandığını ileri sürmektedir: 1) Birey, katılması beklenen seçimi, adaylar arasında gerçek bir farklılık olmadığı gerekçesiyle anlamsız bulmaktadır. 2) siyasal bir konuda akıllıca bir karar vermenin, o kararı dayandıracak bilginin olmaması yüzünden, gerçekleşmeyeceği sonucuna varmaktadır. Bu durumda, kendisine gerekli olan bilgi düzeyi arasındaki fark, onun anlamsızlık duygusunun derecesini belirlemektedir (Ergil, 1980, s.114).

Nachmias'a göre, güçsüzlük ve güvensizlik duygularından dolayı yabancılaşanların tersine, anlamsızlıktan dolayı yabancılaşan bireyler, yasal davranış türlerini yeğlerler. Siyaset yapmanın yasal/yerleşik davranış türlerini tartışmasız benimseyen yabancılaşmış bireyler, siyasette anlam arama çabalarını bırakacaklardır. Bu kararlarını da “şekilci katılma” gibi, güvenli ve sakıncasız olduğuna inandıkları yollarla belirteceklerdir (Nachmias'dan aktaran Ergil, 1980, s. 114).

Günümüzde siyasal yaşamın temel unsuru, demokrasinin vazgeçilmez şartı olan seçimlerin de kitlelerin gözünde bir anlam ifade etmediği belirtilmektedir. “Günümüzde, seçimlerde seçmenlerin oyunu onların konumu, dolayısıyla da çıkarları belirler ve genellikle oylarda büyük bir durgunluk vardır. Bağlılık, gelenek ya da çıkar gereği bir partiye oy verilir, üstelik siyasal seçim değişiklikleri belirgin bir genel çıkar görüşüne dayanmaz. Siyasal yaşamı gözlemleyenlerin birçoğu, seçimlerin siyasal bir seçimden çok siyasal bir reddi dile getirmeye araç olduğunu söylerler. Seçim bir tercihin anlatımından çok bir ceza olmaktadır (Touran, 1997, s. 170).

2.5.4. Tecrit Olgusu (izolasyon)

Tecrit sözcüğünün birçok anlamı vardır. en genel ifadeyle bireyin toplumsal değerlerinden uzaklaşması halidir (Tolan, 1996, s. 303).

Tecrit olgusu, toplum tarafından özellikle yüksek değer verilen şeylere, bireylerin düşük ödül değeri atfetmelerinden kaynaklanan duygudur (Alkan ve Ergil, 1980, s.217).

Tecrit eğilimli yabancılaşmış bireyler, toplumun diğer bireylerinin (ya da çoğunluğunun) çok değer verdiği amaç ve inançlara düşük düzeyde ödül değeri atfederler. Tecrit duygusu, siyasal topluluğun diğer üyeleri tarafından yaygın olarak paylaşılan siyasal amaç, kural ve araçların yadsınması ile belirtilir (Alkan ve Ergil, 1980, s.254).

Tecrit olgusunun siyaset sosyolojisinin önemli konularından biri olan yabancılaşma alanında yerini açık seçik almasında Kenneth Keniston'un çalışmalarının büyük rolü vardır. Tecrit eğilimli bireylerin bir bölümü, toplumun standartlarının orta yetenek ve zeka düzeyindeki bireylere uyumlu olduğunu, o yüzden bunlara uymanın insanı sıradan bir kişiliğe zorladığını ileri sürebilirler. Tecrit eğilimli olan yabancılaşan bireylerin bazıları çözümü karşı kültür oluşturmakta görebilirler. Bu, toplumun temel değer ve inançlarına kökten karşı, onlardan olabildiğince farklı bir kültürdür. Böyle bir kültürün ya da kültür adacıklarının oluşması derin bir kültürel bunalımın, uzlaşmaz sosyal kavramların/değerlerin çarpışmasının, yani değer çatışmasının varolduğunu belli eder (Alkan ve Ergil, 1980, s.254).

Tecrite yönelik siyasal yabancılaşmanın ayırıcı niteliğinin, onun bireylerin üzerine zorlanmış olması değil, tersine bireyler tarafından seçilmesidir. Genel olarak,

kendini tecrit etme duygusu, temel yerleşik değer ve kuralları benimsememiş ya da ancak kısmen benimsemiş olan insanlarca duyulur. Bu bireyler, bunalımlarının amacı hakkında yürüttükleri akla yakınlaştırma (rationalisation) ile toplumun egemen kurallarının ve amaçlarının kendi yaşamlarını çok az etkilediğini savunurlar. Böylece, onlara düşük ödül değeri atfederler. Görüldüğü gibi, yerleşik ya da merkezi siyasal kültürü yadsıma eğilimi, katılmanın yararsız olduğu inancından kaynaklanmaktadır. Tecrite yönelik siyasal yabancılaşma, büyük bir olasılıkla, sosyal protesto biçiminde dışa vurulur. Herkesin istediğini yapması düşüncesi,, bu davranışın duygusal ya da düşünsel temelini oluşturur (Özkul, 1997, s.13).

Bireylerin tecrit duygusunun önüne geçilebilmede en önemli etken katılmadır. Yönetime ve siyasal sürece katılabilen bireyler ancak tecrit duygusunu aşabilmekte, dolayısıyla siyasete yabancılaşmaları da daha az olmaktadır.

Katılım olgusunun yeni ve gittikçe güçlenen bir olgu oluşunun en önemli nedenlerinden biri de, yurttaşın yönetime ve kamusal alana uzak durmaya başlamasının önüne geçilmesi, yani yabancılaşmasının önlenmesi arayışıdır. Bu gelişme hem çağdaş Batılı devletlerde böyledir hem de Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için geçerlidir. “Demokratikleşme dalgası “nın ardında yatan en önemli nedenlerden birisi budur. Bu süreçle, siyasal çürümüşlüğü, siyasal kararların ussallığını yitirmesinin önlenmesi de amaçlanmaktadır. Yönetim yurttaş tanıyor mu? Ya da yurttaş yönetimi ne kadar olduğu gibi algılayabiliyor. 1990’lı yıllarda katılımcı demokrasiye yapılan vurguların tek amacı yurttaşın “seyirci sendromunu” aşmasını sağlamak ve yönetimi daha ussal bir düzlemde yeniden yapılandırmaktır (Çukurçayır,2000, s.40).

2.5.5. Kuralsızlık

Yabancılaşmanın bir çeşidi olan kuralsızlık toplumca belirlenen amaçlara varmak için bireylerin toplum tarafından yasaklanan yöntemlere ve davranışlara başvurmalarından kaynaklanan duygudur (Alkan ve Ergil, 1980, s.217). Bu deyim doğrudan doğruya Merton'cu anomi anlamında kullanılmıştır. Toplumsal kuralların belirlediği başarı hedeflerine ulaşmak için toplum tarafından onaylanmayan davranışların benimsenmesi anlamına gelmektedir (Tolan, 1981, s.127).

Kuralsızlık veya bir diğer adıyla normsuzluk, anomi kavramı ile de eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Çünkü “anomi, normatif sistemin zayıflaması, gücünü ve geçerliliğini belirli ölçülerde yitirmesi olarak tanımlanmaktadır. Buna karşılık pek çok sosyolog, toplumsal kurallara aşırı bir biçimde uymayı, modern toplumdaki yabancılaşmanın belirtilerinden biri olarak değerlendirmektedirler. Çünkü, reklamlar, kitle iletişim araçlarının güdümündeki kamuoyu, bireye gerçek seçeneklerin bulunmadığı çok küçük bağımsız ve özerk bir alan bırakmış, yaşam biçimini ve davranışlarını doğrudan belirlemeye başlamıştır (Tolan, 1996, s.318).

Durkheim anomiyi, toplumsal düzeyde kural yokluğu olarak tanımlamaktadır. Ona göre insanoğlunun sınırsız arzularını kısıtlamak veya frenlemek için kural gereklidir. Ancak gereğinden fazla kural olması, ya da kuralın gerekenden çok daha büyük bir güç veya yetkiye sahip olması da bireye bunalıcı bir baskı kuracaktır (Tolan, 1981, s.47-48).

Finifter kuralsızlık kökenli yabancılaşmanın insanlara karşı güvensizlikle çok yüksek düzeyde ilişkili olduğunu saptamıştır (Finifter'den aktaran Alkan ve Ergil,1980, s.258).

Kuralsızlık bir toplum için çok önemli bir yabancılaşma problemidir. “Eğer bir toplum, aynı zamanda düşük düzeyde oydaşma ve düşük düzeyde bütünleşme

belirtisi gösteriyorsa, o kuralsız bir toplum sayılabilir. Kuralsızlık Mertoncu anlatımla amaçlar üzerinde anlaşmaya ulaşmaya yönelik uygun araçlar üzerinde uzlaşma sağlanamaması durumudur. Ya da insanların toplumca benimsenen araçlardan beklenen tatmini sağlayamamaları durumudur” (Alkan ve Ergil, 1980, s.220).

Kuralsızlıkla ilgili ilk ciddi araştırmaları yapan Durkheim, bu olgunun göstergeleri olarak uluslar arası bunalımları, iktisadi krizleri ve aile düzensizliğini kullanmıştır. Bu tür bir yaklaşım, “sapma” olayını temel almaktadır. Sosyal denetim kurumları, örneğin kolluk kuvvetlerinin büyüklüğü, mahkeme ve cezaevleri sayısı v.b. gibi göstergeler sapma olarak gösterilebilir. Ayrıca mezheplerin, tarikatların artması kaybolan kültürel kimliği geri getirmek, canlandırmak çabasına yönelik toplu davranış türleri kuralsızlığın göstergesi sayılabilir. Siyasal alanda aşırı partililik, fraksiyonların belirmesi, geleneksel ya da yerleşik siyasal uygulama ve yönelimlere bağlılığın azalması kuralsızlığın göstergeleridir (Durkheim’den aktaran Alkan ve Ergil, 1980, s.222).

Kuralsızlık bir yabancılaşma türü olarak ele alınmasına rağmen, siyaset ve siyasal sistem ile yabancılaşma ve kuralsızlığın ilişkisi bu alanlarda çalışan bilim adamlarınca tüm boyutlarıyla ele alınamamıştır. Birçok araştırmacı soruna sınırlı bir çerçeve ve bakış açısıyla eğilmişlerdir (Ergil, 1980, s.106).

2.5.6. Kendinden Uzaklaşma

Kendinden uzaklaşma bireyin şimdiki durumunun toplumsal koşulların daha elverişli olacağı durumdan daha kötü olduğuna inanmasından kaynaklanan duygusudur (Alkan ve Ergil, 1980, s.217).

Marx bu yabancılaşma türünü insanın kendi emeğine yabancılaşması olarak ele almıştır. “Ona göre, insanın kendi emeğinin ürününe, hayat-etkinliğine, türsel varlığına yabancılaşması olgusunun dolaysız sonucu insanın insana dolayısıyla kendi türüne yabancılaşmasıdır” (Tolan,1981, s.149).

Kendinden uzaklaşma duygusunun en önemli nedenlerinden birisi modern toplumun hızlı akışının toplumun üyelerinde kendinden yabancılaşma olgusuna katkıda bulunduğudır. Günlük yaşamda kötü uyumun en yaygın şekli kendinden yabancılaşmadır.

Taviss’in 1969 da yayınladığı araştırma sonuçlarına göre Amerikan halk dergilerinin içerik analizi 1900’den 1950’ye kadar ki dönemde toplumsal yabancılaşma konularında genelde bir artış olduğunu ama kendinden yabancılaşma oranında görülen artışın bunun çok üzerinde olduğunu ortaya koymuştur. Toplum davranışları denetlemek için ne kadar yumuşak örnekler/ilkeler öne sürerse, toplumu tümüyle yadsımak biçimindeki sosyal yabancılaşma o kadar daha az görülecektir. Diğer yandan davranışsal esnekliğin derecesi insanlara yeni bir yük olarak belirlediği ölçüde onların o ölçüde kendilerinden yabancılaşmasına neden olabilir (Alkan ve Ergil, 1980, s.233-234).

2.5.7. Siyasal Yabancılaşmanın Tutum Yoluyla İfade Edilmesi : Sinisizm

Siyasete yabancılaşan bireylerin, bazılarının davranışsal, bazılarının da tutumsal olmak üzere yabancılaşmalarını değişik şekillerde belirttikleri ifade edildi. Sinisizm(kuşkuculuk) ve güvensizlik, yabancılaşmanın davranış değil de bir tutum yoluyla ifade edildiğine bir örnektir.

Sinisizm siyasal hayata karşı takınılan olumsuz bir tavidir. Dolayısıyla bir yabancılaşmadır. Bu olumsuz tavrın diğer olumsuz siyasal değişkenlerden farkı itimatsızlık, şüphecilik ve düşmanlık unsurlarını bir arada bulundurmasıdır. Cynic kişiyi diğerlerinden ayıran özelliği siyasal sistemden kopması değil, sisteme karşı patolojik sayılabilecek derecede kökten olumsuz bir tavır takınmasıdır. Bu da sadece muhalefet değildir; çünkü hiçbir sisteme karşı olumlu bir tavır yoktur (Akbal,1998, s.35).

Siyasal sistemin işleyişini belirlemede önemli olan depolitizasyon olgusu Habermas'ın "motivasyon krizi" olarak adlandırdığı olguya karşılık gelmektedir. sistemin sosyo-kültürel açıdan yaşadığı kriz, ya da yönetimin sistemin işleyişine yönelik gerekli rasyonel kararları üretme yeteneğinden yoksun olması motivasyon krizine yol açmakta, böylece sosyal aktörlerin, yurttaşların iç aleminde, anlamlar dünyasında onları harekete geçirecek, belirli kurumlarla özdeşleştirecek, sistemin lehinde davranmaya yöneltecek etkenler yeterince gelişmemektedir. Bu durum siyasette ilgisizleşmeye ve parti bağlarının zayıflamasına yol açmaktadır. Partili kimliğinin silikleşmesi ve siyasal parti ile özdeşleşme duygusunun zayıflamasının sonucunda ise, seçimlere katılım düşmekte ve demokratik siyasete ilişkin kinizmde (cynicism) artış gözlenmektedir (Tosun, 1999,s. 35).

2.6. Modernleşmenin Siyasal Yabancılaşmadaki Etkisi

Modernleşme ve modernleşmeden sonra gelen süreç olan postmodernizmin ardından geleneksel siyasal kurumların yapısında da değişimler meydana gelmiştir. Modern öncesi topluluk içerisinde kendisini daha güçlü hisseden birey, modern toplumda kendisini yalnız hissetmeye başlamıştır. Modern toplumun bürokratik

örgütleri içerisinde ve siyasal kurumlarında etkin olamayan birey siyasete ilgisiz hale gelmeye başlamıştır.

2.6.1. Modernleşme Kavramı ve Ortaya Çıkışı

Günümüz toplumları hızlı toplumsal, ekonomik, siyasal dönüşümlerin yaşandığı bir ortamda varlığını sürdürmektedir. Toplumsal ve ekonomik alandaki hızlı değişim ve dönüşümler, teknolojiadaki devasa boyutlardaki gelişmeler, küreselleşmenin etkilediği süreçte modernite, ulus-devlet ve post-modernizm siyasal alanda da etkisini hissettiren kavramlardır. Günümüz bir kitle toplumu niteliğini taşımakta ve siyaset artık çok küçük bir kitlenin uğraşı alanı haline gelmiştir. Modernite ile birlikte yaşanan yeni dönüşümlerle birlikte kitlelerin siyasete bakış açılarının değiştiği ve siyasetten uzaklaştıkları ifade edilmektedir.

Modernlik 17.yüzyılda Avrupa’da başlayan ve sonraları neredeyse bütün dünyayı etkisi altına alan toplumsal yapı ve örgütlenme biçimlerine işaret eder (Giddens, 1994, s.9). Modern, yaşadığımız zamana ait ya da uygun demektir. Kelime eski latince’deki modernus kelimesinden alınmıştır. Modern toplum günümüzdeki toplum demektir. Modernleşme ise, eski zamanların toplum tipinden günümüzdeki toplum tipine doğru bir değişme anlamına gelir (Ülker, 1988 , s.42).

2.6.2. Modernleşme-Yabancılaşma İlişkisi ve Modernleşmenin Siyasetteki Etkisi

Modern toplumda siyasal birim bireydir. Bu çerçevede modernleşme ile birlikte bireyin atomlaşması da birlikte gelmektedir. Daha önceki yüz yüze, birincil ilişkilerin yerini kişisel olmayan ilişkiler alır. Böylece, bireye anlamlı bir toplumsal çevre, bir güven duygusu ve kendini tanımlayabildiği ve eylemlerini sürdürebildiği

bir kimlik veren eski ortam yerini, modernliğin soğukluğuna ve bürokratik ilkelerin mesafeliğine bırakır (Ayata ve Arıcı, 1996, s.85).

Modern toplumda daha çok görülen bireyselleşme olgusu da yabancılaşmanın bir görüntüsüdür. Bireyselleşme de önemli olan, kişinin aldığı kararlarda, yaptığı davranışlarda, kendi eğilimlerini ön plana çıkarmasıdır. Modernleşme ile birlikte gelişen bireycilik, bir taraftan özgürlüğün, bağımsızlığın ve yaratıcılığın kaynağı olurken, bir taraftan da insan yalnızlaşmasının, yabancılaşmasının ve güçsüzlüğünün de nedeni olmuştur (Alkan, 1993, s.60-61).

Huntington, modernleşmenin homojenleşme ve birlik oluşturduğu görüşüne şüpheyle bakarak, a) toplumlar arasında ayırt edici karakteristikleri pekiştirerek farkları daraltmak yerine artıracaklarını, b) geri dönüşsüz bir süreç olduğu görüşüne karşı; sekülerleşmeyle bütünleşmeyi artırmak yerine bölünmeyi ve ilkeliliği artırabileceğini, c) ilerici bir süreç olma tezine karşılık, insanın kendini gerçekleştirdiği toplumları yok ettiğini, insanı, kişiyi ve insani değerleri yok ettiğini belirtmektedir (Huntington'dan aktaran Yılmaz, 1995, s.65).

Modernite, bir aydınlanma projesi olarak ortaya çıkmış ve zaman içinde bazı değişimler göstererek günümüze kadar gelmiştir. Aydınlanmacılık akılcı bilim anlayışıyla 18. yüzyılda insan düşüncesini dinin baskısından kurtararak özgürleştirme işlevini görmüştür (Tekeli, 1999, s.25).

Modernleşmeyi çok hızlı bir şekilde gerçekleştirmeye çalışan ülkelerde, belirli bir çaba ve hızlı bir değişimin ardından beklenmedik tepkiler yükselmeye başlamaktadır. Sonuçta bazı ülkelerde modernleşmenin başarısızlığı, bazılarında ise kontrolsüz bir modernleşmenin olumsuz sonuçları ortaya çıkmıştır. Bu ülkelerde toplumsal değerlerin parçalanması, insanları bir arada tutan sosyal bağların gevşemesi ve sapmaların artması sonucunda kontrolsüz bir anomi belirlemiştir. Bu

durum bir yandan insanların korkularını pekiştirirken, diğer yandan yeni korkulara ve tepkilere yol açmaktadır (Bilgin, 1995, s. 174-175).

Modernliğin en önemli unsuru “değişim hızı”dır. Modernliğin koşulları içinde değişim hızı son noktadır. Bu durum en çok teknoloji alanında görülür. İkincisi, değişim alanı, dünyanın değişik bölgeleriyle, birbiriyle bağlantı içerisine girdikçe toplumsal dönüşümün dalgaları bütün yerküre yüzeyi boyunca çarpmaktadır. Üçüncü unsur, “modern kurumların doğası”nın özülüyle ilgilidir. Ulus devletin siyasal sistemi, üretimin cansız güç kaynaklarına büyük ölçüde bağımlı olması ve ücretli emeğin tam anlamıyla metalaştırılması gibi bazı modern toplumsal biçimler önceki dönemlerde hiç görülmemektedir (Giddens, 1994, s. 13-14).

Modernlik geleneksel değerlerden bir kopuş sürecini içerir. Bu nedenle geleneksel toplum değerlerinin, modern toplum değerleriyle uyuşmadığı değişik şekillerde ortaya konulmuştur. Bu da bir yabancılaşmaya neden olmaktadır. Bu özelliklerle ilgili olarak vurgulanan ana unsurlar şu şekilde belirtilebilir (Yılmaz, 1996, s.20):

a) Kişisel ilişkilerde karşılıklı güvensizlik: Geleneksel toplumda aile toplumun temel birimidir. Geleneksel toplumda her aile kendine yeterli sayılmakta, kişi ancak kendi yakınlarına güvenmekte, bu durum da birlikte çalışmaya engel teşkil etmektedir.

b) Fatalizm: Kişinin kendini tabiat ve kuşatan diğer şartlarla çevrili bulması ve durumunu düzeltmek için yapacak bir şey olmadığını düşünmesidir. Bu anlayışta kişinin kötülüğe uğraması veya uğramaması da onun seçilmiş olmasıyla ilgili olmaktadır.

c) Emphaty: Kişinin alıştığı-yaşadığı rol dışında kendini düşünebilmesidir. Geleneksel toplumda kişi alıştığı ve yaşadığı rol dışında kendini düşünememektedir.

Modernleşmeyle birlikte bu yeteneğin arttığı ifade edilmekte, psişik mobilitenin önemi belirtilmektedir.

Geleneksel kural ve değerlerdeki çözülme, modern toplumları niteleyen patolojinin çeşitli biçimlerinde açıkça görülmektedir. Tam olarak ispatlanamamakla birlikte, cinayet, suç, boşanma, kendini öldürme, akıl hastalığı gibi toplumsal karışıklığın bütün kategorilerinde toplumlar modernleştikçe nisbi bir artış görülmektedir. Bunu da en önemli nedeni, geleneksel toplumlara özgü kuralların ve yaptırımların etkinliğinin zayıflamasıdır (Türkdoğan, 1988, s. 78).

Modernleşme süreciyle birlikte yabancılaşma duygusunun ortaya çıktığı, bireylerin siyasal kurumlara karşı güveninin azaldığı ifade edilmektedir. “Modernliğin yapısı (kurumlarıyla, günlük yaşam tarzıyla, kognitif ve normatif temaları ile ve bir kimsenin istediği gibi) bireye zorunlu olarak yabancı, güçlü ve esas itibarıyla de kendi yaşamını ve sorumlu bulunduğu diğer bireylerin yaşamlarını ait üst eden zorlayıcı bir kuvvet olarak gözüktür” (Berger ve Kellner, 1985, s.135).

Heeger modernleşmenin istikrar bozucu özelliğinden bahsetmiştir. Ona göre modernleşme ve sosyal değişikliğin kaçınılmaz olarak siyasal kurumları da olumlu yönde değiştirmesi gerekmemektedir. Modernleşme; 1- toplumda varolan dengeyi bozabilir. 2-talepleri artırır, 3-gruplar arası gerginliği artırır. 4-oluşturulan yeni kurumlar yükselen taleplerle başa çıkamayabilir. Huntington Gelişmekte Olan Ülkelerde Siyasi Düzen adlı çalışmasında ana hatlarıyla, siyasi kurumlaşma ile siyasi katılma ilişkisine dayanan siyasi istikrar üzerinde durmuş, sosyo-ekonomik modernleşmenin siyasal katılmanın genişlemesini, aynı zamanda da siyasi kurumların bozulmasını doğurarak siyasi istikrarsızlık ile şiddetin ortaya çıkmasına yol açtığını belirtmektedir. (Heeger ve Huntington’dan aktaran Yılmaz, 1996, s.64).

Marx ve Durkheim modern çağı sorunlu bir çağ olarak görmüşlerdir. Her ikisi de modern çağın sağladığı olumlu olanakların onun olumsuz karakteristiklerine daha ağır bastığına inandılar. Max Weber ise, Modern dünyayı, maddi ilerlemenin, yalnızca bireysel yaratıcılığı ve özerkliği ezen bir bürokrasinin genişlemesi pahasına elde edildiği paradoksal bir ortam olarak görmüştür (Weber'den aktaran Giddens, 1994, s.15).

Modern kurumların bir gereği haline gelmiş olan bürokrasi karşısında ise insanlar kendilerini güçsüz hissetmeye başlamışlardır. Bir bürokrasi ofisinin müşterisi olarak birey bu büronun faaliyetinde daima pasif olarak yer alır. Bu kimse bürokrasi ile karşılaştığında kayda değer bir şey yapmaz. Ama onun için birşeyler yapılır. Bu nedenle bürokrasi, kendisiyle temasa geçen bireyde güçsüzlük duygusunun doğmasına neden olur (Berger ve Kellner, 1985, s.72).

Modern toplumda bürokrasiden kaynaklanan hoşnutsuzlukların da kapsamı çok genişlemiştir. Bürokrasinin en güçlü yerleştiği alan politikadır ve bu hoşnutsuzluklar bu alanda da vardır. İdeolojik ve kurumsal karakterlerinden bağımsız olmak üzere gelişmiş endüstri toplumlarında insanlar, giderek gözle görülür bir hal alacak şekilde politika ve sembollerine yabancılaşmışlardır. Geniş halk tabakaları için siyasal yaşam, anonim, anlaşılmaz ve yabancı olmuştur. Bürokrasiden kaynaklanan hoşnutsuzluklar sadece siyasal alana yansımaz. Siyasal alan dışında da modern toplumun belli başlı tüm kurumları soyut hale gelir. Bu kurumların tamamı bireyin günlük yaşamında hiç anlamı olmayan veya pek az anlamı olan formel ve son derece uzak varlıklar olarak vücut bulurlar (Berger ve Kellner, 1985, s. 202).

Taylor'da modernleşmenin bir takım sıkıntılar doğurduğuna işaret etmektedir. Taylor'a göre modernliğin ortaya çıkardığı sorunlar üç başlık altında ele alınabilir (Taylor, 1994, s. 125):

a- Anlam yitimi: Bu olgu modern uygarlığın en büyük kazanımı kabul edilen bireycilikle birlikte oluşmaktadır. İnsanlar önceleri kendilerini büyük bir düzenin parçası hissederdiler. Bu evren kişiyi sınırlarken dünya ve toplumsal yaşamın etkinliklerine de anlam kazandırıyor. Yeni anlayışla beraber, dünyanın büyüğü çözülmüş, insanların daha yüksek amaçlar uğruna çabalamaları imkanı ortadan kalkmıştır.

b- Dünyanın büyüğünün çözülmesi ve araçsal aklın öncelik kazanması: Toplumun kutsal yapısı çözüldüğü için sosyal düzenlemeler ve eylemler çıkar için kullanılmaya açık hale gelmektedir. Bu gelişme bir yandan özgürleştirici olurken, diğer yandan akıl alanının genişlemesiyle, nihai olarak yaşamımızın ele geçirilmesi tehlikesini doğurmaktadır.

c- Özgürlük yitimi: Aydınlanmanın özgür insan rüyasını gerçekleştiremediği, tersine özgürlüğün yitimini gündeme getirdiği görülmektedir. Araçsal aklın hakimiyetiyle bir taraftan endüstriyel teknolojik toplum seçeneklerimizi ciddi biçimde sınırlıyorken diğer taraftan insanlar “ kendi içine kapalı bireylere dönüşmekte, çok az kişi özyönetim faaliyetine” katılmak istemektedir. Böylece Tocqueville’nin “yumuşak despotluk” dediği modernliğe özgü bir despotluk türü ortaya çıkmaktadır. Oldukça merkezileşmiş bürokratik yapıda kamusal alana yabancılaşma ortaya çıkmış olmakta sonuç olarak siyaset üzerindeki denetim ve dolayısıyla siyasi özgürlük kaybedilmektedir.

Modernleşme olgusu bir süreç olarak ele alındığında ana hatlarıyla iki anlayış ortaya çıkmaktadır: bunlardan biri, modernleşmenin toplumda ortak çıkar ve ortak değer yarattığını ve bütünleştirici fonksiyonu olduğunu savunan fonksiyonel yaklaşımken, diğeri ise, Neo-Marksist bir niteliğe sahip olan çatışma teorisi yaklaşımıdır. Buna göre, modernleşmenin ortaya çıkardığı ortam ile yeni değer ve

tutumlar arasında toplumda çatışma çıkmakta, toplumun bölünmesine yol açmaktadır. Fonksiyonel yaklaşım toplum bütünleşmesinde hakim öge olarak uzlaşmayı vurgularken, çatışma yaklaşımı, güç ve ayrıcalık yaklaşımı için mücadele edildiği bir ortam olarak görmektedir (Yılmaz, 1995, s. 26-27).

Modernleşmenin siyasal alanda ortaya çıkardığı çatışma ve bölünmeleri giderip, siyasal yabancılaşmaya yol açmaması için bu noktada siyasal bütünleşmenin önemini vurgulamakta yarar vardır. “ Bütünleşme (Entegrasyon) bir biçimde bireyin siyasal sistemle kendini özleştirmesi anlamına gelmektedir. Bireyin kamusal yaşama katılması, siyasal sisteme yabancılaşmasını önler. Bireyin üretilen değerlere katılımı, planlama süreçlerinde yer alması, alternatifleri seçme hakkı olması ve uygulamaların denetimini yapabilme olanaklarına sahip bulunması, bireyin siyasal/toplumsal sistemle bütünleşmesini ve katkıda bulunmasını sağlar. Böylelikle, bireyin toplumsal sisteme bağlılığı ve toplumla dayanışma duyguları artar” (Çukurçayır, 2000, s.52).

Modernleşme ile ilgili olarak ileri sürülen bir başka iddia, modernleşmenin siyasal ve ekonomik alanda eşitsizliğe yol açarak siyasete olan ilgiyi azalttığıdır. Günümüzde eşitlik noktasında tek bir uzlaşma noktası bulunmamakta, imkana ve sonuca, realiteye, veya ideale bakanlar olduğu gibi, siyasal ve ekonomik eşitliğe önem verenler de bulunmaktadır. Ekonomik güç siyasal etkiye dönüştürüldüğünden ekonomik eşitsizlik siyasal eşitsizliğe yol açmakta, ayrıca, geliri yüksek olanlar daha eğitilmiş ve siyasal konularda daha bilgili olduklarından ve siyaseti daha çok etkileme duygusuna sahip olduklarından, eşitsizlik daha da belirginleşmektedir (Yılmaz, 1995, s.28).

Modernliğin insanları daha özgür kıldığı da ifade edilmektedir. Modernlik, insanları aile, klan, kabile ve küçük grupların sıkı kontrolünden kurtarmıştır. Daha önceleri hiç duyulmamış olan görüşleri insanların önlerinde sergilemiş, o güne değin

gerçekleşmemiş olan bir hareketliliği insanlara sunmuştur. Modernliğin özgür kılma vasfı, en büyük etkisini insanları bireyselleştirme yolunda göstermiştir. İleri derecede bireyselleşmiş insanların sosyalizasyonu için modern sosyal yapılar gereksinim duyulan içeriği temin etmişlerdir. Aynı zamanda modern toplum, bireyselliğin ön plana çıktığı ideolojilerin ve ahlak sistemlerinin doğuşuna neden olmuştur. “Yabancılaşma” ise aynı bireyselleşme olayının kardeş bileşenidir. Yabancılaşma bireyselleşmenin bedelidir (Berger ve Kellner, 1985, s.217-218).

Modernleşme Goffman’ın işaret etmiş olduğu “uygar ilgisizliği” ortaya çıkarmıştır. Sergilenen ilgisizlik kayıtsızlık değildir. Daha çok, kibar yabancılaşma olarak adlandırılabilir olan şeyin dikkatlice yönlendirilen bir gösterimidir. Uygar ilgisizlik modern ortamlarda, yabancılarla karşılaşmalarda söz konusu olan görünür bağlılıkların en temel biçimidir (Giddens, 1994, s.76). “ 1970’lerin sonlarından beri, modern çağın oluşturduğu siyaset alanının tüm yapı taşları sarsıldığından bazılarının tam bir erozyona uğradığından söz edilmektedir. Yönetilenlere de belli bir siyasal ilgi, duyarlılık ve katılım işlevi yükleyen bu gereklilik üzerine inşa edilmiş olan modern çağ siyaset alanı, kurum ve kuruluşları yönetilenlerin bu işlevi yerine getirmekten uzaklaşmalarından, giderek apolitikleşmelerinden söz edilmektedir” (Laçiner, 1999,s. 8-9).

Günümüzde teknolojinin akıl almaz boyutlara ulaşması, iletişim teknolojisindeki gelişimin dünyayı küçültmesi yanında bilginin bir meta haline gelişi, okur yazarlığın artmasına karşın bilgilenmiş insanın yaşamını kontrol edememesi, istenç ve demokrasiye dayalı ahlaki bir topluluk olarak kabul edilen devletin ve bürokrasinin giderek bireyden uzaklaşması ve emredici nitelik kazanması, v.b. pek çok sorun ussallığa, bilimsel bilgiye, aydınlanmaya kısaca modern kavramının özüne ve tüm bağlantılarına belli bir tepki doğurmaktadır (Sezer, 1993, s.32).

2.7. Postmodernizmin Siyasal Yabancılaşmadaki Etkisi

Postmodernizm sözcüğü, son yıllarda Avrupa ve Kuzey Amerika akademik dünyasında yaygın olarak kullanılan bir kavramdır. Bu sözcük, yeni düşüncelerin, yeni davranış biçimlerinin, yeni fikirlerin, yeni siyasal ekonomik ve kültürel gelişmelerin çözümlenmesinde ve nitelenmesinde tanımlayıcı öge olarak sürekli kullanılmaktadır (Keyman, 1999, s.53).

Heller ve Feher Postmodern Politik Durum'da postmodernizmin modern dönemin kucağında büyüyen bir yabancılaşma kuşağının eseri olarak 1968'de doğduğunu yazarken, Jameson'un postmodernizmin varlığının yüzyıllık bir modernlik hareketinden kopuşla ilgili varsayımlara dayalı olarak 1950'lerin sonu ya da 1960'ların başında ortaya çıktığını öne sürdüğü görülmektedir. Genelde, postmodernizmin gelişmesinde Foucault, Derrida, Baudrillard, Jameson gibi Fransız düşünürlerine öncelik verilse de, bu postmodernistlere esin kaynağı olanlar Nietzsche ve Heidegger gibi Alman filozoflarıdır (Urhan, 1999, s.140).

Postmodernizm sözcüğü, bir yandan açıklayıcı, çözümleyici, niteleyici ve tanımlayıcı bir nitelik kazanıp güçlenirken, diğer yandan toplumun her türlü etkinliğiyle ilişkilendirilerek yaygınlaştı. Sözcük yaygınlaştıkça kendisinin ne anlama geldiğini, neyi adlandırdığını açıkça ortaya koymak zorlaştı (Keyman, 1999, s.53).

"Hall'e göre postmodernizm, yeni zamanların kültürel niteliğine işaret etmektedir. Bu; estetiğin günlük hayata girişi, popüler kültürün yüksek sanatlar üzerinde yükselmesi, Jameson ve Lyotard'ın vurguladığı gibi, imgenin, görünüşün ve derinlik yerine yüzeyselin egemenliği şeklinde tezahür etmektedir. Mimari ve tasarımda; işlevselliğin yerine popüler ve dekoratif olanın egemenliği, ayrıca güçlü

tarih duygusunun silinmesi, sabit kalan anlamların kayması, farklılığın öne çıkması ile ilerleme, gelişme, aydınlanma, rasyonalite, hakikat gibi büyük anlatıların sona ermesi demektir (Yılmaz,1995, s.11).

Postmodernite sözcüğü her ne şekil ve zamanda doğmuş olursa olsun, burada önemli olan postmodernizmin, makro düzeyde insanlığa bir takım olumlu gelişmeler sağlarken, öte yandan insanın gerek kişiliği gerekse toplumsal yaşantısı bakımından bir çok sıkıntıyı ve sorunu beraberinde getirdiği öne sürülen modernlik projesine, yine onun içinden olmak üzere, bir tepki olarak doğmuş bulunmasıdır (Urhan, 1999 s. 140).

Postmodernizmin en önemli kavramı “belirsizliktir” postmodernizmi belirli bir şekilde tanımlamak mümkün görünmemektedir. Postmodernizmi modernliğin temel süreçlerine (bilimsel bilginin üstünlüğü, pozitivizm, ulus-devlet anlayışı, endüstriyalizm, kapitalizm, demokrasi, laiklik, teknoloji, bürokrasi ve uzmanlaşma v.b) karşı çıkan ve onları sorgulayan; alt-kültürlere, kültürel çoğulculuğa, yerelliğe, özgünlüğe ayrıcalık tanıyan bir hareket olarak ele alınabilir (Urhan, 1999, s.141). Modernizmde bilim, ahlak ve sanat alanları arasında bulunan aşılamaz ayrım, postmodernizmde anlamını yitirmektedir. Epistemolojinin yerini yorum bilim alınca ahlak alanı ile bilimin ayrımının da anlamı kalmamaktadır (Tekeli, 1999, s.30-31).

Siyaset bilimci Rosenau, postmodern bireyi, aşkın normlardan, insani değerlerden, geleneksel bağlılık ve sadakatlerden, topluluk kurallarından özgür olmayı arayan birey olarak tanımlamaktadır (Yılmaz, 1995, s.13). Postmodernizmde toplumun örgütlenme modeli de değişmektedir. Toplumun yerini daha küçük topluluklar ve cemaatler almakta, evrensel idealler yerine günlük yaşama heyecan ve duygularıyla katılan normal insan geçmektedir. Modernizmin ciddiyeti yerine kültürde ilgisizlik, şakacılık, eklektizm ve rastgelelik gibi faktörler ön plana

geçmektedir. Postmodernizmin bu eğilimi, “fikirler dışarı, kültürel kimlikler içeri” şeklinde de nitelenmekte ve entelektüel kesimden de tepki almaktadır (Yılmaz, 1995, s.13).

Postmodernizmin ortaya çıkarmış olduğu belirsizlik, kendisini siyasal süreçte de hissettirmektedir. Modernizmle başlayan değişim ve dönüşümler postmodern süreçte de devam etmektedir. “Aydınlanmanın modernleşme sürecinde gerçekleştirdiği misyon, devletin küçülmesi politikalarının geçerli olduğu bu dönemde postmodernizm tarafından üstlenilmiş görünmektedir. Küçülme politikalarının ekonomide ve ekonomi devlet ilişkisindeki önerilerini kültürel alanda postmodernizm temellendirmeye çalışmakta, dolayısıyla, birey-toplum-devlet eksenindeki yeni koordinatlarını da vermektedir. Bu koordinatları şu şekilde belirlemek mümkündür (Sezer, 1993, s.33):

1- Postmodernizm çağdaş toplumun rahatsız edici yönlerini öne çıkaran, eleştiren, sorgulayan ve örtük biçimde de olsa yeni bir dünyanın çerçevesini çizen bir tavır ifade etmektedir. Ancak bu tavır bir yandan bu rahatsız edici yönleri “kültürel modernleşmeye” yüklerken bir yandan da “çok uluslu kapitalizmin doğasına ilişkin açık ya da örtük bir siyasal tavır niteliğindedir. Lyotard’ın postmodernizmi aydınlanmaya dolayısıyla bilimsel bilgiye ve felsefeye inanılmazlık olarak tanımlaması ve popülist olanla, meşru olan arasındaki karşılaştırmazlıktan kaynaklanan karşıtlık olarak nitelemesi postmodernizmin bu iki yönünün bir açıklaması olmaktadır.

2- postmodernizm kültür alanında modernleşmenin popüler olanı değiştirmeye, geliştirmeye yönelik bir karşı çıkış olarak geliştirdiği tavır ussallığı ve bilimsel doğruyu reddetmeye dayanır.

3- modernleşmenin bilimsel doğruları ise, özellikle toplumu tarihsel ya da işlevsel olarak açıklayan felsefe veya siyasal kuramın konusu olmaları nedeniyle postmodernizm için geçersizleşmektedir.

4- postmodernizm iki şeyi birden değiştirmektedir. Birincisi, toplumun örgütlenme temelidir. İkincisi ise, toplumun yerini topluluğun almasıdır.

2.7.1. Postmodernizmin Siyasal Çerçevesi, Postmodern Siyaset ve Yabancılaşma

Postmodernizmle birlikte bireylerin siyasette etkin olma özelliklerini yitirdikleri ifade edilmektedir. Modern ve postmodern toplumla birlikte ortaya çıkan kitle toplumu siyasetten uzaklaşmış bir konumdadır.

Postmodern sürecin en üstün görünümü sosyal hareketler ve formasyonların sonucundaki yeni gelişmelerle belirginleşmiştir. Özellikle, altı çizilmesi gereken nokta; Postmodern toplum içindeki başat önemin bu toplum içindeki çeşitlilikleridir. Toplum, siyasi olmayan çoğulcu yapı ve esnek uyumla şekillendirilen küçük topluluklar çoğullaştırılmış ve çeşitlendirilmiş olabilir. Diğer bir açıdan post modernizm kültürel sistemlerin farklı bir sonucu olarak görülür. Çoğulcu postmodern toplumda farklı kaynaklardan oluşmuş olan topluluklar genel olarak sisteme ilişkin problemlerini azaltmak için bir işlev görmektedirler (Ürkmez, 1997, s. 66).

Postmodernizm dünyanın içinde bulunduğu koşullara, insanların karşılaştığı sorunlara bir tepki, bir eleştiri görünümündedir. Sorunların nedenlerinin liberal demokratik devlete ve Marksizme bağlanması postmodern siyaseti bu iki siyasal çerçeveden belli ölçüde uzaklaştırmaktadır. Postmodern siyasetin genel yöneliminin liberal devlet olduğu söylenebilir. Siyaset biliminin geleneksel sorusu olan “kim, ne elde ediyor” sorusu postmodern literatürde açıkça yanıtlanmış değildir. Bunun yerine

“aktörlerin rollerinin, oyunun kurallarının değiştiği” söylenmektedir. Bunun anlamı devlet merkezli bir siyasette, siyasal sistem siyasal kaynak ve değerlerin yukarıdan aşağıya emredici bir biçimde dağıldığı, bu dağılımın kontrol işlevlerinin yerine getirildiği bir yapıdır. Burada, kimin kaynak ve değer dağılımından ne elde edeceğini sistem belirlemektedir. Bu kural, siyaset oyununda birey, toplum ve devlet ilişkilerinin hiyerarşik ve emredici olmasını getirir. Bu durumda birey, çıkarını tanımlayacağı ve siyasal kimliğini belirleyecek çerçeveleri yitirmektedir.

Postmodern siyasetin yatay ve eşitlikçi oluşunun sonucunda da eski kültürel kimliklerin tekrar ortaya çıktığı görülmektedir. Çünkü bunların ulusal çerçevede asimilasyonları artık olanaksızlaşmaktadır (Sezer, 1993, s.35-36). Postmodern süreçte toplum ve siyaset farklı formasyonlarda tekrar şekillenmektedir. Gözle görülür bir şekilde alt kimlikler ve alt kültürler oluşmaya başlarken Demokrasi toplumun bir gerçeği olarak topluma nüfuz etmektedir. Bundan dolayı alt kültürlerde bir temsil problemi ön plana çıkarken, demokrasi güçlendirilmekte ve ona yeni kuvvetler takviye edilmektedir (Ürkmez, 1997, s.66).

Siyasete olan yabancılaşmanın önüne geçilebilmesinde siyasal açıdan yurttaş olabilmenin önemi yadsınamaz bir gerçektir. Siyasetin başat aktörü olan bireyi Modernizm “ussal, eğitilmiş, evrensel etik ve estetiğe bağlı, toplumsal gelişmeye ve toplumsal yarara inanan insan olarak tanımlarken, postmodernizm duygusal, günlük yaşam pratiklerini siyasete getiren, popüler kültürle özdeşleşen, ekonomik kimliği tüketici olarak tanımlanan bir kitle insanıdır. Giner kitle insanının özelliklerini standartlaşmışlık, yalıtılmışlık, bireyliğini yitirmişlik, korku içindelik, manüple edilebilirlik, olgunlaşmamışlık, özgürlük ve belirli ahlaki değerlere sahip olmayış olarak belirlemektedir (Sezer, 1993, s.37). Bu durumdaki birey de siyasal sürece etkin bir şekilde katılamamaktadır.

Dünyadaki teknolojik gelişmelerle birlikte ortaya çıkan en önemli olgulardan biri de toplumun tüketim toplumu kimliğini kazanmasıdır. “ Paranti’ye göre, tüketimcilik, bir toplumsal davranış biçimidir. Bu biçim insanın tüm enerjisini ve dikkatini gelir, kazanç, başarı, v.b. üzerinde yoğunlaştırmakta, onu bir izleyici-dinleyiciye dönüştürmektedir. Tüketici kimliğinin getirdiği bir başka etki ise manüplasyona açık olmasıdır. Bu nedenle postmodern siyaset bir manipülasyon biçimi olarak nitelenmektedir. Böylece bilginin tüketicisi konumundaki insan, toplumun ve siyasetin tanımladığı birey ve yurttaştan uzaklaştığı gibi, siyasette etkin olma özelliğini de yitirmektedir” (Paranti’den aktaran Sezer, 1993, s.38).

Postmodern siyaset sivil toplumun güçlenmesi olarak sunulmaktadır. Çünkü sivil toplum, özel-kamusal ayrımına dayalı bir kavramdır. Ancak sivil toplum örgütsüzlüğü değil, örgütlülüğü anlatır. Oysa, postmodernizmin global kültürü, ancak devletin olduğu bir yapıda belli bir işlev görecektir sivil toplum örgütlerini etkisizleştirmektedir. Diğer yandan, kültür çoğulculuğu da genel siyasal kurallar konulmasını, ilkeler belirlemesini olanaksızlaştırmaktadır (Sezer, 1993, s.38). Bu durumda bireyler için siyasal alan daralmakta, bireyler siyasete ilgi duymamakta ve siyasete yabancılaşmaktadırlar.

Hem modernizmde hem de postmodernizmde siyasetin başlıca aktörü bireydir. Modernizmin akıllı eğitilmiş ve rasyonel seçim yapan bireyinin yerini, siyasette etkinliğini kaybetmiş olan birey almakta ve günlük yaşam pratikleri siyasetin temelini oluşturmaktadır. Çünkü, anlayış düzeyinde pozitivizmin; objektif olaylar olduğu, objektif ve test edilebilir teori araçlarıyla açıklanabileceği reddedildiğinden, olgular gözlemciyle birlikte ele alınmakta ve dilin tanımlama kategorileriyle incelenmektedir. Gellner’e göre postmodernizm bu açıdan, klasizm ile romantizm

arasındaki kavga'nın yeniden oynanması olarak da görülebilir (Yılmaz, 1996, s.163-164).

Görüldüğü gibi Postmodernizm siyasette etkin birey yerine pasif bireyi veri olarak ele almaktadır (Yılmaz, 1996, s.162). Bu nedenle postmodernizmin siyasal yabancılaşmaya yol açtığını, oluşturmuş olduğu pasif kitle insanında siyasetin anlamını yitirdiği ve siyasal katılımsızlığa yol açtığı görülmektedir.

2.8. Ulus Devlet ve Siyasal Süreçteki Yeri

1980'li yıllardan sonra dünyadaki yeni dönüşüm ve değişimlerle birlikte, sosyalist sistemin çökmesi, etnik ve dinsel çatışmaların ortaya çıkması, 20.yüzyılın son çeyreğinden başlayarak hız kazanan ulusçuluklar, ulus devletin temellerini sorgulayarak onu tehdit etmeye başlamıştır. Yurttaşlığın, bir kimliğe sahip olmanın temelinde ulus devlet vardır. ulus devlet vatandaşlarının devletiyle bütünleştiği anlayışın adıdır.

Modern toplumun ortaya çıkışıyla birlikte toplumdan ve geleneksel yapılardan koparılan birey, kendisini yapayalnız hissetmiş, piyasa ekonomisinin ve devletin hegemonyası karşısında savunmasız duruma düşmüştür. Modernitenin bu sonucuna karşı yöneltilen eleştiriler ve “postmodern” anlayış küreselleşme ile birlikte bireyi yeniden toplumun ve siyasal toplumdan bağımsız sivil örgütlenmelerin koruyucu şemsiyesi altına toplamış, bireyin bir yere, topluluğa, aileye, topluma aidiyetine önem vermiştir. Küreselleşme ulus-devletlerin ötesinde bir küresel bilinci ve hassasiyeti geliştirirken, bireyin savunmasız konumunu toplumun ve uluslar arası bazı düzenlemelerin koruyuculuğuyla yeni siyasal değerlerin inşasına imkan vermiştir (Dursun, 1998, s. 72).

Bu süreçte klasik siyasal kurumlar ve kavramlar yeniden tartışma alanına çıkmışlardır. Devletin egemenliği, iktidar, meşruiyet, temsili sistem, yönetime katılma gibi kavramlar yeni anlamlar kazanmaktadır (Dursun, 1998, s.72).

Fakat yine de günümüzde belirlenmiş kurallar, belirli işlemler, garanti altına alınmış haklar ve görevler olmaksızın bir demokrasinin varolabileceğini düşünmek olanaksız görünmektedir. Bu nedenle Linz ve Stefan'ın ifade ettikleri görüş Modern demokrasinin temel özelliğini yansıtmaktadır: “Demokrasi bir devlet yönetim şeklidir. Bu nedenle devlet varlığı olmaksızın sağlam bir modern demokratik rejim olamayacaktır”(Bağcı, 1999, s.5).

Ulus devlet anlayışının ardında yatan temel anlayış, günümüzde uluslar arası arenaya ulus-devletlerin, ya da en azından ulus-devlet olma yolundaki devletlerin egemen olduğu şeklindeki kabuldür. Tarihsel ve antropolojik boyutu içinde ele alındığında ulus-devlet, toprak ve hukuk sınırlarının ulusal varlığın etnik sınırlarıyla örtüştüğü bir yönetim biçimini varsaymaktadır (Üstel, 1999, s.16).

2.8.1.Ulus Devlet (Milli Devlet) Kavramı

Ulus devleti tanımlamadan önce devlet ve ulus kavramlarına kısaca açıklık getirmek gerekir. Weber'e göre devlet “ verili bir toprak üzerinde fiziki güç kullanımının yasal tekeli tutan insan topluluğudur.” “Siyaset bizim için iktidarı paylaşma veya iktidarın dağılımını etkileme çabasıdır, bu ya devletler ya da bir devlet içindeki gruplar arasında gerçekleşir” (Guibernau, 1997, s.39).

Ulus(millet) kavramı ise, Türkdoğan'a göre, dil ve kültür değerleri yanında ortak duygularda uyum sağlamaktır (Türkdoğan, 1995,s.2). List'e göre ise siyasi iktisat anlamında toprağı, gücü ve kültürü kendisine yeten, üyelerine emniyet ve

hürriyeti garanti eden, dindarlığı ve refahı teşvik eden birlikteliktir. Mill'e göre, ırk, dil ve din gibi objektif unsurlarla desteklenmekle birlikte, müşterek bir tarih içinde müşterek kimlik oluşumu sürecini tamamlayan topluluktur (List ve Mill'den aktaran Koçdemir, 2000, s.46).

Ulus devlet, sınırları belirlenmiş bir toprak parçası içinde yasal güç kullanma hakkına sahip ve yönetimi altındaki halkı türdeşleştirerek ortak kültür, simgeler, değerler yaratarak, gelenekler ile köken mitlerini canlandırarak birleştirmeyi amaçlayan bir tür devletin oluşumuyla tanımlanan, modern bir olgudur. Ulus ile ulus devletin aralarındaki temel fark, bir ulusun üyelerinin bir topluluk bilinci göstermelerine karşılık, ulus-devletin bir ulus yaratmaya çalışması ve bir topluluk duygusu geliştirmeye çalışmasından kaynaklandığı söylenebilir. Ulusun ortak bir kültürü, değerleri ve simgeleri varken, ulus-devlet ortak kültür, simge ve değerler yaratma amacını güder (Guibernau, 1997, s. 93).

2.8.2. Ulus Devlet ve Siyasal Süreçteki Etkisi

Ulus devletin tarihsel olarak gelişim sürecine baktığımız zaman Batı siyasal düşüncesinin eski Yunan'dan 18. yüzyıla kadar ki iki bin yılı boyunca, demokratik ve cumhuriyetçi devletlerde yurttaşlar topluluğunun ve devletin ülkesinin küçük, modern ölçülere göre ise minik olması gerektiği egemen bir varsayım olagelmıştır. Genel olarak kabul edildiğine göre, demokratik ve cumhuriyetçi yönetim sadece küçük devletler için uygundur (Dahl, 1993, s.272). Ulus devletlerin en önemli özelliği bütün toplumsal ve siyasal oluşumları, yapı ve kurumları 'tek'leştirmeleri, monist bir görünüm oluşturmalarıdır.

Rousseau "Toplum Sözleşmesi" adlı eserinde, nüfus ve ülke bakımından tüm yurttaşların, egemenliklerini tek bir halk meclisinde uygulamaya geçirmek üzere bir

araya toplanmalarına imkan verecek ölçüde küçük bir devletin yönetiminde nihai kontrolü elinde tutan bir halkın olması gerektiği görüşünü savunmuştur. Mill ise kendi kendini yönetmenin zorluğuna değinmiş ve ulus-devletin ölçeğinin de büyüyeceği iddiasında bulunmuştur (Dahl, 1993, s.272).

Küreselleşme ile birlikte ulus devletin önemini yitirdiği ve dolayısıyla siyasetinde önemini yitirdiği belirtilmektedir. “ Küreselleşme ile birlikte devlet zayıflamaktadır. Kanunlar bile ulus-devlet dışındaki güçlerce, uluslar arası uyum sürecine paralel olarak gerçekleştirilmektedir” (Koçdemir, 2000, s.45). Bu durum da siyasi aktörlerin hareket alanları kısıtlanmakta, siyasetin yapılabileceği alan mümkün gözükmemektedir. Bu durum bir siyasetten uzaklaşma ve siyasete yabancılaşmadır. Küreselleşmenin getirdiği yeni değerlerle birlikte ulus devlet anlayışı yerini uluslar arası devlet anlayışlarına bırakmaktadır. Siyasal kararlar uluslar arası arenada alınmaya başlamaktadır. Bu durum ulus-devlette bile siyasal sürece etkin şekilde siyasal sürecin işleyişine katılamayan bireyleri tamamen siyasetin dışına itmekte onları depolitizasyona maruz bırakmaktadır.

Küreselleşme ile birlikte finans piyasaları ve çok uluslu şirketler, kanunlarını ve reçetelerini bütün dünyaya dayatma gücüne erişmiştir. Bu çerçevede ulus devletler siyasal olarak kontrol etme umutlarını daha çok yitirdikleri kuvvetlerin icra kurumları ve tam yetkili temsilcilerine dönüşüyorlar. Bu durumda ulus devletlerin siyasal organları ve kurumları, artık gerçek anlamda karar değil, bir tür icra mekanizmaları haline gelmektedir (Sancar, 2000, s.27).

Siyasal anlamdaki küreselleşmeyle birlikte, devletle birey arasındaki ilişkiler sorgulanmakta, vatandaşlık statüsü yeniden oluşturulmakta, devletin küçültülmesi, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, yerinden yönetim ilkesinin öne geçirilmesi, insan haklarının ve temel özgürlüklerin dikkate alınması, bireylerin devletten özerk ve sivil

alanlarının mümkün olduğunca genişletilmesi gibi yeni değerler ve yapılar tartışma gündemine girmiş bulunmaktadır (Dursun, 1998, s.71).

Sınırlar aşırı bütünleşmeler, ya da evrensel birleşme zeminleri daha geniş sadakat merkezlerine olanak tanımaktadır. Yeni bir iklimin oluşmasından siyasette etkilenmektedir. Siyaseti, kurallar ve kurumlar olarak gören klasik ve mekanik “Newtonian demokrasi” anlayışının yetersizliği göze çarpmaktadır (Baydur, 1997 s.254). Bu itibarla, insanın siyasi arenanın merkezine doğru çekildiği bir başka ortam, “katılımcı demokrasi” dikkatleri çekmektedir. Siyasal aktörlerin, idari mekanizmaları etkileme kanalları artmaktadır. Bu noktada sivil toplum anlayışı gündeme gelmektedir. Kendi kendini yöneten, kendi kaderine hükmeden aktif, bilinçli bir halk sadece özlenen değil, oluşan bir varlık gibi görünmektedir. Burada ulus-devlet kavramı da yeniden analize tabi tutulmaktadır. Ulus-devletin sermaye, bilgi akışı, çevre, silah üretimi ve terör gibi önemli meselelerde, bir anlamda üstten aşınması gündemdeyken, etnik boyutuyla mikro-milliyetçilik hareketleriyle alttan aşınması da dikkat çekmektedir (Baydur, 1997 s.254).

Diğer yandan postmodernizmle birlikte gelinen noktada ulus devlete bakıldığında, postmodern yapının kurumsal niteliği yanında bireysel yönüne göz atıldığında, eğitimin arttığı ancak teknolojik gelişme ve toplumsal karmaşıklık nedeniyle bilgilenmiş kişilerin kendi yaşamlarını kontrol edemediği, bunun sonucunda da eşitlikçi ilkeler yanında karizmatik liderlerin ortaya çıkabildiği görülebilmektedir. Ayrıca, iletişimin ve eşitlikçi yatay ilişkilerin artması sonucunda siyasal kimliği tanımlayacak çerçevenin yitirilmesiyle, hem ulus devletin sınırlarının zorlandığı, hem de kişilerin kendi yerini ve kimliğini bulmasının zorlaştığı görülmektedir. Yersizleşen insan da, tarihsel olarak bağlı olduğu etnik ve dinsel gruplarla yerel topluluklara yönelebilmektedir (Yılmaz, 1996, s.162).

Bu gelişmeler, diğer taraftan bireyin referans çevresini, devlet ve toplumdan ufak topluluklara yöneltmesini, kamu alanı yerine özel yaşam değerlerinin öne geçmesini sağlamaktadır. Karmaşık dünyada birey kendi yerini bulamadığı gibi, siyasette etkin olma ve siyaseti yönlendirme özelliğini de kaybetmektedir (Yılmaz, 1996, s.162).

Ulus-devletin en önemli özelliklerinden birisi de toplumsal grupların yoğun bir iletişim şebekesiyle birbirlerine bağlanmasıdır (Baydur, 1997, s. 252). Bu iletişim sayesinde ki, insanlar ulus-devlette bir bütün oluşturabilirler. Siyasal bütünleşmelerini sağlayabilirler.

Bir toplumda, o toplumun tüm üyelerini bağlayıcı nitelik taşıyan ve bu nedenle de siyasal nitelikte olan kararların alınması, normların belirlenmesi; bu karar ve siyasetlerin uygulamaya konulması , mutlaka bir meşruluk zeminine oturmak zorundadır. Günümüzde varolan biçimiyle uygulanan liberal-demokratik temsili sistem yürürlükte olduğu hemen her toplumda, temel değer olarak “bireysel hak ve özgürlükler” kavramına ve temel işleyiş çerçevesi olarak da “ulus-devlet”e dayanmaktadır. Bu böyle olduğu için birçok araştırmacı, ulus-devleti demokrasinin ön koşulu olarak görmektedir (Köker, 1997, s. 42).

Liberal bir değer olan “bireysel özgürlük” ile ortak rızanın asıl referans çerçevesini oluşturan toplumsallığın ulusla birleşmesi, mevcut temsili sistemlerin siyasal meşruluk açısından karşı karşıya bulundukları sorunların en önemli kaynağını oluşturmaktadır. Günümüzde liberal demokratik temsili sistemler, iki farklı meşruluk anlayışının oldukça bir bileşimi niteliğindedirler (Köker, 1997, s. 43).

Bu meşruluk anlayışlarından ilki, bireyin toplumsal bağlayıcılığı olan kararların alınma ve uygulanma sürecine doğrudan ve dolaylı olarak katılarak, o kararların meşruluk zeminini belirleyen ortak rızanın oluşumuna etkide bulunmayı

gerektirmektedir. İkinci meşruluk anlayışı ise, toplumsal bağlayıcılığı olan kararların dayandığı ortak toplumsal rızadaki toplumsallığı ancak ulus devletin çerçevesi içinde kaldığı sürece kabul etmektedir (Köker, 1997, s. 43).

Görüldüğü gibi ulus devlet içerisinde de siyaset bir takım meşruluk anlayışları ile ilgili bir hadisedir. Bu meşruluğun dayanağı da toplumu ilgilendiren kararlara halkın katılımını sağlamakta görülmektedir. Bu nedenle alınan kararlara halkın katılımını sağlamak vatandaşların siyasete yabancılaşmalarını önlemede önemli bir faktördür. Kararlara katılımın sağlanabilmesi ulus devlet için onun vatandaşların gözünde meşruluğunun sağlanmasında da çok önemli bir faktördür.

Siyasetin ülke, devlet, insan yönetimi bağlamında ulus devletle mümkün olduğunu ifade edebiliriz. Bunun için “Türkiye, jeopolitik konumunun siyasi, kültürel, iktisadi ve stratejik koordinatlarını okumayı öğrenmelidir. Bunun için muhafaza etmesi gereken şeylerin başında ulus devlet ve milli siyaset gelmektedir. Bütün göz boyama gayretlerine rağmen ulus devlet, günümüzde de vazgeçilmezliğini devam ettirmektedir. Optimum irade oluşumu ancak ulus devletle tesis edilmektedir. Ulus devlet, hizmet yeteneğine sahip yapılara ve güç araçlarına sahiptir. Yeni dönem sosyal çözülme, kutuplaşma, anonimleşme, aidiyet duygusunun kaybolması, irrasyonel kaçışlar gibi çok önemli meselelere yol açmaktadır. Bu meseleler ancak demokratik ve otoriter (Totaliter değil!) bir devletle birlikte çözülebilir. Çünkü küreselleşmenin hukuk ve düzenin korunması normal demokratik metodlarla telafi edilemeyecek yan etkileri var. Tesevüt, hürriyet ve kalkınma arasındaki Batı için imkansız hale gelen uyum, ancak ulus devlet tarafından korunabilir” (Koçdemir, 2000, s. 51).

III.BÖLÜM

1980 SONRASI TÜRKİYE’DE SİYASAL YABANCILAŞMA VE

SİYASETTEN UZAKLAŞMA

3. 1. 1980 Öncesi Türk Siyasal Yapısının Değerlendirilmesi

1980 sonrası siyasal süreci siyasal yabancılaşma ve siyasetten uzaklaşma çerçevesinde değerlendirmeden önce 1980 öncesi dönemi, Osmanlı dönemi, tek partili dönem, çok partili siyasal dönem olarak ele almak mümkündür.

3.1.1. Osmanlı Döneminde Siyaset ve Siyasal Yapının Değerlendirilmesi

Türk toplumunda yöneten ve yönetilenler arasında varolan kopukluğun siyasal yaşamda yarattığı olumsuz etkileri Osmanlı Dönemine kadar götürmek mümkündür. “Osmanlı ideolojisine göre, imparatorluktaki toplum, vergi ödemeyen, silah taşıma hakkına sahip olan yönetici seçkinler sınıfı ile bunun tam tersi durumundaki halk kitlesi (reaya) arasındaki bir ayrım etrafında biçimlenmişti (Zürcher, 1993, s. 27).

Osmanlı Devletinde askeri, bürokratik ve dinsel yöneticilerden oluşan güç odakları siyasetin aktörleri iken ve merkez diye adlandırılırken, köylüler, tüccarlar ve sanatkarlar ile gayri müslimler ise siyasetin dışında tutulmuşlar ve çevre olarak adlandırılmışlardır (Şimşek, 2000, s. 28).

Bu iki kesim arasındaki ayrımı sağlayan unsurlar Osmanlının katı merkezîyetçi ve kollektivist değerlere sahip paternal devletçi anlayışı ile mümkün oluyordu. Türk siyasal kültüründe metafiziksel bir anlam içeriğine de sahip olan

devlet anlayışı modernleşme çabalarının başladığı 19. yüzyıldan itibaren daha da büyük bir önem kazanmıştı. Çünkü modernleşme sürecinde devlet değişimin öncülüğünü yapmaktan kaynaklanan bir güce ulaşırken aynı zamanda Batı karşısındaki zayıflama ve gerilemeden kurtulmanın da biricik aracı kurumuydu. Dolayısıyla modernleşme süreci devletçi siyasal kültürdeki devlet olgusunu daha da pekiştirmiş ve katı bir devletçi kültürü Cumhuriyete miras bırakmıştır (Çaha, 1997, s. 258).

Bu süreçte Türk toplumunda siyaset sözcüğünün anlamı da ilginç bir gelişme süreci izlemiştir. Osmanlıların en güçlü olduğu ve koruyucu unsur olarak sultan imgesinin elle tutulur bir ekonomik gerçeklik taşıdığı sırada bile saray, resmi görevliler ve siyasa halk takımının uzak durduğu ürkütücü şeylerdi. Günümüzde siyaset sözcüğü, Türkçe’de, yönetim sanatı, bilgisi, siyasa anlamına gelmektedir. Ama daha eski resmi dilde siyaset, devlet nedenleri yüzünden verilen ölüm kararı anlamına da gelmekte idi. 1968 ve 1969’da gerçekleştirilen bir araştırma, köylüler için, siyaset sözcüğünün taşıdığı anlamlardan birinin hala bu olduğunu ortaya koymuştur (Mardin, 1995, s. 52).

Türkiye’nin siyasi kültürü, 6 asırlık Padişahlık yönetimi ile gaza fikrine dayalı askeri bir örgütlenmenin ürettiği değerlerin mirasçısıdır. Batıda halkın aktifleşmesi ve doğrudan siyasi iktidarı hedefleyen halk hareketleri süreci Osmanlı’da hiç görülmemiştir. 1808 Sened-i İttifak, 1839 Tanzimat, Genç Osmanlılar, Jön Türkler gibi oluşumlar ile 1876 I. Meşrutiyet ve 1908 II.Meşrutiyet’te halk hareketine dayanmamaktadır. Bu tür oluşumların ana hedefi siyasi kalıpları değiştirmek, iktidarı toplum içindeki bir sosyal tabaka adına paylaşmak değildir. Aksine aynı siyasi değerlere bağlı olarak mevcut devleti içine düştüğü buhrandan kurtarmaktır (Bostancı, 1995, s.50).

Osmanlı Devleti merkez- çevre ilişkilerine dayalı bir sistemdir. Merkez-çevre arasında sürekli bir dizi çatışma olmaktadır. Merkez, sultanın askeri, kamusal hizmet, personel ve kurumlarından ve dini hiyerarşiden oluşurken, çevre, kırsal bölgede yaşayan köylüler, ticaretle uğraşanlar, esnaf ve zanaatkarlar ve bunların yanı sıra gayrimüslim gruplardan oluşur. Bir başka ifadeyle, Osmanlı sistemi, siyaset içi öğelerden oluşan merkez ile siyaset dışı olan toplumun geri kalan kısmından oluşur. Osmanlı sisteminin belirgin özelliği, devletin devasa bir görünüme sahip olarak diğer bütün toplumsal yapıları ve kurumları gölgelemiş ve çepeçevre sarmış olmasıydı. Böylece merkez-çevre bölünmesi siyasete ve topluma egemen olmuştur.

Osmanlı'da devlet-halk ilişkilerine baktığımız zaman, devlet-halk ilişkilerinin siyasal bilim ve Anayasa hukuku açısından özü, otorite ve özgürlük çatışması ve bundan doğan dengeler sorunudur. Klasik Osmanlı devlet sistemi de otorite-özgürlük dengesi gibi bir soruna yabancıdır. Osmanlı devlet ideolojisinin temel unsuru adalet fikridir. Osmanlı tarihçileri bunu şu şekilde şemalaştırmışlardır: "Mülk ve devlet, asker ve devlet adamıyladır. Ve devlet adamı, mal ile bulunur. Mal reayadan husule gelir. Reayanın ahvali adalet ile tanzim olur" (Tanör, 1998, s. 25-26).

Devlet-halk ilişkilerinin ve yönetilenlerin durumu, devletin en iyi olduğu 16. yüzyılda bile, adalet ve güvenlik kavramları açısından son derece olumsuz bir durum arz etmekteydi. Anadolu reayası sefalet içindeydi. Yönetim bozukluğu ve güvensizlik ortamı açısından ise, durum daha da kötüydü. " Türk kamuoyunun, yönetim mekanizması hakkında olumsuz izlenimlere sahip oluşunun temel nedenleri, imparatorluk dönemi bürokratik tabaka-halk zıtlığına kadar uzanmaktadır. Osmanlı Devletinin kuruluş ve yükselme döneminde yönetim ile toplum arasında son derece olumlu ilişkilerin varolduğu bilinmektedir. Bunun en önemli nedeni, devletin

kendinden bekleneni kusursuz olarak yerine getirmesidir. Ama bu düzen 17. yüzyıldan sonra bozulmuştur ” (Ülker, 1987, s.3).

Görüldüğü gibi Türk toplumunda yöneten-yönetilen arasındaki kopukluğun ve siyasete olan uzaklığın nedenlerini Osmanlı’ya kadar götürmek mümkündür. “Osmanlı’dan Cumhuriyete intikal eden en önemli mirasın; sivil-askeri bürokraside ortaya çıkan ve zamanla kurumlaşan siyasal iktidarı ele geçirme temayülü ve bundan kaynaklanan seçkinler politikasının egemenliği olduğu söylenebilir ” (Sevil, 1999, s. 111). Bahsedilen bu seçkinler grubu da halka her zaman tepeden bakan bir yönetim anlayışı sergileyerek, halka karşı yabancılaşmışlardır. Türk siyasal kültürü, Türk insanların siyasal deneyimlerinden ortaya çıkmış birçok kavram içerir. Osmanlı imparatorluğu geleneğinden kaynaklanan bir anlayışa göre devlet, yasal otoritenin temel kurumudur ve bu otoriteyi yasal olarak elinde bulunduranlar toplum düzenini koruma ve genel refahı yükseltme sorumluluğunu taşırlar. Buna göre, devletin yönettiği düzen istikrarlı ve değişken olmayan bir düzen olmalı ve bunun yanı sıra yönetenlerle-yönetilenler arasında doğal bir ayrım bulunmalıdır. Bu anlayış ve siyasal kültür Türk insanının zihnine yerleşmiş ve katılsız bir toplumun oluşmasında önemli bir etken olmuştur.

3. 1. 2. Tek Parti Döneminde Siyaset ve Siyasal Yapının Değerlendirilmesi

Ulusal bağımsızlık savaşı kazanılıp, 1923’te Cumhuriyet ilan edildikten sonra Türkiye, demokrasiye geçiş yolunda çok büyük bir adım atmıştır. “Egemenlik Kayıtsız Şartsız Milletindir” ilkesi ile halkın temsilcilerini seçip meclise gönderme olanağı sağlanmış ve böylece siyasal yaşama halkın katılmasının yolu açılmıştır.

Bu dönemi, daha önceki dönemlerden ayıran en önemli özellik, geleneksel İslam-Osmanlı temeli yerine onun karşısı olarak ulus egemenliğı ve bağımsızlık ilkesine dayanmasıdır (Berkes, 1978, s. 512).

Cumhuriyet döneminde halkçılık ilkesi doğrudan demokrasi ile temsili demokrasi kavramları tarafından belirlenen bir platformda yerini almıştır. 1930 yılından sonra ise, “halk için halka rağmen” biçiminde ifade edilen halkçılık anlayışının egemenliğı söz konusudur. Siyasal hayata katılım açısından T.B.M.M’nin varlığı yeterli görülmüş, biçimsel olarak varlığını sürdüren mecliste halkın dilek ve özlemlerinin özgürce yansımaya izin verilmemiştir (Sevil, 1999, s. 113).

Dilek ve isteklerini meclise yansıtamayan halk, siyasal sürecin işleyişinde etkili olamamıştır ve bunun sonucunda yöneten-yönetilen arasındaki uçurum da derinleşmeye başlamıştır. Batılılaşan, Batı kültür kalıplarını gündelik hayatında benimseyen seçkinler, bu kültür evreni içinde halkla olan farklarını açıkça ortaya koyuyorlardı. Batılı bir hayat tarzı, bürokrat-aydın-komprador burjuva kesiminde, halktan üstün olmanın ideolojisi haline gelmiştir. Halkın karşısına bu üstün vasıflarla çıkmışlardır. Cumhuriyetin seçkinleri, bu şekilde yönetme geleneğini devam ettirmiş oluyorlardı. Bu kültürün gördüğü fonksiyon, saray ve paşa konaklarıyla halk arasındaki duvarlardan daha yüksekti. Batıcı seçkin zümre ile halk arasındaki uçurum, geçmişe göre daha derinleşmişti (Türküne, 1994, s.103).

Bu dönemde yönetimle halk arasında tam bir bütünleşmenin olduğu söylenemez. Bunun birçok nedeni olmuştur. Cumhuriyet Bürokrasisi de, Osmanlı Bürokrasisi gibi uzun süre siyasal gücü elinde tutmuştur. Diğer yandan, Cumhuriyet Bürokrasisi, ekonomik statü bakımından iyi bir duruma getirilmiştir. Devrimlerin de öncülüğünü yapan bu gruba toplumun büyük kesimi gıpta ile bakmaktadır. Hatta gıptanın da ötesine gitmektedir (Ülker, 1987, s.5).

Tek parti döneminde daha çok toplum kurma ideali ön plandaydı. Bunun da Batılılaşmadan geçtiğine inanan bürokratlar “vatandaşın devlet için” varolduğuna inanıyorlardı. Konuya bu açıdan yaklaşan Küçükömer’de, Batı kurumlarını, Batı yaşantısını, Batı kültürünü zorla halka kabul ettirmek isteyen Hegelci bürokratların tavrını eleştirmektedir. Böyle bir tavır geliştirilmesi sonucunda bürokrasi-halk kopukluğu kendiliğinden derinleşmiştir. Halka adeta güdülmesi gereken sürü olarak bakan bürokrasiye karşı çevrede gittikçe artan bir husumetten söz edilebilir. Nitekim, halkın Osmanlıdan beri kendisine tepeden bakan bürokrasiyi daima “yabancı” hatta yaban olarak görmüştür (Sevil, 1999, s. 139).

Cumhuriyetin tek parti döneminde merkezin başlatmış olduğu reformlar halk yararına, halk için yapılmaktadır ama halkın katkısı yoktur ve halkla birlikte hareket edilmemektedir. Bir başka ifadeyle, bürokratların büyük çoğunluğunun şimdiye kadar oynadığı rol kendilerinin halk için demelerine rağmen, büyük ölçüde halka karşı bir pozisyonda olmalarıdır (Sevil, 1999, s.139).

Tek parti döneminde Türk modernleşmesinin çevre ile merkezi kolay kolay bütünleştiremediğini söylemek mümkündür. Bu durumu Mardin geleneksel seçkinler kültürünün narsizmi ve kısırlığına bağlamaktadır. Diğer yandan, merkezin çevreye “kuşkulu-güvensiz” bakışını ve çevrenin merkeze karşı oluşturduğu güvensiz kuşkululukta sağlam bir yöneten-yönetilen diyalogunun önünü tıkamıştır. (Sevil, 1999, s.142).

Tek parti döneminde siyasal yaşamda etkili olan siyasal düzenlemelere bakıldığında, 1924 Anayasası’na göre bütün iktidar, ulusun egemenlik iradesinin tek meşru temsilcisi olan T.B.M.M’de idi. Fakat Cumhuriyet Halk Fırkası liderlerinin 1924’te muhalefetin ortaya çıkışına olan tepkisiyle parti disiplini o denli sıkılaştırılmıştı ki, serbest tartışmalara ancak meclis grubunun toplantılarında izin

verilmekteydi. Bu toplantılarda milletvekilleri çoğunluk kararlarına uymaktaydılar. Mart 1925'ten önce yapılan oylamalar bile sonucu baştan bilinen oylamalardı (Zürcher, 1996, s.258).

Tek parti döneminde seçim mekanizmasının işleyişi ise şöyleydi: seçimden önce milletvekilleri seçim bölgelerini görmek ve bilmek zorunda değillerdi. Dolayısıyla seçmenin yukarı katlarda bulunduğu bu yapıda vekillerin, “siyaset al gülüm ver gülümdür” diyen uyanık kitlelerle de teması olmuyordu (Bostancı, 1995, s.58). Yine bu dönemde, siyasal partiler Batılı manada demokratik bir kitle örgütü olmaktan çok uzaktır. Milletvekilleri parti genel merkezinden tayinle seçim bölgelerinden aday gösterilmekte, usulen yapılan seçimle meclise girmektedirler. Halkın iradesinin yerine tayin mekanizması vardır. Milletvekilleri bu yapı dolayısıyla, halka değil, özellikle kendilerini tayin edenlere karşı sorumluluk duymaktadırlar (Bostancı, 1995, s.52).

Böyle bir durumda siyasetin katılım esasında gerçekleşmesi mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla bu dönemde kitleler siyasetten uzaklaşmış, siyasete yabancılaşma süreci içerisine girmişlerdir. Siyasal hayatta tek parti olduğu için de siyasal katılım pek anlam ifade etmemiş, siyasal ilgi ve bilgi eksikliği, kitle iletişim araçlarının o dönemde daha gelişmemiş olması ile de halkın siyasal yaşamda etkili olma olanakları iyiden iyiye azalmıştır.

3. 1 3. Çok Partili Dönemde Siyaset ve Siyasal Yapının Değerlendirilmesi

Çok partili siyasal hayata geçişle birlikte, halkın siyasete olan uzaklığının azalmaya başladığını ifade etmek mümkündür. “ 1950’de Demokrat Partiyi iktidara CHP’nin reaksiyonu olduğu kadar Demokrat Partinin temel hak ve hürriyetlerin

yanında olma vaadi de getirmiştir. Halk için temel hak ve hürriyetler kuru bir tekerlemeden öte, siyasete katılmadır. Siyasetten dışlanmamaktır. Demokrat Partinin sloganı halka rağmen değil, halk rızasıdır. “Yeter Söz Milletin” sloganı halkı kalbinden yakalamıştır. Ancak siyasi çoğulculuğun iç dinamiklerinden çok dış rüzgarın ürünü olması, insan haklarının en azından demokrasiyle beraber halk gündemine girmesini sağlayamamıştır” (Bostancı, 1995, s.38).

Demokrat partinin iktidara gelişinde gelişen burjuvazinin etkisi büyük olmuştur. Özellikle, II. Dünya savaşının etkisiyle ithalatı kısıtlayıcı rejim ve devletin ekonomik yaşamda ağırlığını hissettirmeye başlamasıyla birlikte, halkın daralan yaşam alanına zihninde sömürü ve yabancılaşmanın sorumlusu olarak gördüğü CHP’ye yönelik tepki de eklenince, burjuvaziye iktidar yolu açılmıştır (Tosun, 1999, s. 83).

Bu dönemde halk ile CHP arasında oluşan yabancılaşmanın ve Demokrat Partinin iktidara gelişindeki temel nedeni Cem’e göre; CHP’nin halkın gözünde Batılılaşma ile özdeşleşmiş olmasıdır. Dolayısıyla, halk tepkisinin değişmez hedefi CHP’dir. Çünkü Batılı yaşam biçimini o savunmaktadır. Şeriattan o uzaklaşmıştır. Temeldeki bozukluktan ötürü halk yoksulluğunu Batılılaşma görüntüsünden bilmekte, bu görüntüyü ise CHP ve bürokratlar temsil etmektedir (Cem,1989, s.85).

Demokratik eğilimlerle iktidara gelen Demokrat parti daha sonra totaliter eğilimler içerisine girmiştir. Siyasi partiler demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları olduğu halde 1950’den sonra siyasi iktidarlar muhalefeti etkisiz kılmaya yönelik tasfiyeci tutumları ile tek partili iktidar özlemini devam ettirmişlerdir (Bostancı, 1995, s.39-40).

Demokrat parti iktidarının en önemli niteliklerinden biri, halkla olan bütünleşmesiydi. Cumhuriyet döneminin siyasal tarihinde ilk kez halk ve özellikle

köylü, iktidar üzerinde bir güce sahip olduğunun bilincine vardı ve kendisini hükümetle özdeşleştirebildi. Gerçekten de CHP döneminde hükümet, halk için ya vergi toplayan ya da askere adam çağıran bir güçtü (Kongar, 2000, s.151).

Demokrat Partiyi gerici olarak niteleyen devletçi seçkinciler, kendilerini iktidardan düşüren demokratik düzene pek de olumlu gözle bakmamışlardır. 1950-1960 döneminde devletçi seçkincilerle-gelenekçi liberaller arasında sert tartışmalar ortaya çıkmıştır. Demokrat parti, aydınlara, bürokratlara ve halk partisine karşı uğraşta, en etkili araç olarak, halk desteğini kullanmıştır. Ancak bunu aşırı bir biçimde, karşı görüş ve düşünceleri ortadan kaldırmaya yönelik olarak kullandı. Ayrıca seçim yasası karşıt partilerin haklarını kısıtlayacak biçimde değiştirildi, radyo, siyasal partilere kapatıldı. Hükümeti eleştiren gazetecilerin tutuklanması ve gazetelerin kapatılması başladı. Bunun sonucunda da 27 Mayıs 1960 askeri darbesi gerçekleşti. Ve böylece siyasal yaşam kesintiye uğradı (Kongar, 2000, s.153). “Bu askeri darbe, merkezin kenarı tasfiye operasyonu olarak değerlendirilebilir” (Tosun, 1999, s. 87).

27 Mayısla birlikte çıkarılan 8 sayılı yasa ile, siyasi partilerin il ve ilçe merkezleri dışında köy, bucak, mahalle düzeyinde örgütlenmeleri yasaklanmıştır. Yasanın amacı 1950-60 döneminde özellikle kırsal alanda köylerde belirginleşen ideolojik kutuplaşmayı önlemektir (Tosun, 1999, s.88). Böylece bu tür uygulamalarla bir depolitizasyon meydana getirilmiş, halk siyasetten uzaklaştırılmıştır. Siyasetin daha çok kentli zümrelerin elinde olması sağlanmıştır.

Bu kısıtlamalara rağmen yine de siyasal iktidarı sivil organlara devredebilmek için gerekli çalışmalar yapılmıştır. 1961 Anayasası ile de siyasal sürece katılımın sağlanabilmesi için birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin, vatandaşlar, Anayasanın 56. maddesine göre siyasi parti kurma ve usulüne göre

partilere girme ve çıkma hakkına sahiptir. Siyasi partiler, önceden izin almaksızın kurulur ve serbestçe faaliyette bulunurlar. Siyasi partiler, ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır (Kuzu, 1994, s.310).

Toplumda siyasal bütünleşmenin sağlanamaması ve 1961 Anayasasıyla getirilen özgürlük ortamından sonra, uygulanan ekonomi politikaları, 1960'ların sonundan itibaren toplumsal yapıda sınıflar arası ilişkileri ve gerilimi hızla artırmıştır. Kentleşme hareketinin de itici güç olduğu bu süreçte toplumsal gerilim belirginleşirken, ideolojik kutuplaşmalarda yavaş yavaş öne çıkıyor ve Türk toplumu daha önce pek tanık olmadığı suikast ve terör olaylarıyla tanışıyordu. Sonuçta 12 Mart 1971'de Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yayınladığı bildirinin ardından başlayan ara rejim dönemini ve merkezin yeniden geçici hakimiyeti görülmektedir(Tosun, 1999, s.107).

Çok partili dönem değerlendirildiğinde, bu dönemde siyaset ile halk arasındaki varolan uzaklık, katılma mekanizmalarının önceki dönemlere göre anayasal düzenlemelerle belirlenmiş olmasına rağmen devam etmiştir. "Çoğulcu ve katılımcı bir yapı geliştirilememiştir. Halk ülke yönetiminde, sadece seçimden seçime biçimsel olarak söz sahibi olabiliyordu. Siyasetçiler halka popülist bir tutumla yaklaşıyorlar, ona şirin görünüyorlar, yüzeysel de olsa birkaç sorununu çözme uğraşına girişiyorlardı ama son tahlilde kendi sınıfsal çıkarları doğrultusunda karar veriyorlardı. Katılım sözde kalıyordu (Çavdar, 1996, s.84).

Özbudun'a göre 1950-1970 döneminde Türk toplumunun geçirdiği hızlı toplumsal hareketlilik ve bunun etkisinde siyasal katılmanın artması beklenirken, tam tersine bir azalma gösterdiği saptamıştır. Bu olguyu Özbudun şöyle açıklamaktadır: Sosyo-ekonomik gelişme özerk katılmayı artırdığı halde, mobilize katılmayı azaltır.

Mobilize katılma ise, hemen hemen sadece oy verme biçiminde kendini gösterdiğinden yöresel eşrafın seçimleri etkileme gücünün zayıflaması, oy verme oranında bir düşüşe yol açmıştır (Özbudun'dan aktaran, Kalaycı oğlu, 1992, s.100-101).

3.1.4. Türkiye’de Modernleşme Çabaları ve Modernleşmenin Yarattığı Yabancılaşma

Türkiye’de modernleşme çabalarının Tanzimat’la birlikte başladığını ifade etmek mümkündür. “Tanzimat’tan Cumhuriyete kadar sıkılğan bir modernite projesinin, Cumhuriyetin başlangıcından 1950’li yıllara kadar radikal bir modernite projesinin, 1950’li yıllardan 1980’lere kadar popülist bir modernite projesinin varlığı gösterilmekte, 1980’li yıllardan sonra modernite projesinin hızla aşındığı ileri sürülmektedir” (Tekeli, 1999, s.16). Türkiye’de modernleşme Kılıçbay’a göre öncelikle siyaset alanına, yani toplumsallaşma sürecindeki esas, temel başat bir konum olma noktasından itibaren tanımlanmalıdır (Kılıçbay, 1999, s.85).

Türkiye’de modernleştirme çabaları Cumhuriyet döneminde siyasal alanda gerçekleştirilen birtakım inkılaplarla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde siyasal alanda birtakım yenilikler yapılmış, demokrasiye geçişin öncü adımları atılmıştır. Türkiye’deki bu oluşumlar Batıdaki gibi halktan gelen bir istek ve baskıyla değil, direk olarak tepeden inme bir şekilde yapılmıştır. Çünkü bu dönemde halkta bu oluşumları gerçekleştirecek siyasal bilinç yoktu. Bu dönemde tam olarak siyasal katılmadan bahsetmek mümkün değildir. Yöneten ve yönetilenler arasında bir kopukluk vardır.

Türkiye’de 1923 yılından sonra hız kazanmaya başlayan modernleşme sürecinde belirleyici nokta, geçmişten radikal bir kopuştur. Cumhuriyet döneminde modernleşmenin asli aktörü ulus-devlettir. Modernleşme sürecinde siyasal aktörlerle bireyler birbirine yabancı durumdadır. Bu aşamada devletin muhatabı olarak kurgusal olarak yer alan bireyin tamamen göz ardı edilmiş olduğu görülmektedir. Kul ile yöneten arasındaki ilişkinin milletler çerçevesinde kurulduğu Osmanlı İmparatorluğu’nda bireysel eylemin kıstası aile, statü, din ve servet çerçevesine ilişkin olarak kurulmaktaydı. Kulun bireye dönüştürülmesi yönündeki ilk cılız öneriler Cumhuriyetin ilk yıllarında görülmektedir (Coşar, 1999, s, 61).

Türkiye Cumhuriyeti’nin yeni kurulduğu dönemde modernleşme çabalarında Türk aydını ön planda olmuştur. Bu dönemde aydın her alanı kapsayan bir modernleştirme projesi içinde geleneğin tamamen reddi ve halihazırda belirlenmiş otorite yapısının simgelerini ve toplumsal meşruiyet temellerini aktarma görevini yüklenmiştir. Modernleştirici aydının, Cumhuriyetin devletinin öncüllerini içselleştirmesinin temelinde ise modernleşmeyi algılamak hakim zihniyet ön plandaydı. Bu anlamda, modernleşme bir süreçten ziyade tamamlanması gereken bir plan ve programlar bütünüydü. Bu bütünün en önde gelen uygulayıcısı devlet, devletin ise, birincil öneme sahip nesnesi toplumdur. Toplumun dönüştürülmesi, kuldan vatandaşın üretilmesini amaçlayan eğitim yoluyla gerçekleşecekti (Coşar,1999,s.63).

Türkiye’de modernleşme süreci gerçekleştirilmeye çalışılırken bunun olumsuz yansımaları da birlikte gelmeye başlamıştır. Kollamacılık dediğimiz olgu kırdan kente taşınmış, himaye anlayışı çeşitlenip karmaşıklaşmış, hem de yeni bir yapı kazanmıştır. Modernleşme bireyin atomlaştığı bir yapıyı da beraberinde getirmektedir. (Modern toplumlarda siyasal birim bireydir, geleneksel toplumlarda

ise, cemaattir.) Cemaat toplumunda, yüz yüze birincil ilişkilerin yerini kişisel olmayan ilişkiler alır. Böylece bireye anlamlı bir cemaat ilişkisi, güven duygusu ve kendini tanımlayabildiği bir kimlik veren eski ortam, yerini modernleşmenin soğuk ve mesafeli ilişkilerine bırakır (Çelebi, 1996, s.16-17).

Böyle bir ortamda, kaynakların kıt olduğu koşullarda birey karşılaştığı sorunlarla baş başa kalmaktadır. Sorunlarını çözmek için birey siyasette kollamacılık olarak ifade edilen katılım biçimini gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla yozlaşan siyaset ve siyasal katılma biçimi toplumun örgüsüne de tümüyle işlediğinde, siyasal sisteme karşı bir güvensizlik oluşmaya başlar. Bu da siyasal ve toplumsal bütünleşmenin önünde çok önemli bir engeldir.

Türk modernleşmesini siyasal hayattaki kesintiler nedeniyle, bir deneme-yanılma tahtasına benzetmek mümkündür. Bu, demokrasinin deneme-yanılma tablosudur. Bunun moderne yabancı olduğu, bu yüzden de patolojik olduğu düşünülmemelidir. Aksine, modernist ideolojiye özgü “mutlakçı bir nitelik taşıyan” bir iktidar anlayışı ile ilişkilidir (Coşar, 1999, s.66).

Modernleşme kaçınılmaz bir olgudur ancak maliyetsiz değildir. Gerçekte toplumlar evrimlerinin bütün aşamalarında üstesinden geldikleri her toplumsal sorunun akabinde, gerçekleştirdikleri değişim sonucu yeni bir seri sorun ile karşılaşmışlardır. Bir kez seçilen kalkınma modeli daima toplumda bazı gruplara diğerlerinden daha fazla külfet yükler. Bu külfetin dağılımı ile kalkınmanın ne denli çabuk gerçekleştirileceği ve son seçimle ilgili olarak tercih edilen siyasal kurumlaşma arasında yakın bir ilgi vardır. Diğer yandan modern bir toplumda, kişisel ilişkiler eski sıcaklığını kaybetmiş, daha teknik bir ifade ile birincil ilişkilerin yerini ikincil ilişkiler almıştır. Sürekli gelişen teknoloji bireyin küçük dünyasına karşı daha

tehdit edici olmakta, merkezi otorite bireyin günlük faaliyetlerini ve yaşantısını daha yakından düzenlemektedir (Ülker, 1988, s. 51).

3.2. Türkiye’de 1980 Sonrası Siyasal Depolitizasyon ve Siyasal Yabancılaşma

Türkiye 12 Eylül 1980’deki askeri müdahale ve bunu izleyen süreçle birlikte yeni bir toplumsal, ekonomik ve siyasal yapılanmanın içerisine girmiştir. Özellikle ekonomide 24 Ocak kararlarından sonra bu kararların yarattığı liberalizasyon politikaları sonucunda siyaset anlayışında da birtakım yeni değişimler ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın bu kısmında 12 Eylül askeri darbesiyle gelen siyasal sürecin kısıtlamalara uğraması sonucundaki depolitizasyon olgusunu, 1980 ve sonrasında yeni gelişmelerle birlikte, Türkiye’de halkın siyasetten neden uzaklaştığı, siyasete neden yabancı hale geldiği, neden apolitik demokrasi söyleminin ortaya çıktığını ve günümüzde bile devam ettiğini, siyasal katılımsızlık ve siyasetteki yozlaşma bağlamında ele alınarak 12 Eylül öncesindeki siyasal ve toplumsal gelişmeler de analiz edilerek ortaya konmaya çalışılacaktır.

3.2.1. 12 Eylül 1980 İhtilali ve Siyasal Depolitizasyon

12 Eylül süreciyle birlikte ordunun yönetime el koymasından sonra, kısa bir süre demokrasi kesintiye uğramış bu süreçte siyasetle uğraşmak herkese yasaklanmış, bir depolitizasyon dönemi başlamıştır. Ancak daha sonra 1982 Anayasası’nın yapılması ve 1983 genel seçimleriyle birlikte tekrar siyasal hayat başlamış ve çok partili siyasal yaşam devam etmiştir. Ancak günümüze kadar gelen siyasal süreçte 12 Eylül’den sonraki dönem belirleyici olmuştur.

3.2.1.1. Siyasal Depolitizasyon Kavramı

Türkiye’de 12 Eylül 1980 tarihinde daha önce 1960 ve 1971 de olduğu gibi siyasal yaşam kesintiye uğramış ve bir politikadan uzaklaşma ortamı içerisine girilmiştir. Siyasetin hareket alanı daralmış, toplum ile siyaset birbirinden kopmuştur.

Depolitizasyon kavramı, en basit ifadeyle “Politikadan Uzaklaşmayı” ifade etmektedir. Bir siyasal yabancılaşma şeklidir. “Siyasal Yabancılaşma” ve “Depolitizasyon” kavramları siyasal bilim literatüründe çok sık kullanılan kavramlardan değildir. “Yakın zamanlarda bazı gözlemciler Batı toplumlarında siyasal açıdan genel bir “ilgisizleşme” olayından söz etmeye başlamışlardır. Gelişmiş ülkelerin siyasal hayatında kendini gösteren bazı belirtiler (Siyasal çatışmaların eski şiddetini kaybetmesi, partiler arasındaki derin ayrılıkların silinmeye yüz tutması ve bunların birbirlerine yaklaşma eğilimleri, seçimlere katılma oranlarındaki düşmeler gibi) bu görüşün hareket noktalarını oluşturur” (Kapani, 1992, s.135).

Bazen siyasal otoriteler vatandaşın siyasal işlerle fazla ilgilenmemesini isterler. Hatta, siyasal katılmayı önleyecek, sınırlayacak yasaklar koyabilirler. Yahut vatandaşların çeşitli nedenler yüzünden siyasetle ilgileri azalır. Bu durumda “depolitizasyon” olayından bahsedilebilir. Fakat yine de, ne kadar çalışılırsa çalışılsın, siyaseti kamusal alandan tamamen çıkartmak mümkün değildir (Daver, 1993, s.204).

Politikadan uzaklaşmayı (Depolitizasyon) bir varsayım olarak kabul edenler olayın nedenlerini açıklayan hipotezleri de ortaya koymuşlardır. Genel olarak yaşam standartlarının yükselmesi başta gelen etken sayılmaktadır. Bu da şu görüşe dayanır: insanlar daha iyi yaşama şartlarına kavuştukça ve refaha doğru yaklaştıkça siyasetten

uzaklaşmaktadırlar. Diğer yandan siyasete ilgisizleşmenin bir başka nedeni de gelişmiş toplumlarda halkın karşısına çıkan sorunların gittikçe daha karmaşık ve daha teknik bir nitelik kazanışında görülmektedir. Halk, kendi anlayışını ve bilgisini aşan sorunlar karşısında ürkmekte, bunların çözümünün teknisyenlere bırakılması gerektiği düşüncesiyle ya da çaresizlik duygusuyla ister istemez siyasetin dışına kaymaktadır (Kapani, 1992, s.135).

Diğer yandan, Lipset bireylerin siyasetten uzaklaşmalarına etki eden nedenleri, “çapraz baskılar” olarak nitelemektedir. Baskıların yoğunluğunun artması bireylerin siyasetten uzaklaşmalarına neden olmaktadır (Lipset, 1986, s.191) ve böylece politikaya yabancılaşma başlamaktadır. Yabancılaşma siyasal hayatın yanı sıra, bireyin yaptığı işe, yönetime ilişkin çeşitli boyutlarda da söz konusu olabilmektedir (Karaman, 1994, s.70).

Politikadan uzaklaşma (Avoiding Politics) tezi dikkatleri üzerine toplamakta gecikmemiştir. Ancak bu konuda yapılan araştırmalar ve ileri sürülen varsayımları doğrulayıcı sonuçlara tam olarak ulaşamamıştır. Her şeyden önce, siyasal katılmanın sadece bir yönünü oluşturan seçimlere katılmada görülen düşmelerin geçici ve kısa dönemli olduğu, grafik çizgisinin iniş çıkışlar gösterdiği ve uzun süreli bir düşme olayından söz edilemeyeceği ortaya çıkmıştır. Bunun yanında, politikaya karşı ilgi konusunda yapılan sondajlar da, bu ilginin geçmiş kuşaklara oranla azalmadığını, aksine olumlu yönde arttığını göstermiştir. Geniş perspektiften bakıldığında, Kapani’ye göre günümüzde siyasal katılmada bir azalma değil, fakat katılma yollarında ve stilinde bir değişme söz konusu olmaktadır. Kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle toplumda siyasal katılma olanakları artmış, karar ve etki merkezleri çoğalmıştır. Bu açıdan çağımızda “depolitizasyon” yerine “politizasyon” (siyasallaşma)dan söz etmek mümkündür (Kapani, 1992, s.135-136).

Ancak şunu da kabul etmek gerekir ki, gelişmiş demokratik ölkelerde bile halk kitleleri gittikçe siyasetten uzaklaşmaktadır. Bu olay, ciddi bir siyasal katılma krizi karşısında olduğunu gösterir (Kapani, 1992, s.134).

3.2.1.2. Siyasal Depolitizasyon (Siyasetten Uzaklaşma) Kavramının Gelişim Süreci

Türkiye ve Dünyada 1980’li yıllardan sonra gelişen teknoloji ve bunun kitle iletişim araçlarında yapmış olduğu etkiler siyasetin çehresini değiştirmiştir. Daha önceki bölümde ifade edilen yaşanan postmodern süreçler de bireylerin siyasete olan ilgilerinde bir azalmaya yol açmıştır. Çünkü postmodernizm siyasette etkin ve karar sahibi insan yerine, pasif, etkisiz, çevresindeki olup bitenleri anlayamayan ve bu olup bitenlere bir anlam veremeyen insanı ortaya çıkarmıştır.

Sanayi sonrası toplumun siyasal vurgusu, toplumsal alanın siyasetten arındırılmasıdır. Siyaseti, insanların hayata attettikleri anlamın bir uzantısı olarak değil, teknik bir idare mekanizması olarak gösteren bu bakış, siyasal açıdan otoriter bir bakıştır. Otoriter olan söylemlerin de, toplumun siyasallığını vurgulayan değil, inkar eden söylemler olduğu görülür. Bu tutum, bir toplumun yönetimini mümkün mertebe toplumsal müdahalelerin dışına çıkarmak suretiyle, toplumdaki mevcut iktidar ilişkilerini ve toplum kurgusunu siyasal tartışma konusu yapmaktan uzaklaştırma gayretinin sonucudur (Mert, 1996, s, 64).

Gerçekten son zamanlarda Batı demokrasilerinde seçimlere katılma oranlarında büyük düşüşler görölmekte ve bir temsil krizinin yaşandığı ifade edilmektedir. Duverger’in de ifade ettiği gibi, “Günümüzde, liberal veya otoriter, sivil veya askeri şekiller içinde her yerde Cumhuriyet rejimi var. Cumhur adı üstünde

halkın yönetimi, fakat bu rejim, her yerde monarşik bir biçim almaya doğru gitmektedir. Veraset yolu ile kral olanların yerini seçim yolundan gelen krallar almaktadır. Ama yine de, hükümet gücünün, seçim yolu ile işbaşına gelmiş bir tek adamın iradesinde toplandığı bütün rejimler Cumhuriyetçi Monarşi adı altında birleştirilememektedir. Bunlarda, seçim sonuçları önceden kararlaştırılmış bir törenden başka bir şey değildir, ne iktidara gelebilir ne de iktidardan düşebilir, sadece bu iktidara bir meşruiyet cilası verir” (Duverger, 1986, s.119).

Siyasete olan ilgisizlik ve oy vermeme, Batı demokrasilerinde siyasal yabancılaşmanın belirtilerinden kabul edilmektedir. “Bazı liberal düşünürler, siyasal olarak katılımsızlığın sıhhatli olmayan bir ilgisizlik ve demokrasinin zayıflaması anlamına geldiğini belirtmektedirler” (Lipset, 1986, s. 167).

Reisman ve Glazer, siyasetten kaçışın yaygınlığına değinmektedirler. Bu yaygınlığın sadece, günümüzde siyasal ilgi ve katılmanın belirtileri olarak seçim ve kamuoyu araştırmalarında ölçüldüğü şekilleriyle oy verme ve fikir sahibi olma göstergelerine bakılarak yanlış yere küçümsenebileceğini ifade etmektedirler (Reisman ve Glazer’den aktaran Lipset, 1986, s. 168).

Fransa’da da halksız demokrasiden söz edilmektedir. Fransa’da halk “ortacı” olarak nitelendirilen bir siyasal davranış örüntüsü içerisinde bulunmaktadır. Fransa’da halkın ortacılığının nihai neticesi, yurttaşların yabancılaştırılmasıdır. Yani vatandaşların kendi memleketlerine karşı yabancı duruma getirilmesidir. Halksız demokrasiden de kasıt budur. Vatandaşların bu şekilde yabancı hale getirilmesi; öncelikle ortacıların birbirlerine katılmalarının, seçmenlerin siyasi programlar, hareket planları veya ideolojiler arasında gerçek manada bir seçme yapmalarını önlemesi olayına bağlanmaktadır (Duverger, 1969, s.217-218).

Görüldüğü gibi, halkın temsil edilememe olgusu, seçimlere katılım oranlarındaki düşüşler siyasal depolitizasyonun bir göstergesidirler. “ Eğer liderler yönetemiyorsa, halk yönetilmeyi giderek daha çok reddeder. İster gittikçe düşen seçime katılım rakamlarıyla, ister siyasetçilere yönelik genel güvensizlikle ya da ister kamusal ve siyasal şeylere karşı yaygın duyarsızlıkla ölçülsün, yabancılaşma modern siyasal krizin temel göstergesi olmuştur. 2. Dünya savaşından beri Amerika’da başkanlık seçimlerine katılanların ortalaması %50 civarında olmaktadır. Bu oran Batıda oy kullanmanın zorunlu olmadığı diğer her demokrasidekinden daha düşük bir orandır. Yurttaşlığın en temel ifadesinin oy verme olduğu bir ülkede, oy vermeyi reddetmek demokrasinin iflasına işaret eder” (Barber, 1995, s.95).

3.2.2. Türkiye’de 1980 Sonrası Siyasetten Uzaklaşmada (Siyasal Yabancılaşmada) Etkili Olan Siyasal Değişkenler

Türkiye’de 1980’den sonra 12 Eylül askeri müdahalesi ile birlikte, siyasetin hareket alanı daralmış, toplum ile siyaset birbirinden kopmuştur. Bir kamusal alan faaliyeti olan siyaset, toplumsal örgütlenme, kurumlaşma, koordinasyon yapma hedef ve strateji belirleme, ileriye bakma yolu ile, kendi kendini idare etme imkanı verme açısından, hayati öneme sahip bir öncelik taşımaktadır.

Eroğul’a göre, 1980 askeri müdahalesi ve 1982 Anayasası ile birlikte katılımcılık anlayışı bakımından 1961 öncesine dönülmüş, siyasal katılmayı, bunun en düşük biçimi olan seçme seçilme haklarına indirgemıştır (Eroğul, 1991, s.29).

1980’den sonraki süreçte Türk siyasetinde, siyasal yabancılaşmaya giden sürece baktığımızda, siyasal değişkenler olarak 1982 Anayasası ile getirilen düzenlemeleri, Siyasi Partiler Kanunu ile getirilen düzenlemeleri, seçim sistemindeki

düzenlemeler görülebilir. Türkiye’de siyasetten uzaklaşmada, bireylerin siyasete katılımında bu düzenlemelerin ne derece etkili olduğunu ortaya koymak gerekmektedir.

3.2.2.1. Siyasal Sistemdeki Değişim, 1982 Anayasası ve Siyasi Partiler Kanunundaki Düzenlemeler

12 Eylül 1980 öncesinde 1978-79 kışında, artık sivil rejimin gerilemesi son aşamasına girmişti. Terörün akıttığı kan sürekli artmaya devam etti. Devlet iktidarı yok olmanın eşiğindeydi. Parti liderlerinin hiçbir şeye aldırmadan görünüşte amaçsız bir kan davası yürüttüğü, parlamentodaki kaos sokaktaki kaosu yansıtıyordu. 12 Eylül 1980’de ordu yönetimi devraldığında, politikacılar dışında herkes için bu durum kaçınılmaz görünüyordu ve genel bir rahatlamayla karşılanmıştır (Hale, 1996, s.201).

Bu dönemde bir siyasetten soğumanın bir depolitizasyonun yaşandığı görülmektedir. Evren’in bir konuşmasında Harp Okulu öğrencilerine şöyle seslendiği görülmektedir (Hale, 1996, s, 212):

“Bu devirde kattiye siyasete bulaşmayın. Biz bugün siyasete karıştıksa, ülkemizi bir felaketten kurtarmanın görevimiz olduğunu düşündüğümüz içindir. Ordu, siyasete girdiği her seferinde, disiplinini kaybetmeye başlamıştır.... bu nedenle,, tekrar şu andaki müdahalemizi kendinize örnek almanızı sizden tekrar istiyorum, sakın siyasete bulaşmayın...”

1980 müdahalesinin ardından ve 1982 Anayasasıyla birlikte siyasal sistemde de birtakım değişiklikler meydana gelmiştir.

1980 sürecinden sonra kabul edilen 1982 Anayasası’nın geçici 1. maddesine uygun olarak Kenan Evren 7 yıllığına Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Seçim sürecinden

önce Cumhurbaşkanlığı için başka bir adayın çıkmasına izin verilmedi ve kendisi herkesi “evet” oyu vermeye ikna etmek için bütün ülkeyi dolaştığı halde geçici maddelerin açıkça tartışılmasını yasaklamıştır. Bazı seçmenlerin seçim günü evlerinden çıkmayarak hoşnutsuzluklarını gösterme riskini ortadan kaldırmak için, oy kullanmayanlar sonraki 5 yıl boyunca oy haklarından yoksun bırakılacaklardı (Hale, 1996, s.219).

12 Eylül hareketını gerçekleştirenler, ülkeyi 12 Eylül öncesine getiren koşulların 1961 Anayasası’nın ruhundan ve uygulamasından kaynaklandığı görüşündeydiler. Bu nedenle de yeni Anayasa ve öteki yasalar, 1961 Anayasa’nın kurduğu mekanizmaları (işlemedikleri, ya da ülkeyi zarara uğrattıkları gerekçesi ile) yeniden düzenlemeye yönelikti. Yapılan resmi konuşmalar ve 12 Eylül 1980’den, genel seçimlerin gerçekleştirildiği 6 kasım 1983 tarihine dek ortaya konulan uygulamaların ışığında konuya bakıldığında, amacın daha merkeziyetçi bir yapı yaratmak olduğu hemen ortaya çıkmaktadır. Bu merkeziyetçi yapı Cumhurbaşkanlığının yetkileri artırılarak kurulmak istenmişti. Ayrıca, gerek yeni siyasal partiler ve seçim yasaları, gerekse öteki yasalarda yapılan değişiklikler, siyasal iktidar açısından da güçlü hükümet formülünü gerçekleştirmeye yönelikti (Kongar, 1999,s.198).

1982 Anayasası’nın 13,14 ve 15. maddelerinde, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması, kötüye kullanılmasının durdurulması konuları düzenlenmiş, genel nedenlere yer verilmiştir. Bu genel nedenler örgütlenme hak ve özgürlüğü için de geçerli iken, ilgili düzenlemelerde, özellikle örgütlerin siyasal etkinliklerini önlemek, onları siyaset alanı dışında tutmak için “ancak” la başlayan yasaklayıcı kurallara yer verilmiştir (Serim, 1994, s. 83).

1982 Anayasası, Devleti bireye karşı kutsal sayan ve korumaya alan bir yapıya sahiptir. Bu Anayasada örgütlenme özgürlüğü, birçok kısıtlamaya karşın Anayasanın kişi hakları ve özgürlükleri bölümünde yer almıştır (Serim, 1994, s. 85). Sivil toplum örgütlerinin üzerinde 1982 Anayasasından kaynaklanan ve ayrıntıları yasalarda yer alan bir denetim ve sınırlama vardır. Bu denetim ve sınırlamalar, Devletin birey karşısında korunması gerektiği düşüncesinde temelini bulmaktadır (Serim, 1994, s.92). Yine 1982 Anayasasında derneklerin siyasal amaç gütmeleri, siyasal etkinlikte bulunmaları, siyasal partilerden destek görmeleri ve onlara destek olmaları, sendikalarla, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarıyla ve vakıflarla siyasal amaçla ortak hareket etmeleri yasaklanmıştır (1982 Anayasası, m.33).

1982 Anayasasına göre 21 yaşını dolduran her yurttaş, siyasal parti kurma, yöntemine göre siyasal partilere girme ya da çıkma hakkına sahiptir. Ancak; Yüksek yargı organı mensupları, yargıçlarla savcılar, öğretim elemanları, YÖK üyeleri, Silahlı Kuvvetler mensupları, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile hizmet yönünden işçi niteliği taşımayan öbür kamu hizmeti görevlileri ve öğrenciler siyasal partilere giremezler. (1982 Anayasası, m.68) 1982 Anayasasındaki birtakım düzenlemelerle örgütlerin ortak amaçlarla bile işbirliği yapmaları önlenerek etkinlikleri alabildiğine kısıtlanmıştır. Siyasi partiler dışındaki örgütlere katı siyaset yasağı getirilerek demokratik süreci etkileme yolları tıkanmıştır (Serim, 1994, s.104). Ancak daha sonra Anayasada birtakım düzenlemeler yapılmış, seçmen yaşı 18'e indirilmiştir. Ayrıca bazı kitlelere siyaset yasağı kaldırılmıştır.

1982 Anayasasıyla getirilen düzenlemeye göre, siyasi partiler, Anayasa mahkemesinin mali denetimine tabidir. (md.69/3) “ Siyasi partilerin, Anayasa Mahkemesi’nin mali denetimine tabi tutulması, siyasi partilerin kişi ve kuruluşlara bağımlı kalmasını, etki altında bulunmasını hatta bu çevrelere maddi çıkar

sağlamasını önlemek için öngörülmüştür. Anayasada ve SPK' da yer alan yasaklar rejimi ve demokratik süreci tehlikelerden koruyabilmek için Anayasa koyucu tarafından siyasi partilere karşı açık bir güvensizliği de yansıtmaktadır" (Tuncay, 1998, s.155).

Toplumsal olaylarla ilgilenmek örgütleri ister istemez politikanın içine iter. Aslında toplumsal olaylarla ilgilenmek politikanın kendisidir. Çünkü, geniş anlamıyla politika, ülke sorunlarıyla ilgilenmek, bu sorunlar üzerinde tartışmak ve düşünce açıklamak, çözüm yolları önermektir. Örgütlerin politikayla uğraşmaları, kendilerini siyasal partilerin yerine koyma ya da onların işlevini yükleme anlamında değildir. Siyasal partilerle diğer örgütler arasındaki etkileşim, eğitim düzeyinin yükselmesine, olumlu politikalar oluşturulmasına, sorunların kavranmasında hız kazanılmasına, ihtiyaçlara daha kısa sürede yanıt verilmesine yarar. İktidar olma amacı ve seçmene şirin görünme çabası olmadığından, demokratik kitle örgütleri sorunlar ve politikalar üzerinde daha sağlıklı durabilir. Daha gerçekçi çözüm üretebilirler. Bir yandan, seçime katılanların önüne çeşitli seçenekler, araştırmalar, sonuçlar sunarlar, diğer yandan da bireylerin toplumsal olaylarla ilgilenmesini sağlayarak bilinçli bir seçmen kitlesi yaratırlar (Serim, 1994, s.109).

Kitle örgütlerine siyaset yasağı getirilmemesi, siyasal partilerle örgütler arasına demir perde çekilmemesi demokrasinin gereğidir. Perikles, 2500 yıl önce, "Devlet işlerine karışmayanlara, kendi işi gücü ile uğraşan sessiz bir yurttaş değil, hiçbir işe yaramayan biri gözüyle bakıyoruz" derken, bireylerin toplumsal konu ve olaylarla ilgilenmelerinin önemini vurgulamıştır (Serim, 1994, s.109).

3.2.2.2. Seçim Sisteminin Siyasi Tıkanıklıktaki Etkisi ve Siyasal Yabancılaşmadaki Rolü

Türkiye’de seçim sisteminden kaynaklanan bir siyasi tıkanıklık söz konusudur. Türkiye’de seçim sistemiyle getirilen yüksek ülke barajları sürekli koalisyon hükümetlerine imkan vermekte bu durum siyasi istikrarı etkilemektedir. Koalisyon hükümetleri arasında çıkan problemler Türkiye’de seçim olgusunu sürekli gündeme getirmektedir. Sürekli kurulan koalisyon hükümetleri ve yapılan seçimlerin güçlü hükümetleri siyasal iktidara taşıyamaması, kitleleri siyasetten soğutmaktadır.

Seçim, ülkeyi yönetecekleri, kitleleri temsil edecekleri belirlemede başvurulan bir yoldur (Kışlalı, 1993, s.192). Temsili rejim yurttaşların kamu işlerinin yönetilmesine belli bir ölçüde katılmasını ifade eder. Bu katılma da seçim yolu ile gerçekleşir. Demokratik toplumlarda iktidarın kaynağı halkın uzlaşmasına dayanır. Bu uzlaşma da belirli aralıklarla yapılan serbest seçimlerle belirlenir. Günümüz çoğulcu toplumlarında seçim, sadece temsilcileri belirlemek işlevinden uzaklaşmıştır. Çoğulcu toplumlarda seçim, farklı görüşlerin siyasal partiler aracılığı ile örgütlendiği, ülke yönetimi ile ilgili konularda, ortaya çıkan tartışma ortamındaki gerginlikleri azaltan bir yoldur (Teziç, 1996, s. 236).

Türkiye’de seçim sistemi parti sayısını çoğaltmış aynı zamanda istikrarsız hale getirmiştir. Seçim sistemi yüzer gezer oyların sayısını arttırmış, dolayısıyla parti sistemini küçük küçük parçalara bölen bir konuma getirmiş bulunmaktadır (Kalaycıoğlu, 1999, s.45).

Seçim sistemlerinin ülke siyasetine etkisine ilk dikkati çeken Duverger olmuştur. Duverger Türkiye’de de uygulanan tek turlu nisbi temsil sisteminin çok parti sistemini teşvik ettiğini, hiçbir ülkede bu sistemin iki parti sistemini oluşturamadığını ifade etmektedir (Duverger’den aktaran Tosun, 1999, s.45).

Seçim sistemlerinin, siyasi istikrara ve parti sistemlerine etkisi açısından üzerinde durulması gereken noktalardan biri de, toplumsal yapıdaki değişimin niteliği ve yönüdür. Sosyal trdeşlikten yoksun, merkezkaç eğilimlerin güçlü ve ideolojik çatışmaların yoğun olduğu kutuplaşmış çoğulcu parti sistemlerinde, nisbi temsil hükümetlerin ömrünü ve dayanıklılığını olumsuz yönde etkileyerek, hükümet istikrarsızlığına yol açarken, merkezci eğilimlerin güçlü olduğu, partilerin toplumdaki bölünmeleri temsil ettiği lkelerde, bu sistemin hükümet istikrarsızlığına yol açtığını söylemek zordur. Hermans ve Milnor gibi araştırmacılar, hükümet istikrarsızlığının oluşumunda belirleyici faktör olarak kültürel parçalanmalara bağlı toplumdaki siyasal aşırılık ya da ılımlılığın ihmal edilmemesi gerektiğini belirtmektedirler (Hermans ve Milnor'dan aktaran Tosun, 1999, s.46).

Türkiye'de 1980 sonrasında, koalisyon hkmetlerinin siyasal tıkanıklıklara yol açtığı gerekçesiyle, seçim sistemi, güçlü iktidarlar çıkarması umuduyla, istikrar unsuruna büyük ağırlıklar verilerek yeniden düzenlenmiştir. Sistemde, kk partilerin temsiline imkan vermeyen yüksek ülke barajları ve yerel barajlara yer verilmiştir. Fakat partilerin daha fazla oy alabilmek için birbirlerinin seçmenlerine popülist yaklaşımlara yönelmeleri, aralarındaki farkları anlaşılmaz duruma getirmiştir. Ayrıca, partilerin çeşitli gerekçelerle aday tespitinde n seçim sistemini terk etmeye başlamaları, Türk siyasetini yalnızca liderler ve yakın çevresinin oynadığı bir oyun haline getirmiştir. Bu durumun, giderek halkın siyasetten kopmasına ve dolayısıyla halkla-siyasetçi arasındaki asıl-vekil ilişkisinin büyümesine yol açtığı söylenebilir. Gelineen noktada yeniden seçilmek arzusunda olan politikacı için hoşnut edilmesi gereken asıl patron, artık halk değil, parti liderleri ve liderlerin yakın çevresidir (Kazdağlı, 1996, s.38).

Türkiye’de seçim sistemleri, hükümet istikrarı ve hatta siyasi sistemin istikrarı gibi konularda çok önemli bir etken olarak görülmüştür. Türkiye’deki parti sistemini, değişik zamanlarda uygulanan çeşitli seçim sistemleri değil, daha çok toplumdaki sosyal bölünmeler belirlemiştir (Uslu, 1997, s.93).

Genel olarak değerlendirildiğinde, 1980 sonrası benimsenen seçim sistemlerinin seçmenleri iki farklı siyasi rejim seçeneği arasında tercih yapmaya zorladığı anlaşılmaktadır. Bu seçeneklerden ilki, istikrarlı, güçlü yürütmeye dayanan ve barajlı bir seçimden çıkmış, etnik ve dini sorunları seçim sistemi ile aşmaya çalışan meclis ve onun hükümetidir. İkinci seçenek ise, küçük partilerin de yer aldığı ve hiçbir partinin tek başına iktidara gelemeyeceği biçimde dağılmış olduğu, istikrarsız koalisyonlarla yönetilen ve şiddet- terör çağrışımlarıyla dolu bir siyasal rejimdir. Türkiye’de yaşanan tüm tecrübelerle rağmen, partiler arasında asgari de olsa bir uzlaşma sağlanamamıştır. Oysa, seçim yasalarına değer ve istikrar kazandırılmadığı, kurumsallaştırılmadığı sürece, demokrasiyi yerleşik bir hale getirmek mümkün olmayacaktır (Tosun, 1999, s.205). Dolayısıyla siyasete olan güven sarsılacak, bireyler siyasetten uzaklaşacaklardır.

3.2.2.3. Siyasal Partilerin Siyasal Yabancılaşmada ve Siyasetten Uzaklaşmadaki Etkileri

Siyasal partiler bir program etrafında toplanmış, siyasal iktidarı elde etmek ya da paylaşmak amacını güden, sürekli bir örgüte sahip kuruluşlar olarak tanımlanabilir (Kapani, 1992, s.160).

Siyasal partiler toplumda siyasal katılmayı sağlamada, siyasete olan ilginin sağlanabilmesinde, bireylerin menfaatlerini parlamentoda temsil etmede, toplumsal

yabancılaşmaya karşı toplumsal bütünleşmenin sağlanmasında çok önemli role sahiptirler.

Siyasal partilerin en önemli fonksiyonlarından biri de, toplumdaki çeşitli çıkarların ve istemlerin birleştirilmesini ve kanalize edilmesini sağlamaktır. Siyasal partiler toplumda bölücü ve ayırıcı değil, toparlayıcı ve birleştirici bir rol oynarlar. Siyasal partiler, bütün rejimlerde, halk kitleleri ile iktidar arasında bir köprü vazifesi görürler. Günümüzde partiler siyasal katılmanın başlıca aktörü haline gelmişlerdir. Siyasal partilerin seçmenleri harekete geçirme, daha aktif davranışa yöneltme, seçimlerde sandık başına gitmeye teşvik bakımından da ön planda rol oynadıkları görülür (Kapani, 1992, s.165-166).

Görüldüğü gibi siyasal partiler bir toplumda siyasete olan yabancılaşmanın önüne geçilmesinde çok önemli rol oynayabilecek konumdaki örgütlenmelerdir. Gerçekten siyasal yaşamın temel aktörü siyasal partilerdir. Siyasal partilerin işleyişi o toplumda yaşayanların siyasal sisteme olan güven düzeyini büyük ölçüde belirler.

Günümüz Türkiye'sinde seçimlerde oy veren kitleler oylarını verecek partiyi seçmekte çok zorlanmaktadırlar. Genel olarak seçimlerde bir parti başarılı olması dolayısıyla değil, diğer partilerin başarısızlığı dolayısıyla oy almaktadırlar. Siyasal partiler konusunda yabancılaşmanın bir belirtisi olarak yaygın bir güvensizlik vardır. Türkiye'de siyasal partiler halk tarafından kendi adlarıyla değil, liderlerinin adlarıyla bilinmektedir. Seçimler partiler arasında değil, liderler arasında bir yarışmadır. Lidere bağlılığa dayanan siyaset pratiği parti programlarını ve ideolojilerini işlevsizleştirmektedir. Demokrasiyi rasyonel seçimler alanı olmaktan çıkararak duygusal seçmeler alanı haline getirmektedir (Tekeli, 1997, s. 695).

Bu çalışmada önemli olan siyasal partilerin nasıl siyasette ilgisizliğe yol açtığı ve buna sebep etkenlerin araştırılmasıdır. İngiliz filozof Hume zamanının tüm

düşünürleri gibi, siyasi partilerin toplumlarda boy gösteren bir arızanın, bir patolojinin sonucu olduğu fikrinde ısrar etmiştir. Ona göre, “iyi siyasette, yani düzgün bir yönetime sahip olan bir toplumda, dirlik ve düzenin mevcut olduğu yerde siyasi partilere gerek yoktur. Partilerin varlığı temsili monarşinin çürümesinden, iyi siyaset yapamamasından ileri gelmektedir. Siyasi parti anlamına gelen fırka da bölünmüşlük anlamına gelmektedir. Kaynağını huzursuzlukta bulan ve huzursuzluğa yol açan siyasi partiler, 19. yüzyılın sonlarında ancak siyasette düzgünlüğün birer aracı ve toplumların yönetilebilirliğinde gerekli olan birer meşrulaştırıcı kurum olarak kabul görmeye başlamışlardır (Vergin, 1996, s.12).

1980’lerin ortalarından sonra Türkiye’deki siyasi partiler, dünyadaki değişimlerin doğru bir çözümlemesini yapmadan, adeta 1945-70’lerin dünyasında yaşıyorlarmış gibi, politika yapmışlar, ve yeni düzen içinde yapılabileceklerin sınırlarını ve olanaklarını bilmeden, popülist politikaların sürdürülebileceğini düşünerek, kitleleri oyalamaya çalışmışlardır. Merkez sağ ve merkez sol partilerin iktidara geldiklerinde yaptıkları uygulamalar, Türkiye’nin edilgen bir biçimde, değişen dünya üzerindeki odakların etkisine teslim olması sonucunu vermiş ve bunun yarattığı olumsuz etkilerin sonucu olarak, partilere güvenin giderek azalmasına yol açmıştır. Toplumda yaşanan güven bunalımı insanların yeni arayışlara yönelmesine neden olmuştur (Kardam ve Tüzün, 1998, s.24).

Türkiye’de siyasi partiler halkın siyasete ilgisiz hale gelmesinde ve siyasetten uzaklaşmasında çok önemli rol oynamaktadırlar. Siyaset bilimci Mert’e göre Türkiye’de siyasi partiler, bilerek ya da bilmeyerek, isteyerek veya gayri ihtiyari, Türkiye’nin değil, seçmen topluluğunun değil, Türkiye’nin siyaset sınıfının partileri olma yolunu tutturmuştur ve Türkiye’de bizzat siyaset sınıfının kendisi siyasetle meşgul olmamaktadır. O nedenle, siyaset sınıfının ilgisizliği karşısında

seçmen topluluğunun ilgisizleşmesini açıklayacak yeterli koşullar konfigürasyonunun oluştuğunu söylemek de mümkündür (Vergin, 1996, s.21). Türkiye’de siyasi partilerden kaynaklanan siyasete yabancılaşma süreci; siyasal partilerin sistemindeki yetersizlikler ve siyasette lider diktası, parti içi demokrasinin olmayışı, siyasi partiler arasındaki kutuplaşma ve vatandaş açısından siyasi partilerde ideolojinin işlevini yitirmesi ve merkeze kaymaları gibi nedenlerdir. Bunların üzerinde de kısaca durulmasında fayda vardır.

3.2.2.3.1. Siyasi Parti Sistemindeki Yetersizlikler ve Siyasette Lider Diktası

Türkiye’de siyasi partilerin yapılanmalarına bakıldığında, siyasette lider diktası olduğu, siyasal örgütlerde kararların genellikle başkan veya diğer üst düzey yöneticileri tarafından alındığı görülmektedir. Türkiye’de siyasal örgüt modelinde yetki ve sorumlulukların dağılımı, merkezleşmiş bir görünüm arz eder. Üst düzey yöneticisi, hemen hemen tüm örgüt fonksiyonlarıyla doğrudan ilgilenmekte; bütün yetki ve sorumlulukları kendi üzerinde toplamaktadır. Bu durum, üyelerin katılımını zorlaştırmakta ve sonuç olarak örgüt içi gerilimin, hiziplerin oluşumuna yol açmaktadır (Banger, 2000, s.16).

Siyasi partilerin hiyerarşik ve oligarşik yapılanmaları, partilerin hem kendi içlerinde hem de toplum içinde gerçek anlamda demokratik olmalarını önlemektedir. Bugünkü yapılarıyla siyasi partilerin demokrasiye katkısı ancak asgari düzeyde olmaktadır (Ergil, 1997, s.38). Siyasetin vazgeçilmez asli unsuru olan siyasi partilerin demokrasiye, katılım mekanizmasına katkıları bu kadar az olunca bireylerin de siyasete yabancı kalmaları doğal olmaktadır.

Türkiye’de genel anlamda kitleler tarafından siyasi partilere ve siyasetçilere güven duyulmamaktadır. Siyasetçilerin bireysel çıkarlarını parti ve ülke çıkarlarının üstünde tuttıkları çoğu kez ifade edilir. Aynı şekilde yaygın bir suçlama, partilerin, parti çıkarlarını ülke çıkarlarının önünde tuttıkları iddiasıdır (Kongar, 1999, s. 203).

Türkiye’deki partilerin yapısı ve seçim sistemi de sandıktan sağlıklı sonuçları çıkaramamaktadır. Siyasi partiler, tarikat gibi pederşahi bir yapı içinde, aşiret yönetiminden farksız bir icraatı sergilemektedir. Milletvekilleri atanmış memurlardan daha bağımlı bir durumdadır. Parti disiplini serbestçe fikir ve rey beyan etmeyi imkansızlaştırmaktadır. Genel başkan her şeyi bilen A takımı yerine dar bir yakın çevre kadro ile çalışan kişidir. Başarılı olsa da olmasa da ömür boyu görevini bu sistemde sürdürmektedir. Parlamenter sistem liderler oligarşine dönüşmüştür. Alternatif kişilere partide hayat hakkı tanınmamaktadır. Dolayısıyla liderler ve partiler kendilerini yenileyememektedirler. Bunun için de fikir ve hareket yerine iddialar, iş yerine laf, esasın yerine şekil tercih edilmektedir (Yazıcıoğlu, 1997, s. 258).

Demokratik sistemin iyi işlemesi siyasi partilerin niteliğine bağlıdır. Eğer siyasi parti örgütlenmesi hiyerarşik bir yapılanma içerisinde lider ve yakın çevresinin tartışılmaz üstünlüğüne ve sürekliliğine yol açıyorsa oligarşik bir yapıdan söz etmek mümkündür. Böyle bir yapılanma sonucu ortaya çıkan, kadroları zayıf, programları yetersiz siyasi partilerin rekabet ettiği sistemlerde demokrasinin aksaması ve sorunların çözülememesi normaldir. Parti içi rekabet yoksa parti örgütünü ele geçiren grupların başarısızlıklarına rağmen parti yönetiminde kalmaları kadro ve düşünce değişimlerini önlemeleri kaçınılmazdır (Çapoğlu, 1994, s. 37-38).

Türkiye’de bütün partiler, lider partisi görünümündedir. Bir parti hangi ideolojiye talip olursa olsun, yegane belirleyici liderdir, onun karizmasıdır. Bu

karizma tutkusu, hem vatandaşlık bilincinin gelişmediğini, hem de bazı mistik güçlerin peşinden koşma adetinin terk edilmediğinin göstergeleridir. Partilerin lider örgütlenmeleri olmaları, milletvekillerinin kişisel özelliklerinin değerini minimize ederken vatandaşı da oy deposundan öteye geçirmemektedir (Kılıçbay, 1992, s.25-26).

Parti liderlerinin değişmemesi topluma karşı duyarsızlık sorunuyla da bağlantılıdır. Partiler toplumsal değişime ayak uyduramamaktadırlar, yeni bakış açıları, yeni çözümler üretememektedirler. Toplumun gerisinde kalıp topluma duyarsız konuma düşmektedirler. Bu durumda da kitleler siyasetten uzaklaşmakta, siyasi partilerin yaptığı siyaseti sorun çözücü olarak görmemektedirler.

Türkiye’de siyasi parti liderleri, liderliklerini pekiştirmek için örgütün her kademesinde kendi yandaşlarının egemen olması için uğraşmaktadırlar. Parti örgütlerini belirlemede az sayıda partinin egemen olması liderin işini kolaylaştıran ve sürekliliğini sağlayan temel unsurdur. Bu şekilde liderin az sayıda partiliyi çeşitli yollarla ikna etmesi ve kendine bağlaması kolay olmaktadır. Türkiye’de siyasi partilerin oligarşik yapıları değişime kapalıdır ve statükoyu sürdürmekten yanadır. Bu durum hızla değişen ülkemizde ve de dünyamızda siyasi partileri siyasi tikanıklığın ana kaynaklarından birisi yapmaktadır (Çapoğlu, 1994, s. 39).

3.2.2.3.2. Parti İçi Demokrasinin Yokluğu

Türkiye’de sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal alanlarda yaşanan sorunların yoğunluğu hafifletilebilmiş değildir. Bu olumsuz gelişmeler siyasette yozlaşma ve yabancılaşmayı beraberinde getirmektedir. Sonuçta siyasal kültürde varolan siyasete ve siyasetçilere olan güvensizlik giderek artmaktadır.

Siyasete ve siyasetçilere olan güvenin sağlanmasında, parti içi demokrasinin önemi büyüktür. “Batılı anlamda demokrasinin yerleşebilmesi için, siyasi partilerin fonksiyonel hale gelebilmesi, milli iradenin parlamentoya tam yansiyabilmesi ve demokratik örgüt yapısı içinde tartışma ortamının yaratılarak, çoğunluk esasına dayanan, geniş katımlı siyasal kararların alınabilmesi, adil, eşit ve özgür seçimlerle lider, teşkilat ve adaylar belirlenerek demokratik uygulama yöntemlerinin bulunması; ancak parti içi demokrasinin varlığı ile mümkündür” (Tuncay, 1996, s. 51).

Genel olarak bakıldığında, parti içinde oy kullanma ve parti içinde adaylık koyarak daha sonra genel ya da yerel seçimlere aday olarak katılabilme hakkı parti üyeliği ile başlar. Ancak, Siyasi Partiler Kanunu, resmi olarak, nüfusun önemli bir kısmını siyasi faaliyetlere katılmaktan men etmiştir. Yani bu kişiler parti üyesi olamamakta ve sonuçta herhangi bir parti içi seçimde ne oy kullanabilmekte, ne de adaylıklarını koyabilmektedirler (Yıldırım, 1995, s. 65). Böylece bireylerin bir kısmı siyasetten uzaklaştırılmakta, siyaset sadece seçimden seçime oy verilen bir süreç halini almaktadır.

Türkiye’de parti içi demokrasi iyi işletilemediği için, mevcut seçim sisteminde milletvekili adaylarıyla seçildikleri bölgedeki seçmen kitlesi arasındaki ilişki başlangıçtan beri kopuk gelişmektedir. Nisbi seçim sistemi geniş seçim bölgelerinde seçilecek temsilcilerin partilere aldıkları oy oranında dağıtılması temelinde işlemekte, partiler kazandıkları temsilcileri aday listelerinin en üst sırasından başlayarak belirlemektedirler. Parti içi demokrasinin işleyişindeki sorunların en çarpıcı örneği partilerin milletvekili adaylarını belirlemelerinde yaşanmaktadır. Partinin lider kadrosu ya da lideri parti içi muhalefeti en az düzeyde tutacak şekilde aday listelerini oluşturarak kendi yandaşlarını meclise taşıırken muhaliflerini de dışarıda bırakmaktadır. Çoğu zaman seçmenler, partilerine

verdikleri oylarla kendi bölgeleriyle ilişkisi olmayan adayları meclise göndermektedirler ([http:// www.tesev.org.tr/projeler/siyasi](http://www.tesev.org.tr/projeler/siyasi) parti- metin-tebliğ13).

Parti içi demokrasinin işletilebilmesi siyasetteki yozlaşma ve yabancılaşmanın önüne geçilebilmesinde önemli bir unsurdur. “Çeşitli çıkar çevreleri ve baskı gruplarının etkisindeki siyasi partilerin iç yapılarının demokratikliği Türkiye’de sürekli tartışma konusu olmaktadır. Bir de bunlara parti içinden yetişmiş siyasetçilerin, Duverger’in dediği gibi “Geldiği yerle ilişkisini kesebilenler”ın değişime uğrayarak üye ve tabana sırt çevirmesi, siyasetçilere karşı güveni azaltmakta, siyasal katılım daraldığından ve partilerdeki oligarşik yapı aşılamadığından siyasete yabancılaşma artmaktadır. Buna ek olarak denetim oluşturulamayacağından, çıkar aracı olarak kullanılan siyaset zemini üstünde, siyasal yozlaşma rejimin bütün kurum ve kuruluşlarında bozulmayı gündeme getirmektedir. Sonunda, siyasete yabancılaşanlar marjinal çözümlere kaymaktadırlar (Tuncay, 1996, s.20).

Türk siyasi yaşamının son 45 yıllık deneyimine bakıldığında, yeni ufuklar açan görüş ve düşünceleriyle parti başkanı olmuş bir lider yoktur. Siyasi liderlerin gerçek görüşlerini, düşünce sistemlerini bilmek bile mümkün değildir. Çünkü, örgüt gücüyle ele geçirdikleri parti başkanlıkları için düşüncelere değil, kaderlerini tayin edecek 1000 kadar delegenin mutlak çoğunluğunun çıkarlarını tatmin edebilme yeteneklerine ihtiyaç vardır (Çapoğlu, 1994, s.73).

Parti içi demokrasinin sağlanabilmesi için demokratik siyaset kavramı siyasi partilere işlemelidir. “Demokratik siyaset kavramı, ben merkezli bir anlayışın tasallutu altında merkezileşmeyen, herkesin katılımını esas alan ve sınırlandırılmamış sürecin adıdır. Demokratik siyaset modeli, demokrasinin vazgeçilmez araçları olan siyasi partilerin, her şeyden önce parti içi demokrasiyi işletmeye yönelik bir yapıyı

öngörür ve bunda taviz vermez. Çünkü, parti içi demokrasi sayesinde halkın temsilcileri, dar delege sistemi yerine parti üyelerinin hatta seçmenlerin geniş katılımı ile belirlenmeyi ve aynı zamanda halkın tercih koyma yöntemiyle kuvvetli rekabeti öngörür” (Kır, 1996, s.123).

Siyasete katılım öncelikle parti içinden başlar. Kendi siyasi partisinde herhangi bir söz hakkı olmayan milletin temsilcisinin, seçimlerden önce halka vaat ettiklerini gerçekleştirmesi mümkün değildir. Parti içi demokrasinin olması demek siyasal temsilin sağlanabilmesi demektir. Bu durumda halk kendi vekiline güven duyar.

3.2.2.3.3. Siyasi Partilerde İdeolojinin İşlevini Yitirmesi ve Merkez Sağ ve Merkez Sol Partilerden Uzaklaşma

Türkiye’de 1980 sonrası siyasi partilerin görünümüne bakıldığında, 1980 öncesi gibi parti ideolojilerinin önemli olmadığını, siyasal partilerin muhalefetteyken kısmen de olsa ideolojilerini savundukları ancak iktidara geldikleri zaman ideolojilerin önemini yitirdikleri gözlemlenmektedir. Bunda ki en önemli nedenlerden biri belki de küreselleşme olgusuyla birlikte ideolojilerin artık önemini yitirdiği gerçeğidir. Fakat hangi nedenle olursa olsun Türkiye’de ideolojileri nedeniyle siyasi partilere oy veren insanlar, oy verdikleri partinin iktidara geldiğinde bu kimliğini yitirdiği zaman o partiye karşı güvensizliği artmakta ve siyasete ilgisiz hale gelmektedirler.

Siyasi partileri iktidara gelmek için verdikleri mücadele açısından Tocqueville iki tür partinin olduğunu ileri sürmektedir. Birincisi, ideolojiyi ön plana çıkaran diğeri de çıkarını ön plana çıkaran. Birincisi, ilkelerden ziyade sonuçları hedef alır. Özel çıkara önem veren siyasal hırsı olan partiler kamusal ürünleri

gizlemede, bir bahane bulmada daha gayretlidirler (Lipset, 2000, s.49). Türkiye’de de siyasi partiler ideolojiden ziyade çıkarını ön plana almaktadırlar. Bu nedenle ideoloji siyasi partilerde önemini yitirmiştir.

Mert’e göre, Türkiye’nin, siyasi partileri artık kitapların yazdığı gibi şu veya bu sosyal sınıfın ya da toplum kesiminin iradesinin temsilcisi, çıkarlarının taşıyıcısı da değildir. Kimi yansıttıkları kime hitap ettikleri belirsizleşmiş ve belli değildir (Mert, 1996, s.20-21).

Son yıllarda Türkiye’de siyasi partiler arasında merkez sağ ve merkez sol partilerin oy oranlarında düşüşler görülmektedir. Merkez sağ ve merkez sol partilerin oy tabanlarında gözlenen hızlı erime ve seçmen tercihlerindeki oynaklığın boyutları dikkate alındığında, merkezci ideolojilerden uzaklaşma olgusunun yaşandığı ve merkez sağ ile merkez sol kanattaki partilerin bir çöküş süreci içinde oldukları açıktır. Merkezci eğilimli ideolojilerin temsilciliğini üstlenen partilerin içine girdikleri çöküş sürecinin ardında, seçmenlerin taleplerine ideolojik, örgütsel anlamda yanıt verilememesi yatmaktadır. Bu anlamda çöküş, partilerin yaşadığı temsil krizi ile belirginleşip, derinleşmektedir (Tosun, 1999, s.336).

1980 sonrası Türkiye’nin yaşadığı sosyal değişme ve kentli değerlerin biraz daha öne çıkması, parti asabiyesinde de bir kırılma yaratmıştır. Artık “kafamı kesseler kanım partimin adını yazar” türündeki rijit tutumlar yerini, icraatları görmek, değerlendirmek, çıkarlarını gözetmek ve bu çerçevede daha kolay parti değiştirebilmek tutumlarına bırakmıştır. 1980 sonrasında bilinçlenen seçmen siyasi partiler için artık çantada keklik görülemiyordu. Yine 1980 sonrası soyut yüce ülküler, somut kişisel hedeflerle yer değiştirdi. 1980’lerdeki kapitalistleşme, globalleşme, dünya ile entegrasyon süreci içinde, alt yapıda kapitalist ilişkilerin oturmasından çok daha hızlı şekilde toplumsal ahlak kapitalistleşti. Bunun sebebi de

kapitalizmin ahlaki söyleminin onun nesnel şartlarından daha baskın ve yaygın bir nitelik kazanmasıydı (Bostancı, 1995, s. 86).

Son dönemlerdeki sosyo-ekonomik gelişmeler ve uluslar arası arenadaki gelişmelere koşut olarak Türk siyasetinde ideolojilerin yerini artık imaj doldurmaya başlamıştır. Propaganda mesajları açısından ideolojilerin önemini yitirmesi, buna paralel olarak yerleşik seçmen yapısının dağılması, özellikle görsel medyanın etkilerinin artması gibi gelişmeler seçim dönemlerinde partilerin ideoloji ve çözüm üretme fonksiyonlarını tamamen ortadan kaldırmış ve kampanyalarda liderlerin daha fazla ön plana çıkmasına neden olmuştur (Boyacı, 1997, s.206). Bu durumda siyasal liderlere bağımlı parti yapıları ortaya çıkmış ve liderinin sözünden dışarı çıkmayan halkın temsilcilerine karşı bir siyasal güvensizlik ortaya çıkmıştır. Siyasete olan yabancılaşmada bu olgunun önemli etkisi vardır.

3.2.3. Türkiye’de Siyasal Yabancılaşma Sürecinde Bireyle İlgili Siyasal Değişkenler

Türkiye’de siyasete yabancılaşma ve siyasete olan ilgisizliğin temelinde yatan bireylerle ilgili birtakım değişkenler bulunmaktadır.

Yabancılaşma konusunda çalışanların tümü, onun bir davranış türü değil, bir eğilim olduğu savını benimsemişlerdir (Ergil, 1980, s.103). Bunun içindir ki, Türkiye’de bireylerin tamamen siyasete yabancılaştıklarını söylemek güçtür. O nedenle yabancılaşma kavramını daha çok siyasal güvensizlik, siyasetteki kuralsızlıklar, siyasetten uzaklaşma ve siyasal ilgisizlik kavramları etrafında açıklamaya çalışmak yerinde bir davranış olur. Ancak tüm dünyada postmodernizmle beraber bir siyasetten uzaklaşma sürecinin yaşandığı, temsili rejimlerin bir kriz

içerisinde oldukları ve siyasal yabancılaşma sürecine doğru gidildiği kabul edilen bir gerçektir.

3.2.3.1. Tepeden İnme Siyaset Anlayışının Bireylerde Yarattığı Etki

Türkiye’de toplumu yukarıdan şekillendirme ve her şeyi büyüklerimiz daha iyi bilir anlayışı, bireylerin siyasal sistemde fazla etkin olamamalarına sebebiyet vermektedir. “ Türk insanında devlet geleneğinin derin köklerini Osmanlı Devletinde aramak gerekir. Türk toplumu kutsal devlete inanmış ve bireyin oluşmasının tüm yollarını tıkamıştır” (Kılıçbay, 1996, s.16).

Batı ülkelerine bakıldığında, onların demokrasiye aşağı yukarı 7 asırlık bir mücadele sonunda ulaştıkları görülmektedir. Bu, kitlelerin yürüttüğü bir mücadeledir. Batının bugünün demokratik kurumlarının temelinde 7 asırlık geçmişin, yaşanan tecrübelerin derin izleri vardır. Parlamento, partiler, anayasa gibi demokratik kurumların varlıkları demokrasiler için vazgeçilemezdir. Kurumların ötesinde halkın ve şüphesiz onların içinden çıkan yöneticilerin siyasal kültürü, zihniyeti, demokrasinin prensipleri ile uyum içinde olmalıdır (Bostancı, 1995, s. 48).

Türkiye’nin siyasi kültürü, 6 asırlık padişahlık yönetimi ile gaza fikrine dayalı askeri bir örgütlenmenin ürettiği değerlerin mirasçısıdır. Batıda halkın aktifleşmesi ve doğrudan siyasi iktidarı hedefleyen halk hareketleri süreci Osmanlı’da hiç görülmemiştir. Gerçekte, demokrasi, öncelikle siyasi değerlerde bir değişim meselesidir. Bu eylemler bir ölçüde halkın bilincinde, kendi güçlerini hissetmeleri doğrultusunda derin etkiler yaratmış olmasıyla olanaklıdır (Bostancı, 1995, s.50). Bu nedenle Türkiye’de halkın demokrasi ve siyasal katılımı herhangi bir tarihsel tecrübesi olmadığından, her şeyin devletten beklenmesi, siyasal yaşamımızda tepeden inme siyaset geleneğinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Böyle bir beklenti içerisinde olan bir toplumun siyasa yapımında etkili olması beklenemez. Bu nedenle bu anlayış, Türk toplumunu siyasete uzak bir konuma sokmuştur.

Türkiye’de siyaset toplumun büyük çoğunluğu tarafından halkın gözünde sadece yönetenlerin işi olarak görülmektedir. Osmanlıdan kalan bu anlayış, halkın siyasete katılımını etkilemekte ve bireyleri siyasete uzak hale getirmekte, hatta bazı vatandaşları siyasete yabancı kılmaktadır. Oysa ki, “Siyaset, demokrasilerde bütün vatandaşların hem hakkı, hem de ödevidir, çünkü siyaset, ortaklaşa sahip olunan ülkenin yönetimi konusundaki tartışmadan ibarettir. Ama Türkiye’de bu eylem bir meslek sayılır ve her meslek dalı için olduğu gibi onun da profesyonelleri olduğu kabul edilir” (Kılıçbay, 1996, s.113).

3.2.3.2. Bireylerin Siyasal Kültür Düzeyinin Etkisi

Siyasal kültür, belirli bir düşünme, hissetme ve davranma örüntüsünü amir, inançlar, fikirler, normlar ve değerler dizisidir. Siyasal sistemin girdileri ve performansı siyasal kültür tarafından etkilenir. Dolayısıyla, nesnel olarak, belirli bir sistemin başarımı, belirli bir siyasal kültürle uyumlu olmaya bağlıdır (Sarıbay, 2000(a), s, 64).

Her siyasal sistemde, toplum üyelerinin siyasal sisteme ilişkin inançları ve tutumları olduğu gibi, siyasete ilişkin davranış kuralları bulunmaktadır. Bunların tümü siyasal kültürü oluştururlar. Siyasal kültürün siyasal süreç açısından iki temel işlevi olduğu söylenebilir. İlkin, kültür, bazı inanç ve davranış kurallarının standartlaşması yoluyla, siyasal sürecin işleyişini kolaylaştırır. İkinci olarak, siyasal

kültür, mevcut siyasal sistemin benimsenmesini, yönetmekte haklı görülmesini ve dolayısıyla devamlılığını sağlayabilen bir araçtır (Turan, 1986 s. 33).

Siyasal kültür bireylerin siyasal sürece etkin olarak katılımının sağlanmasında, siyasal süreçte devlet ile halk arasındaki kopukluğun giderilmesinde belirleyici role sahiptir.

Psikolojik kavramsallaştırma üç tür siyasal kültür tipi öngörür:

1- Yöresel 2- Uyruk 3-Katılmacı.

Yöresel nitelikli siyasal kültürde, birey köy veya kabile grubunun dışında siyasal sistem denen daha kapsamlı bir varlığın çok az farkındadır veya hiç farkında değildir. Bu tip kültürde birey ne siyasal sisteme yönelik muhtemel etkisinin, ne de ona karşı yükümlülüklerinin bilincindedir. Dolayısıyla, bireyin siyasal sisteme ve siyasal aktör olarak kendi kendine yönelik bilişsel, duygusal ve yargısal yönelimleri sıfıra yakındır.

Uyruk siyasal kültür tipinde birey yaşantısında ulusal siyasal sistemin etkisini veya potansiyel etkisini idrak eder ve kendini onun bir parçası olarak görür. Fakat, siyasal hayattaki rolü pozitif ve hükümet tarafından yönlendirilir. Politika tercihlerine göre, yönetime dair pozitif veya negatif beklentilere, rejim ve otorite hakkında meşruluk anlayışına veya ondan yabancılaşma duygusuna sahip olmakla beraber, siyasal katılmacı değildir.

Katılmacı siyasal kültürde ise birey, sistemin girdi sürecinin farkındadır ve siyasete katılmaya isteklidir. Daha önemlisi, bu kültür tipinde birey katılım için fırsatların kullanımını değerlendirme yeteneğine ve dolayısıyla etkinlik duygusuna sahiptir (Sarıbay, 2000(a), s.67-68).

Siyasal sistemlerin demokrasiyi yaşatabilme yetenekleri büyük ölçüde siyasal kültüre bağlıdır. Ancak, ender hallerde siyasal kurum ve kurallardan gelen etkiler bir istikrar unsuru olabilmektedir (Kalaycıoğlu vd., 1995, s. 49).

Görüldüğü gibi siyasal kültür kitlelerin siyasete ilgi duymasında, siyasetten uzaklaşmamalarında önemli bir etkidir. O nedenle bireylerin siyasal kültür düzeylerinin, siyasal yaşamın iyi işleminde, istikrarlı bir siyasal ortamın oluşmasında, halkın kendisinin yönetenlere olan güveninin sağlanmasında çok önemli bir rolü vardır.

Bir toplumun siyasal kültürünü tanımlayabilmek için bir takım kültür ölçütleri vardır. Verba'ya göre bu ölçütler şunlardır (Aktaran, Görmez, 1997, s.32-33):

1- Ulusal özdeşleşme: Burada en önemli sorun bireylerin kendilerini ne ölçüde ulusal bütünlüğün bir parçası saydıklarını saptamaktır. Ulusal düzeyin altındaki bağlılıklar, ulusal düzeyin altındaki kültürlere bağlılıktır. Kabile, etnik grup bağlılığı v.b. ulusal özdeşleşmeyi sekteye uğratan bağlılıklardır. Bu durum daha çok görece geri kalmış ülkeler ile, ayrı dillerin, ayrı dinlerin farklı çıkarların güçlendirdiği bölünmeleri barındıran ülkeler için geçerlidir.

2- Kişinin vatandaşları ile özdeşleşmesi: ulusal özdeşleşme yukarıdan aşağıya dikey bir gelişme iken, vatandaş özdeşleşmesi yatay bir kaynaşmaya işaret eder. Burada saptanması gereken, toplumdaki bireylerin o toplumdaki diğer bireylere ve yöneticilere güven duyup duymadıklarıdır.

3- İktidar Uygulaması: bireyin siyasal sistem hakkındaki yargıları ve hükümetten beklentileri, siyasal kültür açısından önem taşıyan hususlardır. Mahalli siyasal kültüre sahip grupların merkezi kurumlardan beklentileri zayıftır. Onların ilgi odakları, aileleri, kabileleri ya da etnik gruplardır. Ancak ulusal bağlılığın

gerçekleştirdiği bir ortamda, çıkarlar ulusal düzeyde görülmeye başlanacak ve siyasal sistemin çıktılarına etkileme gereği doğacaktır. Bunu gerçekleştirmenin yolu da siyasal katılmadan geçmektedir.

4- Karar alma süreci: Katılımcı siyasal kültürün gelişmediği toplumlarda siyasal kararların nasıl alındığı, toplumun büyük çoğunluğunu ilgilendiren bir konu değildir. Siyasal sistem karşısında kendisini güçsüz ve etkisiz gören bireyler, karar alma sürecini etkileme yönünden bir çabanın içerisinde olamazlar.

World Values Survey'in 1990-1991 yıllarında 44 ülke üzerinde yapılan Dünya değerler araştırmasında, İngiltere, Fransa, Hindistan, İtalya, Japonya, Meksika, Hollanda, Nijerya arasında Türkiye en hoşgörüsü az toplumlardan biri olarak ortaya çıkmıştır. Yapılan araştırmaya göre Türk toplumu kendisine benzemeyen insanlardan hoşlanmayan, yabancıları sevmeyen, başka dinden olan insanlarla ilişki içinde olmak istemeyen bir görüntü içindedir. Bu derece hoşgörüsüz bir ortamda da demokrasinin, zaman zaman partiler arasında savaşa dönüşmesi hiç yadırganmamalıdır (Aktaran, Kalaycıoğlu vd., 1995, s, 55-56). Hoşgörü ortamının çok az olduğu bir toplumda da siyasal ve toplumsal bütünleşmenin sağlanması çok zor olmakta, hem bireyler birbirlerine yabancılaşmakta hem de siyasi aktörlere duyulan güvensizlik nedeniyle de yöneten ile yönetilenler arasında bir yabancılaşma başlamaktadır.

Yine Dünya Değerler araştırmasında araştırılan bir diğer husus, “bireyin başkalarına ne kadar itimat ettiği” aşağıdaki tabloda bu hususa ilişkin değerler verilmiştir:

Tablo 2:

Başkalarına itimat etme: Türkiye'nin dünyadaki yeri:

Başkalarına itimat ederim %	
İNGİLTERE	43.7
FRANSA	21.4
HİNDİSTAN	33.5
İTALYA	33.8
JAPONYA	37.6
MEKSİKA	30.2
HOLLANDA	50.7
NİJERYA	21.7
TÜRKİYE	9.8

Kaynak: World Values Survey'den aktaran Kalaycıoğlu- Köker- Özbudun: "Türkiye'de Demokratik Siyasal Kültür", Türk Demokrasi Vakfı Yay., Ankara, 1995, s.56-57-58.

Görüldüğü gibi yukarıdaki veriler, Türkiye'de başkalarına olan itimatsızlığın had safhada olduğunu göstermektedir.

Güvensizlik, Seeman'ın da belirttiği gibi bir yabancılaşma kavramını ifade ediş şeklidir. Türkiye'de bireyler başkalarına güvenmemekte dolayısıyla bu güvensizlik, toplumsal ve siyasal alanda büyük bir soruna yol açmaktadır. Birbirine güvenmeyen vatandaş, birbirlerine güvenmeyen siyasetçi Türk toplumunda toplumsal ve siyasal alanda belirmeye başlayan yabancılaşmanın en önemli nedenidir.

3.2.3.3. Bireylerin Oy Davranışlarının Etkisi (Voting Behaviour)

Türkiye'de siyasete olan yabancılaşmanın ya da ilgisizliğin temelinde yatan nedenleri açıklığa kavuşturabilmek için bireylerin oy davranışlarının analiz edilmesi gerekir.

Seçmen davranışı psikolojik, kültürel ve sosyolojik bir çerçeve bütünü içinde oluşmaktadır. Seçmenlerin siyasal olayları algılama ve yorumlamaları psikolojik yapılarına bağlı olarak oluşmakta ve tercihe dönüşmektedir (Boyacı, 1997, s.202).

Türkiye’de yapılan seçimlerde seçmenlerin oy verme davranışını belirleyen ve etkileyen en önemli unsur, çok küçük denebilecek dönemlerden itibaren başlayan parti tutma eğilimi yani partizanlıktır. Partizanlık öncelikle aile içinde başlamakta ve içinde bulunulan toplumsal çevre ve yapı ile birlikte perçinleşmektedir. 1980 sonrası dönemde ise toplumsal ve siyasal yapıdaki hızlı gelişme ve değişimler bu yapıyı biraz değiştirmiş olsa da, her geçen gün seçmenler eskisi kadar kesin kararlılık ve bağlılıktan uzaklaşarak daha fazla kararsızlaştıkları gözlenmektedir (Boyacı, 1997, s.204). Böylece kararsızlaşan seçmenler siyasete ilgisiz hale gelmekte, siyasete uzaklaşmakta ve daha az siyasal katılma eğilimi göstermektedirler.

Türkiye’de 1990’lardan sonra oy verme davranışı üzerinde en önemli unsur olarak, partizanlık ve din faktörü ön plana çıkmış, bundan sonra ise en fazla ön plana ekonomik etkenler ve çözüm yaklaşımları ortaya çıkmaktadır. Ekonomik olarak ezilen kitleler mevcut iktidara oy vermeme eğilimi göstermektedirler (Boyacı, 1997, s.204).

Türkiye’de bireylerin tercihini etkileme açısından en çok kullanılan tema “Temiz Siyaset” teması olmuştur. Her aday ve partide bulunması gereken dürüstlük ve temizliğin bir meziyet ve farklılık gibi ortaya konulması ve propaganda malzemesi olarak kullanılması, siyasal yapıda geline noktanın bir göstergesidir (Boyacı, 1997, s.237). Türkiye’nin içine düştüğü siyasi krizlerden en önemlisi ahlaki krizdir ve bu nedenle seçim kampanyaları artık kimin kimden daha dürüst olduğu noktasına gelmektedir. Bu durum siyasete ve siyasetçilere olan güveni azaltmakta,

seçmen gözünde siyasetçilerin tamamı aynı gözle görüldüğü için tercih noktası ise ehven-i şer olarak gerçekleşmektedir. (Yücel, 1995, s. 3).

Kılıçbay ise, oy verme davranışını bir yabancılaşma duygusu olarak ifade etmektedir. Ona göre oy verme, vatandaşların serbest iradelerinin tecellisiymiş gibi sunulmaktadır (Kılıçbay, 1996, s.71).

Demokrasinin en önemli mekanizması seçim, dolayısıyla bireylerin oy hakkıdır. Türkiye’de ise 1980 sonrasında toplumsal ve siyasal bilinç, eğitimin sağladığı olanaklar ve teknolojik olanaklar sayesinde geliştiği halde birçok insan oy vermeyi bir prosedür, yasal bir zorunluluk olarak algılamaktadır. “Siyasal yabancılaşmanın oluşmaması için demokrasinin de prosedürlere indirgenmemesi gerekir. Çünkü, demokrasi devletin birliğiyle toplumsal aktörlerin çokluğu arasında bir aralıklar bütünü temsil eder. Bireylerin temel haklarının güvence altına alınması gerekir; aynı zamanda bireylerin kendilerini yurttaş olarak duyumsamaları ve toplu yaşamın oluşumuna katılmaları gerekir (Touran,1997, s.45).

Türkiye’de bireyler, siyasal karar alma süreçlerinde çok etkili olamamaktadırlar. 4-5 yılda yapılan seçimlerde oy kullanarak siyasal yaşama katılmaktadırlar. Aslında insanların siyasal süreç içinde yer almaları sadece parlamentoya kimin seçileceği ile ilgili değildir. Belediye meclisine kimin seçileceği, eğitim reformu, trafik güvenliği gibi birçok kararın oluşumuna da insanlar bir biçimde (protesto ederek, mektup yazarak, doğrudan katılarak) katılmaktadırlar” (Aleskerov vd., 1999, s. 28). Ancak Türkiye’de siyasete katılım sadece oy davranışı olarak algılanmakta, bu nedenle bireyler siyasal sürecin oluşumuna uzak kalmaktadırlar.

Türkiye’de bir kişinin oy vermesinin ardında yatan temel neden, bu davranışıyla kendisi için daha iyi bir durum sağlayacağını düşündüğü kadroların

yönetime gelmesini sağlamaktır. Dolayısıyla seçmen, verdiği oy ile bir şeylerin kendi lehine çevirebileceğine inandığı takdirde oy vermek isteyecek, aksi halde bu amaçla zamanını ve enerjisini harcamaya razı olmayacaktır. Bir seçim sistemi seçmene saygılı olduğu sürece ve o ölçüde benimsenecektir (Aleskerov vd., 1999, s.33).

Çeşitli ülkelerde oy vermeye katılımı özendiren ya da katılmamayı cezalandıran yöntemlerle bu oranın yüksek tutulmasına çalışılmaktadır. Örneğin, İtalya’da ulaşım maliyetlerinin bir kısmının karşılanması, A.B.D’de mektupla oy vermeye olanak sağlanması gibi özendirimler uygulanırken, Türkiye, Yunanistan, Şili ve Avustralya’da oy vermeye katılmamak para cezası gerektiren bir eylem olarak tanımlanmaktadır (Aleskerov vd., 1999, s.37).

Türkiye’de seçime yüksek katılım oranlarının siyasete ilgi açısından bir sorun çıkarmadığı bu nedenle bir siyasete yabancılaşma ölçüsü olarak değerlendirilemeyeceği belirtilmektedir. Ancak şu da var ki, siyasete katılım sadece oy davranışıyla sınırlı değildir. “ Bir seçime yüksek katılımın olması kendi başına o seçimin niteliği hakkında bir yargıya varmak için yeterli değildir. İnsanlar, memnuniyetlerini oy ile ifade etmek için seçime gidebilecekleri gibi, hoşnutsuzlukların açığa çıkması içinde sandık başına gidebilirler” (Aleskerov vd., 1999, s. 37).

3.2.4. Türkiye’de Siyasal Katılma- Siyasal Yabancılaşma İlişkisi

Siyasal yabancılaşma siyasal katılma ile ilişkili olan bir kavramdır. Çünkü siyasete olan yabancılaşma belirli siyasalardan, siyasal kurumlardan uzak olmayı ifade etmektedir. Siyasal katılma siyasal yabancılaşmanın zıddı olan bir kavramdır.

Siyasal yabancılaşma, bireyleri ve toplulukları siyasal katılmadan uzaklaştırıcı psikolojik bir etkidir. Siyasal yabancılaşma, bireylerin siyasal sistemi kendisi ile hiçbir ilişkisi olmayan, kendisi dışında olan bir yapı olarak görmesidir. Doğal olarak, sistemden kopmuş bir kişiden katılma davranışı beklemek mümkün değildir. Aynı yönde etki yapan bir diğer olumsuz değişken, apathy'dir. İlgisizlik, kayıtsızlık şeklinde ifade edilebilecek olan bu durum, bireyin siyaset olgusuna ilgi duymaması biçiminde belirdiğinden, onu siyasal katılmadan uzaklaştıracaktır (Turan, 1986 , s. 88).

Yaygın ve sürekli katılma biçimlerinin başında siyasetle ilgilenmek siyasal konularda başkalarıyla konuşmak, tartışmak gelmektedir. Her ne kadar, siyasetle ilgilenmek, kendi başına, siyasal sistemin çıktılarını etkilemeye dönük bir eylem olarak yorumlanmayabilirse de, daha yoğun biçimlerde katılmanın bir öncülünü oluşturmaktadır. Siyasetle hiç ilgilenmeyen, siyasal bilgilerden yoksun bir kimsenin diğer katılma biçimlerine yönelmesini beklemek biraz güç olacaktır (Turan, 1986, s. 70).

İnsanların bir kısmı siyasal sistemle yakından ilgilenir ve ona faal olarak katılırlar, (aktif vatandaşlar); bazılarının ise siyasal sisteme karşı ilgileri azdır. Bunlar siyasal sisteme pek az katılırlar (pasif vatandaşlar) siyasal sistemle hiç ilgilenmeyen, siyasal faaliyetlere katılmayan bir grup vatandaşlar daha vardır ki bunlara apatetik yahut parokial (hareketsiz vatandaşlar) denir (Daver, 1993, s. 203).

Bazen siyasal otoriteler vatandaşın siyasal işlerle fazla ilgilenmemesini isterler. Hatta siyasal katılmayı önleyecek, sınırlayacak yasaklar koyabilirler. Veya vatandaşların çeşitli nedenler yüzünden siyasetle ilgileri azalır. Bu halde “Depolitizasyon” (siyasetten uzaklaşma, siyasal alandan çekilme) olayından

bahsedilebilir. Bununla beraber ne kadar çalışılırsa çalışılsın, siyaseti kamusal alandan tamamen çıkarmak mümkün değildir (Daver, 1993, s. 204).

Şu bir gerçektir ki bir insan için siyasetten tamamen uzak olmak mümkün değildir. Bir insanda siyasal yabancılaşma duygusu oluşur fakat bunun açığa çıkıp çıkamayacağı tam olarak belirlenememektedir. “Siyasete karşı kayıtsız olan bir kişinin de zaman zaman – geçici ve sınırlı da olsa- bazı konularda bir siyasal ilgi gösterdiği, seçimlerde oy kullandığı görülebilir. Ancak bir de şu iddia ortaya atılmaktadır. Ekonomik bakımdan gelişmiş demokratik ülkelerde halk kitleleri gittikçe siyasetten uzaklaşmaktadırlar. Bu olay, ciddi bir siyasal katılma krizi karşısında bulunulduğu anlamını taşır (Kapani, 1992, s.134).

Türkiye’de de son yıllardaki siyasal gelişmelerle birlikte vatandaşın politikacılara güvenmediği, siyaseti anlamsız bulduğu ve bu nedenle katılmanın vatandaşın gözünde anlamsız olduğu sık sık ifade edile gelmektedir.

Siyasal katılım olgusu, siyaset üzerine konuşmak ve oy vermekten, parti üyeliğine ve yönetimine uzanan geniş bir yelpazeyi içermektedir. Türkiye’deki oy verme davranışının, Türkiye’nin sosyal-kültürel, ekonomik ve siyasal yapısının özgün koşullarının hesaba katıldığı geniş bir çerçevede ele alınması gerekir (Çelebi vd.,1996, s.14).

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İlişkiler Dairesi’nce katılımı ilgili olarak yapılan bir çalışmada katılım, karar alma süreçlerinde halkın çeşitli düzeylerde etkin olarak yer alması olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, katılım özellikle toplumun tüm bireylerinin kalkınma çabalarına katılması, kalkınma çabalarının toplumun üyelerince paylaşılması ve yine buna koşut olarak kalkınmadan sağlanacak yararların paylaşılması olarak alınmaktadır (Çukurçayır, 2000, s.32).

3.2.4.1. Siyasal Katılmada Etkili Olan Faktörler

Siyasal katılmayı etkileyen unsurlara değinmeden önce, insanların siyasal sürece katılmalarının nedenini Yücekök şu şekilde belirlemektedir (Yücekök, 1982, s.28):

- a) Çıkarını korumak için,
- b) Arkadaş edinme, sosyal dayanışma için,
- c) Dünyayı anlamak için,
- d) Çeşitli psikolojik tatminsizlikleri ikame etmek için,
- e) Toplumda kendine bir yer yapmak için.
- f) Yabancılaşmak istemediği için,

Bireyin siyasal katılmayı da içeren siyasal eylemlerinde etkin olabilen nitelik, koşul ve tutumların en önemlileri siyasal kaynaklardır. Bundan başka bilişim, siyasal güdü ve siyasal fırsat yapısı da oldukça etkin rol oynarlar. Siyasal katılma, bireyin sosyo-ekonomik statüsünün, psikolojik niteliklerinin ve kişilik yapısının etkisi altında gerçekleşen bir davranıştır (Çukurçayır, 2000, s.74).

3.2.4.1.1. Cinsiyet ve Siyasal Katılma

Cinsiyet ve siyasal katılma arasındaki ilişkiyi belirten üç hipotez ileri sürülmektedir (Kalaycıoğlu, 1983, s.19-20):

Birincisi, cinsiyet rolleri toplumsal statü ve sosyo-ekonomik statü üzerinde etkili olmakta, yani kadınlar erkeklere oranla daha düşük ekonomik statüde oldukları için siyasal yaşama daha az katılmaktadırlar. İkincisi, kadınların düşük sosyo-ekonomik statüleri dolayısıyla, erkeklere oranla daha az sahip olabildikleri kitle iletişim araçlarından yararlanma, siyasal ilgi, siyasal bilgi, siyasal etkinlik ve örgütsel üyelik dolayısıyla siyasal yaşama daha az katıldıkları söylenebilir. Üçüncüsü, toplumun

kadından beklediği aile ve eve yönelik bir rol beklentisi içerisinde olunması. Dolayısıyla siyasal katılma gibi aile-dışı ve kadın için toplumun uygun addetmeyeceği davranışları gerektirebilecek eylemlerle dolu bir yaşam biçimine sahip olması, erkeklere oranla, zor olacağı için siyasal yaşamda yoğun zaman ve enerji sarfi isteyecek şekilde fazla bir faaliyeti olamayacağı iddia edilebilir.

Kışlalı, kadınların siyasete duydukları ilginin daha az olmasını çocuk doğurma işlevinin kadında oluşuna da bağlamakta ve ayrıca siyasal konularla ilgili yapılan anketlerde, “bilmiyorum” ya da “ bir fikrim yok” gibi yanıtların daha çok kadınlardan geldiğini vurgulamaktadır. Kadınlar, siyasal yaşama ve etkilerine daha az ilgi göstermektedirler ve toplumsal alanda daha zayıf kalmaktadırlar (Kışlalı, 1992, s. 22).

Türkiye’de kadın seçmenlerin %25.5’i siyasal yaşama çok seyrek bir biçimde katılırken, ancak %3’ü nün yoğun bir biçimde katıldığını gösteren veriler vardır. oysa siyasal yaşama çok seyrek olarak katılanların oranı erkekler arasında %6.9’a inerken, yoğun bir biçimde katılanların oranı %14.2’ye çıkmaktadır (Kışlalı, 1992, s. 124).

Günümüzde uygarlığın almış olduğu aşamaya rağmen, “kadın hala siyasal yaşama katılmak istenmemektedir.” Çünkü, “siyaset erkek işidir” gibi bir anlayış toplumsal genlere yerleşmiştir. Kadın, kamusal alanda çalışabilir, ancak karar alma mekanizmalarına giremez ve siyaset yapamaz. Bu düşünceler, özellikle de kadınlar tarafından genel kabul görmüş düşüncelerdir. Bu genel kabulün, kadınların siyasete katılım düzeyinin düşük olmasında da rolü vardır (Baykal, 1976, s.31-32).

3.2.4.1.2. Yaş ve Siyasal Katılma

Cinsiyet gibi bireyin denetimi dışında belirlenen bir diğer siyasal kaynak da bireyin yaşamış olduğu yıl sayısıdır. Yaşın siyasal kaynak olarak taşıdığı önem onun kronolojik veya biyolojik-genetik niteliklerinden ötürü değildir. Yaş grupları veya kuşakları farklı toplumsallaşma etkileri altında, farklı ulusal ve uluslar arası olayların yaşandığı dünyalarda, erginliğe eren gruplar olarak siyasal katılma farklılıkları gösterebilmektedirler (Kalaycıoğlu, 1983, s. 20).

Kişinin bulunduğu yaşın hangi tarihsel dilime denk geldiği de önemli bir unsurdur. Toplumsal siyasallaşma dönemlerinin oldukça yoğun yaşandığı dönemler, bireylerin yaşlarıyla siyasal katılma arasındaki etkileşimin özünü değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Örneğin, 1968'ler kuşağı ile 1990'lar kuşağı oldukça farklı yönelimlere sahiptirler ve siyasal yaşamı farklı düzeyde etkilemekte ve farklı düzeyde de etkilenmektedirler (Çukurçayır, 2000, s. 78).

Genç insanların güçlü ve saf ideolojilere daha yakından ilgi gösterdikleri de görülmektedir. Bu türden ideolojiler siyasal yollardan hak aramak için olağan ya da geleneksel biçimlere karşı bir sabırsızlık ve tahammülsüzlük kaynağı oluşturmaktadır. Bu tahammül edememe duygusu, bireyleri siyasal rejime karşı kolaylıkla bir isyan eğilimi içine sokabilecek ve bir yandan gösteri ve mitinglerin kaynağını oluştururken diğer yandan da değişim yanlısı ve anti-sistem siyasal partilerin seçim kampanyalarına taraftar temininde rol oynayabilecektir (Kalaycıoğlu, 1983, s.21).

Yaş faktörü ile ilgili olarak ifade edilmesi gereken bir başka durum, gençlerin oy vermekten çok seçim kampanyası veya yakın çevrelerini ikna etmek amacıyla tartışma yürütmek gibi yollarla siyasal yaşamda faaliyet gösterecekleri iddiasıdır. Gençler genellikle belirli bir siyasal partiye bağlanmak konusunda

tereddüt etmektedirler. Seçmen davranışı incelemeleri gençlerin ilk kez oy vermeleri gerektiğinde, küçümsenemeyecek bir oranda, hiçbir şekilde oy vermemekte olduklarını da göstermektedir. Dolayısıyla, ilerleyen yaşla birlikte bireyin siyasal tercihlerinin kararlılık kazandığı görülmekte ve siyasal yaşama katılımında da artış olması beklenmektedir (Kalaycıoğlu, 1983, s. 22).

Siyasete ilgi, gençler için, hem öğretim, hem de eğitim konusu olmalıdır. Gençler, bir yandan siyasetle ilgili bilgiler edinirlerken, diğer yandan, kendilerini sorumlu siyasal katılmaya hazırlayıcı bir ortam içinde yaşayabilmelidirler. Bir çok şey gibi, siyaset de ancak yaparak öğrenilebilir. Gençlere bu eğitim yolu tıkanırsa, yaş ve yasal konum sınırlamalarını aştıklarında, eğitimlerini bu kez topluma çok pahalıya mal olacak yollardan gerçekleştirme durumunda kalırlar.

3.2.4.1.3. Kentleşme ve Siyasal Katılma

Kentleşme siyasal katılmayı önemli ölçüde etkileyen değişkenlerden biridir. Çünkü örgütlü demokrasi, kentsel yaşamın bir ürünüdür. Kentleşme ve siyasal katılma arasındaki ilişkiyi açıklamada, merkez- kenar ve kent-kır farklılıkları önemlidir (Çukurçayır, 2000, s.81). Kentte, yüksek toplumsal etkileşim, yoğun bir iletişim ve grup dinamiklerinin etkisi altında kalanların yoğun şekilde siyasal yaşama katılacakları ifade edilmektedir (Kalaycıoğlu, 1983, s. 23).

Yine yerleşim yerinin büyük olmasından kaynaklanan toplumsal ve siyasal yapı karmaşıklığı, siyasal katılmayı engelleyen bir etken olabilirse de kentsel yaşamın tek önemli niteliği yaratmış olduğu karmaşık toplumsal yapı değildir (Kalaycıoğlu, 1983, s.25).

Kalaycıoğlu, kentleşme ve siyasal katılma ile ilgili olarak iki hipotez ileri sürmektedir: Birincisi, kentsel yaşam, yarattığı karmaşık ve bireyi ikinci plana iten ilişkileriyle, toplumsal ve siyasal uzmanlaşmanın, karar alma sürecinde bireyin marjinal etkinliğini azaltan ve dolayısıyla siyasal katılmayı da zorlaştıran bir etkiye sahiptir. İkincisi, kentsel yaşam kente göç eden kitlelere yeni eğitim olanakları, yeni bir iletişim ağından haberdar olup etkilenme, yeni meslek deneyimleri edinme ve onunla beraber gelişen örgütsel faaliyet fırsat ve olanakları yaratabilecektir. Bu olanaklar da siyasal katılmayı teşvik edecektir (Kalaycıoğlu, 1983, s, 25).

Türkiye’de 1960’tan sonra başlayan göç olgusuyla birlikte, cemaat bağlarını kırarak kentlere yerleşen kitleler, yeni mekanlarına adaptasyonda uyum zorlukları çekmişlerdir. Yeni mekanlarındaki yaşam biçimleri, toplumsal ilişkilerini zorlaştırmış, bireylerin yalnızlaşmasına ve yabancılaşmasına yol açmıştır.

Kentlerin varoşlarında yaşayan yoksulların siyasal ve toplumsal sistemle entegre olamamalarının yarattığı yabancılaşma, istikrar ve dengeden ziyade, istikrarsızlığa, radikalizme ve siyasal çatışmanın yaşanmasına ortam hazırlayabilmektedir (Tosun ve Tosun, 1995, s.50).

Kentin sunduğu imkanlarla göreceli olarak köydeki hayatından daha iyi bir hayat standardına kavuştuğuna inanan insanların siyasal sistemle bütünleşmeleri daha kolay gerçekleşir. Bireyler, kentsel yaşamın karmaşıklığı içerisinde, toplumsal hayatın işleyişini ve bütünlüğünü kavrayamaz hale gelmektedirler. Bu kitlelere siyaset, siyasetçiler tarafından, seçmene dönüştürülmek ve böylece kendi meşruiyetlerini sağlamlaştırabilmek için sunulan duyusal görünümle izletilmektedir (Tosun ve Tosun, 1995, s.51).

3.2.4.1.4. Eğitim ve Siyasal Katılma

Eğitim kurumları özellikle çevreden derin bir şekilde ayrıldıklarında, yani içinde bulundukları toplumun diğer temel kurumlarından soyutlandıkları ölçüde, siyasal katılmayı etkileyen tutum ve yönelimleri belirlemedeki önemleri de artmaktadır. Yapılan birçok araştırmaya göre, eğitime sahip olanlar, olamayanlara oranla siyasal yaşama katılma konusunda daha derin bir görev duygusu geliştirmektedirler. Bu anlamda daha fazla eğitim görenler için siyasal katılma adeta bir yurttaşlık görevidir veya yurttaşlık rolünün ayrılmaz bir parçası olmaktadır (Kalaycıoğlu, 1983, s. 26).

Eğitim bireyin toplum içindeki yeri ve başarısıyla hükümet ve idarenin davranışları arasındaki ilişkileri kurmasına yardımcı bir etkidir. Eğitim bireye toplumsal gelir ve statü sağlamaktadır. Eğitim, yaratmış olduğu gelir etkisiyle, ona sahip olanların toplumda daha güçlü mevkilere çıkmalarını ve en azından, bu durumlarını korumak için siyasal yaşamda daha etkin bir rol oynamalarını sağlayabilecek bir kaynaktır (Kalaycıoğlu, 1983, s. 27).

Eğitim, kişilerin siyasal olaylarla ilgili bilgi edinmelerini, edindikleri bilgileri yorumlamalarını, kendi toplumsal durumları ve sorunlarıyla bağlantı kurmalarını kolaylaştırdığı ölçüde siyasal katılma eğilimlerini artırmaktadır. Eğitimin siyasal katılmaya ilişkin bazı işlevleri vardır: Birincisi, eğitim düzeyi arttıkça, birey için katılma bir yurttaşlık görevine dönüşür, İkinci olarak, eğitim, bireye çevresini değiştirme becerisi kazandırır. Üçüncüsü, bireye gelir ve sosyal statü sağlar, dördüncüsü, bireyin soyut ve genel kavramlarla düşünmesini kolaylaştırır., Beşincisi, eğitilmiş bireyin çevreleriyle ve dış dünyayla ilgili bilgileri, onlara kozmopolit yaşam alanlarıyla daha kolay iletişim kurma olanağı sağlar (Çukurçayır, 2000, s. 84).

3.2.4.1.5. Sosyo-Ekonomik Statü ve Siyasal Katılma

Bireyin sosyo-ekonomik statüsü ve siyasal katılma arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. “Bireyin sosyo-ekonomik statüsü arttıkça siyasal yaşamdaki faaliyeti de artmaktadır. Sosyo-ekonomik statüsü yüksek olan bireyin eğitim seviyesinin veya meslek statüsünün de yüksek olması siyasal katılmayı teşvik eden niteliktedir. Toplumda sosyo-ekonomik statüsü yüksek olanlar dolayısıyla toplumsal nimetlerden en fazla yararlananlar olduğu için, toplumda bu yerlerini korumak ve sürdürmek amacıyla siyasal sistemin işleyişini ve siyasal olayların gelişimini yakından izlemeleri ve karar mercilerini ve sürecini düzenli olarak etkilemeye çalışmaları beklenmektedir. Yüksek sosyo-ekonomik statü aynı zamanda siyasal ilgi, siyasal etkinlik ve siyasal bilginin de temel bir kaynağı olmak durumundadır” (Kalaycıoğlu, 1983, s. 32).

Türkiye’de ekonomik bakımdan güçlü olanların, eğitim düzeyleri yeterli olmasa bile, siyasal açıdan etkin oldukları bilinmektedir. Türkiye’de oy verme oranı bakımından gelir ve katılma ilişkisine bakıldığında, köylerdeki oy verme oranının genel olarak kentlerdekine oranla yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Gelir açısından kendine yeterli olmayan yerleşmeler olan köylerdeki bu durum, gelir-katılım ilişkisinin belirleyici bir unsur olmadığını göstermektedir. Seçimlere katılma en alt düzeyde ve edilgen bir katılma olmaktadır (Çukurçayır, 2000, s. 88-89).

Görüldüğü gibi Türkiye’de siyasete katılım açısından gelir ve sosyo-ekonomik statüyü ele aldığımızda, düşük sosyo-ekonomik düzeyde olan bireylerin edilgin bir siyasal katılma gösterdiklerini, dolayısıyla siyasal yaşamdan daha kopuk ve siyasal sürece daha uzak oldukları söylenebilir.

3.2.4.2. Siyasete Yabancılaşmanın Önüne Geçilebilmesinde Siyasal Katılmanın Önemi

Siyasal katılma toplumsal bütünleşmenin sağlanmasında çok önemli bir olgudur. Bir toplumda bireylerin siyasetten uzak olması demek, onların yönetime katılmaması dolayısıyla yönetimin de işlem ve eylemlerinden haberdar olamaması demektir. Türkiye’de yaşanmakta olan siyasal yozlaşmanın ardında yatan en önemli nedenlerden biri de halkın yönetime yeterince katılmaması siyaseti sadece siyasetçilerin yaptıkları bir iş olarak görmesidir. Bu açıdan siyasal katılma demokrasinin bir gereğidir. Siyasete yabancılaşma duygusu içerisinde olan bireylerin siyasal katılmalarının sağlanması için gerekli olan bütün kolaylıkların sağlanması gerekmektedir. Türkiye’de siyasal katılma sadece seçimden seçime oy vermek olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla 5 yılda bir sandık başına giden seçmen, katılımını bu şekilde sağlamakta, 5 yıl süresince de belki de siyasetle hiç ilgilenmemektedir.

Yabancılaşmanın siyasal katılmaya olumsuz etkisi olduğu birçok araştırmada saptanmıştır. Bu araştırmalarda yabancılaşmanın düşük siyasal katılmaya sebep olduğu belirtilmiştir. Genel olarak yabancılaşmanın sebebi Pennock’a göre, demokrasinin halka tanıtım biçiminden kaynaklanmaktadır (Akbal, 1998, s. 33).

Huntington, siyasal katılmanın azalmasının demokratik teori açısından istenmeyen bir şey olmakla birlikte tek başına yeni demokrasilerin istikrarını tehdit etmediğini, bunun için başka faktörlerin gerektiğini belirtmektedir (Yılmaz, 1995 s.146).

Gerçekten “demokrasinin geleceği güçlü demokrasiye; kollektivist olmayan bir cemaat biçiminin, konformist olmayan bir kamusal akıl yürütme biçiminin ve modern toplumla bağdaşan bir yurttaş kurumları toplamının yeniden canlanmasına

bağlıdır. Güçlü demokrasi katılımcı tarzda siyasetle tanımlanır” (Barber, 1995, s.195).

Katılma, bireyleri yabancılaşmadan uzaklaştıran vatandaşların siyasal sistemle bütünleşmesini sağlayan önemli bir olgudur. “Bir demokrasinin başarımını belirleyen, tüm vatandaşların siyasete katılmaları ve aktif olmaları; kısacası yurttaşlık kültürünün o toplumda egemen olmasıdır” (Sarıbay, 2000(a), s. 87). Siyasal katılma, farklı toplumsal gruplara temsil olanağı sağlayarak, toplumda belirli bir dengenin ve uzlaşmanın oluşumunu kolaylaştırır. Katılım olanakları arttıkça, toplumdaki güçler dengesinin siyasete barışçı yollardan yansması ve siyasal istikrarın artması gerekir. Eğer toplumdaki bazı kesimler yeterli katılma olanaklarına sahip değilse, bir katılma bunalımı doğar (Kışlalı, 1993, s.187).

Siyasal katılma sadece oy verme davranışı değildir. Aynı zamanda siyasal kararlara katılmayı da içerir. Demokrasilerde halk sadece belirli sürelerle oy kullanıp daha sonra siyasal hayatın dışına kendisini atmamalıdır. Siyasal katılma sürekli olmalıdır. Halk, dilekçe, toplu dilekçe, milletvekillerine mektup yazma, telefon etme, yüz yüze görüşme, kamu bürokrasisine aynı yollarla fikir, itiraz, düşünce, istek, talep belirtmek, grev yapmak, boykot yapmak, yürüyüş yapmak, gösteri düzenlemek gibi faaliyetlerde bulunarak siyasal kararları, seçimler arasındaki dönemlerde de etkilemelidirler (Kalaycıoğlu vd.,1995, s. 46).

“Çağdaş demokrasiler, yurttaşlığın temelini politik kontrolün sağlanmasına katılmak olarak kabul ediyorlar. Bunun ise, seçim yoluyla gerçekleşeceğine şüphe yoktur. Diğer bir husus, çağdaş demokrasilerin seçime indirgenemeyeceğidir. Seçim, siyasal katılmanın hukuki boyutudur. Çünkü, seçim yoluyla siyasal katılma evrensel oya dayanan siyasal topluluğu yasal üyeliğini icap ettirir. Bu nedenle, katılmayı

seçimlerle sınırlı tutmak, yurttaşlığın alanını fazlasıyla daraltmak, o görevi ayrıcalıklı gruplara tanımak olur” (Sarıbay, 2000(a), s.87).

İnsanların siyasete ilgi duymalarını sağlamak ve siyasete yabancılaşmalarını önlemek için siyasal partilerin, gönüllü kuruluşların, demeklerin v.b. örgütlenmelerin oluşması ve varlıklarını sürdürmeleri ve onlara üye olan insanların bir arada, ortak hedefler doğrultusunda çalışabilmesi gerekmektedir. Bireylerin, demokrasinin kurum ve kurallarına güven duymaları gerekmektedir. Demokrasinin, siyasetçisine, yasama meclisine, yargısına, polisine, memuruna güvenmeyen bir vatandaşın, demokrasinin gerektirdiği siyasal hayata katılımı da bir amaç görmeyeceği söylenebilir. (Kalaycıoğlu vd., 1995, s.46).

Katılma, hem gelişmekte olan, hem de gelişmiş sanayi toplumlarında demokrasinin işlerlik kazanmasına ilişkin çeşitli çabaları içeren bir süreç olarak kabul edilmektedir. Gelişmekte olan toplumlarda demokrasinin benimsenmesi gelişmiş toplumlarda ise yerleşik demokratik değer ve süreçlere ilgisizlik, ya da bunları değiştirmeye yönelik şekillerde ortaya çıkan sapmaların giderilmesi amaçlanmaktadır. Kısacası, gelişmiş toplumlarda demokratik değer ve süreçlere karşı bir yabancılaşmanın, ikinci grup toplumlarda ise yabancılaşmanın giderilmesi söz konusudur (Sezer, 1984, s.109).

Katılma hem sistem değerleri ile toplumun bütünleşmesini, hem de bireylerin sistemi etkilemesini sağlayan bir mekanizma olmaktadır. Ancak, kaynak-değer dağılımındaki eşitsizlik bu etkilemenin biçiminin ve etkileme koşullarında varolan eşitlik modelince belirlenmesine neden olmaktadır (Sezer, 1984, s.111). Siyasal katılma, sistemin barışçı yollardan zaman içinde değişmesine imkan verir. Aynı zamanda karşı güçleri sistemle bütünleştirmiş ve bir anlamda sistemi de

güçlendirmiş olur. Siyasal sistemin ve toplumsal düzenin, değişen koşullara göre kendilerini yenilemelerine olanak verir (Kışlalı, 1993, s.187).

3.2.4.3. Siyasal Etkinlik Duygusu Ve Siyasal Yabancılaşma

Siyasal etkinlik duygusu, siyasal yabancılaşma açısından önemli bir kavramdır. Siyasal olarak etkin olacağı inancını taşıyan bireyler siyasete karşı daha ilgilidirler. Siyasal etkinlik duygusu yüksek bireylerin daha az yabancılaşacakları yani siyasal katılımlarının daha fazla olacağı ifade edilebilir. Siyasal etkinlik duygusu Seeman'ın belirlemiş olduğu yabancılaşma kategorilerinden daha çok “siyasal güçsüzlük” duygusu ile ilgili bir kavramdır.

Alkan ve Ergil siyasal etkinlik duygusunu, yurttaşların siyasal düzeni etkileyebileceklerine olan inancı ve kendilerini siyasal düzeni etkileyebilecek bir siyasal güç olarak görmesi olarak tanımlamaktadır (Alkan ve Ergil, 1980, s.38). Baykal ise siyasal etkinlik duygusunu, “insanların kendilerini siyasal yapılarla sonuç alabilecek güçte görüp görmemeleri ve bu yolları kullanmaya hazır olup olmadıklarına dair taşıdıkları duygu olarak tanımlamıştır” (Baykal, 1976, s. 98).

“Çevrelerini etkileyebildiklerini, denetleyebildiklerini düşünen kimseler, her türlü toplumsal faaliyete daha çok katılma eğilimi göstermektedirler. Etkinlik duygusu, sadece siyasal eylemlerle ilgili değildir, kişinin çevresiyle olan tüm ilişkilerinde rol oynar. Almond ve Verba, etkinlik duygusunun siyasal davranışla ilişkisini saptamak için siyasal etkinlik ve idari etkinlik duygusu gibi iki öznel değişken önermişlerdir. Kendisini siyasal bakımdan etkin gören kimse, kendisinin siyasal sistemin eylemlerini, kararlarını etkileyebileceğine inanır, idari etkinlik duygusu olan kişi ise, devlet dairelerinde ve benzeri kurumlarda işlerini takip

edebileceğini, haklarını arayabileceğini düşünür” (Almond ve Verba’dan aktaran Turan, 1986, s. 87).

3.2.4.3.1. Siyasete Yabancılaşmanın Önüne Geçilmesinde Siyasal Etkinlik Duygusunun Önemi

Bir toplumda halkın siyasal yaşama etkin olarak katılımını sağlamak için onların siyasal etkinlik duygularının da yüksek olması gereklidir. Siyasal etkinlik duygusu, bireylerin siyasal düzeni etkileyebileceğine olan inancıdır. Eğer bu inanç bireylerde kaybolmuşsa yabancılaşmanın türleri olan siyasal güvensizlik, siyasal güçsüzlük ve anlamsızlığın ortaya çıkması olasıdır.

Baykal’a göre siyasal katılmayı açıklamada psikolojik değişkenlerden en önemlisi “etkenlik duygusudur” bu duygu, bireyin çevresini kontrol edebilme konusunda kendisinin güçlü olduğunun bilincinde olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bilinç siyasal katılmaya olumlu katkı sağlar (Baykal, 1976, s. 98).

Siyasal katılımı etkileyen psikolojik değişkenler arasında en önemlilerinden biri olan siyasal etkenlik duygusu hakkında birçok toplumbilimci ve psikanalistin yaptığı araştırmalarda, insanların siyasi aktiviteleri ne olursa olsun, siyasi etkenlik duygusunun siyasete bağlılığı arttırdığı ispat edilmiştir. Diğer yandan siyasi etkenlik duygusu, insanların siyaset sahasında daha aktif rol almalarına imkan vermektedir (Akbal, 1998, s.49).

Siyasi etkenlik duygusunun insanlarda düşük seviyede bulunması sonucunda, bireyler siyasal süreçte kendilerini türlü nedenlerle etkisiz ve güçsüz görecekle, genellikle merkezi kurumlara soğuk ve uzak kalacaklardır. Bu da sonuçta siyasal katılmayı kısıtlayarak hükümet uygulamalarının etkisiz olmasını ve halka inmemesini meydana getirir (Yücekök, 1987, s. 23).

Siyasal etkenlik duygusu, demokrasilerde vatandaşların siyasal kararlar üzerinde etkisi olabileceği duygusuna sahip olması anlamına gelmektedir. Vatandaş bir siyasal kararın yanlış alındığını gördüğünde bunun düzeltilmesi için harekete geçerek, siyasal otoritelerin kararlarını etkileyerek bu kararların değiştirilmesinin mümkün olduğuna inanmazsa, bu durumda siyasal katılımın oluşması güç olacaktır (Akbal, 1998, s.53).

Gerçekten toplumlarda siyasî etkenlik duygusunun azalması onları siyasete ilgisiz hale getirmekte ve siyasal yabancılaşma duygusunun oluşmasına sebep olmaktadır. “Siyasi etkenlik duygusunun azalması sonucunda, vatandaşların seçimlerden ve siyasetten bariz bir şekilde ilgilerinin kesildiği görülmüştür. Örgütlerin kendi aralarındaki mücadeleleri, içinden çıkılmaz bir hal alan toplumsal kaoslar, skandallar ve hükümetin sosyal ve ekonomik sorunları çözmedeki başarısızlığına dair halk arasındaki kanıksanmış duygular vatandaşların siyasi etkenlik duygularının azalmasına sebep olmuştur” (Akbal, 1998, s.49-50).

Bireylerin siyasal yaşamda etkin olarak faaliyette bulunabileceği inancı, onların siyasete ilgi duymasında son derece önemlidir. Çünkü insanlar yaptığı faaliyetlerin sonucunu görmek isterler. Bu nedenle “Yaptığı bir eylem karşısında hiçbir sonuç alamayacağını ve daha da kötüsü, yaptırımlara hedef olabileceğini kestiren bir bireyin o eylemi yapabilmesi son derece zordur. Siyasal sisteme yönelteceği istek ve talepler dolayısıyla kendisine bir yaptırım uygulanmayacağını ve aksine bunlara cevap verilmesine çalışılacağını düşündüğü ve inandığı ölçüde birey siyasal yaşama katılmaya eğilimli olacaktır” (Kalaycıoğlu, 1983, s.39-40).

Etkenlik duygusu, sosyo-ekonomik statü ve siyasal etkinliklerle beraber bir topluma egemen olan siyasal kültür tarafından da belirlenebilmektedir. Bir ülkenin siyasal kültürü katılıma elverişli ise, bireylerin etkinlik duygusu daha aktif olacaktır.

Diğer yandan siyasal kültürün bazı temel unsurları, etkenlik duygusunun farklı şekillerde ortaya çıkmasına yol açabilir. Siyasal kültür, siyasal hayata etkin bir biçimde katılan birey tipine, siyasi sistemle tek yönlü ilişki içinde olan uyruk tipine veya siyasal ufku sınırlı yerel insan tipine dayanabilir. Bazı durumlarda bireyler siyasal sürecin dışında kalmayı yeğlerler; çünkü, bazı nedenlerden dolayı kendilerini güçsüz ve etkisiz hissederler. Bu durum hem halkın sorunlarının yürütme organına taşınamaması, hem de yürütme organının halkla bütünleşememesi gibi istenmeyen olumsuz bir durum ortaya çıkarabilir (Çukurçayır, 2000, s.70). Böylece bireylerin siyasal sistemle bağları zayıflar, yabancılaşma duygusu ortaya çıkar.

3.2.5. Siyasal Yabancılaşmanın Önüne Geçilebilmesinde Siyasal Toplumsallaşmanın ve Eğitimin Önemi

Siyasal toplumsallaşma Alkan'a göre toplumsal- siyasal çevre ile birey arasında yaşam boyu süren dolaylı ve doğrudan etkileşim sonucunda, bireyin siyasal sistemle ilgili görüş, davranış, tutum ve değerlerinin gelişmesi olarak tanımlanmıştır (Alkan, 1998, s. 8).

Easton'a göre toplumun taleplerini karşılamakta zorluk çeken ve bunalım dönemlerinden geçen çağdaş siyasal sistemler, varlıklarını sürdürebilmek için sürekli bir destek hazinesine ihtiyaç gösterirler. Bu destek de çocukluk döneminde sağlanacak toplumsallaşma ve çocuğun sisteme bağlılığının gelişmesi ile gerçekleştirilebilir. Devlet, rejim ve siyasal topluluğa karşı olan bağlılıklar; kuşaklar arasında sağlanan bilgi, davranış ve değerlerin aktarılması ile sağlanır (Alkan, 1998, s. 15).

Siyasal toplumsallaşma sürecinde her siyasal sistem, siyasal düzenin sürmesine yönelik olarak gençlere değer, inanç ve davranış aşılama çalışır. Bu süreçte çocukluktaki siyasal öğretisi ile daha sonraki yetişkin yönelimlerinin tutarlı olunması beklenir. Böylece bireyin siyasal tutumları ve bu bireysel tutumların toplamı, tüm ulusun siyasal yaşamının sürmesinde etkili rol oynayacaktır. Bu nokta da Greenberg üç temel noktaya dikkat çekmektedir (Aktaran, Özer, 1996, s.90):

- 1- Bütün siyasal rejimler genç üyelerine gerekli gördükleri siyasal yönelimleri verirler.
- 2- Yetişkinlerin düşünceleri, geniş ölçüde gençlikteki siyasal toplumsallaşmalarının bir sonucudur.
- 3- Bireysel siyasal düşünceler ulusun yönetim biçimi ve siyasal yaşamının sürmesinde etkilidir.

Bireyde siyasete karşı ilginin oluşması ve onun siyasal sistemine uzun vadede bağlılığını sürdürmesinde, siyasal toplumsallaşmanın bireyde erken oluşmaya başlamasının büyük önemi vardır.

Siyasal toplumsallaşmaya çocukların yetişme süreci açısından bakıldığında; fazla özerklikle yetişen çocuklarda iç denetim, az özerklikle yetişenlerde ise dış denetim nitelikleri gelişmektedir. Öz denetimi az olanların devlete karşı çok az güven duyduğu ortaya çıkıyor. Dış denetim niteliği ağır basan kişiler, kendilerinden çok sistemi suçlama eğiliminde bulunuyorlar. Öz denetimi ağır basanlarda ise siyasal yabancılaşma da az olmaktadır (Alkan, 1998, s. 22).

Görüldüğü gibi Alkan'a göre çocukluk dönemi siyasal toplumsallaşmasının daha sonraki yıllarda bireyin siyasal yaşama katılması, siyasal sisteme güven duyması açısından son derece önemli olduğu görülmektedir. Siyasal toplumsallaşma

bireye siyasal bilinç kazandırarak onun varolan değerler sistemine yabancılaşmasını önler.

Bu anlamda, yurttaşın siyasal sistemin bir parçası olarak anlamını kaybetmesi, ikincil önemde görülmesi, siyasal toplumsallaşmanın da temelini kaybetmesi demektir. Özellikle, yurttaşın tüketici konumunda görülmesi, onun siyasal alanda yeteneksiz olduğunun kabulü anlamına gelmektedir. Demokrasinin yaşaması, toplumsal sistemin bir parçası olan siyasal sistemin meşruluk ve ussallık temellerine oturtulması ve yurttaşlarına siyasal/yönetişel sistemle özdeşleşme olanakları sunmasına bağlıdır. Bu da, her şeyin kamuoyu önünde gerçekleştiği ve halk denetiminin temsilciler yoluyla da olsa yürütüldüğü bir sistemde olanaklıdır (Çukurçayır, 2000, s.119).

Siyasal toplumsallaşmanın sağlanmış olması bir siyasal sistemin meşruiyetinin sürdürülmesinde de çok önemli bir role sahiptir. “Meşruiyet, bir kez sağlandıktan sonra dengede kalan hareketsiz bir olgu değildir. Değişen toplumsal – siyasal koşullara uyum sağlayabilmesi için, sürekli olarak yeni boyutlarla donatılması gerekir. Türkiye gibi hızlı değişim ortamı içinde olan bir toplumda, siyasal düzen, halkın gözündeki meşruiyetini sürdürmek istiyorsa, egemen ideoloji çerçevesinde; toplumsal değişimi açıklamak, siyasal düzene haklılık ve geçerlilik sağlamak için, simgelerini sürekli olarak yenilemek zorundadır” (Alkan, 1998, s.200).

Eğitimin Anayasalarla belirlenmiş olan siyasal sisteme bağlı kuşaklar yetiştirmek ve bu siyasal sistemi yasal kurallara uygun olarak sürdürecektir lider, yönetici ve vatandaşları yetiştirmek gibi siyasal işlevi vardır (Ülker, 1988, s.177).

Siyasal sisteme destek olmada siyasal toplumsallaşmayla birlikte eğitimin de çok önemli rolü vardır. Eğitimin kitlelerin belirli şekillerde manipüle edilmesinde çok

önemli rolü vardır. Bireylerin hayatın anlamı üzerinde bir şeyler düşünüp değerlendirmede bulunabilecek bir bilinçlilik kazandırmak, kültürel, siyasal bilinç kazandırmada eğitimin önemli bir işlevi vardır.

Mills' e göre eğitim, bir kamusal toplumda, kamuoyu meydana getiren bireylerin olgular karşısında şanssızlığa, yılgınlığa ve ilgisizliğe kapılmalarını önlemek; tutarlı, güvenli bir kamuoyunun oluşumu için gerekli koşulları hazırlamak; kitleleşip bireysel usavurma gücünden yoksunlaşacak kitle bireyleri yerine, akli başında, duyarlı, bilinçli bireylerden kurulu bir toplumun oluşumunu kolaylaştırmak fonksiyonunda olmalıdır (Mills, 1974, s. 448).

Siyasal toplumsallaşma eğitim süreci içerisinde bireye kazandırılmaktadır. Bireyin siyasal sistemine bağlılığının sağlanmasında, devletine güven duymasında eğitimle kazandırılacak bilgilerin çok önemli rolü vardır. Siyasal toplumsallaşma düzeyi yüksek, siyasal bilinci gelişmiş eğitilmiş bir birey, siyasete daha bilinçli katılacaktır. Siyasal sistemine daha fazla güven duyacak, siyasa uygulayıcılarının hata ve eksiklerini gördüğünde tepkisini daha aktif bir şekilde gösterecektir. Bu şekilde siyasal toplumsallaşması sağlanmış, eğitim düzeyi yüksek bireylerin oluşturduğu bir toplumda bireyler siyaseti anlamsız olarak görmeyecekler, gerekli katılımı sağlayacaklardır. Bu siyasal katılım, güdümlü veya şekilci katılımdan farklı bir katılım olacaktır. Bu durumda da siyasal yabancılaşma duygusunun bireysel ve toplumsal platformda oluşması güç olacaktır.

3.2.6. Türkiye’de Siyasal Yabancılaşma Sürecinde Sivil Toplum

Bireylerin siyasal yaşama katılımında siyasal partilerden sonra en önemli örgütlenmelerden biri sivil toplum örgütleridir. Günümüzün çağdaş demokrasileri, sivil toplum örgütlerinin sayısının fazlılığı ve etkinliğiyle ön plana çıkmaktadır. Sivil

toplum örgütlerinin insanları siyasal yaşama daha fazla katımlarını sağladıkları bir gerçektir

Sivil toplum, devletin dışında ve hatta karşısındaki sosyal varlığı temsil ede gelmiştir. Devlet-Sivil toplum ilişkisini betimlemede farklı gelenekler vardır. Cohen ve Arato bu gelenekleri üç kategoride toplamaktadır (Cohen ve Arato'dan aktaran Sarıbay , 2000(a), s.109):

1- Hegel ve Marx'ın başını çektiği Alman geleneği: Sivil toplum veya vatandaşlar toplumunu devlete dahil eden bir anlayışı yansıtır. Buna karşılık, devlet ile sivil toplum arasındaki aracılıklara olanak tanır; fakat ikisi arasında özerk bir alan öngörmez.

2- Tocqueville'in temsil ettiği Fransız geleneği: Sivil toplum ile devlet arasında bir aracı olan temsili kurumlardan oluşan siyasal toplumun önemini vurgular.

3- İtalyan Geleneği: Gramsci'nin düşüncelerinin vücut verdiği bu gelenekte üç terimde kullanılır, fakat siyasal toplum-devletle özdeş görülür.

Sivil toplumdaki “sivil” in kökü şehir hayatının beraberinde getirdiği hakları ve yükümlülükleri ifade eder (Mardin, 1995, s.20).

Hegel için sivil toplum, içinde yaşayan kişilerin yaşamasını sağlayacak bütün faaliyetleri içeren, yapı ve organize, bir iktisadi sistemi, bir hukuk sistemi ve bunların düzenli bir şekilde çalışmasını sağlayacak otoriteye sahip bir cemaattir (Mardin, 1995 s. 21).

Adam Ferguson'a göre ise sivil toplum, kendi kültürel başarılarını ve kamusal ruhunu olduğu kadar, mekanik ve ticari zanaatlarını da düzenli yönetim, hukuk devleti ve güçlü askeri savunma yoluyla koruyan ve zarıflaştiren bir siyasal düzen tipidir (Ferguson'dan aktaran Keane, 1993, s. 97).

“Sivil Toplum, bireyin öne çıktığı, devletin insan için var olduğu ve bu yüzden hukuk sınırları içine çekildiği, dokunduğu her şeyin hukuka dönüştüğü, her türlü düşüncenin/inancın dikeylemesine ve yataylamasına örgütlendiği, birlik içinde çokluğun gerçekleştiği, böylelikle de gelişme dinamizminin yakalandığı bir toplumdur” (Selçuk, 1998, s.33).

3.2.6.1. Türkiye’de 1980 Sonrası Sivil Toplum ve Siyasal Süreçteki Etkileri

Sivil toplum örgütleri siyasete olan uzaklaşmayı önlemede, bireylerin siyasete katılımını sağlamada çok önemli rol oynamaktadırlar. Siyasal yabancılaşmanın önüne geçilebilmesinde sivil toplum örgütlerinin çok önemli rolü vardır. Bireyin kendisi tek başına siyasal yaşamda çok fazla etkin olamaz ancak sivil toplum örgütleri içerisinde siyasal etkinliği daha fazla olur.

Bazen sivil toplum denildiği zaman, siyasal olmayan halk örgütlenmeleri anlaşılmaktadır. Ve bu durum sivil toplumculuğu dernekçiliğe indirgemektedir. Bunun sonucu olarak da sivil toplum, siyaset yapmayan, siyasetin dışında kalan halk örgütleridir anlayışı yaygınlaşıyor. Bu yaklaşım yanlıştır. Çünkü, sivil toplumun varoluş nedeni siyaset yapmamak değil, tam tersine siyasal yapı olan devleti denetlemek ve yönlendirmektir (Fincancı, 1993, s.70).

Türkiye’de 1980 sonrası sivil toplumun gelişim seyrine bakıldığında; 12 Eylül 1980 askeri müdahalesiyle Türk toplumu siyasetten arınma sürecine itilmişti. Bu süreçte devlet toplumun hemen her alanını totaliter bir biçimde kontrol altına almış ve bu sıkı kontrolden her siyasal akım etkilenmişti. Türkiye’de demokrasinin yeniden tesisi, sivil toplumun oluşturulmasıyla özdeş olduğu hemen hemen bütün ana

siyasal akımlarca savunulmaya başladı. Kavramın başındaki “sivil” sıfatı daha çok “askeri”nin karşıtı olarak vurgulandı (Sarıbay, 1995, s.119-120).

12 Eylül yönetiminden sonra girilen genel seçimlerde Anavatan Partisi, “bireyin devlet için değil, devletin birey için var olduğu” sloganında sembolleşen burjuva toplumu yaratma zihniyetiyle hareket etti. Sivil toplumun gelişmesi amaçlandı. Çünkü her on yılda bir siyasal sürecin kesintiye uğramasında, siyasal hayattan bireylerin uzaklaşmasında sivil toplumun yeterince gelişmemesi neden olarak ileri sürülmekteydi (Sarıbay, 1995, s.125).

Türk siyasal kültüründe sivil toplum, Gramsci’nin anlayışıyla oluşturulmuştur. Yani sivil toplum, ideolojik hegemonya ve siyasal şekillendirmenin gerçekleştiği alandır. Devletin egemenliği karşısında çeşitli toplulukların monolitik bir beraberliği, ancak görünürde vardı. Dolayısıyla, her topluluk sivil toplumu son tahlilde kendi varlığını devlet karşısında meşru göstermek üzere bir çerçeveleme olarak kullanmaktaydı. Bu da sivil toplum-demokrasi formülüne dayanarak yapılmaktaydı. Böyle bir anlayışın her türlü merkezi otoriteye güvensizlikten kaynaklanan bir popülizme karşılık geldiği ifade edilebilir. Sivil toplumun bu şekilde popülist kavramlaştırması, Türkiye’de demokrasinin yalnızca bir katılma sorunu olarak bakmanın; Osmanlı’dan beri süregelen, çok partili hayata geçişle bile tam kınılamayan siyasetin esasen devlet seçkinlerinin işi sayılması anlayışına bir tepki olduğu söylenebilir (Sarıbay, 1995, s. 126-127).

Sivil toplum kavramı, günümüzde devletin olmadığı bir alana işaret etmektedir. Özellikle Türkiye’de sivil toplum askeri toplumun karşıtı olarak yani ordunun karşıtı olarak görülmektedir. Ancak devlet dışı bir faaliyet alanı düşünmek mümkün değildir. Ekonomi dahil, tüm toplumsal faaliyet alanlarının devlete tabi olması ve ona hizmet vermesi anlayışı Türkiye’de Avrupa’daki gibi bir sivil toplum

anlayışı olmamasından kaynaklanmaktadır. Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının devlete rağmen veya devlete karşı olduğu şeklinde bir algılama mevcuttur. Bu, Osmanlı’dan kalan, merkeziyetçi, devletin hep ön planda olduğu yapının devam ettirilmesinden kaynaklanmaktadır (Azaklı, 1996, s.54).

Bu yapının aşılmasında, ekonomide 24 Ocak 1980 kararları ve Liberalizasyon politikalarından sonra Özal hükümetinin dışa açılma politikalarının önemli rolü olmuştur. Sivil toplum kurumlarına daha fazla önem verilerek, siyasal alanda geniş katılım, temsil edilebilme olanağı sağlanmaya çalışıldı. Böylece devlet ile halk arasında varolan uzaklık veya kopukluk yumuşamaya başladı. Siyasal sistemin temel girdileri olarak sivil toplum kurumlarının talepleri ve halkın beklentilerine itibar edilmeye başlandı.

1980 sonrası dönemde, özellikle serbest piyasa ekonomisi ile birlikte bazı bürokratik kurumlar da ağırlıklarını kaybetmeye başlamışlardır. 24 Ocak kararları bir bakıma bürokrasinin özellikle kumanda ekonomisi doğrultusunda sahip bulunduğu birikmiş deneyimi bir kalemde sildi ve adeta bürokrasinin yeniden başlamasını sağlamış oldu. 1980 sonrasında bürokrasi, siyasi iradenin karşısında zinde bir güç oluşturmaktan ziyade siyasi iradenin yörüngesine girmeye başlamıştır (Çaha, 2000, s.244-245).

Sivil toplum kurumları bireylerin siyasete katılımında çok önemli işlev gördüğü bir gerçektir. Ancak “Türkiye’de 1980 sonrası sivil toplum kavramı demokrasinin kesintiye uğramasının önüne geçebilmek siyasete geniş katılımı sağlayabilmekte bir araç olarak düşünüldü. Fakat, herkes sivil toplum söyleminin sihrine kapıldı ve sonuçta dile getirdiği toplumsal/ siyasal gerçeklikten daha çok kavramın kendisi önemsendi. Bununla beraber, “sivil toplum” Türkiye’de 1983’ten

bu yana en çok kullanılan kavram olmasına karşın en az anlaşılan kavram olmuştur” (Sarıbay, 1995, s. 135).

3.2.6.2. Siyasal Yabancılaşmanın Önüne Geçilebilmesinde ve Siyasal Katılımın Sağlanmasında Sivil Toplumun Önemi

Türkiye’de bireyler siyasal katılmayı 5 yılda bir yapılan seçimlerle sağlamaktadırlar. Ancak gerçek demokrasi ve siyasete katılım sadece seçimlerdeki oy davranışı değildir. Bireylerin siyasete katılımını sağlamada, siyasal mekanizmanın işleyişine etki edebilmelerinde sivil toplum kurumlarının çok önemli rolü vardır. “Habermas’a göre, toplumun demokratikleşmesi, fikirlerin çeşitliliği ve karar süreçlerine geniş katılımın ifadesi olan bir kamusal alanın vücut verdiği bir sivil toplumun varlığıyla mümkündür” (Sarıbay(b), 2000, s. 9).

Bireyler ve gruplar arası özgürlükler alanı olan sivil toplum, siyasal toplum düzeyinde herhangi bir grubun iktidarını tesis edici bir şekilde aracılığa maruz kalmaz ve devletin demokratikleşmesini teşvik edici rol üstlendiğinde demokrasi pozitif yönde bir gelişme gösterir ve varlığını hissettirir. Aksi durumunda, yani sivil toplum özgürlüklerinin bir grubun özgürlüğü şeklinde telakki edilmesi ve politik toplumun bunu gerçekleştirmek üzere devlet iktidarına talip olması, demokrasiyi ortadan kaldırır (Sarıbay(b), 2000, s.11).

Sivil toplum, gönüllü, kendi kendini oluşturan, kendi desteklerine sahip, devletten özerk, özel alan ile devlet arasında aracı niteliğinde örgütlü bir sosyal yapıdır. Bu yapı, yasal düzen veya ortak kurallar dizisi gibi özgürlüklerin ve özerkliklerin güvencesi olan kurumsallaşmış bir temele oturur. Bu, hem devlet iktidarını sınırlayıcı, hem de o iktidarı hukuka dayandığı sürece meşrulaştırıcı bir

gücü bağrında taşır. Dolayısıyla, sivil toplum devletten özerk olmayı içerir ama, ondan yabancılaşmayı zorunlu kılmaz (Sarıbay(b) 2000, s.58-59).

Sivil toplum Türkiye'nin tartışma platformunda giderek önem kazanmakta ve zaman zaman demokratikleşme açmazına çözüm arayışlarında gündeme getirilmektedir. Siyasete katılma kanallarının yasal düzenlemelerle tıkandığı 1980 sonrasında siyasetten uzaklaştırılan toplumun 1990'lı yıllarda siyaseti yönlendirme çabasına girecek bir tutum değişikliği sergilediği dikkate alınınca, sivil toplum için umutlar belirmektedir. Bunda da Türkiye'nin içerisinde yer almaya çalıştığı Avrupa Birliği'nin de insan hakları merkezli yaklaşımının büyük etkisi olmuştur (Özüerman, 1998, s. 93-94).

3.2.7. Türkiye'de Siyasal Yozlaşma ve Siyasal Yabancılaşma

Türkiye'de bireylerin siyasetten uzaklaşmalarında, siyasete ilgisiz hale gelmelerinde en büyük etkenlerden biri de siyasette yaşanan yozlaşma olgusudur. Özellikle 1980'den sonra kitle iletişim teknolojisindeki olağanüstü gelişmelerle birlikte kamuoyunun gözleri önüne serilebilen yolsuzluk olayları halkın siyasete ve siyasetçilere soğumasına neden olmuştur. Özellikle siyasal süreçte siyasi aktörlerin gerçekleştirmiş olduğu yolsuzluklar, halkın gözünde siyasi partileri ve siyaseti gittikçe anlamsız hale getirmektedir. Siyasal yozlaşma bir kuralsızlığın göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu nedenle kitlelerin siyasete yabancılaşmasında siyasal yozlaşma önemli bir etkindir.

Yozlaşmanın kelime anlamı: Şemsettin Sami'nin Kamus-ı Türki'sinde "yaradılıştaki güzel hasletleri, maddi ve manevi değerleri kaybederek kaba ve

bayağı bir hal almak, soysuzlaşmak, dejenere olmak, yabancılaşmak, asli vaziyetini ve iyi özelliklerini kaybederek tereddi etmek ve bozulmak” demektir.

Siyasal yozlaşma, siyasal karar alma mekanizmasında rol alan aktörlerin (seçmenler, politikacılar, bürokratlar, baskı ve çıkar grupları) özel çıkar sağlama amacıyla toplumda mevcut hukuki, dini, ahlaki ve kültürel normları ihlal edici davranış ve eylemlerde bulunmalarına denir (Aktan, 1992, s.22).

Bir başka tanıma göre yozlaşma; bir toplumda genel düzeni sağlayan, başarısı denenmiş ve kanıtlanmış ve genel çıkarı gözetme konusunda belli bir düzeye ulaşmış kurallar zinciri ve ahlaki değerlerin; dıştan empoze edilen ve özellikle toplumsal kurallar ve ahlaki değerleri altüst eden ve bireysel çıkarı toplum çıkarlarının önüne geçiren bir anlayışla değiştirilmesidir (Ateş, 1997, s. 83-84).

Yozlaşma olgusu, siyasal ve idari(bürokratik) yozlaşma olarak ikiye ayrılabilir. “Buradaki ayrımın temel ayırt edici faktör kamu gücü ve yetkisinin hangi yetkili tarafından ve hangi aşamada kullanıldığıdır. Eğer kamu yetkisi siyasal işlevlere ilişkin olarak, siyasal yönetim ya da siyasal yapım sürecinde çıkar gözetilerek, yasal düzenlemelere aykırı biçimde kullanılırsa siyasal yolsuzluk; aynı şekilde yönetsel işlevlere ilişkin olarak kamu yönetimi ya da siyasa uygulama sürecinde çıkar gözetilerek yasal düzenlemelere aykırı biçimde kullanılırsa yönetsel yolsuzluk olarak nitelendirilir” (Tügiad, 1986, s. 3).

Siyasal yozlaşma, siyaset bilimi literatüründe tamamen açıklığa kavuşturulmamış bir kavramdır. Bazı yazarlar siyasal yozlaşmayı, “rüşvet ve yolsuzluk” ile eş anlamda kabul etmekte; bazı yazarlar ise rüşvet ve yolsuzluk dışında “adam kayırmacılığı” da siyasal yozlaşma kavramı içerisinde değerlendirmektedirler. Bu çalışmada siyasal yozlaşma kavramının üzerinde durmaktan çok özellikle son yıllarda Türkiye’de görülen yolsuzlukların siyasetçilere

ve siyasal kurumlara olan güveni azaltmış olmasından dolayı bireylerde bir yabancılaşma duygusunun oluştuğu ve durumun siyasal bütünleşme açısından çok önemli bir sorun teşkil ettiği noktasından hareket edilecektir.

3.2.7.1. Türkiye’de Siyasal Yozlaşmanın Gelişim Süreci

Yozlaşmanın başlangıcını Osmanlı’nın duraklama döneminden başlatmak gerekir. Yükselme döneminde bireylerde var olan birtakım iyi hasletler duraklama döneminden sonra dalkavukluk, menfaatçilik, gösterişçilik, kibir, egoizm gibi özelliklere dönüşünce yozlaşma yayıldı. Daha sonra Batının Rönesans’la yenilenme hareketi ile kazandığı başarı karşısında gelişen aşağılık duygusu ile özdeki güzel hasletlere dönüş yerine batının yoz özelliklerinin ikame edilmesi yozlaşmayı hızlandırdı. Cumhuriyet öncesi İstiklal Savaşı döneminde yükselen öze dönüş hareketi, daha sonra Batıya teslimiyette son bulmuştur. Sonuçta, günlük hayatımızda, eğitimde, ekonomide, siyasette başta olmak üzere birçok alanda ve insan ilişkilerinde giderek artan bir yozlaşmayla karşı karşıya kalınmıştır (Kır, 1997, s.327).

Toplumumuzdaki, siyasal, ekonomik, kültürel ve ahlaki yozlaşmayı 1980 öncesi ve sonrası şeklinde ele almak gerekir (Kır, 1997, s. 327).

1980 öncesi statükocu ve muhafazakar bir dönemdi. Halktaki değişim dışı kapalıktan ve özgürlüklerin askıya alınmasından dolayı çok yavaş seyrediyordu.

1980 sonrası dönemde hızlı bir değişim adına toplumda siyasal yozlaşma, dejenerasyon ve çürüme; kolay köşe dönücülük adına rüşvet ve yolsuzluklarla ekonomik kirlenme, gelir dağılımındaki adaletsizlik sonucu fakirleşme, toplu aile intiharları ve soygunculuğa yol açan sosyal kirlenme, kendi değer yargılarına yabancılaşmayı getiren kültürel kirlenme, hak elde etme uğruna her şeyi mubah

gören ve birbirine karşı güven duygusunu yok eden ahlaki bir kirlenme yaşanmaktadır.

1980 öncesine göre, 1980 sonrası yaşanan serbestleşme döneminde; gerek ekonomik ve siyasal alanda, gerek kültürel alanda, gerekse devletçilik alanında yaşanan kontrolsüzlük ve denetimsizlik bugün şikayet edilen birçok kirlenmenin sebebidir. Türkiye’de yaşanan parlamenter sisteme dayalı Cumhuriyet rejiminin, halkın demokratik olarak yönetilmesinden ayrılarak, lider oligarşisine dayanan bir yönetim kirlenmesine dönüştüğü görülmektedir. Yönetilenlerin yönetiminde yaşanan siyasi yozlaşma, nüfuza, kimliğe, etikete, soya ve sermayeye bağlı olarak gelişmektedir. Çünkü, iktidara getirdiğimiz siyasi hükümetler, liyakat ve ehliyet gerektiren bir devlet yönetimi yerine, parti yandaşlığına dayanan hakka ve adalete sığmayan adil olmayan bir yönetim sergilemektedirler.

Türkiye’de siyasal yozlaşma günümüzde ileri boyutlara varmış, toplumsal, ekonomik ve kültürel alanın tüm yönlerini sarmış, herkesi içine alan bir tartışma boyutuyla Türkiye’nin gündemine girmiştir. 1980 sonrası ekonomide liberal politikaların benimsenmesi süreci ile birlikte, artış gösteren siyasal yozlaşma olgusu özellikle, rüşvet, rant kollama, nepotizm, partililik, yağmacılık gibi siyasal yozlaşma türleri olağan görülmeye başlamış, siyasal ve bürokratik etik değerler erozyona uğramıştır. Yozlaşma ve yolsuzlukların 1990’lı yılların başında yaygınlık kazanması, rüşvet ve yolsuzluk iddialarını araştırarak bir Devlet Bakanlığının bile kurulmasına sebep olmuştur (Bilgin, 1998, s.105).

3.2.7.2. Türkiye’de Siyasette ve Bürokrasideki Yozlaşmanın Nedenleri

Siyasetin ve toplumun olduğu her yerde, farklı boyutlarda da olsa siyasal yozlaşma ve yolsuzluklar hep varolmuştur. Yozlaşmanın zamanı ve mekanı yoktur. Yozlaşma en az devlet kadar eskidir.

Türkiye çapında yapılan anket çalışmalarında en güvensiz kurum olarak siyaset görülmektedir. Siyasal yabancılaşmanın bir belirtisi olan siyasal güvensizliğin oluşması ve kitlelerin siyasetten uzaklaşması, siyasette yaşanan yozlaşmanın sonucunda geline noktanın ürünüdür. Bu nedenle bireylerde yabancılaşma duygusunun oluşmasında en büyük etkene sahip olan siyasal yozlaşmanın nedenlerinin ortaya çıkarılması gerekmektedir.

Siyasette yaşanan yozlaşma olgusunun birçok nedeni vardır. ancak bu nedenleri başlıklar halinde belirlemek gerekirse bunları ekonomik, siyasal, sosyo-kültürel nedenler olarak belirlemek mümkündür.

3.2.7.2.1. Siyasetteki Yozlaşmanın Siyasal Nedenleri

Siyasette yaşanan yozlaşma olgusunun birçok siyasal nedeni mevcuttur. Bu nedenlerin en önemlilerinden biri Türkiye’de siyasetçi ile vatandaş arasındaki kopukluktur. Böyle olduğu için milletin vekili seçilen siyasi aktörler, seçildikten sonra vatandaşa hesap vermeyi kendilerine görev edinmemişlerdir. Halk siyaseti ve siyasetçilerin almış olduğu kararları denetleyememektedir. Bunun da en büyük sebebi bireylerle siyasi aktörler arasındaki varolan uzaklıktır.

Gerçekten Türkiye’de bireylerin gözünde siyaset siyasetçilerin yaptığı iş olarak görülmekte ve siyasette baş aktörler olarak liderler, merkez organları ve üyeleri ile milletvekilleri rol oynamaktadır. Halk da bu oyunun izleyicisi olmaktadır.

Temsil edilmek, ülke yönetimine katılmak gibi kavramlar; sadece sade vatandaşlara değil, siyasi partilerin yerel teşkilatlarına bile çok uzak olan kavramlardır. Vatandaşların, yerel teşkilatların siyasetle olan teması, sadece genel seçimler öncesinde olmaktadır. Siyasete bu kadar uzak olan bir halkın siyasetçilerden hesap sorması ve onları denetlemesi de mümkün değildir. Denetimin olmadığı yerde de yolsuzlukların ve yozlaşmanın olacağı açıktır.

1980 sonrası oluşturulan siyasal süreçte, hemen her seçim öncesi seçim kanununun değişmesi, buna rağmen istikrarlı hükümetler yerine, koalisyonlu ve kısa ömürlü hükümetlerin oluşması, Türkiye'nin siyasal ortamının istikrarsız bir hal almasına sebep olmuştur.

Türkiye'de siyasal partileri gerçek temsil kabiliyetinden mahrum olmalarından ve toplumdaki gerçek ayrımların yansımaları teşkil etmemelerinden dolayı ciddi spekülasyonlar vardır. Günümüzde partiler halkın partisi olma niteliğinden çok, devlet aygıtı özelliklerini yansıtmaktadırlar (Şahsuvaroğlu, 1997, s. 155-156). Bu nedenle siyasi partiler devletin bütün imkanlarını rahatça kullanabilmektedirler bu da yolsuzluklara neden olmaktadır.

Türkiye'de siyasi istikrarsızlık yozlaşmayı teşvik eden en önemli olgulardan biridir. Çünkü Türkiye ANAP iktidarından sonra hep koalisyon hükümetleri ile idare edilmiştir. "Çok sayıda siyasal partinin katıldığı seçimlerden sonra T.B.M.M'nde 5 büyük parti, küçük sandalye farklarıyla koalisyon hükümetleri oluşturacak bir konuma gelmiştir. Hükümet kurmanın zorlaştığı bu ortamda demokrasideki siyasal kurumlaşmanın azlığı, kamu bürokrasisinin profesyonellikten uzaklaşmış olması ve siyasallaşmış bulunması, Türkiye'yi yerleşik demokrasilerde hükümet istikrarsızlığı görüldüğünde rastlanmayan ölçüde istikrarsız kılmıştır. Merkezdeki yıpranma, kamu bürokrasisinin zaafiyete uğramasına yol açmıştır. Merkezin türdeşliğindeki azalma,

kenarın değerlerini taşıyan kadroları siyasal kararlarla kamu bürokrasisine taşımanın sonucunda ortaya çıkmıştır. Kenardaki türdeşlikten uzak manzara, kamu bürokrasisine de egemen olmuştur. Böylece, işe alma, terfi ve atamalarda profesyonel normlar yerine siyasal-ideolojik ve hemşehrilik, akrabalık gibi ilkel geleneksel bağlara dayalı kayırmanın güçlenmesi kamu bürokrasisinin profesyonel normlar geliştirip uygulamasını engellemiş ve kurumsal yapının çözülmesine yol açmıştır (Kalaycıoğlu, 1996, s.62).

Siyasi istikrarsızlık, siyasal yozlaşmanın kaçınılmaz sonucu olmaktadır. “Partilerin programları ve hitap ettikleri kesimler, sosyal sınıflar, zümreler aynı olunca, ciddi bir eleştiri yapmak mümkün olmamakta ve kişilere, kişiliklere saldırma bir çeşit iktidar veya muhalefet politikası haline dönüşmektedir. Bu siyaset tarzının tarafsız vatandaşlar üzerindeki etkisi, siyasi sisteme karşı olan bağlılığın giderek azalması, siyasetçilere yönelik güven duygusunun zaafa uğraması, karamsarlığın yaygınlaşması, demokrasi dışı olağanüstü yönetim biçimlerini, artık hiç kimse istemediğine göre, daha kötüsü bir çaresizlik duygusunun sonucu olarak duygusuzluğun, apati halinin yaygınlaşması, topluma bağlılığın gittikçe çözülmesi herkesin kendisini kurtaracak çareler peşine düşmesi olabilir (Dönmezer, 1997, s.80).

Günümüzde, siyaset pratiğini yönlendiren iki anlayış, “çoğulculuk” ve “sınırsız demokrasi” anlayışları da siyasetin yozlaşmasının başlıca etkenleri arasında yer almaktadır. Çoğulculuk denilince Türkiye’de çok sayıdaki çıkar grubunun kamu yararına aykırı olarak kendi çıkarlarını kamu kaynaklarından maksimize etmesi şeklindeki yanlış anlayış, belli bir dönemde iktidarı demokratik yoldan ele geçirmiş olanların istedikleri her şeyi yapabilecekleri biçimindeki demokratik anlayışla birleşince, siyasal kararlarla kamunun özel gruplara yağmalatılması olağan hale gelmektedir. Bu durum, siyasal alanı, çeşitli çıkar gruplarının kamu kaynaklarından

haksız olarak pay koparabilmek için sürekli mücadele ettikleri kuralsız bir arenaya dönüştürmektedir (Erdoğan, 1997,s. 162-163).

1980 sonrası Türk siyasal yaşamında görülen siyasette kollamacılık olgusu siyasal yozlaşmanın bir başka siyasal nedenidir. Siyasi kollamacılık, modernleşme ile zıt giden bir süreçtir. “Hami ve adamı” ilişkileri, bu çerçevede, yatay toplumsal bağların gelişmesini engelleyen, kitleleri parçalayan ve manipülasyonlarına yol açan bir güç ilişkisinin sürekliliğini sağlar. Kollamacı siyaset çelişkili bir ahlaki yapıya oturmaktadır. Birey son derece belirsiz ve güvensiz bir ortamda kendi problemlerine bir çözüm bulmaya çalışmaktadır. Onun için amaca ulaşmak, nasıl ulaştığından bağımsız olarak önemlidir. Birey, seçilmiş kişileri kendilerinin şahsi temsilcisi olarak görmektedir. Kollamacı siyaset bu noktada iki tür sonuç vermektedir: birincisi, herkes çok sayıdaki talebinin ancak birkaç tanesini bazen çok geç de olsa almaktadır. Bunun sonucunda her ne kadar, kimin tarafından hangi kurallarda karşılanacağı belli değilse de, azda olsa bir şey koparanlar veya koparanları görenler için umut kapısı doğmaktadır. Böylece sisteme bağlılık devam etmekte, ümitler sönmemektedir. Çoğunluk, bireyci sonuç aramayı sürdürmekte ahlak kurallarını veya normatif yapıyı sorgulamaktadır. İkincisi, doğal olarak bu sistemde bazı insanlar dışlanmaktadır, bu da olumsuz bir durum ortaya çıkarmaktadır ve politikacıya güvenin ve siyasi sistemin sorgulanmasına yol açmaktadır (Ayata ve Arıcı, 1996, s. 85-86).

Son yıllarda Türkiye’de halkın %99’u ciddiye alınacak ölçüde yolsuzlukların yapıldığına inanmaktadır. Türkiye’de birçok insan, yolsuzlukları asıl olarak siyasi kurumların, siyaset adamlarının ve kamu görevlilerinin yaptığına inanmaktadır. Siyasal düzeni sorgulayan, ümidini kesmiş insanların oranı %20’lere yaklaşmaktadır. Görünüşte demokratik siyasal davranış ve onun yozlaşması ortaya çıkarken diğer

yanda patronaj sistemi gör lmekte, her iki biçimiyle de siyaset yozlaşmaktadı  (şeker, 1996, s.30).

3.2.7.2.2. Siyasetteki Yozlaşmanın Ekonomik Nedenleri

Türkiye’de 1980 sonrası yaşanan siyasetteki yozlaşma ve bunun sonucunda bireylerin siyasete ilgisiz hale gelmesinde etken olan en önemli ekonomik etken “enflasyon”dur. Enflasyonun ortaya çıkarmış olduğu gelir adaletsizliği bireyleri, umutsuzluğa itmekte ve onları siyasete karşı yabancılaştırmaktadır.

Türkiye toplumu son 20 yıldır sürekli yüksek enflasyonla yaşamaktadır. Bu çok ağır bir yüktür. Bu yükün, bir ekonomik, sosyal , siyasal ahlaki tahribata yol açmaması mümkün değildir. Enflasyon, bireylere çalışmadan, üretmeden, tasarruf etmeden, kurnazlıkla adamını bularak, fırsatını yaratarak zenginleşmenin, toplumsal refaha ulaşmanın, toplumsal kabul görmenin mümkün olabileceğini göstermiştir. Bunun  rnekleri Türkiye’de görülmüştür. Diğer yandan, tasarruf ederek, emek vererek, üreterek, çalışarak refaha ulaşmanın zorluğu da bireyler tarafından görülmüştür (Baykal, 1997, s.40-41).

Türkiye’de gelir dağılımı da çok bozuktur. Gelir dağılımının bozuk olduğu bir ülkede demokratik siyasal mücadeleyi sürdürmek hayli güçtür ve kitlelerin siyasete eşit imkanlarda katılımını beklemek güçtür. Türkiye’de hane halkı nüfusunu 5 eşit dilime b ld ğ nde, nüfusun en varlıklı %20’si, harcanabilen ulusal gelirin son 1994’  gösteren 1996 rakamlarına göre %54.5’ini alıyor. En düşük gelir grubu, yani son %20’lik gelir grubu ulusal gelirin %4.5’ini almaktadır. Bu tablo gittikçe kötüleşmektedir. Bu şekilde adaletsiz gelir dağılımının olduğu toplumda siyasal mücadeleyi sürdürmek oldukça güç olacaktır (Soysal, 1999, s. 68).

Ekonomideki yozlaşma sonucunda artan işsizlik bireylerde yabancılaşmaya yol açmaktadır. Harrison'un okuldan ayrılan gençler, Ferman ve Aiken'in işten çıkarılan yaşlı işçiler üzerinde yaptıkları araştırmalar bunların iş bulmakta çektikleri zorluktan ötürü ekonomik sisteme yabancılaştıklarını göstermiştir (Harrison, Ferman, Aiken'den aktaran Alkan ve Ergil, 1980, s. 228).

Türkiye'de devletin ekonomideki ağırlığının fazla oluşu da ekonomik yozlaşmaya sebep olan bir unsurdur. Devletin ekonomide etkin olması sebebiyle, özellikle tarımsal politikaların önemi dolayısıyla kullanılan mali olanaklar, merkezi devlette büyük fonların kullanımına yol açmaktadır. Ayrıca siyasal iktidarlar tarafından bütçe dışı fonların sürekli gelişmesi, denetimsiz mali kaynak dağıtımına fırsat temin etmiştir. Patronaj kültürünün beklentilerine de yanıt verecek biçimde kullanıldığında devlet eliyle zengin olma kolay kullanılan bir yol haline gelmektedir. Sonuç olarak, seçmen beklentileri, patronaj kültürü, keyfi yönetime fırsat yaratan siyasal rejim ve merkezdeki mali kaynaklar birleştiğinde geniş bir yolsuzluk ortamına yol açmaktadır. Bu durum vatandaşlarda siyasete yabancılaşmaya yol açmaktadır (Gökçe, Akşam Gazetesi 11.09.1998).

Ferguson'a göre, zenginlik mücadelesi ve bunun sergilenmesi toplumsal eşitsizliği artırmaktadır. Başkalarının zenginliğine ve kibirliliğine düşman kesilen alt tabakalar, suç işlemeye itilmektedir. Daha üst tabakalar ise, enerjilerini, edebiyat ve daha üst düzey bir öğrenim yerine, maddi ve mekanik faaliyetlere yönlendirmektedirler. Ferguson'a göre, modern sivil toplumlar, kamusal ruhtaki bu yozlaşma yüzünden ciddi olarak tehdit altındadırlar. Kurallara bağlı yönetimin kurulmasının ve ticaret ile imalatın canlı bir biçimde gelişmesinin artan yozlaşmayı gizlemesinin yanı sıra, kamu ruhunun yitirilmesi de vatandaşların iktidara karşı

duydukları kuşkuları nötralize etmekte ve böylelikle despotik yönetimin yolunu hazırlamaktadır (Keane, 1993, s. 56-57).

Siyasi kirlenmede ekonomi yönetimini elinde bulunduran iktidarın, ekonomiyi yönetme kabiliyetinin çok önemli etkisi vardır. “Demokrasi ile bağdaşmayan ve negatif seleksiyona yol açan ekonomi yönetimi anlayışını tanımlamaya imkan veren 4 temel özellik vardır: Bunlardan birincisi, siyasi iktidarların ekonomik alandaki inisiyatif alanlarının çok geniş ve sınırlarının belirlenmemiş olması, ikinci özellik, siyasi iktidarların, siyasi mücadelede ekonomiyi, siyasi bir haksız rekabet unsuru olarak kullanmalarındır. Üçüncü özellik ise, halkın büyük bir bölümünün siyasi ve ekonomik süreçlere katılımının aldatma veya yanlış ve eksik bilgilendirmeye dayalı ikna ve gerekli hallerde de zorlama yoluyla sağlanmasıdır. Dördüncü bir özellik ise, vatandaşların ya çok kısa vadeli ya da çok uzun vadeli suni hedeflere endekslenmesi ve kendi zaman tercihlerini kullanamamasıdır. Bu çerçevede geniş anlamda siyasi kirlenmenin özünde negatif seleksiyon veya iktisadi ve siyasi sistemi sürdürülemez hale getiren tercihlerin egemenliği olgusu vardır” (Türkkan, 1997, s.556-557).

Siyasette Popülist ekonomi anlayışının uygulanmasıyla ortaya çıkan en önemli sonuç ise siyasi istikrarsızlıktır. Popülist ekonomi anlayışı en çok seçim dönemlerinde uygulanma imkanı bulur. Ancak popülist ekonomi anlayışının ekonomik krizlere düşmeden uygulanabilmesi için seçim dönemlerinde bozulan ekonomik dengelerin normal dönemlerde belli bir ölçüde düzeltilmesi gerekir. Türkiye’de olduğu gibi çok sık seçim ekonomisi uygulamalarına sahne olunursa, ekonomik dengesizliklerin krizlere dönüşmesi kaçınılmaz olmaktadır (Türkkan, 1997, s.566).

Ekonomide oluşan krizler sonucunda halkın siyasi partilere hatta parlamenter rejime olan güveni de gittikçe azalmaktadır. Siyasete yabancılaşma belirtileri ortaya çıkmaktadır. Uygulanan popülist politikalar nedeniyle ülkenin makro ekonomik dengesizliklerinin beslediği bir krize sürüklenmesi ve alınan istikrar tedbirlerinin yine popülist yaklaşımlar nedeniyle nihai bir sonuca ulaşamaması ve siyasi istikrarsızlığın artması durumunda, halkın siyasi partilere güveni büyük  l de sarsılabilir. Bu süreç içinde siyasi partilerin seçimden önce büyük ve gerçekleşmesi mümkün olmayan vaatler yaparak halkın bir anlamda sürekli hayal kırıklığına uğratılması söz konusu olabilir. Diğer siyasi partilerin de benzer hayal kırıklıklarını yaşatması sonuç itibariyle halkın parlamenter rejime inancını dahi sarsacak bir durum yaratabilir (Türkkan, 1997, s. 566).

3.2.7.2.3. Siyasetteki Yozlaşmanın Sosyo-Kültürel Nedenleri

Siyasetteki yozlaşmaların kökeninde toplumsal olarak da yaşamakta olduğumuz yozlaşmanın büyük etkisi vardır. Yolsuzluk sadece ülkemizde görülen bir olgu değildir. “Mills, yüzyılımızın ortalarında, suç oranlarındaki patlamayı demokrasinin yapısal hastalığı olarak görmüştür” (Selçuk, 1997, s.10).

Mills’e göre siyasal alanda karşılaştığımız ahlaksızlık sadece siyasetçilerin bir sorunu olarak görülmemelidir. Siyasal alandaki yolsuzluklar, toplumdaki genel ahlak düşüklüğünün sadece bir bölümüdür. Mills’e göre, bir toplumda kurumların kendileri yoldan çıkmış ve bozulmuşsa, bu kurumlarda yer alan görevlilerin de bozulmaları, yoldan çıkmaları doğallaşır (Mills, 1974, s. 482).

Yozlaşma sadece siyasette değil, toplumsal yapıda da görülmektedir. Gerçekte “bireysel ve toplumsal deformasyonların nereden başladığını kestirmek güçtür. Çok hızlı değişmeler toplumda ve bireylerde çok etkisi yapar. Bu değişim

içerisinde var olan değerler skalası bozulur. Eski değerlerin yerini yeni değerler almaya başlar. Böylece eski değerlerle yeni değerler arasında bir çatışma başlar. Ahlak denilen kavram da değerler skalasından başka bir şey değildir. Toplumsal ahlakla bireysel ahlak iç içe geçmiştir. Birbirlerinin tamamlayıcısıdır. Bireyin değerleriyle, toplumun değerleri, toplumun değerleriyle bireyin değerleri ters düştüğü anda, toplum da, birey de rahatsız olur (Özdemir, 1997, s.718).

Görüldüğü gibi Yolsuzlukların temelinde insan unsuru vardır. Dolayısıyla yozlaşan sadece siyaset, siyasi partiler ve siyasetçiler değildir. Türkiye’de de bireylerin ahlak anlayışları yolsuzlukların oluşmasında çok önemli bir unsurdur. Türk toplumunda, balığın baştan koktuğu, devlet malının deniz, yemeyenin domuz sayıldığı, bal tutanın parmağını yaladığı, gemisini kurtaranın kaptan olduğu halk arasında sürekli dile getirilen ifadeler arasındadır. “Gallup’un araştırmalarına göre; toplumun %51’i ekonomik iyileşmeden, %27’si zengin olmadan yana. Su akarken küpü doldur sözü yerinde mi sorusuna %62 evet diyor. Çalışmadan köşeyi dönmek mi? Sorusuna %74 doğru diyor. İnsan gönüllü olarak devlet memuruna bağış yapar mı? Sorusuna %44 evet diyor (Aktaran Selçuk , 1997, s.14).

Yukarıda ifade edilenler Türk toplumunun ahlaki yapısıyla ilgili olgulardır. Bir toplumsal yabancılaşma belirtisi olan kuralsızlık ve anominin göstergeleridir. “Türkiye’nin yaşamakta olduğu siyasal yozlaşma, yolsuzluğu sıradanlaştırırsa, ahlak dışı olmaktan çıkarırsa, ona bulaşmak istemeyen onurlu insanlar, siyasetten, ekonomiden ve devlet yönetiminden uzaklaşırlar ya da marjinalleşme eğilimi başlar” (Selçuk, 1997, s.16).

Bireylerin siyasal kültür düzeyleri, siyasal yozlaşmada çok önemli bir faktördür. Türkiye’de bireyler tarafından siyasal partiler popülist patronaj mekanizmaları olarak görülmektedirler. Seçmenin devletten beklediği kendisinin

kaynılmasıdır. Bunu iş, nakil, terfi, atama v.b olarak ifade etmektedir. Bunu verdiği siyasal destek(oy) karşılığı olarak talep etmektedir. Türkiye’de seçmenin liyakate dayalı kaynak dağılımı beklentisi yoktur. Liyakat önemli de değildir. Seçmenin gözünde iyi lider devlet olanaklarını ona sağlayan sunan liderdir. Bunu en fazla kimseye verebilen lider en iyi liderdir (Gökçe, Akşam Gazetesi, 11.9.1998).

Türkiye’de halkın siyasetçilere ve yönetenlere olan güvenlerinin azalmasında yapılan yolsuzlukların kitle iletişim araçlarıyla kamuoyunun gözleri önüne serilmesinin çok önemli etkisi vardır. Sorunun temelde iki çarpıklıktan kaynaklandığı söylenebilir: birincisi, günlük hayatımıza ilişkin değerlerdeki çarpılma; dürüstlük, fazilet, hakkaniyet gibi ölçütlerin içinin boşalması. İkincisi, sistemin bu tür yolsuzluklar karşısında yeterli önleyici, denetleyici mekanizmalara sahip olmayışıdır. Değerlerdeki çarpılma ile kastedilen, toplumsal hayatın istikrarlı bir şekilde işlemlerini mümkün kılan ahlaki ölçütlerin yerlerini, bencilliğin, merkez alındığı yeni bir değerler sisteminin oluşturulmasıdır. Kitlelerin çoğu da buna adapte olmuştur (Bostancı, 1995, s.105).

3.2.7.2.4. Siyasal Ahlaksızlık

Ahlak, Arapça, “hulk” kelimesinin çoğuludur. Latince “ethic” ile Yunanca “morale” sözcükleri ile ifadesini bulan ahlakın öztürkçe karşılığı ise, “törebilimdir.” Ahlak, iyi huy, seciye, doğruyu yanlıştan ayırma çabası, gerçeği belirleme iradesi, adalet hükmünün yüceltilmesi, verilen bedelin gerçekleştirilmesi taahhüdü, utanma kabiliyeti gibi tanımları da vardır (Karakoyunlu, 1997, s.201).

Şenel'e göre siyasal ahlak, siyasal farklılaşma ile ilgili yapıların, kurumların, rollerin, düşüncelerin ve eylemlerin; toplumsal yaşamın olanaklı, uyumlu, olumlu, verimli süresini sağlayacağı düşünülen normlardır (Alkan, 1993, s. 258).

Genel olarak siyasal ahlakın kapsamına yapılmaması istenen ve yapılması beklenen davranışlar girmektedir. “Siyasal gerçekliği çarpıtmama, halkı aldatmama, kamu yararını, sınıf, grup, birey yararına kurban etmeme v.b davranışlar yapılması istenen davranışlardır. Yapılması beklenen davranışlar ise, siyasal görevlerin yerine getirilmesi, verilen sözlere uyulması, kararların ve eylemlerin hesabının sorulması örnek verilebilir (Alkan, 1993, s. 259).

Siyasette ahlak konusunda Machiavelli, siyasetin ahlak olmadığını ifade etmiştir. Ancak bu söz siyasetin ahlaksızlık olduğunu, siyaset yapmak için ahlakın gerekli olmadığını anlatmaz. Siyasetin gerekleri, ahlakı tedavülde olan bir unsur olmaktan çıkartır. Aslında siyaset yüksek ahlaki vasıflara sahip insanlar tarafından icra edilmelidir (Türküne, 1994, s.109).

Türkiye’de siyasi yozlaşmada ve siyasal yabancılaşmaya giden süreçte etkili olan en önemli sorunlardan biri siyasi ahlaksızlıktır. Türkiye’de son yıllarda sürekli bir siyasi ahlak bunalımı yaşadığı ifade edilmektedir. Özellikle basın özgürlüğü ve demokrasinin yaygınlaşması ile birlikte, gittikçe artan oranlarda, genel olarak toplum ahlakının, özel olarak da siyasal ahlakın bozulduğu yakınmaları gittikçe artan şekillerde kendisini göstermektedir. Bir taraftan kamuoyunda siyasal ahlakın bozulduğu izlenimi daha fazla yer alırken, diğer taraftan da toplumun bu ahlak yozlaşmasına duyduğu tepkinin azaldığı gözlenmektedir (Alkan, 1993, s.17).

Siyasal ve toplumsal boyutlarda ortaya çıkan ahlaksızlık, yabancılaşmaya giden süreçte çok etkili olmaktadır. “ Sorun olan sadece ahlaka aykırı saydığımız davranışların toplumda yaygınlık ve saygınlık kazanması değildir. Daha da ciddi olan

ve bunlara yol açan sorun, artık neyin ahlaklı, neyin ahlaksız olduğu konusundaki ölçütlerin yitirmeye başlanmasıdır. Artık, ahlaklı ve ahlaksız davranışı birbirinden ayırmakta zorluk çekilmektedir. Asıl bunalım bu noktadır. Durkheim’ın deyimiyle “anomik” bir duruma doğru sürüklenilmekte, normlar yitirmeye başlanmaktadır (Alkan, 1993, s. 40).

Ahlak, bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış kuralları olarak tanımlanmaktadır. Siyaset ise, ülke meselelerini yürütmek ve bu meselelerde belli amaçlara ulaşabilmek için öngörülen ve uygulanan yol olarak tanımlanmaktadır. Siyaset ile ahlak arasındaki yakın ilişkiyi anlamak için siyaset ve ahlakın kapsadıkları alanların kesiştikleri noktaları saptamak gerekmektedir. Ahlakın insandan ve yaşamdan yana olduğunu ileri sürmek, özünde bütün insanların eşitliğini benimsemek demektir. Siyaset ise, insanların eşitsizliğini ele alan yöneten-yönetilen ayırımına dayandığı için siyasetin özünde ahlaka aykırı bir yön bulunmaktadır. Ahlaka aykırılık böylece siyasetin özünden kaynaklandığı için de, diğer ahlak sorunlarından farklı olarak çözümsüz bir nitelik taşımaktadır. Siyasetin bunun kadar önemli bir özelliği, toplumdaki çıkarların oluşum ve bölüşüm dinamiklerinde başlıca rolü oynamasıdır. Siyaset toplumdaki çelişkileri çözme ve yönlendirme merciidir. Siyasal ahlak, bölüşüm sorununun çözümü doğrultusunda alınan kararların meşrulaşması sürecinde ortaya çıkan yargıların bütünü olarak görülebilir. Bu yönüyle de, siyaset ve ahlak arasında özdeşliğe varan bir ilişki olduğu söylenebilir ([http://www.dayanikli.com/tbmm-çalışmalar/ahlak ve siyaset.htm](http://www.dayanikli.com/tbmm-çalışmalar/ahlak%20ve%20siyaset.htm)).

Son yıllarda Türkiye’de hemen hemen toplumun her kesiminden temiz toplum temiz siyaset talepleri yükselmektedir. “ Gerçekten siyaset idarenin temelidir. Siyaset kirlenirse ona bağlı olarak ve aşamalı bir biçimde her şey kirlenmeye başlar. Devleti kurumlarıyla işleten ve geleceğin sorumluluğunu üstlenen temel üst kurum

siyasettir. Bu nedenle siyasetin en iyi şekilde işletilmesi gerekmektedir” (Bilgin, 1997, s. 210). Bireylerin siyasete güven duymamaları, siyasi aktörlerin siyasal ahlaka sahip olmamaları onları siyasete yabancı hale getirecektir. Siyasete yabancılaşan bireyler de ülke sorunlarıyla ilgilenmezler bu da toplumsal bütünleşme açısından olumsuz sonuçlara yol açabilir.

3.2.7.3. Türkiye’de Siyasetteki Yozlaşmanın Siyasal Yabancılaşma Üzerindeki Etkisi

Türkiye’de özellikle 1980 yılından sonra artarak görülen siyasetteki yozlaşma olgusu, bireylerin siyasetten uzaklaşmalarında çok önemli bir etken olmaktadır. Özellikle son zamanlarda birçok yolsuzluğa siyasetçilerin bulaşmış olması halkın siyasete ve kurumlarına olan güvenini iyice sarsmıştır. Siyasi partiler Türkiye’de siyasete katılımı sağlamada en önemli unsur olacağı yerde, özellikle son zamanlardaki yolsuzluk olayları ile birlikte artık siyasetin en güvenilirmez kurumları arasında yer almaktadır.

Bireylerin siyasi partileri ve siyasetçileri en güvenilirmez kurumlar olarak nitelendirilmeleri demokrasimiz için çok olumsuz bir durumdur. Ayrıca toplumun genç kesiminde de bir umutsuzluk ve kötümserlik havası egemendir. Bütün bunlar toplumsal ve siyasal yabancılaşmanın bir belirtisidir. “ Türkiye’de Anı grubunun 12 ilde 1242 genç ile yapmış olduğu bir araştırmadan çarpıcı sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre:

Türkiye Kötü bir yolda diyenler: % 61.5

Türkiye ahlaki bir çöküş yaşıyor: % 61

Ekonomik durum çok kötü : % 76 (Bayramoğlu, Yenibinyıl, 13.5.2000)

Yine Akşam Gazetesinin yapmış olduğu araştırmada da şu sonuçlar elde edilmiştir:

Bugün seçim olsa hangi partiye oy verirdiniz ? şeklindeki 25673 kişi üzerinde uygulanan bir ankette şu sonuçlar alınmıştır:

Tablo: 3 Halkın yapılacak olan bir seçimde tercih durumları

Hiçbiri	%33.2	8525
CHP	%10.4	2682
LDP	%10.1	2607
MHP	%8.7	2234
FP	%7.5	1928
BBP	%5.6	1439
ÖDP	%5.5	1427
DYP	%4.7	1210
DSP	%3.8	1000
ANAP	%3.6	945
Kararsız	%2.6	675
HADEP	%2.4	641
İP	%1.1	289
DTP	%0.2	71
Cevap sayısı		25673

Kaynak: <http://www.akşamgrubu.com/data/survey/nethaberarsiv.html>

Yapılan bu ankette de görüldüğü gibi bireylerin %33'ü Hiçbir partiye oy vermek istememektedir. Bu Türk siyaseti ve Siyasi partileri için ciddiye alınması gereken bir durumdur. Böylece kitleler siyasete ve siyasi aktörlere güven duymamakta dolayısıyla siyasetten uzaklaşma ve yabancılaşma belirtileri göstermektedirler.

Yine aynı araştırmada “Tahammül sınırınızı zorlayanlar” sorusuna %25.4 oranıyla en fazla Politikacılar cevabı verilmiştir.

Yapılan araştırmalarda siyasal yabancılaşmanın bir türü olan siyasal güvensizlik en çok siyasi partilere ve siyasetçilere duyulmaktadır. Bunda da etkili olan en önemli faktör, siyasette görülen yozlaşmadır.

Siyasal partiler demokrasinin vazgeçilmez kurumlarıdır. Dolayısıyla siyasal partiler olmaksızın siyasal yaşamın idame etmesi mümkün değildir. “Siyasi partiler halka yakın olmak bakımından, bir kurum olarak parlamentodan öndedirler. Halkın talepleri yanında çeşitli konulardaki görüşlerin parlamentoya ve sisteme aktarılmasında aracı olma durumundadırlar” (Yayla, 1998, s.183). “Siyasal partiler siyasal sisteme girdilerin iletilmesinde, yine bu girdilerin siyasa çıktılarına dönüştürülmesinde ve bu çıktıların istenilen sonuçlara ulaştırılmasında kritik rol oynamaktadırlar. Laver ve Budge’nin de belirttiği gibi, temsili demokrasiyi gerek betimlemek gerekse desteklemek açısından siyasi parti ve hükümet politikaları arasındaki ilişki çok önemlidir. Eğer bir partinin seçmenlere vaatleriyle hükümete girdiği zaman yaptıkları arasında tutarlı bir ilişki yoksa seçmenlerin tercih ettikleri siyasaların gerçekleştirilmesi konusunda sahip oldukları haklar ellerinden alınmış olacak ve sanki hiç oy kullanmamış duruma düşeceklerdir.” (http://www.tesev.org.tr/projeler_parti_metin_tebliğ11.php).

Siyasal yozlaşmada etkili olan en önemli etkenlerden biri olan, partilerin işleyişinde devletin halkla olan ilişkilerinde de şekil bulan patronaj ağı, halkı siyasetten uzaklaştırmada çok önemli bir etkindir. Patronaj “siyasal süreç içerisinde yer alan siyasal partilerin iktidara geldikten sonra kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan üst düzey bürokratları görevden almaları ve bu görevlere politik yandaşlık, ideoloji, nepotizm-kronizm gibi faktörler esas alınarak yeni kimseler atamaları bazen yaygın bir durum olmaktadır. Bu duruma literatürde patronaj adı verilmektedir” (Aktan, 1992, s.30). Aşırı partizanlık ve patronaj Türkiye’de siyasal yozlaşmanın en çok görülen örneklerinden birisidir. Parti patronajı toplumda bireyler arasında farklılık yaratmaktadır. “Parti patronajını popülist kılan, üretici olanla olmayanı, çalışanla çalışmayanı aynı kategoride mütalaa eden farklılaşmamış halk anlayışıdır”

(Sarıbay, 2000(b), s, 54). Patronaj olgusu yüzünden çalışarak hakkıyla bir yere gelebileceğinin zor olduğunu düşünen insanlar siyasi partileri sadece torpil mekanizması olarak görmektedirler. Bu durum siyasi partilere olan güveni iyice azaltmakta, halk siyasilardan ülke sorunlarına çözüm getirme konusunda ümidini yitirmektedir.

3.2.8. Siyasetten Uzaklaşmanın Ve Siyasal Yabancılaşmanın Ortaya Çıkarabileceği Sonuçlar

Siyaset bir toplumun yönetimi için çok önemli bir olgudur. Halkın siyasete etkin bir şekilde katılması, alınan kararlarda söz sahibi olması demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla işletilebilmesinde çok önemli bir noktadır. Siyaset sadece yönetenlerin yani siyasi partilerin ve siyasetçilerin işi değildir. Siyasete ilgisizleşen, temsilcilerine güvenmeyen halk siyasete yabancılaşmıştır. Siyasete yabancılaşmanın ortaya çıkardığı birtakım olumsuz durumlar vardır ancak bunların siyasal toplumsallaşma, siyasal ve toplumsal bütünleşmenin sağlanması, demokrasinin bütün mekanizmalarıyla işletilmesi ve eğitimle üstesinden gelinmesi mümkündür. Genel olarak siyasetten uzaklaşma ve siyasete yabancılaşmanın ortaya çıkarabileceği sonuçlar birkaç başlık altında ele alınabilir.

3.2.8.1. Meşruluk Krizi Siyasal Otoriteye Halk Onayının Azalması

“ Meşruluk, bir halkın haklı bulduğu, onayladığı, gönlünün razı olduğu bir durumdur. Meşru olan, toplumun zımni ya da zımni olmayan, kolektif tercihlerini yansıtan, onlara tercüman olandır. İktidarın buyruklarına, yasak ve sınırlamalarına ve

hatta baskısına itaati sağlayan ve insanların, toplumsal aktörlerin, bireylerin, yurttaşların bunlara razı olmasıdır” (Vergin, 1996, s.15).

Bir siyasal rejim halka dayandığı ölçüde meşrudur. “Seçkinlerin ve halkların demokratik sistemin değerine ne ölçüde inandıkları yani demokratik yönetimlerin performans ve etkinlikleriyle meşrulukları arasındaki ilişki önem taşımaktadır. Demokratik kültür sorunu yaşayan rejimlerin istikrarsızlıklarının nedeninin bu olduğu ileri sürölmektedir. Özellikle ekonomik büyüme açısından etkin olmayan rejimlerde, düşük meşruluk taşıma eğilimini sürdürmektedirler” (Huntington, 1993, s. 250).

Pye’ye göre meşruluk bunalımı, toplumdaki bireylerin, hükümetlerin sorumluluklarının sınırları ile toplumu kimlerin yönetme hakkına sahip olduğu konusundaki görüşlerinin çatışmasından oluşmaktadır. Pye’ye göre meşruluk krizinde anahtar unsur dinamik liderliktir ve kurumsal ve bireysel meşruluğun bileşimini içerir. Pye, meşruluğun siyasal yabancılaşma ile ilgili olduğuna işaret etmektedir (Pye’den aktaran Yılmaz, 1995, s.73-74).

Bir toplumda siyasal ve toplumsal anlamda bütünleşmenin sağlanabilmesi için halkın siyasal otoriteye güven duyması gerekir. Aksi durum bir yabancılaşma durumunu gösterir. “Halk tarafından otoritenin meşruluğuna inanılması zorunludur. Hiçbir otorite sistemi sürekliliğini garanti altına almak için maddesel, duygusal veya idealist düşüncelere bel bağlamaz. Weber’e göre meşruluk inancı otorite sisteminin bir topluluk üzerinde egemenliğini sürdürebilmesi için temel koşuldur” (Weber’den aktaran Bayar, 1994, s.131).

Meşruiyet duygusu ile siyasete uzaklık ya da yakınlık arasında bir ilişki vardır. Meşruiyet duygusu yüksek bireylerin oluşturduğu toplumlarda bireyler siyasete daha çok katılırlar. Siyasetten beklentileri düşük olan ve ümitsizliğe kapılan

kitleler varolan siyasal rejimin meşruluğunu sorgulamaya başlayacaklardır. Bu da toplumsal bütünlük için tehlikeli bir durum olabilir. Dahl'a göre de "bir ülkede demokratik kurumların meşruluğuna duyulan inanç ne kadar yüksekse o ülkede demokrasinin yaşama şansı o kadar yüksektir"(Dahl, 1993, s. 332).

Siyasal sistemin meşruiyetinin sağlanması çok önemlidir. Siyasete yabancılaşan bireylerin çok olduğu bir toplumda meşruiyetin sürdürülmesi güçleşir. Temellerini toplumun siyasal kültüründe bulan bir siyasal meşruiyet ve bu meşruiyetin belirlediği bir siyasal sistem, siyasal düzenin istikrarlı işlemesi için gereklidir. Bu unsurlar arasındaki uyumsuzluklar toplum ile siyasal sistem arasındaki bağların zayıflamasına ve siyasal sistemin toplumsal desteğini kaybetmesine yol açar (Davutoğlu, 1996, s.5).

Kalaycıoğlu'na göre, Türk demokrasisinin ilk ve ezeli gibi görünen sorunu; siyasal otoritenin meşruluk sorunu ve bunalımına çözüm bulunamaması, siyasal otoritenin adil olarak kimler tarafından, nasıl ve ne zaman kullanılacağı sorusuna, hemen hemen her siyasal parti ve gücün farklı bir yanıt verdiği bir ortamda siyasal meşruluğun bir sorun olmasının kaçınılmazlığıdır (Kalaycıoğlu, 1992, s.118).

Siyasete katılımı siyasal partilere ve siyasal aktörlere güven unsuru çok önemlidir. Yöneticilere olan güven sadece katılımı etkilemekle sınırlı kalmaz aynı zamanda bir siyasal sistemin veya rejimin vatandaşlar gözünde meşruiyetini de etkilemektedir. Bu noktada Easton, siyasal sistemin meşruiyet dayanaklarından biri olarak liderlere olan güven unsurunu kabul etmiştir. Son yıllarda Türkiye'de yönetilenlerin yönetenlere olan güvensizliğinden kaynaklanan bir güven bunalımı yaşanmaktadır. Yönetimden ümidini kesen ve hükümete karşı olumsuz bir tutum geliştiren vatandaşlar "normsuzluk" noktasına kadar gelerek hiçbir değere karşı saygı duymayacak şekilde olumsuz bir tutum takınabilmektedirler (Çaha vd., 1996, s.210).

Siyaset mekanizmasına olan güvensizliğin sonuçları çok ciddi olabilir. Katılımla ilgili yapılan birçok araştırma sisteme güveni olmayanların demokratik katılım yollarını bir kenara bırakarak şiddet ve terör eylemlerine başvurduklarını ortaya koymuştur. Yönetime itibar etmeyen kitleler, sistemden ümidini keserek şiddet eylemlerine yönelmekte ve tepkisel bir davranış göstermektedir. Bu durumdaki kişiler demokratik yoldan katılımın gereksizliğine ve boş bir çaba olduğuna inanmakta, dolayısıyla çözümü, protesto, şiddet, başkaldırı, alternatif rejim gibi farklı yollarda aramaktadırlar (Çaha vd., 1996, s.211).

Türkiye’de de siyasi partilere ve siyasete gittikçe artan güvensizlik siyasal sistemin meşruluğuna dair soru işaretlerini de beraberinde getirecektir ve halkın suskunluğuyla, ilgisizliği yerini sistemi sarsan, onun çökmesine yol açabilecek eylemlere bırakabilir (Vergin, 1996, s. 16).

Türkiye’de yöneten-yönetilen arasındaki uzaklığın giderilmesi gerekmektedir. Siyasi meşruiyet, halk ile siyasi elit ve sistem arasındaki bilgi-değer uyumundan kaynaklanan, görünmez ama etkili bir iletişimden ibarettir. Siyasi meşruiyet bunalımı yaşayan toplumlarda siyasi sistem ve halk arasındaki iletişim eksikliği biçimsel anlamda hukukiliğin sathi bir şekilde siyasi meşruiyet ile özdeşleşmesi sonucunu doğurur (Davutoğlu, 1997, s.6).

Genel olarak değerlendirildiğinde, yönetimin meşruluğu çok önemli bir olgudur. Yönetim halkla bütünleşemiyorsa; halk yönetsel eylem ve işlemlerin yaşam kalitesini arttırmaya yönelik olduğu yönünde bir inanç taşımıyorsa, yönetimin meşruiyeti tartışmalı hale gelir. Bu noktada da katılımcı yönetim yöntemleri, vatandaşların yönetime yabancılaşmasını önleyici önemli beklentileri karşılayacak nitelikler kazanır; yönetimi, yurttaşların kendinden bir sisteme dönüştürür ve

demokratik yöntemler kullanarak çatışmaların yerine, toplumsal kalkınmayı ve gelişmeyi koyar (Çukurçayır, 2000, s.5).

3.2.8.2. Temsil Krizi ve Yönetilenlerde Temsil Edilememe Olgusunun Oluşması

Temsil kavramı, “Çıkarların ve taleplerin ortaya konulma olanağı demektir. Ama aynı zamanda, farklı kalma ve hiçbir zaman bütünüyle sesini duyuramama da demektir” (Keane, 1993, s. 276).

Günümüzde teknik ve örgütsel sistemin daha fazla karmaşıklaşmasıyla birlikte temsilciler ile temsil edilenler arasındaki basit ve doğrudan bağlantı da ortadan kalkmıştır. Demokrasi öncesi dönemde bu bağlantı kurumsallaşmış bir inanç sistemi aracılığıyla kurulmuştu. 20. yüzyılda temsilciler ile temsil edilenler arasındaki ilişki bozulmaya başladı. Temsilciler ile temsil edilenler arasındaki hukuki ve örgütsel bağlar zayıfladı; ortak bir değer ve inanç sisteminin de zayıflamasıyla manevi bağlar da yok oldu. Bu yüzden sadece yeni örgütsel yapılar oluşturma arayışında da olunamamaktadır. Aynı zamanda temsilciler ile temsil edilenler arasındaki bağın onarılmasını sağlayacak yeni bir değer sistemine de ihtiyaç duyulmaktadır (Weisskopf, 1996, s. 113).

Habermas’a göre, günümüz modern toplumunda çağdaş kitle partileri, artık halkın iradesini temsil eden kurumlar olma özelliklerini kaybetmişlerdir. Siyasi partiler halkın iradesini modern propaganda yöntemleriyle biçimlendiren kurumlar haline dönüşmüşlerdir. Habermas, halkın gerçek iradesi ile bunun temsilcisi olduğu varsayılan parlamentonun iradesinin özdeşliğinin uygulamada hiçbir zaman ortaya çıkmadığını savunmaktadır. İradenin oluşturulması konusunda aracı rolü oynayan siyasal partiler ise bütünüyle parti örgütünü ellerinde bulunduranların kontrolü

altındadır. (Habermas'tan Aktaran Bektaş, 1996, s. 248) Habermas'a göre günümüz çağdaş kitle partileri ile kitleler arasında siyasal açıdan bir uzaklık mevcuttur. Bu uzaklık da yöneten-yönetilenler arasında bir temsil krizine neden olmaktadır.

“1990'lı yıllar Türkiye'de devlet/parti ve partiler arası ilişkilerle sınırlandırılmış siyasal mekanın içine düştüğü bir çıkmaza sahne olmaktadır. Bu anlamda, devlet, siyasal partiler ile toplum arasında, toplumsal taleplerin karar alma süreçlerine eklemlenmesi bağlamında bir temsiliyet krizi yaşanmaktadır. Yaşanmakta olan siyasal, ekonomik ve kültürel sorunlara çözüm üretemeyen devletçi söylemin içine girdiği siyasal çıkmaz ve siyasal partilerin yaşadıkları temsiliyet ve güven krizi, Türkiye'de bugün ciddi bir sistem krizinin yaşanmakta olduğunu göstermektedir” (Keyman, 1999, s. 45).

Türkiye'de seçim kazanamayan %20'lerle iktidar olan siyasal partiler, Türkiye'nin sorunlarını çözmekte ve ciddi bir referans programı uygulamada zorlanmaktadır. Siyasette kilitlenme ve tıkanma günümüzde bütün ağırlığıyla devam etmektedir. 1995 seçimlerinde partilerin oy dağılımlarında önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Türkiye'deki ekonomik ve sosyal sorunların artmasının yanı sıra temiz toplum özlemi ve hızla çözüm bekleyen sorunların neden olduğu, seçmen tercihlerindeki sürekli değişim açıkça görülmektedir. Günümüzdeki merkezdeki siyasi hareketler dinamizmini ve belirli ölçüde temsil yeteneğini yitirmiştir (Çelebi vd., 1996, s.11).

Türkiye'de 1990'dan sonra zayıf koalisyonlar nedeniyle etkin bir yönetim oluşturulamamaktadır. Yenilik yapma kapasitesi zayıf olan yönetimler toplumdaki grupları ve çıkarları temsil etme, meşruluğu sağlama açısından yetersiz kalmıştır. 1980 sonrası değişen toplumsal yapıda ortaya çıkan yeni gruplar ve yeni talepler siyasal partiler tarafından temsil edilememektedir. Seçmenle bağıntı devletin kontrol

siyasal partiler tarafından temsil edilememektedir. Seçmenle bağıını devletin kontrol ettiği kaynakların kendi taraftarlarına kayırmacı bir biçimde dağıtılması karşılığı oy alma mekanizmasıyla kuran yerleşik siyasal partiler, devletin ekonomideki rolünün azalmasına yol açacak, ekonomik reformları gerçekleştirmede yavaş davranmışlardır. Siyasal partilerin kısa vadede politik maliyet ödemekten kaçınmasından dolayı geciken ekonomik reformların maliyeti ağır olmuş, ekonomi daralırken dağıtılacak kaynaklar giderek azalmıştır. Sonuçta kitlelerde temsil edenlere güven son derece azalmıştır (http://www.tesev.org/projeler/siyasi_rejim_metin_tebliğ).

3.2.8.3. Siyasal Parti Desteklemede Marjinal Siyasal Partilere Yönelme ve Siyasal Radikalizmin Ortaya Çıkması

Türkiye’de merkez sağ ve merkez sol partilerin temsil özellikleri gittikçe zayıflamaya başlamıştır. 2 Haziran 1996 ara seçim ve 18 Nisan 1999 genel seçim sonuçları da bu gözlemleri doğrulamaktadır. Seçmenler uç partilere Refah partisi daha sonra Fazilet partisi, Büyük Birlik Partisi, Liberal Demokrat Parti gibi siyasi partilere kaymaktadırlar. Çünkü, çözüm ve proje üretme, temiz toplum yolunda açıklık ve şeffaflık sağlayacak gerekli çalışmaların yapılamaması, toplumda ciddi sıkıntılara ve sorunlara yol açmaktadır (Çelebi vd., 1996, s,11).

Tarihsel olarak geçmişe baktığımızda 1960’tan sonra Türkiye’de artan kentsel nüfus ve kente yabancılaşan bireylerin siyasal alanda marjinal partilere oy verdikleri gözlemlenmektedir. Özellikle büyük kentlerde sosyo-ekonomik statüsü düşük ve gecekondu bölgesinde yaşayan kitlelerin siyasi tercihleri uç partilere yönelik olmuştur. Kentin yabancılaştırdığı gecekondu kitlesinin özellikle işçi kesimi, çözümü TİP(Türkiye İşçi Partisi) içinde ararken, kentin yabancılaştırmacı etkisinden dinsel

sonra RP(Refah Partisi) ve Fazilet Partisine yönelmişlerdir (Tosun ve Tosun, 1995, s.56).

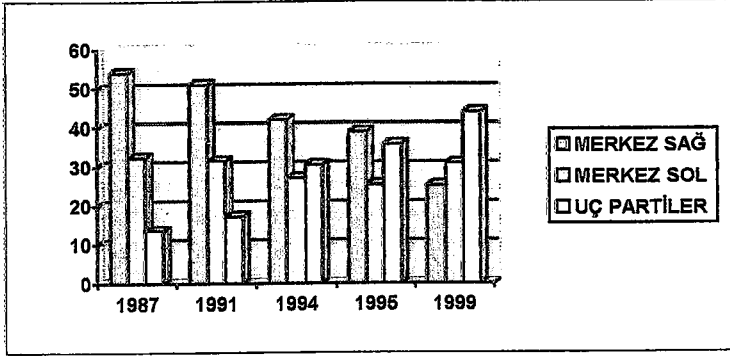
1980'den sonra Türkiye'de kentlere göç edip yabancılaşan bireylerin yöneldikleri alanlar ise tarikatlar ve cemaatler olmuştur. Kente göç eden, kentin yeni değerleri ile karşılaşan ancak bu değerlere uyum sağlayamayan ve yabancılaşan birey için bu yabancılık duygusunu bastıracak araçların başında, kendine öz saygı ve statü sağlayacak olan yeni birtakım birliktelikler gelir. Bu anlamda Bauman'ın ifade ettiği gibi, öz kültürleri unutulan yalnız ve yabancı bireylerin benliklerini yeniden ihya edecek birliklerini aramaya başlamaları, bunun aracının da cemaatler olması eşyanın doğasına uygundur. Dolayısıyla, bireyler, postmodernitenin getirdiği diğer insanlarla yabancılaşma, korku ve endişelerinden kurtulmak için bir otorite arayışına girmekte ve buna da kendilerinin hayal ettikleri cemaatler aracılığıyla ulaşmak istemektedirler. Bu cemaat anlayışı, 1990'larda postmodernizme uygun cemaat türü toplumsallıklara benzer örgütlenmelere ve faaliyetlere sahip İslamcı ve Milliyetçi ideolojiyi benimseyen radikal sağ partilerin güçlendiğini ve siyasal iktidarın en güçlü adayı olduklarını göstermiştir (Tosun ve Tosun, 1995, s.59).

Türkiye'de kitlelerin siyasal radikalizme yönelmesinde kollamacı siyasetin çok önemli rolü olmaktadır. Teorik olarak, radikal akımların varlığı ile radikal akımlara katılım iki ayrı olgudur. Bireylerin sistemle bağlarının zayıflaması otomatik olarak radikalizmi getirmez. Tersine, radikal grupların varlığı önkoşuldur. Bu gruplar, sistemle bağları zayıflamış, siyasal sisteme yabancılaşmış bireylere daha kolay yaklaşıp, onları kendi saflarına katabilirler (Çelebi vd., 1996, s. 18).

1987 seçimlerinden sonra radikal partilere verilen oy oranları ile ilgili grafik aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 4

Türkiye’de 1987-1999 seçimlerinde merkez ve diğer(uç) partilerin durumu:

Grafikteki verilere göre, 1987’den sonra merkez sağ partilerinin oylarının gittikçe azaldığını, merkez sol partilerin oylarında ise yıllara göre değişmelerin olduğunu ancak merkez sol partilerin de oylarında artış olmadığını görülmektedir. Bunun yanında, diğer küçük partilerde (bunları marjinal partiler olarak ifade edilebilir) ise sürekli bir artışın olduğu görülmektedir. Halk, arayışı yeni kurulan partilerde aramakta, bu tür partilerin çok olması da oyları çok çeşitli partiler arasında dağıtmaktadır. Bu durum siyasi istikrarsızlığın göstergesidir. Merkez sağ ve merkez sol partiler halkın taleplerine yanıt veremeyeceği sürece de marjinal partiler çoğalacaktır. Halk sürekli yeni arayışlara yönelecektir.

Toplumsal olarak siyasetten soğumada ve bunun sonucu olarak marjinal partilere yönelimde, karizmatik, uzlaşmaz, çözüm üretemeyen liderlerin en büyük faktör olduğu, buna bağlı olarak siyasi parti örgütlerinin oligarşik yapısı ve ahlaki değerlerin yitirilişi ile erdem sahibi olmayan siyasetçilerin sahneye çıkışının büyük rol oynadığı ifade edilmektedir (Tuncay, 1998, s,251).

Böyle bir durumda da seçilenler halka karşı sorumluluk hissi duymazlar ve halktan koparlar, tek sorumlu gibi gördükleri merci parti başkanı yani başbakandır.

Halk ise bu kişilere güvenmez, siyaset halkın işi olmaktan çıkar ve kamu hizmetinin yerini özel çıkarlar alır. Bu nedenle parti üyeleri ve seçmenler böyle bir siyasal ortamdan uzaklaşırlar. Halihazırda siyasi partilerde görülen işlevsel olmayan davranışlar karamsar bir tablo oluşturduğundan, katılımın boyutlarını daraltmakta, ekmek kavgasına dönüşen günlük mücadele içinde halk siyasetten uzaklaştırılmaktadır. Sosyal demokrat, liberal, muhafazakar, sosyalist, merkez sağ, uç sağ, merkez sol, uç sol gibi siyasi yelpaze içinde bulunan iktidar veya muhalefet partileri birisinin ak dediğine diğeri mutlaka kara diyen bir anlayış sergilediğinden, halkın siyasi partilere olduğu gibi rejime de güvenleri sarsılmaktadır (Tuncay, 1998, s. 251).

Siyasetin içinde seyirci olan, seçimden seçime oy veren kitlelerle, hemen her seçimde kararsız olan kitlelerin gerek merkez sağ gerekse merkez soldan ümitlerini kesmeleri ile bu partiler içinde görülen aşırı bölünmeler sonucu ve çözüm üretilmemesi nedeniyle marjinal partilere yöneldikleri görülmektedir (Tuncay, 1998, s. 251).

Toplumsal depolitizasyonu ve marjinal partilere eğilimi önleyebilmek için demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla yaşama geçirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde siyasal yaşamdaki çözümsüzlükler sürekli bir hal alabilir.

3.2.8.4. Siyasetin Anlamsızlaşması, Oy Vermenin Anlamını Yitirmesi

Türkiye’de 1980 sonrası siyasette artarak görülen yolsuzluklar, artık kitlelerin gözünde olağan bir hale gelmiştir. Bunun sonucunda siyasete ve siyasetçilere yabancılaşmanın bir belirtisi olarak tamamen bir güvensizlik oluşmuştur. TESEV’in (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı) Türkiye genelinde belediye sınırları

içerisinde yaşayan nüfusu temsil eden 18 yaş ve üzeri toplam 3021 kişiyle yüz yüze yaptığı görüşmeler sonucunda çok ilginç bulgulara rastlanmıştır:

TABLO 5

Kurumların Güven Düzeyi

Kurumlara güven açısından

Güvenmiyor----- orta-----güveniyor

Silahlı Kuvvetler.....	7.7
AKUT	7.4
Üniversiteler	5.6
İlk ve Orta Öğretim Kurumları.....	5.4
Muhtarlıklar.....	5.3
Polis	5.0
Mahkeme/Hukuk sistemi	5.0
Sendikalar.....	4.5
Belediyeler.....	4.4
Kızılay	4.4
Gazeteler	4.0
Merkezi Yönetim.....	3.9
TBMM	3.2
Siyasi partiler.....	2.1

(Ortalama Güven Puanlaması)

0= Hiç Güvenmiyor

10= Tam Güven

Kaynak: <http://www.tesev.org.tr/Yolsuzluklar.htm>.

Tesev'in yapmış olduğu araştırmada yukarıdaki tablo da göstermektedir ki TBMM ve Siyasi Partiler en az güvenilen kurumlardır. Ortaya çıkan bu siyasal güvensizlik bir yabancılaşma ve siyasetten uzaklaşmanın belirtilerini ortaya koymaktadır.

Yine TESEV'in yaptığı araştırmada kurumlara Güven düzeyi; Güvenenler, Orta derecede güvenenler, güvenmeyenler şeklinde bir sınıflamaya tabi tutulmuştur ve şu sonuçlar elde edilmiştir:

TABLO 6

Güven Açısından Kurumlar

	6-10 arası puan verenler	Orta=5 puan verenler	Güvenmeyenler 0-4 arası puan verenler
Silahlı Kuvvetler	%77	%10	%13
AKUT	%76	%11	%12
Üniversiteler	%51	%21	%29
İlk ve Orta Öğretim	%47	%22	%30
Muhtarlıklar	%45	%24	%32
Polis	%43	%18	%39
Hukuk sistemi	%42	%21	%37
Sendikalar	%34	%25	%42
Belediyeler	%31	%24	%45
Kızılay	%34	%19	%47
Gazeteler	%28	%24	%48
Merkezi Yönetim	%26	%23	%51
TBMM	%22	%15	%63
Siyasi Partiler	%10	%13	%77

Kaynak:[http:// www.tesev.org.tr/yolsuzluklar.htm](http://www.tesev.org.tr/yolsuzluklar.htm)

Yukarıdaki tablo en az güvenilen kurumların siyasal kurumlar olduğunu göstermektedir. Türkiye’de siyasetin içine düştüğü çıkmazı gösteren bu sonuçlar halkın siyasetten ne kadar uzaklaştığını, siyasal kurumlara karşı ne derece soğuk olduğunu göstermesi açısından ilgi çekicidir. Bu durum aynı zamanda Türkiye’de şekilci katılımın, etkin olmayan bir katılımın olduğunu göstermektedir.

Kitlelerin gözünde siyasetin anlamını yitirmeye başlamasında demokratik rejimlerin temel ilkelerinden olan sorumluluk, hesap sorma ve hesap verme gerçekleşemez hale gelmiştir. Öncelikle, seçmenler seçim sonrasında kurulması olası olan hükümet seçeneklerini de net olarak tanımlayamamaktadır. Güçlkle kurulan koalisyon hükümetlerinde ortaklar icraat yapamamanın sorumluluğunu birbirine

yüklemeye çalışırken, seçmenin hesap soracağı mercii belirsizleşmektedir. Bütün bunların sonucunda, siyaset kurumu ile seçmen arasındaki ilişki zedelenmekte, siyasal kurumlar seçmen gözünde saygınlığını ve güvenilirliğini kaybetmektedirler (http://www.tesev.org.tr/Projeler/siyasi_rejim_metin_tebliğ1).

Halkın gözünde anlamsızlaşan siyaset sonucunda bireyler verdikleri oy ile bir şeylerin değişeceğine inanmamakta bu durum onlar için siyaseti daha da anlamsızlaştırmaktadır. Bunun sonucunda bireylerde seçimlere katılma isteği kalmamaktadır. “Mevcut rejim içerisinde hiçbir parti ya da fikir seçenek oluşturmuyorsa; seçmen, “seçmen” olma vasfından vazgeçmekte; ya sandık başına gitmeyerek ya da geçersiz oy kullanarak sistemle uyumsuzluğunu dile getirmektedir. Demokratik rejimlerde seçmenin devamlılık ve istikrar yönündeki tercihi, öncelikle rejimin meşruiyetini sağlayan seçimler karşısındaki tutumuyla ölçülebilir. Seçmen, kendini uyumlu hissettiği, rejim içinde yer alan seçenekleri yeterli gördüğü takdirde, rejimin istikrarlıya düşürücü yönelimlerinden kaçınmaktadır. Aksi durumda ise seçmen, sandık başına gitmemek, geçersiz oy kullanmak, sistem karşıtı radikal unsurlara yönelmek, ya da en azından bunların yükselişi karşısında kayıtsız kalmak gibi yabancılaşma belirtileri gösteren tutum içerisine girmektedirler” (Narlı ve Dirlik, 1996, s. 126).

Türkiye genelinde 1983-1995 arası gerçekleştirilen 4 genel seçimde seçmenlerin sandık başına gitme ve geçerli oy kullanma oranlarında hissedilir bir düşüş gözlenmektedir. Türkiye’de sosyal ve ekonomik yaşam koşullarından hoşnutsuzluk derecesine bağlı olarak seçmenlerin farklı tutum ve davranışlar sergiledikleri gözlenmektedir (Narlı ve Dirlik, 1996, s.126). Seçime katılma oranı 1983-1984 ve 1987 yıllarında ortalama %92.2 iken, bu oranın son seçimlerde (24 Aralık 1995) giderek düştüğü gözlemlenmektedir (Çelebi vd., 1996, s. 22-23).

3.2.8.5. Siyasete İlginin Azalması ve Apolitikleşme Sürecinin Hızlanması

Habermas yaşadığımız çağın siyasetten uzaklaşma çağı olduğunu ifade etmektedir. Ona göre; bilim ve teknoloji Batı toplumlarının gelişmesinde önemli rol oynamış ve ekonomik gelişmeye hizmet etmiştir. Bu yapı içinde siyaset, bilimselleşmiş ve teknokratik-pragmatik bir tarza bürünmüştür. Değer ve ideolojilerin tükenmeye başladığı, siyasetin de temelde ekonomiyi kimin yöneteceği sorusuna, yani, teknik karar verme sorununa indirgendiği ve siyasetin teknik-pragmatik nitelikte olduğu, böyle bir yapıda kitlelerin sisteme gerçek bir bağlılık duymadığı, sistemin daraltılmış amaçlarında, yani ekonomik gelişmede başarısız olduğunda ise kitlelerin sisteme yabancılaştığı ve meşruluk bunalımı ile yüzyüze geldiğini belirtmektedir (Habermas'dan aktaran Yılmaz, 1995, s. 75).

Demokratik sürecin tarihi gelişimine baktığımızda, oy hakkının genişlemesiyle siyasal katılımın arttığı görülmektedir. Günümüzde ise, bireylere yasal olarak tüm haklar verilmiş olmasına rağmen bireylerin siyasete aktif olarak katılmadığı gözlenmektedir. Bunun yanında, değişen yapı ve ortamlarla birlikte kamuoyu da değişmekte ve etkinliği azalmaktadır. Bu çerçevede, günümüz Batı demokrasilerinin bir çeşit “siyaset sonrası” devrinde oldukları belirtilmektedir. Lane'e göre bu oluşum ekonomik gelişme ile partilerin programlarının benzeşmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak siyasete ilgisizliğin partilerin yeniden mevzilenmesiyle açıklanamayacağı çok daha derinlere giden sebeplerin olduğu da ifade edilmektedir (Yılmaz, 1995, s. 146).

Halkın siyasal alana yönelmesinin en önemli göstergesi siyasal ilgidir. Siyasetin, yurttaş için anlamı oldukça önemlidir. Cinsiyet gruplarının siyasete

ilgisinin artması, siyasal konuların daha sıklıkla konuşulur hale gelmesi, katılım için bir ön hazırlık ya da özendirme görevi yapmaktadır (Çukurçayır, 2000, s. 67).

“Eğer birey, katılımı, hiçbir etkide bulunamayacağına ve üstelik, katılım sonucu çeşitli sorunlarla karşılaşacağına inanırsa katılım yönünde bir ilgi ve eylem beklemek olanaksızdır”(Çukurçayır, 2000, s. 68).

Siyasete ilgisizliğin nedenini oluşturan olumsuz etkenleri değiştirmek için çaba göstermek faydalıdır. Ancak, siyasal yaşama tamamen ilgisiz kitleleri zor kullanarak sandık başına getirmeye çalışmak konusunda aynı şey söylenemez. Türkiye gibi oy kullanmanın yasal zorunluluk haline getirildiği yerlerde, bazı kitleler, ilgisiz ve bilgisiz olduğu konularda ve tamamen güdümlü biçimde oy kullanmış olmaktadır (Kışlalı, 1992, s.156).

1980 sonrası Türk siyasetinde görülen yozlaşma olgusunun da etkisiyle siyasete ilgisizleşen kitlelerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Özellikle gençlerin siyasetten gittikçe soğudukları görülmektedir.

Bu konuda Strateji-Mori tarafından, Arı grubu’nun gençlik konferansı öncesinde yaptığı bir gençlik araştırmasının sonuçlarına bakınca çıkan manzara karamsarlık göstermektedir. Ülkenin genel gidişatı sorulduğunda “çok kötü” ve “biraz kötü” diyenler %80’e yaklaşırken, iyimserler ancak %18’i aşıyor. Aynı karamsarlık, ahlaki değerlerle ilgili sorunun cevabında da ortaya çıkıyor. Ülkenin yanlış yolda olduğunu düşünenler %80’e yaklaşırken iyimserler %17.5’te kalıyor. Siyasete uzak gençliğin en büyük oranda (%25) katıldığı siyasal eylemin Susurluk skandalını protesto için yapılan ışık kapama eylemi olunca, ahlaki gidişin kötülüğünden neyi kastettiklerini çıkarmakta mümkündür. Gençlerin kurumlara güvenle ilgili tepkilerinde ise durum daha da çarpıcı, kamu kesiminde ordu en güvenilir kurum konumunda. Siyasi partiler ise en alt seviyede. Siyasetle çok az

ilgilenen gençlik, siyasi partilere de çok az güveniyor. Siyasilerin yanlışları siyasete itibar kaybettirmiştir (Gönensin, Yenibinyıl 13.05.2000).

Görüldüğü gibi Türkiye’de özellikle 1990’dan sonra Siyaset sınıfı ve halk arasında özellikle gençlik arasında bir yabancılaşma yaşanmaktadır. Siyasetçiler ile halk birbirinin dilinden anlamaz hale gelmişlerdir. “Toplumsal eksenini yitiren siyaset, kendine özgü sahte bir dünya kurmaktadır. Toplum özerkleşirken, siyasetin kendisi yapay bir dünyaya hap solmaktadır. Kendini yeniden üretme yeteneğini kaybetmektedir. Bu noktada toplum değil, siyaset sınıfının kendisi depolitize olmaktadır (Türküne, 1996, s.20). Siyasetin çirkinleştiğini, uğraşılacak bir alan olmadığını, siyasilerin bunu kendi çıkarları için yaptığını kabul eden halk, böyle ayak oyunlarına karşı koyabilecek gücü ve imkanı psikolojik olarak kendisinde görmemekte ve bu nedenle siyasete yabancılaşmaktadır (Tuncay, 1998, s. 251).

3.2.8.6. Siyasal Katılımın Azalması, Demokrasinin Olumsuz Etkilenmesi

Siyasete ilgisizleşen bireyler, daha az katılma davranışı sergilemektedirler. Türkiye’de bireylerin siyasete katılımı ise her beş yılda bir yapılan seçimlerden ibaret olmaktadır. Demokrasi ancak katılımıla mümkündür. Türk halkının siyasal süreçte etkin katılma içersine giremeyip, siyasetten uzak durmasında katılma kültürü çok önemli bir faktördür. Çünkü, Türk halkı gerek Osmanlı döneminde gerekse Cumhuriyet döneminde, her şeyi devletten bekleyen, bütün sorunları devletin çözeceğine inanan ve kamu kurumlarından ürken bir vatandaş kimliği ön plana çıkarmıştır.

Çağdaş siyasal sistemlerde, temsili demokrasi yurttaşın katılımını esas alan bir sistemi gerekli görür. Dolayısıyla siyasetten uzaklaşan ve yabancılaşan bireylerin çoğunlukta olduğu bir toplumda demokrasinin çağdaş manada işlemesi mümkün

değildir. Böyle bir toplumda “demokrasi temsili olmaktan öte bir anlam kazanmakta ve doğrudan demokrasi konusunda bir kayma göstermekte; oy, temsil ve seçim gibi demokrasinin geleneksel öğelerine dayanan bir sistem, artık eksik demokrasi olarak görülmektedir” (Çukurçayır, 2000, s. 255-256).

Günümüzde siyasete yabancılaşmanın sonunda demokrasinin yozlaşması olgusuyla karşılaşmış olmaktadır. Günümüz modern toplumunda siyasetten uzaklık, demokrasi açısından sorunlar oluşturmaktadır. “Günümüzün çağdaş demokrasilerinde halkın egemenliğinden değil, çoğunluk egemenliğinden söz edilmektedir. Çağdaş demokrasiler aynı zamanda çıkar ve baskı gruplarının egemenliğine dönüşmüştür. Çıkar ve baskı grupları kendi çıkarlarına en uygun bir parti için seçim kampanyalarına parasal destek sağlayarak veya seçim sonrasında lobicilik yaparak demokrasiyi yozlaştırabilmektedirler”(Aktan, 1998, s.67).

Batı ülkelerine kıyasla siyasal kültürü gelişmemiş Türkiye gibi toplumlarda kendi sorunlarını çözemeyen ve çözümüne katkıda bulunamayan bireyler genellikle sistem dışına çıkmakta rejime karşı şiddet faaliyetlerinde bulunmaktadır. Demokrasiye inanmayan, ilkeleri doğrultusunda davranışlar ortaya koyamayan siyasetçilerin ve bunu denetlemeyen bireylerin siyasal rejimi ayakta tutabilme ve sistemde bir rol oynama imkanları da oldukça sınırlıdır (Tuncay, 1998, s. 71).

Demokrasilerde en önemli ilke çoğulculuk ilkesidir. Çoğulculuk ilkesinin göz ardı edilmesi, demokrasinin yozlaşmasına neden olmaktadır. Çoğulculuk bireyin sistem içinde yabancılaşmasını önlemekte, bireyin ortaklık duygusunu tatması için toplumsal ve siyasal bütünleşmesine katkıda bulunmaktadır.

Dahl’a göre demokrasi çoğu kez, “halk tarafından yönetimin”in halkın istediğini ya da en iyi olarak gördüğü şeyi almasına, en iyinin ne olduğunu bir seçkinler grubunun belirlediği koruyuculuk gibi alternatif sistemlerden daha fazla

imkan veren bir sistem olarak anlaşılmıştır. Fakat, ne istediğini veya neyin en iyi olduğunu bilmek için halkın en azından bir ölçüde aydınlatılmış olması gerekmektedir (Dahl, 1993, s. 97).

Geleceğin toplumunda vatandaş, kendi yaşamıyla ilgili daha fazla sorumluluk almak, yönetsel ve siyasal yaşama daha fazla katılmak durumundadır. Demokrasinin, genel toplumsal düzlemde bir karar oluşturma ve karşılıklı çıkar çatışmalarını uzlaştırma yöntemi olarak ele alınması durumunda, siyasal sosyalizasyonu sağlama aracı olarak bireysel yabancılaşmayı önlediği bir gerçektir (Çukurçayır, 2000, s.26-49).

3.2.8.7. Siyasete Yabancılaşmaların Gösterdikleri Tepkiler

Genel olarak ele alındığında siyasete katılım faaliyetlerinin Milbrath ve Goel tarafından üç şekilde gerçekleştiği ileri sürülmektedir. Bunlar, aktif katılımcılar, pasif destekleyiciler ve ilgisizler (apathetic) olmak üzere üç şekildedir. Siyasete yabancılaşan bireyler pasif destekleyici ya da ilgisizler kategorisindedir. Sadece oy vermekle yetinenler pasif destekleyicileri oluşturmaktadır. Türkiye’de de birçok kişi siyasal katılımını her 5 yılda bir oy verme işlemi ile gerçekleştirmektedirler. İlgisizler kategorisindekiler ise, ne seçime katılır, ne oy verir, ne de herhangi bir siyasi konuyla ilgilenirler (Milbrath ve Goel’den aktaran Çaha vd., 1996, s. 42).

Siyasete yabancılaşan bireylerin bazıları davranışsal bazıları da tutumsal olmak üzere davranışlarını gösterebilirler. Kuşkuculuk, güçsüzlük ve güvensizlik yabancılaşmanın tutum yoluyla gösterilme şekline örnektir. Davranışsal örnekler ise, yasal olanlar (geri çekilme, siyasal sistemden tecrit) ve yasal olmayanlar (devrimcilik) şeklinde olabilir (Akbal, 1998, s. 33).

Siyasal yabancılaşma sonucunda bireyin göstereceği tepkide önemli olan bireyin siyasal davranış biçimidir. Siyasal yabancılaşma sonucunda bireyin hangi siyasal davranış yönelimlerini benimseyeceği de bireyin sosyo-ekonomik statüsüne, siyasal tutumlarına ve kişilik özelliklerine bağlıdır. Bu öneriyi kanıtlamak için Ergil üç varsayım ileri sürmüştür: 1) Yüksek sosyo-ekonomik statüsü olan 2) siyasal ve ekonomik misillemeden korkmayan 3) siyasal nesnelere karşı olan kızgınlığını dışa vurma eğiliminde olan, 4) siyasal bilgisi fazla olan bireylerin , yabancılaşmalarını etkin biçimlerde belirtmeyi seçtikleri görülmüştür. Düşük sosyo-ekonomik statüsü olan bireyler ise, kızgınlıklarını bastıran ya da başka alanlara yönlendiren, siyasal ya da ekonomik misillemeye açık olduğunu algılayan kişiler, siyasal sisteme karşı daha edilgin bir siyaset biçimini benimseyebilirler. Yani, siyasetten çekilebilirler ya da şekilciliği benimseyebilirler (Ergil, 1980, s.225).

Siyasete yabancılaşan bireylerin gösterecekleri tepkilerden biri de seçimlerde oy kullanmama şeklinde tezahür edebilir. Özellikle Türkiye’de siyasi partiler kendilerinin diğerlerinden farklı programlara sahip olduklarını iddia etmektedirler. Bu durum seçmeni, hangi partiye hangi nedenle oy vereceği konusunda kararsızlığa itmektedir. Seçmenin kafasında böyle kuşkuların oluşması halinde “hepsi birbirinin aynı, benim oyum sonucu değiştirme gücüne sahip değildir” düşüncesi egemen olmaktadır. Bu durumda birey kendisine alternatif seçenek sunamayan siyasetten soğumuş olmaktadır (Kazdağlı, 1996, s.37).

Yabancılaşan seçmenin siyasal ilişkilerinin iş arkadaşlarınınkinden farklı olacağı ve siyasal partilerle daha az ilişkisi olacağı saptanmıştır. Bu kişilerin seçim tercihleri çabuk değişir. Gündemdeki konu ya da konulara ilişkin propagandaya karşı duyarlı ve kolayca yönlendirilmeye yatkındır. Bazı araştırmacıların bulgularına göre, yabancılaşan bireyler kitle haberleşme araçlarını siyasal konularda bilgi edinmekten

çok eğlence aracı olarak kullanma eğilimindedirler (Ergil, 1980, s. 108). Türkiye’de de televizyonun ve internetin bilgi sağlama aracı olmaktan çok eğlence aracı olarak kullanıldığı genel kabul gören bir görüştür.

Siyasal sisteme yabancılaşan ve siyasetten uzaklaşan bireylerin sistemden hoşnutsuzlukları artar. Hayal kırıklığı, sistemin başarısı konusunda güven bunalımı ve bunların birikimi hiç beklenmedik bir biçimde siyasal sistemi temellerinden sarsar. Geniş halk kitleleri seslerinin duyulamadığını ve duyulamayacağını anlayınca hepten susup, Hirschmann’ın benzetmesi uyarınca “sahnedan çıkabilir” (Hirschmann’dan aktaran Vergin, 1996, s. 18).

Yabancılaşan bireyler olumsuz oy verdikleri gibi, olaylar kendisine iyi ve kötü ikilisi biçiminde sunulunca ya da onları bu biçimde algıladığında ilgisini çekmektedir. Bu durum özellikle rekabet halinde olan siyasal partiler arasında belirgin bir farklılık yoksa ve yabancılaşanlar, mevcut siyasal sistemi yadsımlarını dile getirecek ya da meşrulaştıracak olanağı bulamıyorlarsa ortaya çıkmaktadır. Bu sebeplerden dolayı Templeton’a göre “ yabancılaşan bireyler ulusal siyasetten çekilme eğilimi göstermektedirler” (Alkan, 1980, s.261). “Eğer bir ulus-devletin vatandaşlarının siyasal sistemine bağlılıkları yoksa ya da zayıflamışsa, o sosyal birimde uzun süreli siyasal istikrar beklemek zordur” (Alkan, 1980, s. 262-263).

Siyasetten uzaklaşma sonucunda bir başka olumsuz durum, sosyal edilgenlik (Anomy) dir. Sosyal edilgenlik, olayların üzerinde etkili olma ümidinin tamamen kaybedildiği, güçsüzlük ve normsuzluk durumlarının bir arada bulunması ile genel bir değer, inanç ve doğrultu eksikliği ya da karışıklığı durumudur (Çukurçayır, 2000, s.7). Bu noktada da siyasal alandaki olumsuz durumun sosyal anlamda da edilgenliğe yol açtığını görülmektedir.

Siyasete yabancılaşmanın getirdiği bir başka sonuç; tepkisiz bir toplumun ortaya çıkmasıdır. Halk tarafından denetlenemeyen siyasal partiler, siyasal iktidar ve kamu yönetimi tepkisiz topluma karşı daha hırçın, daha duyarsız, kamuoyunun talep ve beklentilerini dikkate almadan, sorumluluk bilincinden uzak bürokratik bir yaklaşımla olumsuz bir uygulama içine girebilirler. Bu da sürekli gündemde bulunan yozlaşma, kirlenme biçimindeki rant bölüşümünü, kamu hizmetlerinin önüne çekerek rejimi bunalımlara sürükleyebilir. Sartori'nin de değindiği gibi, içinden çıkılamayan sürekli kargaşa halkı-seçmeni siyasete yabancılaştırmakta, halk-seçmen sürekli düş kırıklığı içerisinde adeta umutsuz ve sisteme ilgisiz yaşamaktadır. Bu olguya ortam hazırlayan sistem içindeki kokuşma rüşvet ve yolsuzluğu körüklemekte; siyasal sisteme karşı ilgisizlik giderek büyümekte, sistemden soğuyan halk-seçmen ekonomik ve sosyal çöküntü sonucu toplumsal olaylara kanalize olmakta siyasal rejim tahrip edilmektedir (Tuncay, 1998, s,63).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yabancılaşma, bireysel, toplumsal, siyasal alanlarda ortaya çıkan günümüz modern toplumunun en önemli problemlerinden birisidir. Bu çalışmada da görüldüğü gibi, bireysel toplumsal boyutta oluşan yabancılaşma, siyasal yaşamda da kendisini hissettirmektedir. Yabancılaşma kaçınılmaz bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada sanayi devriminin ekonomik ve sosyal değişimler yaratarak, kitleleri tüketime yönelttiği, bir semboller dünyasının oluşmaya başladığını dolayısıyla insanların öncelikle kendisine ve birbirlerine yabancılaştığını, değişen üretim yapısıyla birlikte toplumun örgüt yapısının da değiştiğini, daha önceki dönemin mesleki örgütlerinin dayanışma örgütlerinin önemini yitirdiğini kamu toplumunun yerini kitle toplumunun aldığı görülmektedir. Bu bağlamda modernizm ve postmodernizm gibi süreçlerle birlikte büyük kitle örgütlerinin önemini yitirdiği özellikle, siyasi partilerin ve siyasetin öneminin azaldığı görülmektedir.

Günümüzde büyük çaplı siyasi oluşumların değer yitirdiği, siyasete katılım ve duyarlılığın azaldığı bunun da bir krize işaret ettiği, parti sisteminin parçalandığı ve işlemez hale geldiği, kamusal siyaset yerine özel çıkar siyasetinin, katılımcı siyaset yerine imaj ve kitle siyasetinin öne geçtiği belirtilmekte ve değişimin parti sisteminin yeniden şekillenmesinden kaynaklanmadığı ve daha ötede bir şey olduğu ifade edilmektedir. Bu siyasetten uzaklaşmanın da çözümü için ulus düzeyindeki siyaset yerine topluluk içinde işleyen eşitlikçi ve katılımcı, hayatı ve eylemi anlamlandıran bir siyasi çözüm önerilmektedir (Yılmaz, 1995, s.265).

Modernleşmenin etkisiyle gittikçe büyüyen ve gelişen aynı zamanda bürokratikleşen siyasal ve sivil örgütler bireylere hem çok değişik olanaklar sunmakta hem de onların katılım imkanlarını daraltmaktadırlar. Siyasi partilerde ve sivil örgütlerde üstte yönetim politikasına katılmak ve daha alt düzeyde oluşan rutin

işlere yönelik karar vermeye katılma arasında bir ayrım belirginleşmiştir. Bireyler kararlarda söz sahibi olmaktan uzaklaştırılmaktadır. Siyaset günümüzde ekonomiye indirgendiğinden ve profesyonellerin işi olmaya başladıktan sonra bireyler gittikçe siyasetten, karar alma ve yönetime katılmadan soyutlanan pasif bir obje haline dönüşmeye başlamıştır. Böylece siyasette etkin olamayacağını hisseden birey siyasete ilgisizleşmekte, siyasetle uğraşmamakta ve siyasete yabancılaşmaktadır.

Modernleşme, Postmodernizm ve küreselleşme gibi çağımızı etkileyen oluşumların yarattığı değişim ve dönüşümlerden bunların yarattığı bireysel toplumsal ve siyasal sorunlardan demokratik siyasal kültürü tam olarak oturmamış Türkiye de etkilenmektedir. Bu oluşumların Türkiye'yi de etkilediği bir gerçektir. Bunun yanında Türkiye'nin kendine özel durumu, tarihsel, siyasal kültür mirası ve 1980 sonrası 12 Eylül süreciyle girmiş olduğu siyasette, ekonomide ve yönetimde yeniden yapılanma süreçleri siyasal yabancılaşmada , kitlelerin siyasetten uzaklaşmasına giden süreçte etkili olmuştur.

Günümüz bilgi toplumunda, seçmenler ve genel anlamda vatandaşlar, kendilerini ve yerel çevrelerini ilgilendiren konularda görüş bildirmek, alınan kararlarda söz sahibi olmak, görüş ve yaklaşımlarını demokratik bir iklimde ifade etmek istemektedirler.

Bilginin belirleyici tema olduğu günümüz modern toplumunda siyasetin bir anlamı da değişimdir. Türkiye'de de bireylerin nazarında gittikçe anlamsızlaşan ve kitlelerden uzaklaşan siyasetin bir değişim süreci içerisine girmesi mutlaka gerekmektedir. Özellikle siyasal kurumlara olan güvenin sağlanması için, bireylerin siyasal kültür değerlerinin yükseltilmesi, siyasi partilerin ve siyasetçilerin bir değişim süreci içerisine girerek, bulundukları olumsuz konumlarından uzaklaşmaları

gerekmektedir. Bu sağlanmadığı sürece, değişim ve gelişmeyi sağlamak mümkün değildir.

Türkiye’de halkın siyasal kurumlara ve siyasetçilere olan olumsuz tutumlarının giderilmesi ve siyasete yabancılaşmalarının önlenmesi için, halkın en önemli katılım mekanizması olan siyasi partilerin yeniden yapılanmaları gerekmektedir. Öncelikle siyasette lider diktasının önüne geçilerek, parti içi demokrasinin sağlanması, bireylerin katılımının parti tabanından başlayarak üst düzeye kadar çıkabilmesine olanak sağlamak gerekir. Ayrıca, sosyal, kültürel ve siyasal katılma ve gelişmeyi özendirecek çalışmalarda bulunmak, bunun için kampanya ve faaliyetler düzenlemek ve toplumsal düzeyde pek çok olumsuzluğa uzun süredir kaynaklık eden depolitizasyon sürecinin etkilerinin aşılmasına öncülük edici çalışmalar yapmak gerekmektedir.

Son zamanlarda Batı toplumlarında bireylerde, siyasete bir yabancılaşma duygusunun olduğu belirtilmektedir. Kitlelerin siyasetten uzaklaşması şeklinde ifade edilen siyasal yabancılaşmanın nasıl ortaya çıktığı kesin çizgileriyle ortaya çıkarılabilmiş bir olgu değildir. Seeman’ın belirlemiş olduğu siyasal yabancılaşma ölçütleri siyasal güçsüzlük, siyasal güvensizlik, siyasal anlamsızlık, tecrit , kendine yabancılaşma ve sinisizm olarak ifade edebileceğimiz kuşkuculuk gibi ölçütler bu çalışmada siyasal yabancılaşmanın Türkiye’de de oluştuğunu göstermektedir. Özellikle 1980 sonrası dönem Türkiye’de siyasette bir depolitizasyonun, siyasetten uzaklaşmanın yaşandığı bir dönemdir. Özellikle ekonomideki liberalizasyon politikaları ile birlikte tamamen ekonomiye indirgenen siyaset sonucunda ortaya çıkan yolsuzluklar da artık kitlelerin gözünde olağan hale gelmeye başlamış ve sonuçta yozlaşan siyaset kurumuna kitlelerin güveni tamamen sarsılmıştır.

Günümüzde yapılan kamuoyu araştırmalarında en az güvenilen kurumların siyasal kurumlar olduğu tespit edilmiştir.

Halkın siyasetle olan ilişkisi Türkiye’de seçimden seçime sandık başına gitmek olarak ifade edilebilir. Bu politik anlayış artık çok gerilerde kalmıştır. Siyasetin sağlıklı bir demokratik yapıya kavuşturulabilmesi için toplumun geniş kitlelerinin karar alma sürecine katılımını sağlamak ve parti tabanlarını siyasetle barıştırmak gerekmektedir.

Türkiye’de siyasetçilere, siyasal kurumlara güvensizliğin temelinde, Türk toplumu olarak bireylerde var olan başkalarına karşı güvensizliğin varoluşu çok önemli bir etken olarak görölmektedir. Çünkü, Türkiye’de bireylerin büyük bir çoğunluğu karşılarındaki insanları güvensiz bulmaktadırlar. Bireyler arası güvensizlik Türk toplumun temel özelliği haline gelmiştir. Bu durum en önemli yabancılaşma belirtisidir. Dolayısıyla birbirine güvenmeyen insanların çoğunlukta olduğu bir toplumda siyasetçilere güven duyulmaması da olağan olmaktadır. Bu olumsuz durum, bireyler ve gruplar arası iletişimi zorlaştırmakta, bir güven ikliminde yani herhangi bir kuruluşta ya da siyasi partide kolektif olarak yapılması gereken işlerin önüne bir sosyal engel olarak çıkmakta ve sorunların çözümünde toplumu uzlaştırmaya götürmek yerine çatışma ve ayrışmaya doğru savurmaktadır.

Türkiye’de özellikle 1980 sonrasında siyasetin kirlendiği, politikacıların inanırlılık ve güvenirlilik ilkelerinden uzak siyasal bir yozlaşma içinde olduklarına dair bir inanç yerleşmiştir. Bu imajın değişmesi gerekmektedir. Toplumun istekleri doğrultusunda ekonomik, sosyal ve siyasi sorunlara çözüm üretecek, bilgili ve erdemli kişilerin siyasi partiler aracılığıyla siyasete katılımı ve bu katılımın sağlanabilmesi için katılım mekanizmalarının bireylere açılması yeni bir anlayışa ortam hazırlayacaktır.

Eğer demokrasinin en önemli aracı kurumu olan siyasi partilerde katılım demokratik bir şekilde işletilemiyorsa, parti yönetimlerinde liderin egemenliği sürüyor, fikir ve düşünce ileri sürebilmenin dışında kişiselliğe ve çıkar unsuruna dayanan çekişmeler sürdürülüyorsa siyasal partide oligarşik bir yapı ve çok başlılık hüküm sürüyorsa siyasal katılımı azaltan, kitleleri siyasetten uzaklaştıran ortam devam edecektir.

Türkiye yaklaşık 10 yıldan daha fazla bir süredir koalisyon hükümetleriyle yönetilmekte, hiçbir siyasi parti kitleler için umut olamamaktadır. Her seçimde halk yeni bir arayış içerisine girmekte, siyasi partiler toplumdan gelen taleplere yanıt verememektedir. Bu nedenle sürekli yeni parti kurulmaktadır. Ancak kurulan yeni partiler de halkın istediği taleplere yanıt verememektedir. Bu parçalanmış siyasal sistem, siyasi istikrarsızlığı kronikleştirmektedir.

Bir ülkenin uluslar arası arenada söz sahibi olabilmesi için ulusal siyasetinin de istikrarlı olması gerekir. Türkiye’de yapılan araştırmalar göstermektedir ki halkın en güvenmediği kurum siyasi partiler ve siyasetçilerdir. Güven duyulmayan bir kurumun yaptığı siyaset ülke menfaatlerinin gerektirdiği siyaset olamamaktadır. Bu nedenle özellikle siyasette yeni bir yapılanma ve vizyon değişikliği şarttır. Çünkü bu güvensizlik, bireyleri siyasete yabancılaşmaya götürmektedir. Toplumda rüşvete ve yolsuzluğa dayalı devletçi ekonomik kirlenmeler, gelir dağılımı adaletsizliğine dayalı sosyal kirlenmeler, çalışmadan üretmeden kolay köşe dönmeye dayalı kültürel kirlenmelerin önlenmesi için vizyon değişikliği şarttır.

Türkdoğan’ın da ifade ettiği gibi halktan oy alıp, halka ters düşen kararlar almak; azınlık hakimiyetine yol açabilen nepotik güçler oluşturmak; ülkeyi milli hedefleri doğrultusunda Türk insanının maddi ve manevi gücünde seferber kılmak suretiyle topyekün bir kalkınma yerine, müstemleke tipi kalkınma projeleriyle işleri

yürütmek; Duverger'in ünlü "Halksız Demokrasi" zihniyetini gündeme getirir (Türkdoğan, 1988 s.176).

Türkiye'de siyaseti sadece siyasetçilerin yaptığı iş olarak gören anlayışın değişmesi için, çağdaş demokrasinin gerektirdiği demokratik mekanizmaların işletilmesi, katılımcı demokrasinin sağlanması gerekmektedir. Bu nedenle siyasi partiler ve seçim yasalarında halk iradesinin gerçek ve tam bir biçimde tezahürünü mümkün kılacak değişikliklerin yapılması gerekmektedir.

Türkiye'de bireylerin siyasetle fonksiyonel olarak ilgilenmesi ve yönetenlerin ne yaptıklarından yeterince haberdar olamaması, yönetim sistemimizin kapalılık özelliği ile ilgidir. Bu nedenle demokrasinin en önemli ilkesi olan açık yönetim anlayışının yasal düzenlemeler gerçekleştirildikten sonra uygulanması gerekir. Açık yönetim anlayışı siyasetçilerle vatandaş veya yönetilenlerle-yönetenler arasında varolan uzaklığı giderecektir. Bu sağlanamadığı takdirde halk sürekli arayış içerisinde olacak, marjinal partilere yönelmesi veya siyasal sistemden kendisini çekmesi gibi siyasal yabancılaşma davranışları söz konusu olacaktır.

Toplumsal bütünleşmemizin sağlanabilmesi için toplumda bireylerin birbirine güven duymaları gerekir. Halkın milletvekiline, politikacının vatandaşına güvenmesi gerekir. Bu güvenin oluşması da sağlam karakterli, dürüst insanların eğitimle yetiştirilmesi ile olanaklıdır. Güçlü demokrasilerin demokrasi konusunda ortak bir akla sahip, büyük vatandaşlara ihtiyacı vardır. Vatandaş olarak her bir bireyin demokratik bilince ve siyasal sorumluluğa sahip çıkması gerekmektedir.

Siyasal yabancılaşma ve siyasetten uzaklaşma konusunda Türkiye'de yapılan çalışmalar yetersizdir. Bu çalışma da 1980 sonrası siyasal sürecin yarattığı siyasetten uzaklaşma olgusu, siyasal yozlaşma ile birlikte siyasete olumsuz tavır takınan kitlelerin durumu ortaya konulmaya çalışıldı. Siyasal yabancılaşma ile ilgili ampirik

Çalışmaların Türkiye genelinde yapılıp, sonuçlarının ortaya konulması, bu konuyu daha çok aydınlığa kavuşturacaktır.

KAYNAKÇA

- AHMAD, Feroz; **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, (Çev. Yavuz Alagon), Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1995.
- AKBAL, İsmail; **Siyasal Katılımın Bir Boyutu Olarak Siyasal Etkenlik Duygusu**, Yayımlanmamış Y.Lisans Tezi, Selçuk Ün. Sos.Bil.Enst., Konya, 1998.
- AKTAN, Coşkun Can; **Demokrasi Despotizm Değil midir?**, **Türkiye Günlüğü Dergisi**, Sayı:52, Eylül-Ekim 1998.
- AKTAN, Coşkun Can; **Politik Yozlaşma ve Kleptokrasi**, AFA yayınları, İstanbul, 1992.
- AKYILDIZ, Hüseyin; **Bireysel ve Toplumsal Boyutlarıyla Yabancılaşma**, **Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:3, Yıl: 1998.
- ALESKEROV, Fuad- ERSEL, Hasan- SABUNCU, Yavuz; **Seçimden Koalisyonla Siyasal Karar Alma**, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1999.
- ALKAN, Türker- ERGİL, Doğu; **Siyaset Psikolojisi**, Turhan yayınevi, Ankara, 1980.
- ALKAN, Türker; **Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık**, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1993.
- ALKAN, Türker; **Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1998.
- ATEŞ, Toktamış; **Siyasette Yozlaşma**, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:3, Sayı:13, Ocak-Şubat 1997.
- AYATA, A.Güneş- ARICI, Bülent; **Bir Olgu Olarak Siyasette Kollamacılık**, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:2, Sayı:9, Mayıs-Haziran 1996.
- AYDIN, Suavi; **Modernleşme ve Milliyetçilik**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1993.
- AZAKLI, Sedat; **Devlet, Sivil Toplum ve Yerel Yönetimler**, **Türkiye Günlüğü Dergisi**, Sayı:43, Kasım-Aralık 1996.

- BAĞCE, Emre; Küreselleşme, Devlet ve Demokrasi, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:32, Sayı:4, Aralık, 1999.
- BANGER, Gürcan; **Siyasal Kalite Siyasal Kalite Yönetimi**, Bilim Teknik Yayınları, Ankara, 2000.
- BARBER, Benjamin; **Güçlü Demokrasi, Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset**, (Çev. Mehmet Beşikçi), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995.
- BAYAR, Yavuz; Siyasal Otoriteye Halk Onayının Yitirilmesinin Sonuçları, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:27, Sayı:1, Mart 1994.
- BAYDUR, Mithat; Değişen Ulus Devlet ve Kısa Bir Türkiye Değerlendirmesi Ulus Devlet Kavramı ve Sivil Toplumun Oluşumu Çerçevesinde Cumhuriyet Türkiye'sine Bir Bakış, **Cumhuriyet Demokrasi ve Kimlik**, Bağlam Yayınları, (Der. Nuri Bilgin) Selmec Matbaası, İstanbul, 1997.
- BAYKAL, Deniz; **Siyasal Katılma: Bir davranış İncelemesi**, AÜSBF Yay. Ankara, 1976.
- BAYKAL, Deniz; Yozlaşmanın Nedenleri Üzerine, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:3, Sayı:13, Ocak-Şubat 1997.
- BAYRAMOĞLU, Ali; Bir Gençlik Araştırması, **Yenibinyıl Gazetesi**, 13.05.2000.
- BEKTAŞ, Arsev; **Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1996.
- BERGER, Peter- BERGER, Brigitte- KELLNER, Hansfried; **Modernleşme ve Bilinç**, (Çev. Cevdet Cerit), Pınar Yayınları, İstanbul, 1985.
- BERKES, Niyazi; **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Doğu-Batı Yay., İstanbul, 1978.
- BİLGİN, Ahmet; Temiz Topluma Giden Yol Temiz Siyasetten Geçer, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:3, sayı: 13, Ocak-Şubat 1997.
- BİLGİN, M.Hüseyin; Politik Yozlaşmaya Ekonomik Bir Bakış ve Türkiye İçin Alternatif Öneriler, Sakarya Ün. İ.İ.B.F. Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu, **Adapazarı Tic. Ve San.Odası Yay.**, Adapazarı, 1998.
- BİLGİN, Nuri; **Kollektif Kimlik**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1995.
- BİRAND, M.Ali- BİLA, Hikmet- AKAR, Rıdvan; **12 Eylül Türkiye'nin Miladı**, Doğan Yayınları, 2.baskı, İstanbul, 1999.
- BOSTANCI, Naci, **"Toplum, Kültür ve siyaset"**, Vadi Yay., Ankara, 1995.

- BOYACI, A.Hamdi; **Propaganda ve Seçim Kampanyaları, 1995 Erken Genel Seçim Örneği**, Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi, Gazi Ün., Sos. Bil. Enst., Ankara, 1997.
- CEM, İsmail; **Türkiye’de Geri kalmışlığın Tarihi**, 10.bskı, Cem Yayınevi, İstanbul, 1989.
- COŞAR, Simten; Türk Modernleşmesi: Aklileşme, Patoloji, Tıkanma, **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl:2, Sayı:8, Ağustos-Eylül-Ekim 1999.
- ÇAHA, Ömer- TOPRAK, Metin- Dalmış, İbrahim; Siyasal Parti Üyelerinde Siyasal Katılım Düzeyi: Kırıkkale Örneği, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:2, Sayı:9, 1996.
- ÇAHA, Ömer; **Aşkın Devletten Sivil Topluma**, Gendaş-Kültür Yay., İstanbul, 2000.
- ÇAHA, Ömer; Sivil Toplum Devlet Karşıtlığında Türkiye’de Cumhuriyet **Cumhuriyet Demokrasi ve Kimlik**, Bağlam Yayınları, (Der. Nuri Bilgin), Selmel Matbaası, İstanbul, 1997.
- ÇAPOĞLU, Gökhan; **Türkiye’de Siyasi Tıkanıklığı Aşmak İçin**, Stratejik Arş. Vakfı Yay., Ankara, 1994.
- ÇAVDAR, Tevfik; **Türkiye’nin Demokrasi Tarihi**, İmge Yayınevi, Ankara, 1996.
- ÇELEBİ, Işın- TOROS, Aykut- ARAS, Necati; **Siyasette Kilitlenme ve Çözüm** Milliyet yayınları, İstanbul, 1996.
- ÇOLAK, Ali; **Siyasal Katılma ve Yabancılaşma (İlkçağdan Örnekler)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Ün. Sos. Bil.Enst., Bursa, 1991.
- ÇUKURÇAYIR, M. Akif; **Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi**, Yargı Yayınevi, Ankara, 2000.
- DAHL, Robert; **Demokrasi ve Eleştirileri** (Çev.Levent Köker), Türk Siyasi İlimleri Derneği-Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.
- DAVER, Bülent; **Siyaset Bilimine Giriş**, 5.Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1993.
- DAVUTOĞLU, Ahmet; Türk Siyaseti Nereye?, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:3, Sayı: 13, Ocak-Şubat 1997.
- DEMİR, Ömer- ACAR, Mustafa; **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Vadi Yay., 2.Baskı, Ankara, 1997.
- DEMİRER,Temel- ÖZBUDUN, Sibel; **Yabancılaşma**, Öteki yayınevi, Ankara, 1999.

- DOĞAN, İsmail; **İletişim ve Yabancılaşma (Yazılı Kültürümüzde İlkler)**, İmaj Yay., Ankara, 1997.
- DÖNMEZER, Sulhi; Sistemin Temelini Tahrip, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:3, Sayı: 13, Ocak-Şubat 1997.
- DURSUN, Davud; “**Küreselleşme/Yerelleşme Paradoksu ve Siyasal Değerlerin Yeniden İnşası**”, Sakarya Ün.İkt. ve İdari Bil.Fak. Yay., Adapazarı, 1998.
- DUVERGER, Maurice; **Halksız Demokrasi**, (Çev.İsmail Özüt), Dördüncü Yayınevi, İstanbul, 1969.
- DUVERGER, Maurice; **Seçimle Gelen Krallar**, (Çev.Necati Erkut), Kelebek Yayınevi, İstanbul, 1986.
- DUVERGER, Maurice; **Siyaset Sosyolojisi**, (Çev. Şirin Tekeli), 4. Basım, İstanbul, 1995.
- ERDOĞAN, Mustafa; Siyasette Yozlaşma ve Türkiye Örneği, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 13, Ocak-Şubat 1997.
- ERGİL, Doğu; **Kırk Aynada Kendini arayan Türkiye**, Doruk Yay., Ankara, 1997.
- ERGİL, Doğu; **Yabancılaşma ve Siyasal Katılma**, Olgaç Yayınevi, Ankara, 1980.
- ERKAL, Mustafa; **Sosyoloji(Toplumbilim)**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1987.
- EROĞUL,Cem; **Devlet Yönetimine Katılma Hakkı**, İmge Yayınları, Ankara, 1991.
- FİNCANCI, Yurdakul; **Günümüzde Sosyal Demokrasi** , TÜSES Yay. İstanbul, 1993.
- FRAGER, Robert; Yabancılaşma ve Anomi, Anlam ve Cemaate Karşı Zihinsel Sıkıntı ve Potansiyel Çözümlerdeki Bazı Temel Sosyal Unsurlara Bakış, **Habitat II Kent Zirvesi**, Uluslararası Bilimsel Toplantılar Cilt:2, İst. Büyükşehir Belediyesi Daire Başk. Yay., İstanbul, 1996.
- GİDDENS, Anthony; **Modernliğin Sonuçları** ,(Çev.Ersin Kuşdil), Ayrıntı Yay., İstanbul, 1994.
- GÖKÇE, Deniz, Acı Ama Gerçek, **Akşam Gazetesi**, 11.09.1998.
- GÖNENSİN, Okay, Umutsuzluk ,**Yenibinyıl Gazetesi**, 13.05.2000.
- GÖRMEZ, Kemal; **Kent ve Siyaset** ,Gazi Kitabevi, Ankara, 1997.
- GUIBERNAU, Montserrat; **Milliyetçilikler: 20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler**, (Çev.Neşe Nur Domaniç), Sarmal Yayınları, İstanbul, 1997.

- HALE, William; **Türkiye’de Ordu ve Siyaset 1789’dan Günümüze**, Hill Yayınları, (Çev.Ahmet Fethi), İstanbul, 1996.
- HUNTINGTON,Samuel;**Üçüncü Dalga Yirminci Yüzyıl Sonlarında Demokratlaşma**, (Çev.Ergun Özbudun), Türk Demokrasi Vakfı Yayını, Ankara, 1993.
- KALAYCIOĞLU, Ersin; 1960 Sonrası Türk Siyasal Hayatına Bir Bakış: Demokrasi, Neo-Patrimonyalizm ve İstikrar, **Tarih ve Demokrasi**, Cem Yay., İstanbul, 1992.
- KALAYCIOĞLU, Ersin; **Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme**, İ.Ü.S.B.F. Yayınları, İstanbul, 1983.
- KALAYCIOĞLU, Ersin; Türkiye’de Siyasal Değişim, **Yeni Türkiye dergisi**, Yıl:2, Sayı:9, Mayıs-Haziran 1996.
- KALAYCIOĞLU, Ersin; Türkiye’de Siyaset, **Sivil Toplum İçin Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi Seminerleri**, Demokrasi Kitaplığı, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Yayını, Numune Matbaası, İstanbul, 1999.
- KALAYCIOĞLU,Ersin-KÖKER, Levent- ÖZBUDUN, Ergun; Türkiye’de Siyasal Kültür ve Demokrasi, **Türkiye’de Demokratik Siyasal Kültür**, Türk demokrasi Vakfı Yay., Ankara, 1995.
- KAPANI, Münci; **Politika Bilimine Giriş**, Bilgi Yayınları, 6.Basım, Ankara, 1992.
- KARAKOYUNLU, Yılmaz; Siyaset ve Ahlak, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 13, Ocak-Şubat 1997.
- KARAMAN, Zerrin Toprak; Türkiye’de Kamu Politikalarının Yabancılaşmaya Etkisi, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:27, Sayı:3, Eylül 1994.
- KARDAM, Ahmet- TÜZÜN, Sezgin; **Türkiye’de Siyasi Kutuplaşmalar ve Seçmenin Oy Davranışları**, Veri Arş. Yayınları, Ankara, 1998.
- KAZDAĞLI, Hasan; Siyasal Süreçte Asil-Vekil ilişkisi ve Türk Siyaseti Hakkında Sonuçlar, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:2, Sayı:9, Mayıs-Haziran 1996.
- KEANE, John; **Sivil Toplum ve Devlet Avrupa’da Yeni Yaklaşımlar**, Ayrıntı Yay, İstanbul, 1993.
- KEYMAN,E.Fuat;**Türkiye ve Radikal Demokrasi”** Araş.Dizisi, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1999.
- KILIÇBAY, M.Ali; Türk Moderleş(eme)mesi Türk Post-Modernleşmesi, **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl:2, Sayı:8, Ağustos-Eylül-Ekim 1999.

KILIÇBAY, M.Ali; Orada Bir siyaset Var Uzakta, **Türkiye Günlüğü Dergisi**, Sayı:21, Kış 1992.

KILIÇBAY, M.Ali; **Uyruktan Vatandaşa Geçimden İktisada**, İmge Yayınları, Ankara, 1996.

KIR, Yavuz; Siyasi Kirlenmenin İki Boyutu: Yabancılaşma ve Yozlaşma, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 13, Ocak-Şubat 1997.

KIR, Yavuz; 3D, Demokratik Siyaset-Demokratik Devlet-Demokratik Toplum, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:2, sayı:9, Mayıs-Haziran 1996.

KIŞLALI, A. Taner; **Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**, İmge Yayınevi, 2.Baskı, Ankara, 1993.

KIŞLALI, A.Taner; **Siyaset Bilimi**, İmge Yay., 3.Baskı, Ankara, 1992.

KOÇDEMİR, Kadir; Milli Devlete ve Siyasete Veda mı? **Türkiye Günlüğü Dergisi**, Sayı:59, Ocak-Şubat 2000.

KONGAR, Emre; **21.Yüzyılda Türkiye 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**, Remzi Kitabevi, 17. Basım, İstanbul, 1999.

KÖKER, Levent; Çok Kültürlülük ve Demokratik Meşruluk Sorunu, **Cumhuriyet Demokrasi ve Kimlik**, Bağlam Yayınları, (Der.Nuri Bilgin), Selmet Matbaası, İstanbul, 1997.

KURTKAN, Amiran; **Genel Sosyoloji**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1986.

KUZU, Burhan; **Türk Anayasa Metinleri ve İlgili Mevzuat**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1994.

KUZU, Burhan; Türkiye İçin Başkanlık Hükümeti, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:3, Sayı:13, Ocak-Şubat 1997.

LAÇİNER, Ömer; Çağdaş Siyasetimizden Postmodern Post Kavgasına, **Birikim Dergisi**, Nisan 1999.

LANDAU, M. Jacop; **Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi**, (Çev. Meral Alakuş), Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1999.

LİPSET, Seymour Martin; **Siyasal İnsan** (Çev.Mete Tunçay), Teori Yay., Ankara, 1986.

LİPSET, Seymour Martin; **The İndispensability of Political Parties of Demokrasi**” Volüme:11, Number I, January, 2000.

MARDİN, Şerif; **Türkiye’de Toplum ve Siyaset**, Makaleler I, (Der. Mümtaz’er Türköne- Tuncay Önder), 5.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.

- MERT, Nuray; Siyasal Hayatımız Üzerine Bir Değerlendirme, **Türkiye Günlüğü Dergisi**, Sayı:38, Ocak-Şubat 1996.
- MİLBURN, Michael A.; **Sosyo-Psikolojik Açıdan Kamuoyu ve Siyaset**, (Çev. Ali Dönmez-Veli Duyan), İmge Yay., Ankara, 1998.
- MILLS, Wright; **İktidar Seçkinleri**, (Çev. Ünsal Oskay), Bilgi Yayınevi, Ankara, 1974.
- NARLI, Nilüfer- DİRLİK, Sinan; Türkiye'nin Siyasal Haritası, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:2, Sayı:9, Mayıs-Haziran 1996.
- OKTAY, Cemil; **Yükselen İstemler Karşısında Türk Siyasal Sistemi ve Kamu Bürokrasisi**, Der Yayınları, 2.baskı, İstanbul, 1997.
- ÖZDEMİR, Mehmet; Türkiye'de Siyasi Yozlaşma veya Sosyal Deformasyon, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:3, Sayı:13, Ocak-Şubat 1997.
- ÖZER, İnan; Siyasal Kültür, Demokrasi ve Demokratik Değerler, **Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. dergisi**, Cilt: XIV, Sayı:1, Temmuz 1996.
- ÖZKUL, Murat; **Siyasal Yabancılaşma Sürecinde Sivil Toplum ve Demokrasi**, Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi, Selçuk Ün. Sos.Bil.Enst. Konya, 1998.
- ÖZÜERMAN, Tülay; **Türkiye'nin Batılılaşma ve Demokrasi Açmazı**, Dokuz Eylül Ün. Yayınları, İzmir, 1998.
- SANCAR, Mithat; Global Sivil Toplum mu?, **Birikim Dergisi**, sayı: 130, Şubat 2000.
- SARIBAY, Ali Yaşar(a); **Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.
- SARIBAY, Ali Yaşar(b); **Kamusal Alan Diyalojik Demokrasi Sivil İtiraz**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.
- SARIBAY, Ali Yaşar; **Postmodernite Sivil Toplum ve İslam**, İletişim Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 1995.
- SEEMAN, Melvin; **On The Meaning Of Alienation**, In American Sociological Review, C: 24, 1959.
- SELÇUK, Sami; Yolsuzluklar, **Türkiye Günlüğü Dergisi**, Sayı: 44, Ocak-Şubat 1997.
- SELÇUK, Sami; **Zorba Devletten Hukukun Üstünlüğüne**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1998.

- SERİM, Bülent; Örgütlenme Özgürlüğü Depolitizasyon ve Engeller, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:27, Sayı:1, Mart-1994.
- SEVİL, Muharrem; **Türkiye’de Modernleşme ve Modernleştiriciler**, Vadi Yayınları, Ankara, 1999.
- SEZER, Birkan Uysal; Postmodernizm ve İkinci Cumhuriyet, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:26, Sayı:1, Mart 1993.
- SEZER, Birkan Uysal; Siyasal Katılma ve Katılma Davranışı Üzerine Ailenin Etkisi, **Amme İdaresi dergisi**, Cilt:17, Sayı:4, Aralık 1984.
- SOYSAL, Mümtaz; **Türkiye’de Siyaset, Sivil Toplum İçin Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi Seminerleri**, Demokrasi Kitaplığı, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi akademisi Yayını, İstanbul, 1999.
- ŞAHSUVAROĞLU, Lütfi; Telif Yönetim Sistemi ve Entelektüel Yaratıcılık, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:3, Sayı:13, Ocak-Şubat 1997.
- ŞEKER, Murat; Toplumumuzun Yapısal sorunlarına İlişkin Notlar, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:2, Sayı:9, Mayıs-Haziran 1996.
- ŞENYAPILI, Önder; **Toplum ve İletişim**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1981.
- ŞİMŞEK, Sefa; Yeni Türkiye’de Büyük Gelenek-Küçük Gelenek Etkileşimi, **Türkiye Günlüğü Dergisi**, Sayı:59, Ocak-Şubat 2000.
- TANÖR, Bülent; **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**, Der Yayınları, İstanbul, 1998.
- TAYLOR, Charles; **Modernliğin Sıkıntıları**, (Çev.Canbilen Uğur), Ayrıntı Yay., İstanbul, 1995.
- TEKELİ, İlhan; **Modernite Aşılırken Siyaset**, İmge Yayınevi, Ankara, 1999.
- TEKELİ, İlhan; Siyasal Sistemi İçten Yargılamak Ya da Yozlaşma, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:3, Sayı:13, Ocak-Şubat 1997.
- TEZEL, Yahya Sezai; Türkiye’de Güncel Siyaset Üstüne Güncel Olmayan Bazı Düşünceler: Laiklik ve Siyasette Moralite Meselesi, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:2, Sayı:9, Mayıs- Haziran 1996.
- TEZİÇ, Erdoğan; **Anayasa Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul, 1996.
- TOLAN, Barlas; **Çağdaş Toplumun Bunalımı: Anomi ve Yabancılaşma**, A.İ.T.İ.A. Yayını, 2. Baskı, Ankara, 1981.
- TOLAN, Barlas; **Toplum Bilimlerine Giriş**, 4. Baskı, Murat Adım Yayıncılık, Ankara, 1996.

- TOSUN, Gülgün-Tanju; Türkiye’de Kentleşme- Siyasal Yapılanma İlişkisi, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:28, Sayı:4, 1995.
- TOSUN, Tanju; **Türk Parti Sisteminde Merkez Sağda ve Merkez Solda Parçalanma**, Boyut Kitapları, İstanbul, 1999.
- TOURAN, Alain; **Demokrasi Nedir?**, (Çev. Olcay Vural), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997.
- TUNCAY, Suavi; **Parti İçi Demokrasi ve Türkiye**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1998.
- TURAN, İlter; **Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış**, Der Yayınları, 3.Basım, İstanbul, 1986.
- TÜĞİAD, “**Kamu Yönetiminde Yozlaşma ve Rüşvet**” 1986.
- TÜRKDOĞAN, Orhan; **Değişme-Kültür ve Sosyal Çözülme**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay. İstanbul, 1988.
- TÜRKDOĞAN, Orhan; **Niçin Milletleşme? Milli Kimliğin Yükselişi**, Türk Dünyası Arş. Vakfı Yay., İstanbul, 1995.
- TÜRKKAN, Erdal; Popülist Ekonomi Yönetimi Anlayışı ve Geniş Anlamda Siyasi Kirlenme, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:3, Sayı:13, Ocak-Şubat 1997.
- TÜRKÖNE, Mümtazer; Merkez Nereye Taşındı?, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:3, Sayı:13, Ocak-Şubat 1997.
- TÜRKÖNE, Mümtazer; **Modernleşme, Laiklik ve Demokrasi**, Ark Yayınları, Ankara, 1994.
- URHAN, Veli; Modernizm, Postmodernizm ve Personalizm, **Doğu-Batı Dergisi**, Yıl:2, Sayı:8, Eylül-Ekim 1999.
- USLU, A.Asım; **Türkiye’de Uygulanan Seçim sistemleri ve Siyasi bunalım Üzerine Etkileri**, Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi, Süleyman Demirel Ün., Sos. Bil. Enst., Isparta, 1997.
- ÜLKER, Halil; **Kamu Görevlilerinin Sorunları ve Güdölemeye İlişkin Bolu İli Araştırması**, Bolu, 1987.
- ÜLKER, Halil; Siyasi İktidar-Bürokrasi İlişkileri, **Kamu yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri**, II.Cilt, Amme İdaresi Enstitüsü Uluslararası ve Yönetim Bilimleri Enstitüsü Ulusal Seçkisiyonu, Ankara, 1995.
- ÜLKER, Halil; **Toplumsal Yapı ve Yönetim İlişkisi Üzerine Bir Deneme**, Yayınlanmamış Çalışma, Bolu, 1988.

ÜRKMEZ, İlhan; **Postmodernism and Postmodern Polititics**, Unpublished Of Master Thesis, The Middle East Technical University, The Graduate School of Sciences, Ankara, 1997.

ÜSTEL, Fusun; **Yurttaşlık ve Demokrasi**, Dost kitabevi, Ankara, 1999.

VERGİN, Nur; Siyaset, İlgisizleşme ve Türkiye’de Temsil Sorunu, **Türkiye Günlüğü Dergisi**, Sayı:38, Ocak-Şubat 1996.

WEISSKOPF, Walter; **Yabancılaşma ve İktisat**, (Çev.Oya Köymen), İstanbul, 1996.

YAYLA, Atilla; **Siyaset Teorisine Giriş**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1998.

YAZICIOĞLU, Muhsin; Çözüm Meşruiyetten Geçer, **Yeni Türkiye Dergisi**, Yıl:3, Sayı:13, Ocak-Şubat 1997.

YILDIRIM, Erdoğan; **Türkiye’de Siyaset Süreci ve Profesyonel Siyasette Benliğin Kurulması SHP Örneği**, Ark Yayınevi, Ankara, 1995.

YILMAZ, Aytekin; **Modernden Postmoderne Siyasal Arayışlar**, Vadi Yayınları, Ankara, 1995.

YÜCEKÖK, Ahmet; **Siyasetin Toplumsal Tabanı(Siyaset Sosyolojisi)**, A.Ü.S.B.F Yayını, Ankara, 1987.

YÜCEL, Masum, **Ekonomist Dergisi**, Sayı:42, 15.10.1995.

ZAHER, Renat; **Sömürgecilik ve Yabancılaşma**, İnsan yayınları, İstanbul, 1999.

ZÜRCHER, Eric Jan; **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, İletişim Yayınları, 2.baskı, İstanbul, 1996.

İnternet Adresleri

- 1) [http:// www.britannica.com /alienation](http://www.britannica.com/alienation)
- 2) [http:// www.tesev.org.tr/projeler/siyasi parti_ metin_ tebliğ 13](http://www.tesev.org.tr/projeler/siyasi_parti_metin_tebliğ_13)
- 3) [http://www.dayanikli.com/tbmm_ çalışmalar/ahlak ve siyaset.htm](http://www.dayanikli.com/tbmm_çalışmalar/ahlak_ve_siyaset.htm)
- 4) [http:// www.akşamgrubu.com/data/survey/nethaberarsiv.html](http://www.akşamgrubu.com/data/survey/nethaberarsiv.html)
- 5) [http:// www.tesev.org.tr/projeler/siyasi parti_ metin_ tebliğ 1 php](http://www.tesev.org.tr/projeler/siyasi_parti_metin_tebliğ_1.php)
- 6) <http://www.tesev.org.tr/yolsuzluklar.htm>